

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

yüzyıllık 'sosyolojik savaş'ın farkında mıyız?

Osmanlı'dan Ortadoğu'ya

SOSYOLOJİK SAVAŞ

YUSUF AğLAYAN

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

osmanlı'dan ortadoğu'ya
sosyolojik savaş YUSUF ÇAĞLAYAN

osmanlı'dan ortaladığı'ya
sosyolojik savaş YUSUF ÇAĞLAYAN

Yayın Yönetmeni: Ali Erdoğan
Yayın Danışmanı: Metin Karabaşoğlu
Editör: Şener Boztaş
Tashih: Rahime Sönmez
İç Tasarım: Said Demirtaş
Kapak Tasarımı: Mesut Sarı
ISBN: 978-605-131-509-6
Yayıncı Sertifika No: 12403
Matbaa Sertifika No: 12027
Baskı Tarihi: Ekim 2013
Baskı Cilt: Pasifik Ofset Ltd. Şti.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haremide - Avcılar/İstanbul
Tel: (0212) 412 17 77 pbx

Sarıyı Cad., Bilge Sk., No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25
Faks: (0212) 551 26 59

www.etkilesimyayinlari.com
bilgi@etkilesimyayinlari.com

© Bu kitabın Türkiye'de yayın hakları **Nesil Basım Yayın Gıda Tic. ve San. A.Ş.**
adına **Etkileşim Yayınları**'na aittir.
İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

osmanlı'dan ortaldoğu'ya
sosyolojik savaş YUSUF ÇAĞLAYAN

YUSUF ÇAĞLAYAN

Emekli Hakim Binbaşı Yusuf Çağlayan, 1957'de Kırıkkale'nin Bahşılı ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Kırıkkale'de bitiren Çağlayan, 1979'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. 1980'de Fatsa hakimliğine atandı. Yedek subay olarak vatani görevini bitirmesini müteakip, 1983'te Bayburt hakimliğine atandı. Aynı yıl içinde askerî hakimliğe geçiş yaptı. Gaziantep 5. Zırhlı Tugay, Erzincan 3. Ordu mahkemelerinde askerî hakim olarak görev yaptıktan sonra, Gelibolu 2. Kolordu Savcılığına getirildi ve altı yıl bu görevde bulundu. 1997'de Kuzey Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı Askerî Mahkemesine hakim olarak atanan Çağlayan, aynı yıl Binbaşılığa terfi ederek birinci sınıf hakimliğe ayrıldı.

28 Şubat Sürecinde sakıncalı statüye ayrılan Çağlayan, 1998 yılı Aralık Şura'sında TSK'dan ihraç edildi. 2000 yılında avukatlığa başlayan Çağlayan, Adaleti Savunalar Derneği'nin kuruluş aşamasında ve dernek çalışmalarında idari ve hukuki olarak aktif rol aldı. Sivil toplum kuruluşlarının ve resmî kurumların toplantılarında dernek hukukçusu olarak temsil görevlerinde bulundu. 1980'li yıllardan itibaren "Mehmet Fatih Çandarlı" müstear ismi ile ve kendi adı ile çeşitli gazete ve dergilerde makaleleri yayınladı. ASSAM (ASDER-Stratejik Düşünce Merkezi) kurucu üyesi ve aktivisti, SADAT (Uluslararası Savunma ve Danışmanlık) A.Ş. kurucu ortağıdır.

2007 yılı itibarıyla aktif avukatlığını sonlandıran Yusuf Çağlayan, halen İslam düşüncesi, sosyoloji ve eğitim konularındaki çalışmalarına devam etmektedir. Çağlayan, evli ve bir kız evlat sahibidir.

e-mail: y.caglayan@yahoo.com.tr

YAYINLANMIŞ ESERLERİ

- Orduda ve Yargıda Darbeci Kuşatma

İçindekiler

Önsöz.....	9
Giriş.....	13

1. BÖLÜM:

SOSYOLOJİK SAVAŞIN FARKINDA OLMAK

Sosyolojik Savaşın Farkında mıyız?.....	39
Sosyolojik Savaş Bir Komplo Teorisi Değildir	48
Sosyolojik Savaşın Tarihsel Geçmişi	52
Sosyolojik Savaşın Konusu, Amacı ve Doğası.....	54
Sosyolojik Savaş Strateji ve Taktikleri	62
Sosyolojik Savaş Silahları	65
Sosyolojik Muharebe Alanları	77
<i>Hedef Kitle Alanı</i>	78
<i>Zaman Alanı</i>	78
<i>Mekân Alanı</i>	79
<i>İstihbarat Alanı</i>	80
<i>Kültür Alanı</i>	84

<i>Dil Alanı</i>	89
<i>İdari/Siyasi Alan</i>	91
<i>İdeolojik Alan</i>	94
<i>Eğitim ve Medya Alanı</i>	95
<i>Psikolojik Alan</i>	96
<i>Provokasyon Alanı</i>	98
<i>Savunma Alanı</i>	99

2. BÖLÜM:

TARİHTE YAŞANMIŞ BİR

SOSYOLOJİK SAVAŞ HİKÂYESİ:

OSMANLI'DAN ORTADOĞU'YA...

<i>Jeopolitik, Jeokültür ve Osmanlı İmparatorluğu</i>	105
<i>Jeopolitik-Jeokültür İlişkisi</i>	105
<i>Stratejik Muharebe Alanı: Kültürel Alan</i>	110
<i>Stratejik Hedef: İslam'ın Jeopolitik Gücü</i>	111
<i>Sosyolojik Savaş Sahnesi: İslam Coğrafyası</i>	115
<i>Hedefteki Merkez Jeokültür: İslam</i>	120
<i>Osmanlı'ya Yönelik Sosyolojik Savaşın Taktik Aracı:</i>	
<i>Oryantalist Misyonerlik</i>	123
<i>Bir Sosyolojik Savaş Silahı: Batı Kültürü</i>	127
<i>Sosyolojik İstihbarat Ajanları: Oryantalist Misyonerler</i>	135
<i>Sosyolojik Savaş Askerleri: Oryantalist Misyonerler</i>	137
<i>Osmanlı'dan Ortadoğu'ya: Sosyolojik Müdahale Safhaları</i>	142
<i>Meşrulaştırma</i>	142
<i>Diplomatik Koruma</i>	146
<i>Etnik Sosyoloji</i>	148
<i>Ayrıştırma ve Yeniden Gruplama</i>	153
<i>Sosyolojik Bir Provokasyon: İhtilaflı Sınırlar</i>	165
<i>Tüketim Modernleşmesi</i>	167
<i>Halkı ve Değerleri ile Tutarsız Rejimler</i>	172
<i>İdeolojik Tamponlar</i>	176
<i>Aydınlar Batıcı; Değerler Fundemantalist ve İrticai</i>	183

<i>Yerel Eğitim Sistemleri</i>	188
<i>İslam Karşısı Yerel Güçler</i>	191
<i>Epistemolojik Kopuş</i>	193
<i>Çarpık Güvenlik Kültürü</i>	195
<i>Kutsallaştırılmış Rejimler ve Sadık Bekçileri</i>	198
<i>Yabancı Tekellerin Yerli Paravan Şirketleri</i>	201
<i>Yerli Sanayici Hareketlerin Bastırılması</i>	202
<i>Devletler Arası Hiyerarşik Sistem</i>	203
<i>Sonuç: Osmanlı'dan Ortadoğu'ya</i>	210

3. BÖLÜM:

SOSYOLOJİK SAVAŞ VE TÜRKİYE

<i>Batı'nın Türkiye Algısı: Merkez Ülke</i>	215
<i>Türkiye'ye Yönelik Sosyolojik Savaş Stratejisi</i>	224
<i>Adalet-i Mahza-Adalet-i İzafiye Çatışması</i>	225
<i>Hilafet-Saltanat Çatışması</i>	226
<i>Din-Milliyet Çatışması</i>	229
<i>Üç Çatışmanın Sosyolojik Sonuçları</i>	230
<i>Türkiye'ye Yönelik Sosyolojik Saldırı: Etnosentrizm</i>	237
<i>Etnosentrizm ve Sosyolojik Savaş</i>	239
<i>Etnosentrizm ve İslam Dayanışması</i>	242

4. BÖLÜM:

SOSYOLOJİK SAVAŞ VE İSLAM DÜNYASI

<i>Neo-empyralist Sosyolojik Müdahale Stratejisi</i>	253

5. BÖLÜM:

ÇATIŞMA MI, DİYALOG MU?

<i>İnsanlığın ve İslam Dünyasının Geleceği</i>	269
<i>Çatışma mı, Diyalog mu?</i>	281
<i>Sonuç</i>	289
<i>Kaynakça</i>	293

Önsöz

“1976 YILI SONBAHARINDA Robert Kolej’den henüz dönüşmüş Boğaziçi Üniversitesi’ne çıkan merdivenleri ilk defa tırmanırken, dünyanın öteki ucundan gelip bu tesisleri bir asır önce inşa ederek bırakıp gidenlere karşı merak duymaktan kendimi alamıyordum. Daha sonraki haftalarda ve aylarda kütüphanesinin Ortadoğu koleksiyonunda bulduğum kitaplarla, bu merakımı giderme imkânını fazlasıyla buldum. Artık o mekânda dolaşırken gördüğüm hemen her taşın bence bir anlamı vardı.

Tesislerin hayat hikâyelerini öğrenirken bir husus kuvvetle dikkatimi çekti. İlk, orta, lise ve hatta üniversite tahsilim sırasında, ben de herkes gibi, hatta hiç de üstünkörü sayılmayacak şekilde bir dikkatle tarih dersi okumuştum. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmasında ve genç Cumhuriyetin kurulmasında ABD’nin bu denli bir rolün sahibi olduğunu duymamıştım. Dr. Seçil Akgün’ün General Harbord¹ raporu

¹ General Harbord, Milli Mücadele hazırlıklarının yapıldığı yıllarda, Anadolu’da Türkiye ve Ermenistan’ın manda yönetimi altına alınması için kongreye rapor hazırlamak üzere çalışmalar yapan Amerikan heyetinin başkanıdır.

hakkındaki eseri de düşüncelerimdeki boşlukların dolmasını sağladı. Artık, yakın tarihimizi ders kitaplarından okurken zihnimde oluşan birçok cevapsız soru karşılığını buluyordu.”²

Prof. Dr. Mehmet Can'ın *Ortadoğu'da Amerikan Politikası* (Bayrak Yayınları, İstanbul: 1993) isimli kitabının önsözünde yer verdiği bu ifadeler, sadece benim için değil, Türkiye'deki büyük bir çoğunluk için de geçerli olan bir durumu dile getirmektedir. Adı geçen kitabı okuyarak gerekli notları çıkardığım zaman, Osmanlı'nın çöküşü ve Cumhuriyetin kuruluşu ile ilgili daha önce kafamda oluşmuş tarihî ve sosyolojik perspektif tamamıyla yıkılmıştı. İlk defa, Ortadoğu'da kimlik algılarının, siyasi sınırların ve yönetim biçimlerinin Batı ve ABD çıkarları doğrultusunda biçimlenmesinin arkasındaki gerçek sırrın ne olduğuna dair, daha gerçeğe yakın bir anlayış kazanmaya başladım.

1810 yılında kurulan ve merkezi Boston'da bulunan Amerikan BOARD (*American Board of Commissioners for Foreign Missions*) misyoner teşkilatının arşivine 1982 yılında giren ilk Türk araştırmacı Dr. Uygur Kocabaşoğlu'nun bu arşivdeki belgelere dayanarak yazdığı *Anadolu'daki Amerika* (İmge Kitabevi, Ankara: 2000) isimli kitabı da, Prof. Dr. Mehmet Can'ın tespitlerini kesin olarak doğrulayan bir kaynak eser niteliği taşıyordu. Cevdet Cerit tarafından çevrilerek Pınar Yayınları tarafından yayınlanan Paul Harrison'un 3. *Dünyanın Batılılaştırılması* (İstanbul: 1991) isimli eseri ise, seriyi tamamlıyordu.

İşte bu çalışmaya başlama serüvenim, yukarıda sözünü ettiğim bu üç kitabı okumakla başladı. Aslında, okuduğum kitaplardan önemli bulduğum bölümleri işaretleme ve okuyup bitirdikten sonra da, işaretlediğim bu yerleri kaynakça olarak göstermeye elverişli bir biçimde kitap özetleri dosyama yazma gibi bir alışkanlığım vardır.

² Can, 1993, Önsöz'den.

Başlangıçta yukarıda sözünü ettiğim kitaplardan çıkardığım notları esas alarak birkaç sayfalık makale boyutunda bir çalışma yapmıştım. Bu üç kitap, beni benzer konularla alakalı bulabildiğim diğer kaynakları okumaya yöneltti. Notlarım birikti. Dolayısıyla, bu küçük makalenin hacmi de genişlemeye başladı. Okuduğum kaynaklar, son üç yüz yılda insanlığın geçirdiği değişimlere yol açan sosyolojik dinamiklere odaklanmama yol açmıştı. “Bütün bir insanlık tarihini Batı medeniyetinin tarihî akış seyrine bağlayan, Batı toplumlarının sınırlı tarihî tecrübelerini evrensel geçerliliği olan teoriler haline dönüştüren”³ Batı merkezli tarih ve sosyoloji anlayışı, bu değişimi Batı’nın bilim, teknoloji ve medeniyet üstünlüğü olarak sunuyordu. “Çünkü onlara göre dünya ‘The West and The Rest (Batı ve öteki)’nden ibaretti.”⁴

Batı’nın ben ve öteki algısını formüle eden bu ifade, kendilerini, öteki kategorisine soktukları toplumlara ve medeniyetlere kapatmakla kalmıyor; Batı ile Batı dışı toplumlar arasında tarihte yaşanan askerî karşılaşmaları yeni bir boyuta; sosyolojik boyuta taşıyordu. Batı dışı toplumlar, eğer Batı’nın geçirdiği bu değişimlere ayak uydurmak istiyorlarsa, kendi inanç, düşünce ve kültür değerlerini terk ederek, Batı’nın değişmesine kaynaklık eden inanç, düşünce ve kültür atmosferine geçmelilerdi. Batı böyle bir değişimi sadece istemekle yetinmiyor, bu toplumları bu doğrultuda değiştirmek için her türlü çabayı gösteriyordu. İşte, Batı’nın bu öteki algısı ile başlayan etkileşim süreci, Batı dışı toplumların sosyal yapılarına temel oluşturan inanç ve kültürel kimliklere müdahale boyutu kazanmıştır. Batı bu müdahaleciliğini, “medenileştirici savaş, özgürleştirme” olarak tanımlamaktadır.⁵

Batı’nın gerçekleştirdiği ve sonuçları sosyolojik değişim-

³ Davutoğlu, 1997.

⁴ Dayı, 2003.

⁵ Aydın, 2000, s. 37.

lere yol açan bu müdahaleleri tanımlamaya çabalarken, ‘sosyolojik savaş’ kavramsallaştırmasına ulaştık. İşte, yıllar önce yazmış olduğum üç beş sayfalık makale, bu çalışma ile “Sosyolojik Savaş” başlığı altında bir kitap hacmi kazanmış bulunuyor.

Bu çalışmanın günyüzüne çıkmasında kaynaklar ve okumalar bölümünde yer alan kitap ve makalelerin yazarları veya çevirmenlerinin birinci derecede rolü bulunduğu açıktır. Çünkü bu kaynaklardan alıntıladığım veya edindiğim görüş ve düşünceler, bu çalışmanın temel analiz kavramı olan ‘*sosyolojik savaş*’a uyarlanmış ve bu bağlamda birbiriyle yoğrularak elinizdeki kitap ortaya çıkmıştır.

Başta değerli görüşlerinden istifade ettiğim yazarlar olmak üzere, destek ve hoşgörüsü ile bana çalışma ortamı sağlayan eşime, çalışma boyunca görüş ve tavsiyeleriyle katkı sağlayan kızıma ve dosyanın kitaplaştırılmasını sağlayan Nesil Yayın Grubu yönetimine ve editörüne, ayrıca çalışmamı yayınlama konusunda teşvik ve dualarıyla destek veren sayın İbrahim Töre’ye sevgi, saygı ve minnetlerimi bildirmeyi bir borç telakki ediyorum.

YUSUF ÇAğLAYAN

Ankara, Ağustos 2013

Giriş

İNSANLIK 21. YÜZYILDA YENİ bir değişim kavşağına doğru ilerlemektedir. Bu süreçte, özellikle İslam Dünyası birkaç yüzyıldır maruz kaldığı sosyolojik müdahalelerin yol açtığı anlamlandırma ve politika geliştirme sorunları ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu değişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi, Batılı değişim kuşaklarının tek medeniyet algısı ile yürüttükleri 'sosyolojik savaş' stratejisini sürdürüp sürdürme konusundaki tutumu kadar, İslam toplumlarının değişim kuşağının bu stratejiye karşı İslam'ı araçsallaştırarak tepkisel bir cevap mı, yoksa İslam'ın özünden beslenen çok milletli, çok kültürlü ve çok dinli açık toplum pratiğini hayata geçirme doğrultusunda etkili bir tutum mu göstereceği noktasında düğümlenmektedir.

Hız. Peygamber'in tek bir şehir devleti altında topladığı Medine toplumu, tek tip bir toplum değildi. Çekirdek toplum Müslüman olmakla birlikte, Müslümanlar da o dönemde çok farklı, hatta birbiri ile hasım Arap kabilelerinden oluşuyordu.

Hız. Peygamber, çekirdek toplumu oluşturan kabilelerin, siyasi ve sosyal dayanışma bağlamını, kabile bağlamından İslam kardeşliği bağlamına taşıyarak öncelikle aynı din mensuplarını birbirine kapatan sosyolojik sınırları açtı. Daha sonra bu çekirdek toplumu, farklı din ve kültür gruplarına açan dayanışma bağlamlarını devreye soktu. Bu bağlam değişikliklerinin işlevi, kapalı kimlikleri birbirine açmak oldu.

Bir toplumun sosyolojik bütünlüğünün parçalanması için, o toplum içinde farklı etnik ve dinî kimliklere dışlayıcı özellik kazandırılması gerekir. Yani sosyolojik savaş, açık toplumu kapalı topluma dönüştürür. Sosyolojik savaş, açık toplumu öncelikle etnik farklılıklar temelinde, aynı etnik kimliğe sahip kesimleri ise cemaat, mezhep ve lider aidiyetlerinin çizdiği sınırlarla birbirine kapalı özelliklere kavuşturmaktadır. Adeta, farklı cemaatler arasında farklı mezhep ilişkisi, farklı mezhepler arasında ise farklı din ilişkisi oluşturmaktadır. Farklı cemaat ve mezheplerin, mensup oldukları cemaat ve mezhebe dışlayıcı bir bağlılık göstermesi, aynı dine mensup gruplar arasında üst düzeyde bir dayanışma ortaya konulmasını engelleyecektir. Farklı cemaat ve mezhep mensupları bu dışlayıcılığa bir eylem boyutu kazandırmaları da, cemaat ve mezhep üstü bir dinî dayanışma da ortaya koyamayacaklardır.

Bu durum şu anlama gelmektedir. Medeniyet içi unsurlar, birbirleri arasında alt kimlik sınırları çizmişler ve bu sınırlar, bir tanışma ve iş bölümü işlevini aşmış, bir çatışma, en azından bütünleşmeyi önleme fonksiyonu kazanmıştır. Burada kimliklerin farklılığını ve çeşitliliğini bir sorun olarak görmüyoruz. Bu farklılıkların tektipleştirilmesinden bahsetmiyoruz. Yani sorun, bu kimliklerin farklılığı değil, ortak dayanışma bağlamını yitirerek dışlayıcı ve hatta çatışmacı özellikler kazanmalarındır. Ancak, sosyolojik savaşın bu farklılık ve çeşitliliği suni bir şekilde artırmaya dönük olarak sosyolojik icatlar yaptığı gerçeği de gözardı edilmemelidir.

Toplum içi farklı kimliklerin dışlayıcı ve hatta çatışmacı özellik kazanmaları, birbirlerine ve devlete karşı kendilerini kapatmaları, bir dizi güvenlik sorunlarına yol açmaktadır. Güvenlik kavramı, mevcut güvenlik kültürümüzde askerî ve polisiye kurumları akla getirmektedir. Çalışmamızda güvenlik sorunları, 'sosyolojik güvenlik' temelinde yani askerî ve polisiye gücün değil, sosyolojik dinamiklerin kullanımı ile çözümlenebilecek sorunlar olarak tanımlanmaktadır. "Güvenlik; artık sadece fiziki olarak sınırların, tesislerin korunması değil, ülkelerin hayati çıkarları arasında yer alan ekonomik, sosyal ve kültürel varlıklarını korumak ve geliştirmek için karşılaşılabilecek her türlü sorun ve saldırılara karşı, başarılı bir şekilde mücadele edebilecek tedbirlerin bütünü haline gelmiştir."⁶

Bu manada 'sosyolojik güvenlik' kavramını kapsamayan bir güvenlik anlayışı, sadece eksik değil, çok tehlikelidir de. Çünkü askerî ve polisiye parametrelerle tanımlanan iç güvenlik sorunları, askerî güçleri de iç güvenlik güçlerine dönüştürecektir. Bir ülkeye yönelik sosyolojik savaşta, askerî güçlerin iç güvenlik güçlerine dönüştürülmesi ve merkez güvenlik kurumu haline getirilmesi önemli bir aşamadır. Geriye, bu sosyolojik saldırıya karşı bağışıklık kazandıracak sosyolojik dinamiklerin; örneğin manevi ve kültürel değerlerin, bu kurumlarca iç tehdit olarak algılanmasını sağlamak kalacaktır. Kısaca, üst kimlik değerlerini iç tehdit kabul eden kurumların gerçekleştirdiği sosyolojik temelden yoksun iç güvenlik amaçlı askerî operasyonlar, sosyolojik bağışıklık sistemini tahrip etmekte, sosyolojik bütünlüğe ağır darbeler indirmektedir. Güvenlik kavramı, mevcut güvenlik kültürümüzde içe kapanma ve önleme, sınırlandırma anlamına gelmektedir. Tıpkı, bir evin güvenliği için, bütün kapı ve pencerelerinin sıkı sıkıya kapatılması, bahçesine duvarlar ve tel örgüler çekilmesi, dört

⁶ Miran, 2007, s. 30.

bir yanına kameralar yerleştirilmesi gibi...

Oysa 'sosyolojik güvenlik' tamamen farklıdır. Çünkü sorun, zaten toplumun farklı kimliklerinin kendilerini birbirine kapatmasıdır. Sorun, aynı mahalledeki hanelerin ve hatta aynı hanedeki sakinlerin evlerine, odalarına çekilip kapılarını kilitlemeleridir. Yani toplumların ve toplum kesimlerinin bir-biri ile dinî, sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkileri koparmasıdır. Farklı kimliklerin, sosyal, ekonomik ve siyasi dayanışma kabiliyetini yok edecek bir boyut kazanmasıdır. Yani sorun, açıklık değil kapalılıktır. Bu sorunun çözümü ise, sosyolojik dinamikler aracılığı ile bu kimlikleri birbirine açmak, aralarındaki dışlayıcı sınırları kaldırmak, sosyal ve siyasi olarak dayanışma özelliğine kavuşturmadır.

Bu anlamda güvenlik, klasik güvenlikçi yaklaşımdan ayrılmaktadır. Sosyolojik güvenlik, farklı kimliklerin, aralarında sosyal, ekonomik ve siyasi dayanışma kabiliyetini sürdürmesinde rol oynayan toplumsal dinamiklerle alakalıdır. "Çok katmanlı düşünce ve söylemin işlevsel özelliği, farklı düşünceleri ve onları temsil eden söylem gruplarını, fikrî ihtilafları sosyal ve siyasi çatışmalara dönüştürmeden, bir arada tutmayı mümkün kılmasıdır."⁷ İşte sosyolojik güvenlik kavramı ile tam da bu kastedilmektedir.

Klasik güvenlikçi anlayış, toplumun siyasal yapılanmasında güvenlik kurumlarını—orduyu—kurucu ve koruyucu merkez kurum olarak görür. Diğer bütün kurumlar ordu tarafından yapılandırılır ve onun güdüm ve gözetiminde işler. Bu ise, toplumun siyasal, hukuki, sosyal ve ekonomik bütün kurumlarını ordu vesayetinin güvenlikçi kurumları haline getirir. Klasik güvenlikçi anlayış, sosyolojik güvenlik dinamiklerini iç tehdit olarak algılar. Bu sebeple, güvenlikçi anlayış ile sosyolojik güvenlik anlayışı birbiri ile taban tabana zıttır.

⁷ Şentürk, 2010, s. 20.

Güvenlik kültürünün sosyolojik güvenlik anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılması, güvenlikçi anlayışın kapatıldığı bütün kanalları açacaktır. Toplumsal kimliklerin iç tehdit olarak algılanması yerine, bu kimlikler arasındaki ortak paydalara önem veren bir güvenlik yaklaşımı ortaya çıkacaktır. Güvenlik adına günümüze kadar gerçekleştirilen sosyolojik tahribatların tamiri de gündeme gelecektir.

Gerçekte iç güvenlik sorunları, birinci derecede sosyolojik tehditlerden kaynaklanır. Bu sebeple, bu tehditlere göre bir sosyolojik güvenlik tanımlaması yapılmalıdır. Bu tanımlama, toplumların sosyolojik kapasitesini artırmasını, güvenlik sistemine sosyolojik dinamiklerin dâhil edilmesini, fonksiyonel bir sosyolojik güvenlik duvarı oluşturulmasını ve bu doğrultuda sosyolojik güvenlik tedbirleri alınmasını, sosyolojik bağışıklığı geliştiren ve koruyan kurumsal yapılar geliştirilmesini gerekli kılar. Burada tekrar etmekte yarar var: Sosyolojik güvenlik duvarı, sosyolojik güvenlik tedbirleri, toplum içi ve ya medeniyet içi unsurları birbirine kapatan dinamiklere karşı, açan dinamikleri devrede tutmak anlamına gelmektedir.

Sosyolojik güvenlik kavramının bu anlamından hareket ettiğimizde, sosyolojik savaş, sosyolojik tehditler, sosyolojik istihbarat ve sosyolojik savaşa karşı alınacak önlemler gibi kavramlardan kastedilenin, klasik savaş ve güvenlik algısından farklı olduğu görülecektir. Bütün bu kavramlarda, problem tanımlaması, farklılıkların birbirine kapanması olup, çözümünden ise bu farklılıkların sosyal ve siyasi çatışmalara ve ayrışmalara varmadan bir arada yaşamasının sağlanması kastedilmektedir. Bu kavramları, klasik güvenlik ve savaş mantalitesi ile anlamlandırdığımızda, tam aksi kanaatlere varabiliriz.

Çalışmamızda güvenlik kavramından, sosyolojik güvenlik kastedilmektedir. Bu sebeple, klasik güvenlik anlayışı ile okunmamalıdır. Sosyolojik güvenlik, içe kapanma ve güven-

likçi bir yaklaşım değil, İslam'ın çok kültürlü ve çok toplumlu pratiği ile örtüşen bir kavramdır. Sosyolojik güvenlik kavramı, geçmişten günümüze Batı-İslam ilişkisinin yol açtığı iç ve dış güvenlik sorunlarına da sosyolojik bir bakış açısı getirmektedir. Böylece İslam-Batı ilişkilerinin geçmişi ve geleceği etki-tepki kalıbına ve dolayısıyla da bir klasik çatışma ilişkisine indirgenmek yerine, sosyolojik boyutu itibarıyla farklı bir anlama da kavuşmuş olmaktadır.

“İslam tarihine bakıldığında İslam medeniyeti üç ciddi meydan okumayla karşılaştı: Haçlılar, Moğollar ve Batı Sömürgeciliği/Batı Medeniyeti. İlk ikisini askerî meydan okumalar olması sebebiyle kolay atlattı. Ancak üçüncüsü sadece askerî alanda değil, zihniyet dünyasında da ciddi bir meydan okuma ihtiva ediyor. Bu açıdan bakıldığında İslam Dünyası son 200 yıldır bu meydan okumayla hesaplaşma ve yüzleşme sürecindedir.”⁸ Günümüzde de “İslam-Batı ilişkilerinin gerginlik alanlarından biri, Avrupa kolonyalizmi[dir].”⁹ Bu noktada Batı kolonyalizmi temel sorunlardan biridir ve bunun yol açtığı ve açacağı travmalar eşliğinde ortaya çıkan ve çıkacak olan tepkiler de o oranda bir sorun kaynağıdır.

Gazi Üniversitesi tarafından yayınlanan “Küreselleşme” başlıklı bir araştırmanın “Üç Küreselleşme: 1490, 1890 ve 1990 Modelleri” ara başlığını taşıyan bölümündeki şu analiz, konumuza ışık tutmaktadır:

“Küreselleşmeyi, en kısa ve doğru biçimde ‘Batı’nın gerek alt-yapısal gerekse üstyapısal etkisini bütün dünyaya yayması’ biçiminde tanımlayabiliriz. Günümüz dünyasında buradaki alt-yapının karşılığı kapitalizmdir, üstyapının anlamı da akılcılık (rasyonalizm), laiklik ve demokrasi olarak belirtilebilir. Batı’nın yayılarak kendi verileri içinde dünyayı yeniden örgütlemesi ve sonunda bir dünya sistemi durumuna yükselmesi olgusu bu-

⁸ Davutoğlu, 2013, s. 45.

⁹ Kalın, 2008, s. 29.

güne kadar üç ayrı tarihte, üç ayrı kez ortaya çıkmıştır: 1490, 1890 ve 1990.

Birinci Küreselleşme (1490): Bu tarih Batı'nın denizler ötesi keşiflere girişimlerini simgeler. Ulusal devleti güçlendirecek olan kolonilerin kurulması, yani Batı'nın o zamana kadar ulaşmadığı deniz aşırı ülkelere siyasal, askerî ve ticari etkisini yaydı. Bu bölgelerde sömürge imparatorlukları kuruldu. Bu sömürge imparatorluklarında egemen olan Batılı yöneticiler 18. yüzyıl sonunda Kuzey Amerika'da, 19. yüzyılda Latin Amerika'da, 20. yüzyılda da Güney Afrika'da sömürgeci ülkelere bağımsızlıklarını alacaklar fakat bu ülkelerin yerli halkının durumu değişmeyecektir.

İkinci Küreselleşme (1890): Batı'nın ikinci yayılması 1870'den sonra başladı ve 1890'larda kurumsallaştı. Yararlanılan teknoloji, Batı ile dünyanın diğer bölgeleri arasında çok büyük oransızlık doğurmuş bulunan sanayi devriminin yarattığı muazzam teknolojik imkânlardı. Yani, bu yayılmanın ardında sanayi devrimi bulunuyordu. Yöntem, misyonerlerin ardından ticaret şirketlerinin, onların ardından da Batılı devletlerin gidecek bu toprakları askerî işgale uğratması biçiminde oldu.¹⁰

Bu çalışmanın tezlerinden biri de, Avrupa kolonyalizminin, sadece askerî müdahalelerle değil, sosyolojik müdahalelerle de inşa edilmiş bir süreç olduğudur. Bu süreçte İslam Dünyasında safha safha İslam sosyolojisi devre dışı kalmış, etnik sosyoloji devreye girmiştir. Bu sosyolojik süreç değişimine paralel olarak da, İslam toplumlarının ve hatta Hristiyan tebaanın dayanışma bağamları, Osmanlılık ve İslam bağlamından, etnik bağamlara geçiş yapmıştır. Bu bağlam değişikliği tesadüfi değildir. Nitekim bu dayanışma bağlamı değişikliğine paralel olarak 19. yüzyılın sonlarından itibaren İslam coğrafyasında yeni yeni devletler, siyasal sınırlar ve rejimler ortaya çıkmıştır. İslam Dünyasında yaşanmış ve yaşanan süreçleri, İslam sosyo-

¹⁰ Yaman, 2001.

lojisinden etnik sosyolojiye geçiş ve bunun doğurduğu bağlam değişikliklerinden bağımsız olarak anlamlandırmak mümkün değildir. Hz. Peygamberin Medine’de inşa ettiği ve Endülüs, Selçuklu, Babür ve Osmanlı’da sürdürülen açık toplum, adeta kabile bağlarına indirgenerek, Ortadoğu’ya—Prof. Dr. Recep Şentürk’ün deyimi ile—yeniden kapalı toplumlara dönüştürülmüştür.¹¹

İslam Dünyasının Ortadoğu’ya dönüştürülmesinde, Batı’nın askeri müdahalelerinde olduğu gibi, kültürel, ekonomik ve politik; kısaca sosyolojik müdahalelerinde de asıl hedef tahatasını Osmanlı teşkil etmekteydi. Çünkü dünya coğrafyasının ‘hammadde deposu’ ve ‘tüketim pazarı’ niteliğindeki bir bölgesini Batı’ya karşı ‘İslam dayanışması’ ile koruyan Osmanlı, sosyolojik saldırıların hedefi haline gelmiştir. Başta ABD olmak üzere tüm Batılı güçlerin İslam Dünyasına karşı izlediği ana strateji, Osmanlı’nın bölgedeki ‘İslam dayanışmasından’ kaynaklanan ‘jeopolitik gücünü’ yıkmaya yönelik olmuştur.

1890 Küreselleşmesinin ürünü olan Osmanlı’nın Ortadoğu’ya dönüşüm sürecinde yaşanan, yerel sistemlerin oluşturulması, korunması, bu korumayı sağlayıcı yerel mekanizmalar, açık toplum dinamiklerinin devre dışı bırakılması, bunu sağlayan ideolojik koşullandırmalar, yerel sistemlerin ve kurucu liderlerin toplumları birbirine kapatan unsurlar olarak dizaynı, güvenlik algısı, iç güvenlik kültürü gibi zihniyet dünyamızı işgal eden kavramlardan izini sürdüğümüzde, kapalı toplum doğrultusundaki değişim süreçleri, 1890 küreselleşmesine kadar dayanmaktadır. Bu sebeple, uluslararası üst sistemin ve yerel alt sistemlerin oluşturulmasını 1890’larda başlayan ikinci küreselleşme sürecinin en işlevsel politik mekanizması olan misyonerlik faaliyetlerinden bağımsız olarak analiz etmemiz mümkün değildir.

¹¹ Şentürk, 2010, s. 24.

Avrupa'da modern ulus devletler sisteminin ortaya çıkışı ve Osmanlı topraklarının merkezi-egemen ulus devletlere ayrışması, özellikle yukarıda sözü edilen ikinci küreselleşme (1890) dönemine denk gelir. İkinci küreselleşme sürecinde, sosyolojik savaş aktörü olarak Hristiyan misyonerlerin sahne başrolü oynadıklarını görüyoruz. İslam coğrafyasının bugün içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik duruma yol açan sosyolojik süreç, *misyonerlik ile başlayan ve Oryantalizm ve Ortadoğu Araştırmaları* ile sürdürülen kültürel, politik ve askerî müdahaleler zincirinin birer halkası ve uzantısı olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyolojik savaş karargâhları ile misyonerler arasındaki ilişki, beyin takımı ile saha elemanları arasındaki ilişki gibidir. Batı, sanayi devrimini gerçekleştirip, hammadde ve tüketim pazarlarına ihtiyaç duyduğu bir dönemde, misyonerlerin bu ihtiyaca cevap verecek topraklara nüfuz etmedeki başarılarını keşfetmiştir. Osmanlı'yı hedef alan sosyolojik savaş senaristlerinin, sahneye ilk sürdükleri aktörler misyonerler olmuştur. Saha çalışması yapacak bütün sosyolojik savaş unsurları, misyoner kimliği altında İslam bölgesine rahatlıkla girip faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Misyonerlere sağlanan lojistik destek ve ilerleyen süreçte sağlanan politik destek, misyonerlerle, misyoner kimliğine bürünmüş unsurları karışıp kaynaştırmış ve böylece 1600'lü yıllardan beri sürdürülen misyonerlik faaliyetleri, sosyolojik müdahale aracı olarak kullanılmalarını sağlayan bir fonksiyonelliğe kavuşturulmuştur.

Osmanlı'nın günümüz Ortadoğu'suna dönüşmesinde belirleyici rolü olan isyan hareketleri lider kadrolarının misyoner okullarında yetiştiği gerçeği, misyonerliğin dinî amaçlarla sınırlı olmadığını, son derece planlı ve sistematik bir sosyolojik savaş taktiği olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İslam toplumu, ani ve klasik savaş saldırılarına karşı gösterdiği tepkiyi, misyonerlik faaliyetleri ile başlatılan tedrici sosyolojik

saldırlara, yani İslam sosyolojisinden kopuş ve etnik sosyolojiye geçiş operasyonlarına karşı gösterememiştir. Bu tedrici kopuş ve geçiş süreçlerine paralel olarak, İslam Dünyası fotoğrafı da tedricen değişmiştir. Maruz kalınan bu sosyolojik saldırılarla, farklı dinlerin, kültürlerin, milliyetlerin bütünleşip dayandığı açık toplum, bütün farklılıkları birer sınır haline gelerek birbirleri arasına soyut, kalın zihinsel duvarlar örmüş, coğrafi ve siyasi sınırlarla da bunu somutlaştırmış, kapalı toplumlara dönüşmüştür.

Osmanlı'nın parçalanmasında, misyoner okullarında eğitilen *"etnik ve kültürel liderler"* bilerek veya aldanarak Batı politikalarına hizmet etmiş ve Osmanlı'yı önce psikolojik, daha sonra sosyolojik ve en nihayetinde coğrafi ve siyasi olarak ayırtırmada birer sosyolojik aktör olarak kullanılmışlardır. Günümüzde en yıkıcı boyutlarıyla Irak, Afganistan, Türkiye, Suriye ve Mısır'da yaşanan toplum ve medeniyet içi çatışmalar, bu sosyolojik müdahale sürecinin bir uzantısı olarak algılanmalıdır. Diğer İslam ülkeleri de aynı şekilde medeniyet içi çatışma potansiyeline kavuşturulmuş bulunmaktadır.

Misyonerlerin baş aktör olduğu 1890 küreselleşmesinde ortaya çıkan sosyolojik duruma şöyle bir bakalım: Parçalanmış İslam coğrafyasında kurulan, kontrolü ve yönlendirilmesi kolay devletçikler, bu devletçikleri temsil eden işbirlikçi rejimler ve liderler, Batılı şirketlerin kontrolüne geçen petrol ve diğer yeraltı kaynakları, yerli sanayici hareketlerin bastırılması, Batı ürünlerini pazarlamaya uygun modern tüketim toplumları oluşması... Ve başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin tepesinde oturduğu uluslararası hiyerarşik sistem... Bütün bunları, dinî amaçlarla sınırlı bir misyonerlik kavramı ile izah etmek mümkün değildir.

İslam coğrafyasında etnik ve mezhebi kimliklerin kapılarını, köprülerini birbirlerine kapatması, bölünüp parçalanmayı sağlamıştır. Bu da bölgeye müdahale eden siyasi gücün

karşısına birbirinden kopuk, aciz, küçük boy siyasi güçleri çıkarmaktadır. Bu bir sosyolojik savaş stratejisidir. Bu sayede ilişki—Yusuf Kaplan'ın tabiri ile—özne-özne ilişkisi değil, özne-nesne ilişkisi olarak gerçekleşmektedir. Bu amaçla alt kimlikleri birbirine kapatmaya dönük olarak gerçekleştirilen bu sosyolojik operasyonlara karşı bağışıklık kazanılması, bu alt kimlikleri birbirine açan köprülerin yeniden inşasına ve muhafazasına bağlıdır. İslam coğrafyasındaki siyasal rejimlerin bu köprü değerlerle barışık olmayışı, tüm dinî ve kültürel dinamikleri bloke edecek bir zihnî yapıyı temsil etmeleri, bu değerleri iç tehdit olarak algılamaları, sadece İslam Dünyasının farklı toplumlarını birbirine kapatmakla kalmıyor, aynı toplumun farklı kesimlerini ve hatta aynı devletin kurumları ile halkını da birbirine kapatan bir işlev kazanıyor.

1890 küreselleşmesinde Osmanlı'ya karşı gerçekleştirilen birinci dalga sosyolojik saldırılarla, öncelikle Hristiyan Balkan toplumları, dinî ve etnik farklılıkları derinleştirilerek Osmanlı'dan ayrıştırılmıştır. İkinci dalga saldırıda, Müslüman Ortadoğu ve Afrika'da etnik temelde ve kademeli olarak mezhep, bölge, lider, cemaat farklılıkları etrafında gerçekleştirilen grupta ve alt kimlik dayanışmaları ile Müslüman toplumların ayrışması ve içe kapanması sağlanmıştır. Kimliklerin dayanışma bağlarını hedef alan bu sosyolojik operasyonlar, Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika haritasının sosyolojik ve siyasal planda tamamen değişmesine yol açmıştır.

AB Komisyonu'nun 6 Ekim 2004'te yayınladığı 'İlerleme Raporu'nda Türkiye'de Kürtlerin ve Alevilerin azınlık olarak nitelenmesi, Avrupa toplumlarının İslam toplumlarını birbirine kapalı kimliklere ayrıştırma refleksinin bir yansıması olarak algılanmalıdır. Çünkü sözkonusu raporda, "Kürtlerden 'etnik azınlık', Alevilerden 'Sünni olmayan azınlık' şeklinde bahsedilmesi Avrupa'nın tarihî bir refleksidir. AB'nin de Türkiye'ye ilişkin tutumunun belirlenmesinde rol oynayan temel bir

yaklaşımı konusunda fikir verir. Öncelikle rapor, [azınlık tanımlaması ile] Kürtleri ve Alevileri ana gövdeden ayırmakta, onlarda bir tür 'azınlık duygusu-azınlık bilinci' uyandırmayı amaçlamaktadır. Bu ifadeler ne gelişigüzel rapora girmiştir ne de bir zihin karışıklığının ürünüdür. Avrupa'nın azınlıklara olan ihtiyacı, bazen 'azınlık icat etmesi'ne yol açar. Üzerinden politika yürütülecek kayda değer bir azınlık yoksa, 'yeni tanımsal çerçevede azınlık' oluşturulabilir. Devletlerin gizli ve açık misyonerlik faaliyetlerine mali, politik, diplomatik ve lojistik destek vermesi, bir azınlık yaratma düşüncesinin sonucudur."¹²

Ülkemizde, iç güvenlik tanımlamaları içinde, sosyolojik tehditler veya sosyolojik güvenlik kavramları yer almaz. İç güvenlik sisteminde, tehdit algısı bölücü ve irticai terör olarak sınırlandırılmıştır. Bu tanımlamanın toplumun ana gövdesini oluşturan etnik ve dinî kimlikleri gözetim altına aldığı düşünülmürse, böyle bir güvenlik anlayışının yol açtığı bilinen sosyolojik sorunlar, bu güvenlik anlayışının tesadüfi olmadığını göstermeye yetecektir.

Sadece ülkemizde değil, hemen yanı başımızda Irak'a karşı gerçekleştirilen sosyolojik savaşı şöyle bir düşünelim. Bazıları, "Bu savaş bir sosyolojik savaş mıydı? O halde o ordular, savaş gemileri, halı bombardımanı yapan savaş uçakları neyin nesiydi?" diyebilirler. Sosyolojik savaşın sıcak savaş aşaması öncesinde, Saddam'ın diktası, Irak halkına karşı tam bir sosyolojik silah olarak kullanıldı. Irak'ın işgalinin, Saddam diktatörlüğünün yıkılması ile ölçülmesi, sadece Irak halkı değil, bütün bölge ülkelerince işgalin desteklenmesine veya sessizce seyredilmesine yol açtı. Saddam'ın gücünün abartılması, ABD'nin Irak çevresi ve özellikle de Türkiye'ye güç yığmasını ve yerleşmesini meşrulaştırmak için bir propagandadan iba-

¹² Bulaç, 2005.

retti.¹³ Hâlbuki Irak'ın işgali bahanesiyle Irak'ı çevreleyen ülkelerle yapılan askerî yığınaklarla, bu ülkeler sıfır risk ile ve çatışmasız olarak işgal edilmiş oldu.

Irak'ın güvenliğinin etnik ve mezhep çatışmalarının yol açtığı kaos ile ölçülmesi, işgal güçlerine çevre ülkelerin ve Müslüman toplumların bakışını da belirledi. Müslüman toplumların Irak'ın işgaline karşı gösterdikleri bu seyirci tavrın temelinde, Irak'ın etnik ve mezhebi farklılıkları üzerinden gerçekleştirilen sosyolojik savaş bulunmaktadır. ABD ve İngiltere'nin Irak'ın işgali sürecindeki politikalarını Kürt, Şii ve Sünni ayrışması üzerinden yürüttüğü çok açıktır. Bu ayrışma, ABD ve müttefiklerinin Irak'ta ve dolayısıyla bölgede hâkimiyet kurmalarına zemin oluşturan en fonksiyonel sosyal olaydır. Sadece, Irak'ın ve bölgenin işgaline yol açmamış, aynı zamanda bölgedeki İslam ülkelerinin ve toplumlarının tepkisizliğine de sebep olmuştur. Çünkü etnik ve mezhebi çatışmalar sebebiyle, "Irak'ın işgalini Saddam Hüseyin'in acımasızlığı ve Baas yönetiminin kötülüğüyle algıladıkları gibi, ABD'nin bütün müdahalelerini yerel krizlerle anlamaya çalışacaklar, küresel güçlerin 21. yüzyıla dönük stratejileriyle ilgilenme ihtiyacı bile duymayacaklardı."¹⁴

Sözü edilen yerel krizler, örneğin Irak halkını, ABD ve müttefikleri ile değil, kendi arasında sorunlu bir görüntüye kavuşturmuştur. Böylece "Adeta, Irak'ın işgali meşru hale gelmiştir. Aynı strateji daha önce de Afganistan'da izlenmiştir. Afganistan'ın işgali, etnik iç savaş ve El-Kaide liderinin yakalanması ile ölçülüyordu. Hâlbuki Orta Asya'nın dünyaya açılan en önemli kapısı olan Afganistan'a giren ABD, bu operasyonla Kafkaslar ve Orta Asya'da on üç askerî üs kurdu. Bölgenin tamamına yerleşti."¹⁵

¹³ Kaynak, 2010, s. 77.

¹⁴ Karagül, 2005, s. 27.

¹⁵ A.g.e., s. 9.

Sovyetlerin dağılması ile çift kutuplu küresel sistemin bir ayağının çöküşünden sonra tek kutuplu hale gelen dünyada, ABD gelecekte kendine rakip olma potansiyeli gördüğü güçlere karşı koyabilmek için, İslam coğrafyasındaki hâkimiyetini daha ileri seviyede pekiştirme stratejisi izlemektedir. Bölgedeki tüm faaliyetleri bu stratejiyi doğrular nitelikte olan ABD, Körfez Savaşı öncesinde—sözde—Türkiye ve Irak'ın toprak bütünlüğünü garanti eden taahhütlerde bulunmuştur. Buna karşılık yaşanan gelişmelerle, etnik veya dinî alt kimlik dayanışmalarının beslenip kışkırtıldığı ve Körfez Harekatına maruz bölgedeki Müslüman toplumların etnik ve mezhebî ek-sende parçalandığı görülmüştür. Körfez bölgesine uzun süreli sosyolojik saldırılar, kısa süreli askerî saldırılar gerçekleştirilmiştir. Sosyolojik saldırılarla ayrışma kıvamına getirilen toplumun askerî ve siyasi gücü, askerî saldırı ile dağıtılarak bir geçiş dönemi içinde etnik ve mezhebî temelde yeni siyasal yapılanmanın şartları oluşturulmaktadır.

İslam Dünyasındaki ülke ve bölge içi çatışmalar olarak tezahür eden krizlere baktığımızda, bu krizleri besleyen sosyolojik dinamiklerin etnisite, mezhep, cemaat veya lider ırkçılıkları olduğu görülür. İnsanın biyolojik ve sosyal tabiatının bir sonucu olan bu farklılıkların karşılıklı dışlayıcı özellikler kazanmalarıdır ki, İslam coğrafyasındaki bütün parçalanmalara ve ihtilaflara zemin oluşturmaktadır. Bu dışlayıcılık ve ihtilaflardan kaynaklanan krizlere el koyma stratejisi, İslam bölgesinin, İslam toplumlarının ihtiyaçlarına göre değil, gücü küreselleşmiş devletlerin çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi ve yapılandırılması sonucunu doğurmaktadır.

Ortadoğu'da yerel statüko güçlerinin kullanım ömrünü tamamlamaları, bölgenin yeniden yapılandırılmasına zemin oluşturacak sosyolojik altyapı düzenlemelerini gerekli kılmaktadır. Türkiye'de yüz yıla yakın bir süre kullanılan darbeci güçler, kullanım ömürlerini tamamlamışlardır. Aynı şekil-

de, Arap ülkelerinde, rejimler ve liderler kullanım ömürlerini tamamlamıştır. Sosyolojik süreç Batı açısından istenilmeyen doğrultuda değişme sinyalleri vermektedir. Bu kontrol dışı değişimlerin yol açacağı yapılar statüko açısından riskli olacaktır. İslam ülkelerinde ırkçılık, mezhepçilik, cemaatçilik, bölge ve lidercilik gibi dışlayıcı özelliklerle, mevcut kapalı toplum yapısına hizmet eden kuşakların yerini açık toplum yönünde değişim kuşaklarına bırakması, Batı çıkarlarını engelleyecek bir jeopolitik olguya, örneğin 'İslam dayanışması'na yol açabilir. Sınırlar, siyasi manada olmasa da, sosyal, kültürel ve ekonomik manada kaldırılarak, geçmişteki açık toplum deneyimi tekrarlanabilir. Böyle bir değişim süreci, İslam toplumlarını siyasi, ekonomik, kültürel hatta savunma konularında işbirliğine sevk edebilir. Batı böyle zor bir muhatap ile karşılaşma riskini her zaman gözönünde bulundurur. Batılı sosyolojik savaş karargâhları, en azından bu riski varsayarak hareket etmektedirler.

Afrika üzerine yaptığı araştırmalarıyla tanınan Amerikalı gazeteci-yazar Elizabeth Liagin, *Impact International* dergisinde, ABD'nin küresel savaşını değerlendirdiği röportajında; "Bush'un 17 Eylül Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde de açıkladığı gibi, Amerikan dış politikasının tek gayesi; uluslararası arena-da ABD'nin politik, ekonomik ve diplomatik gücünü by-pass edecek, onun bu gücüyle yarışacak, ona denk veya eşit bir gücün oluşmasına imkân vermemektir" tespitinde bulunuyor. G. Friedman da aynı doğrultuda, "Stratejik hedef, dünyanın herhangi bir köşesinde Birleşik Devletler'e meydan okuyabilecek bir gücün ortaya çıkmasını önlemek olmalı"¹⁶ diyerek, önleyici sosyolojik savaş stratejisine işaret etmektedir. Önleyici strateji ekonomik, siyasi ve askerî dayanışma ile ortaya çıkabilecek güç ile alakalıdır. Yani böyle bir güce yol açacak

¹⁶ Friedman, 2011, s. 49.

'dayanışma'nın önlenmesinden bahsedilmektedir.

Küresel statüko stratejistleri, Busch Doktrini'nde belirtilen "ABD hegemonyasını tehdit eden paradigma"¹⁷ konusunu iki meydan okuma ile açıklamaktadırlar: Her şeye rağmen kültürel direnişini sürdüren İslam ve yine her şeye rağmen bilim ve teknolojiye Batı ile yarışma potansiyeli bulunan Rusya, Çin ve Hindistan dayanışması. Bu iki paradigma, bilim ve kültür alanlarında Batı'nın hâkimiyetine son verecek iki tehdit olarak algılanmaktadır. Ortadoğu, Afrika, Balkanlar, Kafkasya ve Asya toplumlarının sosyolojik sürecinde İslam'ın yeniden etkinleşmesi, Batılı statüko güçlerince kültürel olarak meydan okuyan bir paradigma olarak değerlendirilmektedir. Kültürel açıdan engellenecek olan, İslam'ın Müslüman toplumlar için yeniden bir dayanışma bağlamı haline gelmesidir. Bu önleyici sosyolojik savaşta en etkili silahları ise, her zaman olduğu gibi, büyük boy bir dayanışmayı önlemek için fonksiyonel her türlü ideolojik, etnik, mezhebî, cemaatî, lider farklılıkları ve bu farklılıklar etrafında oluşturabildikleri ihtilaflar ve kimlik çatışmalarıdır.

Batı toplumlarında ise en fonksiyonel sosyolojik operasyon, 'İslamofobia'dır. Bu operasyonun amacı, bölgedeki İslami nitelikli bütün gelişmeleri, bir İslamofobia oluşturacak şekilde tasvir etmektir. *Sunday Times*'ın 10 Temmuz 1990 tarihli başkısında yer alan şu haber, fundamentalist nitelemesi ile İslam'ı küresel bir tehdit olarak tasvir ediyordu: "Varşova Paketi'nin ortadan kalkmasından sonra fundamentalist İslam tehdidi büyüyor. Bu yeni tehdit Soğuk Savaş'tan çok farklı. Ancak Batı, komünizmi kuşattığı gibi fundamentalist İslam tehdidini kuşatmayı da başaracaktır."¹⁸

İslamofobia, sadece Müslüman olmayan toplumlarda değil, Müslüman toplumlarda da başta yöneticiler olmak üze-

¹⁷ Kaplan, 2009.

¹⁸ Karagül, 2005, s. 16.

re tüm belirleyici zümreler üzerinde oluşturulmuştur. İslam toplumlarında yöneticiler halktan, halk yöneticilerden, etnik ve mezhebî kesimler birbirlerinden bir dayanışma ortaya koymalarına engel olacak dozajlarda korkmaktadırlar. Aynı dinin mensupları, farklı liderler ve cemaatler içinde, birbirlerine farklı din mensubu muamelesi yapacak bir taassuba yönlendirilmektedirler. Söz konusu korkuların ve aidiyet taassubunun yol açtığı sosyolojik durum, bu toplumların sadece dayanışmalarını önlemekle kalmamakta, yeniden dizayn edilmeleri için her türlü imkânları da karşı güçlere sunmaktadır.

Türkiye gibi bir İslam ülkesinin sosyolojik durumunu düşünelim... Bu ülke, tarihte temsil ettiği jeokültürel dinamiklerin sağladığı jeopolitik güç ile büyük boy bir dayanışma inşa edebilmiş, deneyimli merkez bir ülkedir. Ancak, bu jeokültürel dinamikleri temsil kabiliyetini yitirmesine paralel olarak, değil merkez ülke rolü oynamayı, kendi toprak bütünlüğünü dahi muhafaza etme mücadelesi verir duruma düşmüştür. Hâlbuki dünya konjonktürünün Türkiye'yi, tarihi ve kültürel dinamiklerinden kaynaklanan ve merkez ülke olarak algılanmasına yol açan yeni bir konuma getirdiği görülmektedir. Ne var ki, yıllardır maruz kalınan sosyolojik operasyonlarla, devlet bugün ve gelecekte kendisine büyük bir jeopolitik güç verecek olan bu tarihî ve kültürel dinamiklerle siyasi anlamda barışık olmayan bir ideoloji ile kuşatılmıştır.

Türkiye'nin jeopolitik stratejilerinde, sözünü ettiğimiz jeokültürel yapıyı temsili ve iç bütünlüğünde ve bölgesel entegrasyonlarda ana stratejik planlama unsuru olarak kullanması engellenmiştir. Bu kuşatma sayesinde, iç kamuoyunda ve bölge toplumlarında meşruiyet sorunu yaşayan, toplumun kültürel kimliği ile devletin ideolojisi arasında kan ve doku uyumsuzluğunu temsil eden, kendi halkına dahi kapalı olan bir rejim ortaya çıkmıştır. Bu siyasal yapı ve kurumlarına hâkim anlayış, merkez ülkenin jeokültürel dinamiklerinden kaynaklanan

jeopolitik gücünü devre dışı bırakmaktadır. Böylece, bütün ortak bağlarından tecrit edilen toplumda, birlik ve dayanışma itibarıyla bütün dikişler atmaktadır. Ortak bağların ihyası için gösterilen en ufak bir çaba, başta ordu ve üniversite olmak üzere birçok kurum tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Bu sosyolojik tamponlarla, merkez toplumun kendi dayanışma kapasitesini artıracak dinamiklerine karşı eğilimleri sürekli kontrol altında tutulmakta, böylece merkezde toplum içi unsurları birbirine açan bir dayanışma inşası ve bu açık dayanışmanın ülkeden bölgeye doğru yaygınlaşması önlenmektedir.

Hammadde ve tüketim pazarı açısından dünya coğrafyasının stratejik bir bölgesinde yer alan Türkiye, potansiyel bir jeopolitik güç olarak algılanmaktadır. Çünkü İslami duyarlılığın yayılması İslam dayanışmasını, bu da İslam'ın açık toplum pratiklerinden biri olan Osmanlı'yı ve dolayısıyla da Türkiye'yi—ister istemez—sosyolojik savaş karargâhlarının gündemine getirmektedir. Bu karargâhların şuurlatında potansiyel bir Osmanlı olarak anlamlandırılan Türkiye, sosyolojik müdahalelerin hedef tahtasında yerini almıştır ve almaya devam edecektir.

Türkiye'yi İslam coğrafyasında jeopolitik bir güç konumuna getirecek 'jeokültürel' olgu, 'İslam'dır. İslam dayanışması, farklı bütün dinî ve kültürel kimlikleri korumakla kalmayıp, bu kimliklere birbirleri ile barışık özellikler de kazandıracaktır. Böyle bir gelişmeyi ekonomik ve siyasi çıkarları açısından tehdit olarak algılayan yerel ve küresel statüko güçleri, bu olgunun kuvveden fiile çıkmasını ve kurumlaşmasını önleme stratejisi izlemektedir. İşte bu stratejide, İslam coğrafyasında konuşlandırılan sosyolojik blokaj araçları önem kazanmaktadır. Bu rolü oynayanlar, bir ihanet ilişkisi ile değil, alt kimlik aidiyetleri dışlayıcı özelliklerle donatılmış unsurlar ile bürokratikleşmiş ideolojik blokajlardır. İslam bölgesinde kapalı toplum özelliği kazandırılmış her bir dinî, sosyal, ekonomik, kül-

türel ve siyasi öge, küresel statükonun izlediği bu stratejinin bir aracı haline gelmiştir.

Elbette burada, İslam Dünyasının içinde bulunduğu sorunları, kabaca maruz kaldığı sosyolojik müdahalelere indirgemiyoruz. Sadece, toplumların yükseliş veya çöküş doğrultularındaki dönüşüm süreçlerinin sosyolojik bir müdahale boyutunun da bulunduğunu ortaya koymaya çalışıyoruz. Aynı şekilde dünyanın karşı karşıya olduğu sorunu, İslam Dünyasının sorunlarına da indirgemiyoruz. Bugün yaşanan kriz sadece İslam toplumlarının ve Batı toplumlarının değil, topyekûn insanlığın yaşadığı bir krizdir. Bu sebeple, insanlığın bütünü için geçerli olmayan çözümler, belli bir kısmı için de çözüm olmayacaktır. Günümüzde küresel boyutlar kazanmış bunalımlara yol açan şartlar varlığını ve etki gücünü sürdürürken, bu bunalımı çözme mekanizmaları yetersizliğini korumaktadır. Bunalımı üreten şartları devre dışı bırakacak ve uzlaşmayı sağlayacak dinamiklerin merkeze alınması, günümüzde olduğu kadar tarihin hiçbir döneminde bu kadar önem kazanmamıştır. Karşı karşıya olduğumuz kriz, küresel statüko güçlerinin bilinçli olarak izledikleri çatışma politikalarına maruz kalanlar kadar, uzun vadede bu politikaları izleyenler açısından da yıkıcı olacaktır. Çünkü yaşanan krizin günümüzde küresel boyutlar kazanması, çatışma dinamiklerinin küresel etkileri ile ilgili bir şeydir ve itirazların ve tepkilerin de çatışmacı karakterde ortaya çıkarak küreselleşmesine yol açmaktadır.

Kısaca özetlemeye çalıştığımız bu genel çerçeve içinde, genelde insanlığın ve özelde Türkiye ve İslam Dünyasının yaşadığı sorunların sosyolojik müdahale boyutu, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Sosyolojik savaş kavramı, literatürde *'adı konulmamış savaş'* olarak sıkça dile getirilen olguyu karşılayan bir kavramdır diyebiliriz. Biz, bu çalışmada tarihî süreç içinde bilfiil yaşanan adı konulmamış bu savaşa

bir ad koymaya çalıştık. Tarihi periyotlar içinde toplumlar, açık toplum süreçlerinden kapalı toplum süreçlerine geçişle birlikte, karşılıklı olarak çatışmacı politikalar uyguladıkları dönemler yaşamışlardır. Çatışmayı motive eden dinamiklerin gücü ile orantılı olarak, insanlık hâkimiyet ve malikiyet kavgalarına tutuşmuş ve büyük acılar yaşamış, yaşatmıştır. Bu çatışma dönemlerinde istihbarat, ideolojik propaganda, dinî misyonerlik, soğuk savaş, asimetrik savaş, psikolojik savaş, toplum mühendisliği ve hatta sıcak savaş gibi faaliyetler öne çıkmıştır. İşte bütün bu karşılaşmaları kısaca '*sosyolojik savaş*' olarak tanımlıyoruz. Umarız ki, bu çalışma Ümit Meriç'in ifadesi ile "XIX. yüzyılda Oryantalizmin ipek kadife yastıklarına serilen, XX. yüzyılda ise, antropolojinin ağlarına düşürülen" Osmanlı'nın bakiyesi Türkiye başta olmak üzere, İslam toplumlarını, yine onun deyimi ile "XXI. yüzyılda sosyolojinin konusu haline getirmede"¹⁹ yeni idrak ufukları açacak yetkin çalışmaların başlangıç aşaması olur.

Çalışmamızın genelinde temel analiz birimi olan '*sosyolojik savaş*' kavramı, birinci bölümde teorik olarak ele alınmış ve bu kavram ile ilgili tanımlamalar ve örneklendirmeler yapılmıştır. Sosyolojik savaş nedir? Doğası nasıldır? Hedefi ve tarafları kim ve nelerdir? Ne türden riskler ve tehditler içerir? Bu risk ve tehditler ne türden silahlarla yöneltir? En az sosyolojik savaş kadar çatışmacı olan karşı tepkilerin de gittikçe yoğunlaştığı bir zemine doğru kayan insanlık, bu süreci iyileştirme noktasında İslam'ın açık toplum pratiğinden yararlanabilir mi? İslam toplumları bu pratiği ne kadar temsil ediyor? Kısacası bu bölümde, sosyolojik savaş problematiği ele alınmıştır. Açık toplumun önündeki önemli engellerden biri olan bu problematiğin aşılabilmesi açısından, sosyolojik savaş kavramının askerî ve sosyolojik literatürümüze kazandırılmasına, aynı konuda müteakip

¹⁹ Meriç, 2012, s. 15.

çalışmalara teorik boyutta bir kapı açılmasına çalışılmıştır.

İkinci bölüm, *"Tarihte Bir Sosyolojik Savaş Hikâyesi: Osmanlı'dan Ortadoğu'ya"* başlığını taşımaktadır. 'Sosyolojik savaş' kavramının daha iyi anlaşılabilmesi ve kaynaklık ettiği sorunların tanımlanabilmesi, bir sosyolojik savaş hafızası oluşturulması, tarihte yaşanmış olayların bu kavram boyutunda da okunması ile mümkün olacaktır. Küresel ölçekte bugünkü sosyolojik duruma yol açan, tarihte yaşanmış küresel bir sosyolojik savaş hikâyesi için, Osmanlı'nın Ortadoğu'ya dönüşüm hikâyesi canlı bir örnektir. İşte bu bölümde, 1890 küreselleşmesinin baş aktörü olan Oryantalist misyonerlik kavramı ele alınmış ve çeşitli misyoner gruplar ve bunların faaliyetleri, bu faaliyetlere aynı dönemde dine karşı reformlar gerçekleştiren ve sekülerleşen Batılı devletlerin nasıl ve neden destek verdikleri; bu faaliyetlerin nasıl topyekûn bir sosyolojik savaş boyutu kazandığı ayrıntıları ve belgeleri ile ortaya konulmuştur. Bu bölümde, kolonyal politikaların sosyolojik sonuçları tarihî süreç içinde ele alınarak, genelde günümüz dünyasındaki küresel düzen ve özelde bu düzenin dünyanın kalan bölgelerinde ve özellikle de Ortadoğu'daki uzantıları olan yerel düzenlerin nasıl inşa edildikleri, süreçte kullanılan sosyolojik müdahale araçları ve safhaları ele alınmıştır.

Batılı veya Doğulu radikal gruplar, kadim tarihten seçili alıntılar yaparak, tarihsel açıdan farklı ve birbirlerini suçlayan inanç topluluklarının çatışmaya mahkûm olduğu şeklinde tehditkâr bir manzara oluşturmaya çalıştıkları bir dönemde, mevcut çatışmaları ya da Batılı ve Müslüman toplumlar arasındaki yaşanan gerginlikleri açıklama amacıyla da olsa, *"Tarihte Bir Sosyolojik Savaş Hikâyesi: Osmanlı'dan Ortadoğu'ya"* bölümü son derece riskli bir bölüm teşkil etmektedir. Ancak temel sorunun köklerinin, Avrupa emperyalizmi ile başlayan, ardından gelen sömürgeciliğe karşı hareketleri ve iki taraf arasındaki çatışma mirasını doğuran 19 ve 20. yüzyıldaki geliş-

melerde yattığı gerçeği, bu riski almayı gerektirmektedir.²⁰

Çalışmamızda böyle bir bölümün yer alması, sosyolojik savaş problemine dikkat çekecek somut bir veri sunmak amacına yöneliktir. Yoksa amacımız, Batı toplumlarının hatalarını yüzlerine vurmak ya da sosyolojik savaşa maruz bıraktıkları toplumlarda kin ve nefret tohumları ekerek sosyolojik saldırıları, karşılıklı sosyolojik ya da sıcak çatışma boyutuna taşımaya yol açacak duyguları kışkırtmak değildir. Bu bölüm, belirttiğimiz açıdan okunduğunda görülecektir ki, Batı'nın, Oryantalist misyonerleri kullanarak gerçekleştirdiği kolonyalizm, Hristiyanlığı bir motivasyon aracı olarak kullanmıştır ve Hristiyanlıktan da sapmadır. Bundan çıkarılacak ders, aynı şekilde İslam'ı araçsallaştırarak, İslam'dan saparak buna karşı koymak değildir. Amaç, hem Batı'ya hem de İslam toplumlarına sosyolojik savaş olgusunu bir problem olarak tanımlamak ve çözümün işbirliği ve diyalogla sağlanabileceğini ortaya koymaktır.

Diyalogdan bahsedebilmek için bir o kadar da çatışmadan bahsetmek kaçınılmazdır. İşbirliği ve diyalogu sınırlandıran ve hatta ortadan kaldırarak çatışmaya dönüştüren tarihte yaşanmış ve halen süregiden emperyalist müdahaleciliğe ayna tutmak, negatif imajlar çizmek değil, itiraz edilen durumu açıklamak olarak değerlendirilmelidir.

Sosyolojik savaş olgusunun genelde İslam Dünyasına ve özelde Türkiye'ye bakan yönleri vardır. Osmanlı'ya yönelik sosyolojik savaş olgusundan en başta etkilenen ülke Türkiye olmuştur ve günümüz itibarıyla yaşadığı ana problemlerin temelinde de, Osmanlı sonrası kazandığı sosyolojik yapı bulunmaktadır. "*Sosyolojik Savaş ve Türkiye*" başlıklı üçüncü bölümde, en genel hatları ile Türkiye'ye yönelik sosyolojik savaş olgusu ele alınmıştır.

Son yıllarda yaşanan hızlı değişimler, küresel statükoyu et-

²⁰ Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu, 2006, s. 9.

kilemeye başlamıştır. Küresel statüko güçleri, eski hâkimiyetini sürdürmeye yönelik uyarlamalar yapmaya çalışırken, İslam Dünyası ve İslam aydınları yeni dönemde, ancak geçmiş tarihi süreci doğru okuyarak yapıcı ve fonksiyonel bir tavır ve rol geliştirebilecektir. Çalışmamızın “*Sosyolojik Savaş ve İslam Dünyası*” başlığını taşıyan dördüncü bölümünde, yeni koşullar karşısında Ortadoğu’nun yeniden yapılandırılmasını öngören Büyük Ortadoğu süreci ele alınmıştır.

Birinci Dünya Savaşı öncesi yüz yıllık süreçte gerçekleştirilen sosyolojik müdahalelerle olgunlaştırılan ve Birinci Dünya Savaşı ile dağıtılan Osmanlı sisteminin yerini alan Ortadoğu sisteminin çöküşüne şahit olduğumuz yeni bir değişim kavşağına yaklaşmaktayız. Bu değişimin küresel statüko güçlerinin öngördüğü doğrultuda gerçekleşmesi için, gerekli altyapıyı oluşturacak sosyolojik motivasyonların düzenlenmesi gündeme gelmiştir. 19. yüzyılda Osmanlı’dan Ortadoğu’ya bir dönüşüm öngörülüp gerçekleştirildiği gibi, 21. yüzyılda da Ortadoğu’nun Büyük Ortadoğu’ya dönüşümü öngörülmekte ve bu doğrultuda sosyolojik ve askeri operasyonlara hız verilmiş bulunmaktadır. Bu bölümde, Ortadoğu’dan Büyük Ortadoğu’ya sürecini yöneten küresel güçler ve bu güçlerin yürüttükleri sosyolojik savaşın çatışmacı karakteri ve insanlığın adil bir uluslararası sisteme kavuşmasında belirleyici bir rol oynayacak olan diyalog seçeneğini nasıl baltaladığı ele alınmıştır.

Çalışmamızın beşinci bölümü, “*Çatışma mı, Diyalog mu?*” başlığını taşımaktadır. Toplumsal olayların arkasındaki dinamikler elle tutulup gözle görülmezler ise de, olayların karakteristiği ve sonuçları, bu dinamikleri ele veren temel verileri oluşturuyor. “Tarihte Bir Sosyolojik Savaş Hikâyesi: Osmanlı’dan Ortadoğu’ya” bölümünde de görüleceği üzere, “Gaye vasıtayı takdis eder”²¹ ilkesi ile küresel bir emperyalizme alet

²¹ İzzetbegović, 2008, 348.

edilen Hıristiyanlık kadar, gelinen noktada yaşanan küresel bunalıma, çatışmacı tepkilerle bir dizi yeni ve büyük boyutlu bunalımlar eklemeye İslam'ı araçsallaştırmak da insanlığın geleceği açısından oldukça tehlikelidir. Son bölümde, geçmişte yaşanan emperyalist müdahale süreçlerinin yol açtığı çatışmalardan ders alınarak, yeniden sahneye konulmaya çalışılan neo-emperyalist müdahalelerin yol açtığı tehlikeler kadar, İslam'ın araçsallaştırıldığı çatışmacı bir tepki ile karşılık bulması tehlikesine karşı, hâlihazırda bu doğrultuda işleyen sürecin iyileştirilmesinde de diyalogun hayati önemi ele alınmıştır.

1. Bölüm

*Sosyolojik Savaşın
Farkında Olmak*

Sosyolojik savaşın farkında mıyız?

İNSAN, “İYİLİK VE KÖTÜLÜK dramının içinden dışarı çıkamıyor. Kendi hürriyetini seçmeğe ve kullanmağa, iyi veya kötü olmağa, tek kelime ile insan olmağa mecburdur.”²² İnsanın iyiye de, kötüye de eğilimli bir doğası vardır. Bireylerin iç dünyasında bu iki eğilim arasında nasıl çatışma varsa, bu iç çatışma nasıl bireyler arası ilişkilere yansiyorsa; toplumlar arasında da yansımaları bulunmaktadır. Bireysel bencillikler grup bencilliği boyutu kazanabilmektedir. Bu ontolojik yapı, insanları hem dayanışma hem de çatışmanın potansiyel öznesi haline getirmektedir. İyi huylu ve kötü huylu davranış modelleri, sadece bireyler ve toplumsal yapılarla sınırlı değildir. İnsanın bu doğası birey, grup, cemaat, etnik, ulus, din ve blok yapılarına kadar yansımaktadır. İlişki toplumlararası düzey kazandığında, uluslararası ilişkiler dediğimiz alan ortaya çıkmakta; amaçlar, araçlar ve yöntemler o ölçüde boyut değiş-

²² A.g.e., s. 76.

tirmektedir. Eğer uluslararası ilişkilerde amaçlar iyi huylu ise davranış modelleri de iyi huylu olmakta; bu doğrultuda araçlar kullanılmaktadır. Sözünu ettiğimiz bu yapılar arasında zaman zaman klasik sıcak savaş boyutu kazanan çatışmalar geliştiği gibi, zaman zaman da dayanışmalar gelişebilmekte veya dengeler oluşabilmektedir. Bireyler, içindeki iyi ve kötü eğilimlerin biri diğerine üstün çıktığı veya dengelendiği bir yaşam sürdüğü gibi, insanlık da içinde iyilerin ve kötülerin bulunduğu, bazen iyilerin, bazen kötülerin hâkimiyet kurduğu, çoğu zaman dengelendiği bir dünyada yaşamaktadır. İnsanlık bu dayanışmaların veya çatışmaların belirlediği bir seyir içinde ilerlemektedir.

İlkelere göre değil çıkarlara göre örgütlenme ve koalisyonlar, güç ögesine, adalete değil ekonomik ve siyasi çıkara göre işlev kazandırmaktadır. Bunun örgütlenemeyenler üzerinde oluşturacağı etki, bir kutuplaşmayı ve dolayısıyla da çatışmayı beslemektedir. Günümüz dünyasının, bireyler ve toplumlar arası çıkar çatışmaları ile biçimlenen bir güçler ve ordular dünyasına dönüşmesi oldukça düşündürücüdür. Oysa insanlık, bireyler arası ilişkilerden uluslararası ilişkilere, iyi davranış modelleri sunan bir kültür ve bu çerçevede bir medeniyet inşa etmek, ordulardan çok uluslararası adil normlar ve mekanizmaları öne çıkarmak, güç ve çıkar çatışmalarının değil, adalet içinde dayanışmaların belirlediği bir dünya kurmak gibi bir sorumlulukla karşı karşıyadır.

İnsanlığın dayanışma ve çatışma çevrimi, toplumların dayanışma ve çatışma süreçlerini belirleyen sosyolojik dinamiklerle yakından ilgilidir. Toplumlar, kendilerini geliştirmek, diğer toplumlardan her yönüyle daha güçlü olmak için gerekli dayanışmayı göstermek, bu hedefler doğrultusunda değişim için gerekli özellikleri kazanmak için sürekli bir çaba ve faaliyet içindedirler. Ancak, bu değişim çaba ve faaliyetlerini sadece kendilerine yönelik boyut ile sınırlandırmak doğru de-

ğildir. Birçok devletin tarihten silinmesinde bir başka devletin oynadığı rolü biliyoruz. Bu rolün sadece askeri güç ile yerine getirildiğini söylemek gerçeğı yansıtmaz. Sosyolojik bir varlık olan toplumların, sadece kendi hayatiyetlerini sürdürmenin yanında, rakip sosyolojik varlıkların da hayatiyetlerini ortadan kaldırmaktan sınırlandırmaya ve dengelemeye kadar etkileşim içinde bulunduklarını söyleyebiliriz.

Mesela, sanayileşmiş Batılı toplumların, ihtiyaç duydukları hammadde kaynakları ve ürettikleri mamulleri pazarlayacakları geniş bir alana erişimine, İslam toplumlarının Osmanlı merkezli tek bir kültürel ve siyasi dayanışma ile bütünleşmiş olması engel olmaktaydı. Bu hayati hammadde kaynaklarına ve pazara erişim kapılarını açmak için, İslam toplumlarının tek merkezli siyasal yapılanmasına yol açan kültürel dinamiklerin ortadan kaldırılması ve farklı devletler çatısı altında yeniden çok merkezli olarak yapılandırılması gerekiyordu. İslam toplumlarının bu siyasal bütünlüğünün bozulması, bu bütünlüğü sağlayan sosyolojik dinamiklerin, siyasi merkeze güç veren etkisinin sıfırlanmasından geçiyordu. İşte, Osmanlı bünyesindeki toplumların ayrıştırılıp, yeniden gruplanması doğrultusunda ortaya çıkan durumu, bu toplumların sosyolojik yapılarındaki dönüşümlerden bağımsız olarak tanımlamak mümkün değildir.

Bütün bunlarla neyi anlatmak istiyoruz?

Bilimsel disiplinlerin tamamı, sadece olana dair gerçek bilgileri araştırmakla yetinmeyip, her disiplin kendi alanındaki olana ve gerçekleşene dair kuralları tespit ederek, bu kuralları hayata ve geleceğe uygular. Sosyolojiyi de, sadece geçmiş, olmuş bitmiş sosyal olayları inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlamak doğru değildir. Sosyoloji, toplumsal bir olayın hal ve geçmişteki oluşum süreçlerini inceleyerek, geleceğı biçimlendiren, müdahale etme imkânlarını da araştıran ve uygulayan bir bilim dalıdır. Her bilim disiplini gibi, sosyoloji bilimi-

nin de saha ile ilgisi vardır ve bu ilgi sadece olanı anlama ve açıklama ile sınırlı değildir. Sosyoloji disiplini, aynı zamanda geleceğe dönük olarak saha ile buluşan bir bilim disiplini. Batılı toplumlar sosyoloji disiplinini, toplumsal olayları sadece açıklayan bir bilim olarak değil, kurgulayan ve inşa eden bir bilim dalı olarak kabul etmişler ve uygulamışlardır.

Örneğin, 1890 küreselleşmesinde, Osmanlı etnik sosyoloji ile buluşturulan bir saha olmuştur. “Rönesans ve Reformasyon’la başlayan modern/seküler uygarlığın geliştirdiği meydan okuma, dünyada bütün medeniyetlere karşı yıkıcı bir saldırı üretmiş, Toynbee’nin deyişiyle, üç asır içinde, mevcut 26 medeniyetten 16’sını yok etmiş, 9’unu ise fosilleştirmişti.”²³ İslam medeniyeti ikinci kategoride yer alıyordu. 19 ve 20. yüzyıl, İslam dayanışmasının tasfiyesine tanıklık etti. İslam dayanışması, bu dayanışmayı inşa eden dinamiklerinden yalıtılmasına yönelik bir dizi etno-kültürel ve askerî operasyonlara maruz kaldı. Günümüz uluslararası ilişkilerde etkisizleştirildi ve hem küresel ölçekte, hem de yerel ölçekte nesneleştirilmiş bir milliyetler yığınının dönüştürüldü. Günümüzde de, Türkiye ve diğer bütün İslam ülkeleri etnik sosyoloji ile buluşturulmuş bir saha olmaya devam etmektedir. Ahmet Davutoğlu’nun tabiri ile İslam Dünyası bir türlü seremonyal özelliklerden sıyrarak ortak bir dış politika platformu oluşturamamış ve hemen hemen hiçbir küresel ve bölgesel problem için aktif bir etki doğurmamıştır.²⁴

“Antropoloji, ‘strüktürel fonksiyonalizm’ başlığı altında kuramsal modeller üretmiş, bu teori Malinowski ve Parsons gibi antropolog ve sosyologların eserleri yoluyla, akademik olarak güçlü bir nüfuza sahip olup, aynı zamanda Batılı olmayan toplumların politik değişimi için, yeni kuramsal metodolojiler sunmuştur. Strüktürel fonksiyonalizm, her bir toplumun, ta-

²³ Nebi, 2008, III.

²⁴ Davutoğlu, 2009, s. 223.

rih ve geleneklerine uygun olarak kurulmuş yapıları barındırdığına işaret ediyordu. Bu yapılar, politik, ekonomik ve sosyal fonksiyonları yerine getirmektedir. Herhangi bir toplumu değişikliğe uğratmak için, onun yapıları değiştirilmeli; ta ki, fonksiyonları otomatik olarak değişsin.”²⁵ Çünkü insan faktörünün zihni yapısındaki değişimlerle orantılı olarak davranışlarının değiştiği ve bunun da toplumsal yapıya aksettiği bir vakıadır.

Sosyoloji, toplumsal değişim süreçlerine dair etkenleri, farklı süreçlere kaynaklık eden değişkenleri belirlemek, böylece mevcut hali değiştirmek ve geleceği bu veriler doğrultusunda kurgulamak bilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim 18. yüzyılda, “Toplumların ne olduklarından çok nasıl olmaları gerektiğini araştırmak öne çıkan bir eğilimdi.”²⁶ Eğitim sistemlerinin kurumlaşması ve toplumların geleceklerinin bütünüyle eğitim alanındaki başarılarla bağlı olması da, değişimin yönlendirilebilirliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Toplumlar fiili durumu oluşturan dinamik etkenlerin yanında, bu durumu değiştirip dönüştürecek statik ve potansiyel etkenleri de barındırır. Bu etkenler bireylerin iyiye de kötüye de eğilimli doğası gibi, toplumsal boyutta da bu iki yönlü eğilim kendini gösterir. Bu eğilimler “henüz doğmamış eğilimler veya cenin eğilimler”²⁷ olarak tanımlanır. İşte, toplumların bu iki yönlü doğası, sosyolojik kurgular için ana zemini oluşturur. Belki geleceğin tüm detayları ile öngörülmesi ve kurgulanması mümkün olmayabilir. Ancak, geçmişe ve hale bakılarak, gidışatın doğrultusu ve bunu değiştirme imkânları pekâlâ kestirilebilir. Yani sosyologlar, toplumları sadece oldukları gibi ya da fiili yaşamları içinde incelemeyebilir; nasıl olmaları gerektiğini ve bunu sağlamak için gerekli müdahale yöntem ve araçlarını

²⁵ Hüseyin, 2006, ss. 98-99.

²⁶ Ergun, 2010, s. 39.

²⁷ Passig, 2011, s. 110.

da inceler. İncelemekle kalmaz, toplumların tasavvur edilen yönde biçimlenmesi için gerekli müdahale süreçlerini yönetirler. Mesela, toplumlarda farklı etnik kimlikler arasındaki sosyal ve siyasi dayanışma bağlamını oluşturan dinamik bir ortak kimlik yanında, aynı etnik kimliklerin çatışma ve dışlama işlevine yol açacak bir bağlamda alt kimlik dayanışmaları da potansiyel olarak mevcuttur. Toplumsal işleyiş, bu dinamik ve potansiyel etkenlerin işleyişine paralel olarak değişiklikler gösterecektir. İşte sosyolojik savaş, sosyolojik kuramların savaş fenomenine uygulanarak, hedef toplumun işleyişine yöneltilen sosyolojik müdahaleleri ifade eden bir kavramdır.

Eğer bütün boyutları ile geleceğe dönük toplumsal bir yapıyı etkilemek mümkün ise, bu etkiyi oluşturmak için gerçekleştirilen bütün çabalar, önemli ölçüde sosyoloji disiplini çerçevesinde gerçekleşecektir. Bu sebeple, toplumların gelecek tasavvurları, sosyolojik bir tasavvurdur ve eğitim müfredatı, tasavvur edilen bu sosyolojik yapıya doğru bir değişimi hedef almaktadır. İslam ülkelerinde özellikle siyasal ve askerî elitlerin modern ve Batılı bir gelecek tasavvurları, bu ülkelerdeki eğitim müfredatlarına, Batılı sosyoloji kuramlarına dayalı, Batılılaşmayı ve tüketim modernleşmesini meşrulaştırıcı bir işlev kazandırmıştır. Bu özelliği itibarıyla eğitim sistemleri, bizzatihi sosyolojik savaşın en fonksiyonel aracı olarak kullanılabilmektedir.

Rakip toplumları güçlü kılan dinamikleri hedef almak, bu dinamiklerin özelliğine göre savaş türünü gerekli kılmaktadır. Rakip toplumlar gücünü inanç ve değerlerinden, dayanışmasından, bu temeller üzerine yapılandırılmış kurumlarından aldığına göre, sosyolojik hedefleri de bunlar oluşturmaktadır.

Bir insan nasıl ki, fiziği ve ruhu ile hayatîyet ve varlık kazanıyor ise, toplumlar da maddi ve manevi dinamikleri ile varlık ve hayatîyet kazanmaktadırlar. Toplumların bir arada yaşama, dayanışma ve ortak sorunlarını çözmeleri birtakım ortak de-

ğerler zemininde mümkün olmaktadır. Bu değerlerin oluşturduğu manevi bağlar, toplumların yapısal özelliklerinde, toplum içi ilişkilerde, toplum kesimleri arasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlar zedelendiği veya bütünüyle koparıldığı takdirde, toplumsal yapı da bozulmaya başlamaktadır. Toplumsal barış ve dayanışma açısından hayati önemi bulunan din, dil, kültür gibi sosyal bağların muhafazası, geliştirilmesi ve kuşaklar arasında aktarılması aile, çevre, eğitim ve medya gibi kurumların fonksiyonelliklerine bağlıdır. Bu fonksiyonların sağlıklı bir şekilde işlemesi ve sürekliliği, toplumların bir arada yaşama ve dayanışmalarının da süreklilik kazanmasına ve ortak sorunlarını çözmelerine imkân verecektir.

Toplumlar bir yandan kendi sosyolojik durumlarını muhafaza etmeye ve sürekli canlı tutmaya ve güçlendirmeye çalışırken, öte yandan rakip ve hasım toplumların sosyolojik durumunu değiştirmeye ve zayıflatmaya çalışırlar. Bu sosyolojik değişimden amaç, rakip toplumun dayanışma ve bütünleşme kapasitesinin sosyolojik dayanaklarının zayıflatılması ve yok edilmesidir. Dayanışmadan, sosyal dayanışma, siyasal ve ekonomik dayanışma ve hatta askerî dayanışmayı kastediyoruz. Bütün bu dayanışmaların temelinde toplumun ortak kimlik değerleri vardır. Toplumlar, bu değerlerin zayıflığı veya canlılığı ile orantılı bir dayanışma ortaya koyarlar. Bu sebeple de, toplumlar dayanışma değerlerini hedef alan saldırılara maruz kalırlar. Bu amaçla, dayanışma ve sosyal, siyasal ve ekonomik bütünleşme değerlerini aktaran eğitim kurumları, aile, çevre ve kitle iletişim araçlarının fonksiyonları tahrip edilir.

İşte toplumların dayanışma dinamiklerini ve bu dayanışmadan beslenen kurumlarını hedef alan savaş türleri, klasik sıcak savaş, soğuk savaş, psikolojik savaş, asimetrik savaş, ekonomik ve politik savaş, iç savaş, gayri nizami harp ve daha da çoğaltacağımız bir dizi savaşlar olarak karşımıza çıkar. Gerçekte bütün bu savaş türlerinin tek hedefi vardır: Rakip top-

lumun dayanışmasını ve dolayısıyla da sosyolojik varlığını ortadan kaldırmak ya da kendi amaçları açısından fonksiyonel özelliklerle sınırlı sosyolojik bir varlığa dönüştürerek kontrol altına almaktır.

Klasik sıcak savaşların etkileri sadece fiziksel değildir. Ruhsal ve sosyal etkileri de vardır. Bu etkilerin, sosyal gücü ve sosyal davranışı değiştirdiği görülmektedir. Klasik savaşları, iki insanın kavgası yerine, iki toplumun yani iki sosyal varlığın kavgası olarak düşünebiliriz. Bu sebeple, klasik savaşlar da sosyal bir olaydır. Sosyolojik savaşın, sıcak savaş formuna dönüşmüş halidir. Daha geniş bir sosyal olay sürecinin bir parçasıdır. Kısaca bütün bu savaş türleri, gerçekte '*sosyolojik savaş*'ın alt şubeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz toplumlarında yaşanan siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik düzeylerdeki—gerek bireyler arası, gerek sınıflar ve cemaatler arası ve gerekse toplumlar ve bloklar arası—çelişkilerin ve çatışmaların arkasında sosyolojik savaş olgusunun bulunduğu düşünülür.

Sosyolojik tehditlerle yapılacak mücadelede birinci öncelik, sosyolojik dinamiklerin korunmasına verilmelidir. Aksi takdirde, örneğin etnik kimliği devrede tutan sosyolojik tehditlere karşı klasik savaş stratejisi ile karşılık verilmesi, olayı sosyolojik savaş yürüten güçler lehine asimetrik bir savaşa dönüştürecektir.

Günümüzde hâkimiyet kavramı klasik anlamını yitirmiştir. Artık toplumlar üzerinde, silah ve askerlerle değil bilgi, teknoloji, kitle iletişim araçları ile; toprakları değil beyinleri, zihinleri, kalpleri ve duyguları işgal edilerek hâkimiyet kurulmaktadır. Tüm bu alanlarda hâkimiyet kurmak için tarihin klasik savaşları önceliğini yitirmiş, bu soyut alanlarda etkili olabilecek operasyonlar öncelik kazanmış bulunmaktadır. Bu sebeple toplumların, kendilerini ve müttefiklerini toplumsal kişiliği gittikçe gelişen ve güçlenen; rakip toplumları ise top-

lumsal kişiliği gittikçe zayıflayan ve çöken bir süreçte tutmak çabalarının en üst başlığını sosyolojik savaş olarak koyabiliriz.

Toplumların kurulması ya da yeniden yapılandırılması gibi stratejik amaçlar için sosyolojik veriler toplayarak, bu bilgiler ışığında hareket etmek, giderek hayati bir boyut kazanmaktadır. Çünkü erken tarihsel dönemlerdeki doğal süreçler giderek yerini daha planlı, daha gizli, daha önceden tasarlanan sosyolojik süreçlere bırakmaktadır. Toplumlar, bu plan ve tasarımların nesnesi haline gelmemek için gerekli mücadeleyi vermek durumundadırlar. Geçtiğimiz üç-dört yüzyıl, bilinçli bir şekilde sosyolojik savaş yürüten toplumlarla, bunun farkında dahi olmayan toplumların karşılaştığı bir tarih dilimi olarak tanımlanabilir. Sonuç ortadadır: Sosyolojik savaş uygulayan toplumlar kendilerini ve diğer toplumları biçimlendirmişler, kendi çıkarlarına uygun fonksiyonellik kazandırılmış sosyolojik varlıklara dönüştürmüşlerdir.

Sosyolojik savaş bir komplo teorisi değildir

TOPLUMLARIN KÜLTÜREL, sosyal, politik, ekonomik alan-
larını karşılıklı olarak etkileyen dinamiklerin kuramsal ve
pratik olarak araştırılabilmesi, giderek gelişen bir bilimsel di-
siplin haline gelmiştir. Toplumsal dinamikler arasındaki etki-
leşimler, bütün boyutları ile toplumsal değişimlere kaynaklık
etmektedir. Bu dinamiklerin bir problematik olarak ele alın-
ması, bu dinamikler üzerinden toplumsal değişimlere müda-
hale imkânlarını da gündeme getirmektedir. Nitekim 19. yüz-
yıldan itibaren gelişmeye başlayan sosyal bilimlerin etkileri,
salt sosyal olguları tespitle sınırlı olmayıp, kuramsal boyuttan
pratik boyutlara yansımalarla da ortaya çıkmaktadır. Günü-
müzde sosyal bilimlerin toplumsal değişimler üzerindeki et-
kisini görmek artık zor değildir. Politik, ekonomik ve askerî
güç ne kadar müdahaleye açık bulunuyorsa, bu güçlere zemin
oluşturan sosyal güç de müdahaleye açık bulunmaktadır.

Sosyolojik manada fiili durumu kurgulanan duruma dö-
nüştürmek için yapılması gereken tüm müdahaleler, sosyolo-

jik savaş kapsamında değerlendirilmelidir. Rakip toplumların karşılıklı olarak sosyal güçlerini etkilemeye dönük çalışmalarını inkâr etmek ve bir komplo teorisi olarak nitelendirmek gerçeği yansıtmaz. Çünkü askerî ve ekonomik rekabet için geçerli olan önleyici stratejiler, sosyolojik rekabet için de geçerlidir. Sosyolojik rekabet sonucunda, birçok toplum, dayanışmasını ve gücünü besleyen dinamiklerini yitirmekte, toplumsal barış ve kalkınma değerlerine yabancılaşmakta, iç tezatları gittikçe yoğunlaşarak sosyal enerjisini tüketen iç çatışmalar yaşayabilmektedir.

Bazı toplumların, bir başka ve özellikle de rakip toplumlar lehine olmak üzere, sosyal dinamiklerinin sorunlarını çözmekten çok, sorun üreten doğrultular kazandığı bir gerçektir. Böyle toplumların orduları vardır, ancak iç güvenlik gücüne dönüşmüştür. Eğitimleri vardır, fakat topluma yabancılaşan ve kendi içinde çatışan kuşaklar üretmektedir. Halk ile yönetim, halk kesimleri, aydınlarla halk, toplumsal sınıflar daima bir tezat ve çatışma halindedirler. Dayanışma kültürü bozulduğundan, ancak dayanışma ile çözümlenecek sorunlar gittikçe yığılır. İletişim araçları, dışlayıcılığı, rekabet ve çatışmaları aktaran ve kışkırtan bir işlev kazanır. Ahlaki ve manevi değerlerini aktive eden kültür ve inanç kodları ortadan kaldırıldığından, sosyal hastalıkların gittikçe yaygınlaştığı, gerek bireysel ve gerekse grupsal ve sınıfsal ikili, üçlü ilişkilerde salt çıkar odaklı davranış kalıpları ile şekillenmiş bir sosyal yapı ortaya çıkar. Bu özelliklere sahip bir toplum, eline hangi imkân ve kabiliyet geçse, olumlu olarak kullanamaz. Bu özellikleri toplumların doğal akış içinde kazandığı özellikler olarak tanımlamak; “kazandırılmış özellikler” olma ihtimalini gözardı etmek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Çünkü pozitif bilimlerin sunduğu verilerle doğanın manipüle edilebilmesi kadar, sosyal bilimlerin sunduğu verilerle de toplumların manipüle edilebilmesi açık bir gerçektir.

Toplumların kolonizasyonu ve daha sonra da koloni yönetimleri karşısında pasifizasyonu amacıyla gerçekleştirilecek müdahaleler, daha çok sosyal bilimlerin konusunu oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerin gelişmediği ilk sömürgecilik döneminde, oryantalist misyoner çalışmalarından yararlanıldı. 19 ve 20. yüzyıllarda temelleri atılan antropoloji ve sosyoloji gibi toplumbilim disiplinleri, İslam toplumlarının sömürgeleştirilmesinde son derece kurnaz bir saldırı biçimi olarak ortaya çıkıyordu.²⁸

Sosyolojik savaş olgusunu ve etkisini anlamada en çarpıcı örnek 1890 küreselleşmesidir. 1890 küreselleşmesi öncesinde tek sosyal ve siyasi bağlamda bütünleşmiş farklı etnik gruplardan oluşan toplumlar, 1890 küreselleşmesi sürecinde izlenen etnik sosyoloji stratejileri ile, düzenleyici ilkesi ulusçuluk olan toplumsal ve siyasi hareketlere sürüklenmek suretiyle parçalanmışlardır. Mesela Osmanlı dayanışması, bu dayanışmayı üreten sosyolojik süreçten kopuş ve etnik sosyolojiye geçiş yönündeki yoğun sosyolojik müdahalelerle ortadan kaldırılmıştır. Dinî ve etnik aidiyetlerüstü Osmanlılık kimliği, yerini onlarca ulusal kimliklere terk etmiştir. Hatta Osmanlı sonrası Ortadoğu'da aynı soydan Arapların farklı bölge, mezhep ve liderlik bağlamında onlarca farklı devlet haline getirilmesi, Almanların Batı ve Doğu; Korelilerin Kuzey ve Güney adı altında farklı ve birbirine hasım toplumlara dönüştürülmesi, sosyolojik savaşın, toplumların dayanışma ve bütünleşme bağamlarının değiştirilerek parçalanmasındaki gücünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Komplo teorileri, "Kamuoyu tarafından belli bir şekilde algılanmış herhangi bir olay hakkında geliştirilmiş, kamuoyundan saklandığı iddia edilen bilgilerle, gizli bilgilere veya olayın arkasındaki görünmeyen güçlerle ilişkilendirilen alternatif

²⁸ Hüseyin, 2006, s. 97.

açıklamalara verilen addır.”²⁹ Kişiler, örgütler veya devletler, hedef şaşırtmak amacıyla komplo teorileri üretebilmektedirler. Bu türden komplo teorilerini, psikolojik veya sosyolojik savaş kapsamında bir komplo olarak değerlendirebiliriz. Bu anlamda komplo teorileri dahi sosyolojik savaşın içinde bulunan bir taktik olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Sonuç olarak, komploların varlığı bir realitedir. İnsanlar belli amaçlara ulaşmak için planlar yapar, strateji ve taktikler geliştirir ve oyunlar tezgâhlar. Bu gerçek komploları yanıltıcı komplo teorilerinden ayırt etmek gerekir. Komplocu düşünce ile gerçek komplo birbirinden farklıdır ve sosyolojik savaş bir komplo teorisi değildir. Bilakis komplo, sosyolojik savaşın doğasında vardır.

²⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Komplo_teorileri (erişim tarihi: 10.07.2013)

Sosyolojik savaşın tarihsel geçmişi

BİR TOPLUMSAL ORGANİZMA, aileden devlete kadar tüm sosyal birimleri ile belli bir süreç içinde oluşur. Bu sebeple, sosyal organizmalar uzun zaman dilimleri içinde, güçlendirici ve hızlandırıcı dinamiklerle zayıflatıcı ve sınırlandırıcı dinamiklerin çatıştığı bir tarihî süreç sonunda bu dinamiklerin birbirine baskınlığı ile orantılı olarak güçlenir veya zayıflarlar. Bu sebeple sosyolojik savaş, sosyal olgu ve olayların tarihi kadar eskidir. Tıpkı, çekim kanununun başından beri mevcudiyeti bir vakıa iken, tarihin belli bir döneminde varlığının farkına varılması ve bir kavram olarak ifade edilmesi, sanayi ve teknolojiye uygulanması gibi, sosyolojik savaşın da keşfedilmesi oldukça yeni olabilir. Ancak bu, sosyolojik savaş vakıasının tarihçesini değiştirmeyecektir. Sosyolojik savaş, savaş vakıasının tarihi kadar eskidir.

Sosyolojik savaşın tarihçesi, insanın tarih sahnesine çıkışı ve biyolojik bir organizmadan sosyal bir organizmaya dönüşmesine kadar uzanır. Bireylerin ikili, çoklu ilişkilere girmesi,

aile kurması, birlikte ava çıkması ve avlarını aralarında paylaşması gibi davranışlarla basit sosyal organizmalara dönüşmesi, doğal etkileşimlerin yanında, planlı sosyal etkileşimleri de başlatmıştır. Bu planlı etkileşimler, günümüzdeki çok karmaşık sosyal organizmalar ve bu organizmaların çok karmaşık davranışlarına kadar değişen ve gelişen ve giderek daha da karmaşıklaşarak bütün insanlığın aktörü olduğu büyük boy yapılarla doğru ilerleyen bir tarihî süreç geirmış ve geçirmeye de devam etmektedir.

Sosyolojik savaşın konusu, amacı ve doğası

SAVAşLARIN KONUSU, AMACI ve doğası arasında birebir ilişki mevcuttur. Geçmişte toprak üzerinde hükümranlık kurmayı önceleyen savaşlar, günümüzde giderek insan üzerinde hükümranlık kurmayı ncelemeye başlamıştır. Bu da savaşların doğasını, sosyolojik müdahaleye öncelik verecek şekilde değiştirmiştir. Günümüzde yaşanan hızlı ve sürekli değişimler, sosyolojik savaş alanlarını önemli ölçüde etkilemekte, konjonktürel şartların sürekli değişmesi, konu, amaç ve stratejilerin sürekli olarak uyarlanması gerekli kılmaktadır. Bu uyarlamalara paralel olarak da, sosyolojik savaşların doğası ve yöntemleri de sürekli değişiklik göstermektedir.

Toplumsal davranış, bireylerin ve grupların sayısız alt davranışlarının bir bileşkesi olarak ortaya çıkmaktadır. İşte sosyolojik savaşın konusu, bu bileşkenin değiştirilmesi için, bu sayısız bireysel ve toplumsal davranışlara kaynaklık eden kültürel dinamikleri etkilemektir. Bunun için, toplum üyelerinin bilgi ve kültür düzeyleri, yetenek ve becerileri, dolayısıyla da kişilik

yapılarından aile yapısına ve üst düzeyde toplumsal yapıya kadar bütün sosyal katmanlar, sosyolojik müdahalenin konusunu oluşturmaktadır. Böylece, hedef toplumdaki siyasi, sosyal ve ekonomik alanlarda dayanışma ve bütünleşme davranışlarının arka planındaki sosyolojik şemaların çatışma, ayrışma ve içe kapanma şemalarına dönüştürülmesi mümkün hale gelmektedir.

Sosyolojik savaşlarda, bireysel ve toplumsal davranışa kaynaklık eden inanç ve değerler sistemi hedef alınmaktadır. Toplumsal bütünlük ve dayanışmayı ortadan kaldıracak bireysel ve toplumsal failliğin inşası, bu amaçla tasarlanan davranış modellerine kaynaklık edecek yeni bilgiler, yeni kanaatler, yeni inançlar yerleştirilmesiyle mümkün olacaktır. İşte bütün bu sosyolojik güdümler faaliyetleri, sosyolojik savaşın ana konusunu oluşturmaktadır.

Sosyolojik savaş, özetle, dayanışma ve sosyal bütünleşme dinamikleri ile ilgilenen bir savaş türüdür. Bir yandan karşı cephenin dayanışma kapasitesinin zayıflatılması ve ortadan kaldırılması; iç cephede ise, dayanışma kapasitesinin korunması ve geliştirilmesi faaliyetidir. Sosyolojik savaşın tarafları, kendi cephesindeki sosyal gücü yan yana; karşı cephedeki sosyal gücü ise alt alta, hatta karşı karşıya getirme amacı ile faaliyetler yürütürler.

Sosyolojik savaş, karşı cephede toplum içi çatışmayı hedefler. Klasik savaşlarda kullanılan araç ve usullerden tamamen farklı olarak, bir ülke toplumunun dayanışmasına, sosyal bütünlüğüne, değerlerine karşı gerçekleştirilen mevzi müdahalelerin toplamıdır. Sosyolojik savaşta, hedef toplum giderek kendi kendisi, kendi kurumları ve kendi öz değerleri ile çatışır hale gelmektedir. Bu toplumlarda, sosyal bütünleşme ve dayanışma unsurları gittikçe zayıflayıp etkinliğini yitirmekte; buna karşılık ayrışma ve çatışma unsuru olan algılar şiddetlenmekte ve farklı kitlelerde aktif hale gelerek karşıt kitlesel davranışlara dönüşmektedir.

Sosyolojik savaşın nihai amacı, bu savaşı yürüten devletlerin diğer toplumlar ve devletler üzerinde sürdürülebilir bir çıkar ve hâkimiyet üstünlüğü kurmalarıdır. Bu amaç doğrultusunda, kendi toplumu, hedef toplum ve çevre toplumların sosyal gücü biçimlendirilir. Hedef toplumların bu amaçlarına engel tüm özelliklerini kaybetmeleri sonucunu doğuracak strateji ve taktikler geliştirilir ve uygulanır. Sosyolojik savaşın ana faaliyeti, sözü edilen amaçlar için fonksiyonel olan sosyolojik süreçleri oluşturmak ve bu sosyolojik süreçleri yönetmekten ibarettir. Kısaca sosyolojik savaş, sosyolojik süreç yönetimidir.

Sosyolojik savaş, hedef toplum üzerinde hâkimiyet ve malikiyet kurmayı sağlayacak toplumsal koşulları oluşturmak için izlenen tüm stratejik ve taktik faaliyetlerden oluşur. Özellikle karşı cephenin sosyal gücünün zayıflatılması ve yıkılması amacıyla birey-ahlak yabancılaşması, toplum-değerler yabancılaşması, aydın-halk yabancılaşması, toplum-devlet yabancılaşması, alt kimlik yabancılaşmaları, bölgesel yabancılaşmalar, dayanışma ve uzlaşma kültürünün yok edilmesi, yeni ulusal, etnik ve dinî kimlikler inşası, dışlama, ayrıştırma ve çatışma kültürünün geliştirilmesi gibi sosyolojik operasyonlar gerçekleştirilir. Bu ve benzeri amaçlar, hedef toplumun demografisinde, kültürel ve sosyal dokusunda, tarihten gelen yapısında dönüşümlere yol açar ve hedef toplumu sürdürülebilir malikiyet ve hâkimiyet kurmaya elverişli bir yapıya kavuşturur. Çünkü toplumsal bütünlük ve dayanışmayı, bireysel ve toplumsal bilinçte koşullayan şey, inanç değeri olan manevi ve kültürel dinamiklerdir. Sosyolojik savaşın hedefi, manevi ve kültürel dinamiklerin bu inanç değerini ortadan kaldırmaktır. Bu gerçekleştiğinde, bireylerin iyi, kötü, doğru ve yanlış bilinçleri bozulacak, mükellefiyet duyguları ortadan kalkacak, bireysel ve toplumsal davranış modelleri değişecektir. Neticede ise, hedef toplum devletin siyasi, ekonomik ve askerî politikalarını

desteklemekten uzak bir sosyolojik form kazanmış olacaktır.

“Medeniyetlerin kurulmasını da, yükselmesini de, diğer medeniyetlerin muhtemel tahakkümlerine karşı direnebilmesini de sağlayan temel unsur, bir medeniyet prototipinin tebarüz etmesini sağlayan ben-idrakidir. Ben-idrakinin oluşmasını sağlayan nihai etken de, kurumsal ve formel alan değil, bir bireyin varlık sorunsalını anlamlı bir çerçeveye oturtan dünya görüşüdür.”³⁰

Toplumların aynı ben-idraki etrafında kümelenmeleri, sosyal bir bütünlük ve dayanışma kazanmalarına yol açmaktadır. İşte, sosyolojik savaşın en stratejik hedefi, sözü edilen bu müşterek ben-idrakini ortadan kaldırmaktır. Evrim, tesadüf ve tabiat nazariyelerinin bilimsel bir hakikat gibi empoze edilmesinin sebebi, toplumların kendi inanç ve kültürüne dayalı ben-idrakini yıkmaya dönük sosyolojik saldırılardır.

Sosyolojik Savaş, doğası sosyolojik olan, “*sosyal bilimcilerin zihniyeti ile*”³¹ kurgulanıp yürütülen bir savaş türüdür. Hedeflenen sonuçlara uygun sosyoloji ve psikoloji oluşturma faaliyetidir. Bu sebeple, sosyolojik savaşın hedefleri, etkileri, yöntemleri klasik savaşlardan daha farklıdır. Sosyolojik savaşın en temel özelliği asimetrik oluşudur ve hedef toplumun simetrik veya asimetrik bir karşılık vermesine imkân tanıyan dinamiklerine odaklanır.

Sosyolojik savaşın klasik savaş gibi, aşikâr olarak silahlı güçlerle sınırı geçmek, hedeflere ateş açmak gibi anında reaksiyona yol açacak somut görüntüleri ve gürültüleri bulunmamaktadır. Sosyolojik savaş ajanları, hedef toplumun günlük olağan işleyişi içine, bir tüccar, bir eğitimci, bir turist, bir bilim adamı ve benzer birçok sıfatlarla girebilmektedir. Kolayca gerekli sosyolojik verilere ulaşabilmekte ve bu verileri merkezlerine ulaştırabilmektedirler. Hedefler, bu hedeflere yöneltilecek

³⁰ Davutoğlu, 1997.

³¹ Toptaş, 2009, s. 218.

müdahaleler ve müdahale araçları, bu veriler ışığında belirlenebilmektedir. Hatta yeri geldiğinde, klasik savaş da sosyolojik değişim amacının gerçekleştirilmesinde bir taktik, bir yöntem olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Sosyolojik savaş gizli bir savaştır; olayları, olguları, kavramları birbirinden ayıran çizgi belirsizdir. "Ne siyaset ve savaş, ne sivil ve asker, ne savaş alanı ve güvenlik alanı, ne de savaş ve barış arasındaki sınır çizgisi net bir çizgidir. Sözkonusu durumlar arasında net sınırlar değil, geçişken alanlar vardır. Artık neyin savaş, neyin siyaset; kimin sivil, kimin asker; nerenin savaş, nerenin güvenlik alanı; hangi durumun savaş, hangi durumun barış olduğu hakkında katı görüşler vazedilemez."³²

Sosyolojik savaşta, hedef topluma, uzun yıllar sonra geri dönüşü olacak operasyonlar yapılmaktadır. Hedef toplumlar bir savaş hali içinde bulunduklarının farkında değildir. Savaşmak bilinçleri yoktur. Sosyolojik risk ve tehditlere karşı koymak için bir teşkilatları veya bir odaklanma grupları yoktur. Çünkü savaş ve barış algıları klasik savaş ve barış ile sınırlıdır. Sosyolojik savaşın, en başta, hedef toplumlarda savaş algısını biçimlendirdiği ve sosyolojik doğasını gizlediği görülmektedir. Bu gizli doğası, sosyolojik savaşın bir komplo teorisi olarak nitelenmesini kolaylaştırmaktadır. Özellikle sosyolojik güvenlik algıları bulunmayan toplumlar, komplo teorisi manipülasyonu ile böyle bir algı ve bilinç kazanmaktan kolayca uzak tutulabilmektedir.

Günümüzde küresel güç haline gelen devletlerin, bu güce erişimlerinde birçok etkenin yanında, geliştirdikleri sosyolojik savaş uygulama kapasitesi de önemli bir yer tutar. Batılı küresel güçler, doğası asimetrik olan sosyolojik savaş düşüncesini geliştirmişler, bu düşünce ile ilgili geniş ve kapsamlı bir literatür oluşturmuşlardır. Bu literatürü sosyolojik savaş kav-

³² A.g.e., s. 99.

ramsallaştırması ile okurlar. Ancak, bu kavramı Üçüncü Dünya toplumlarında keşfedilmesini engelleyecek şekilde, farklı kavramlarla kamufle etmişlerdir. Çünkü 'sosyolojik savaş' kavramının yol açacağı algılar, hedef toplumların sosyolojik savunma kapasitelerini geliştirmelerini gündeme getirebilecektir.

İleri Batı toplumları, 1890 küreselleşmesini netice veren modern sosyolojik savaş aşamasını geçerek, günümüzde post-modern sosyolojik savaş aşamasına ulaşmışlardır. Sanayileşmiş Batılı toplumların sistematik ve kurumlaşmış bir sosyolojik savaş stratejisi mevcuttur. Batı savaş algısında, klasik savaş yapıları da sosyolojik savaş stratejisinin taktik bir parçasıdır. Hedef topluma gerçekleştirilen sosyolojik saldırılarda, "siyasi, ekonomik, toplumsal [kültürel] ve askerî ağların birlikte kullanımı vardır."³³

Hedef toplumlar, askerî müdahalenin fonksiyonelliği konusunda emin olununcaya kadar, gerek iç dayanışması ve dinamikleri, gerekse bölgesel dayanışma ve dinamikleri açısından çok titiz sosyolojik istihbarata ve toplanan veriler doğrultusunda sosyolojik müdahalelere maruz bırakılırlar. Sosyolojik müdahalelerin yol açtığı durum, silahlı çatışma ile çözümlenecek bir aşamaya geldikten sonra, sosyolojik savaş sıcak savaş boyutu kazanmaktadır. Çünkü askeri saldırılar, hedef toplumun sadece askeri gücünü dağıtmaya değil, bu güce kaynaklık eden sosyal, siyasi ve ekonomik güce de yöneltilmektedir. Sürece bir bütün olarak bakıldığında, artık klasik savaşları da bu sosyolojik savaşlardan ayrı tutmanın imkânı kalmamıştır. Batı savaş kavramında, sosyolojik savaş diğer tüm savaş türlerini kendi bünyesinde toplayan, açık ve örtülü bir şekilde örgütlenmelerle giderek kurumsal boyutlar kazanmış bulunmaktadır.

³³ Hammes, 2004, ss. 207-223 (akt. Toptaş, 2009, s. 100.)

Dağılıp parçalanan ve küresel güçlerin güdümüne giren toplumlar ise sosyolojik savaş düşüncesinden uzaktırlar. Bu nedenle, istenilen doğrultuda tüketim toplumu olmuşlar, küresel üretim merkezlerinin pazarına dönüşmüşler, üzerinde siyasal, ekonomik her türlü operasyonun gerçekleşmesine elverişli bir sosyal yapı kazanmışlardır. Hatta diyebiliriz ki, bu toplumlar, doğası sosyolojik olan bir saldırının farkında dahi değillerdir. Toplumsal bütünlük ve dayanışmalarına yönelmiş bir sosyolojik tehdit algısından yoksundurlar. Bu tehdide karşı fonksiyonel bir tutum geliştiremezler. Dolayısıyla da bir sosyolojik savaş düşünceleri ve hafızaları; buna ilişkin bir literatürleri de bulunmaz. Batıdan tercüme edilen literatürü ise, sosyolojik savaş kavramsallaştırması ile okumazlar. Üçüncü Dünya toplumları, klasik savaş kavramına odaklandırılarak, sosyolojik savaştan bihaber bir şekilde, hiçbir karşılık vermeden yaşayıp giderler. İçinde sosyolojik savaş, sosyolojik güvenlik ve sosyolojik savunma kavramlarının da yer aldığı bir güvenlik stratejileri yoktur. Bu toplumlar için ortada sıcak bir savaş yoksa, savaş da yok demektir. Bu sebeple, ne iç kamuoyuna ve ne de dış kamuoyuna dönük faaliyetler yapan kurumlaşmış bir sosyolojik savaş teşkilatları bulunmamaktadır. Bu toplumlar, sosyolojik savaş merkezleri tarafından gürültüsüz, patırtısız, doğal yaşantısı içinde yakalanmakta ve istenilen davranışları üretecek altyapı unsurları, gözünden kulağından aktarılan verilerle aklına, kalbine, beynine, ruhuna kodlanmaktadır.

Günümüzde bireysel ve kitlesel iletişim ve ulaşım araçları gelişip yaygınlaştıkça, sosyolojik savaş imkân ve kabiliyetleri de güç kazanmaktadır. Bu araçları üretip, kullanarak iletme ve ulaşma yeteneklerini kendine eklemlemiş toplumlar, diğer toplumlar üzerinde giderek daha da etkinlik kazanmaktadır. Bu araçları, hedef toplumların mevcut yapılarını zayıflatacak ve amaçları doğrultusunda tutum ve davranışlara sürükleye-

cek bilgi, inanç, algı ve düşünceleri sürekli hedefleri döven uzun menzilli toplar, füzeler gibi kullanmakta, örneğin teknolojik aletlerin normal kullanım ömürleri dolmadan, psikolojik ömürlerini kısaltan algıları şiddetlendirerek, aynı teknolojiyi farklı makyajlarla çok kez tüketen toplumlar oluşturabilmektedirler. Bütün dünya toplumları, giderek sosyolojik savaş gücü büyüyen ve bu savaş gücü büyüdükçe daha çok etkileyip hâkimiyet kuran, adeta yedikçe büyüyen, büyüdükçe daha çok yiyen bir canavarın pençesine düşmüş bulunmaktadır.

Bir toplumsal organizma devleti, resmî kurumları, kit-
le iletişim araçları, üniversiteleri, meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile güçlü bir dayanışma ve sosyal yapı ortaya koymaktan uzak ise, o toplumsal organizma kendi dinamiklerinden kopuk bir varlık sürdürmektedir. Bu durumun, planlı ve sistematik bir sosyolojik müdahalenin neticesi olarak ortaya çıktığı tartışmasızdır.

Sosyolojik savaş strateji ve taktikleri

BRZEZİNSKI'YE GÖRE "Jeostratejik oyuncular, mevcut jeopolitik durumu değiştirmek amacıyla kendi sınırlarının ötesinde güç ve etki kullanma isteği ve kapasitesi olan devletlerdir."³⁴ Bu devletlerin sınır ötesinde kullandıkları güç ve etki sadece askerî kapasite ile sınırlanabilir. Jeopolitik statükonun değiştirilmesi gibi bir amaç, bu devletlerin sosyolojik etki ve kapasitesi ile de ilgilidir. Bu sebeple bu devletlerin genel strateji ve taktikleri arasında sosyolojik strateji ve taktikler de önemli bir yer tutar.

Genel stratejik amaç, hedef toplum üzerinde hâkimiyet ve malikiyet kurmaktır. Çünkü bireyler arası ilişkilerde olduğu gibi, toplumlar arası ilişkilerde de ortaya çıkan ihtilafların çoğunluğunun temelinde hâkimiyet veya malikiyet çatışması vardır. İşte, sosyolojik savaşın stratejik alanı, hedef toplum ve bu toplumun yaşadığı coğrafya üzerinde hâkimiyet ve malikiyet kurmayı sağlamak için izlenecek genel yol ve yöntemdir.

³⁴ Brzezinski, 2010.

Hâkimiyet, jeopolitik durumun, malikiyet ise jeoekonomik durumun değiştirilmesini gerekli kılar. Bu temel değişimlerin gerçekleştirilmesi için izlenen yolda bir dizi fonksiyonel faaliyetler kümesi ve dolayısıyla da her bir faaliyetin genel amacı tamamlayan ara amaçları mevcuttur.

Bir toplum üzerinde hâkimiyet ve malikiyet kurulmasında en stratejik sosyolojik hedefi, o toplumun dayanışması ve dolayısıyla da dayanışma kültürü oluşturmaktır. Çünkü dayanışma, bireylere ve toplumlara, kendilerine yönelecek tehditlerle başa çıkabilme kapasitesi kazandırmaktadır. Bir toplumun dayanışması yok edilmedikçe, o toplum üzerinde siyasi, ekonomik ve askerî hâkimiyet kurulamaz.

Sosyolojik savaş süreçlerinin yönetimi, elverişli bir stratejinin yanında, çok iyi planlanıp uygulamaya konulan taktiklerle yoğunlaşmalıdır. Sosyolojik savaş karargâhları, genel strateji masalarının altında taktik masalardan oluşur. Stratejik amaçlar doğrultusunda toplanan sosyolojik istihbarat verileri ışığında durum muhakemesi yapılır ve belirlenecek taktik hedeflere yönelik taktik planlar geliştirilir. Karargâh, bu planların uygulanması için gerekli tüm unsurları temin eder, eğitir ve hedeflere sevk eder. Karargâha sürekli durum raporları gönderilir ve yeni durumlara göre yeni vazifeler çıkarılır.

Sosyolojik savaş, hedef toplumun dayanışma değerlerini bozmak ve tahrip etmek için yürütüldüğüne göre, bu neticeyi sağlayacak en etkili taktiklerin geliştirilmesi ve uygulanması gerekir.

Taktik, genel amaç doğrultusunda sonuçları besleyecek ve bu amaca uygun sosyal altyapının oluşturulmasını sağlayacak daha alt alanlarda değişimler gerçekleştirmek için izlenecek yol ve yöntemlerdir. Bu sosyal altyapının oluşturulması, bir dizi taktik faaliyetleri gerekli kılar. Örneğin, hedef topluma nüfuz etmek için en fonksiyonel taktik nasıl geliştirilebilir? İleriki bölümlerde ele alacağımız tarihten örnekler arasın-

da yer alan 1890 küreselleşmesinde geliştirilen nüfuz taktiği, misyonerlik ve bunların açtığı okullar bu cümleden sayılabilir. Gelişen süreçte ise, ordu ıslahı ve eğitim kurumlarının ıslahında uzman danışmanlığı adı altında nüfuz edilmiştir. Yani, 1890 küreselleşmesinde taktik olarak, güç kurumları ile eğitim kurumları hedef alınmıştır.

Hedef topluma genel amaca ulaştıracak fonksiyonel toplumsal özellikler kazandırmak için, bu toplumların mevcut sosyal yapılarını inşa eden, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi örgütleyen inanç ve kültür kodları zayıflatılmalıdır. İşte, sosyolojik savaşın taktik alanlarını bu inanç ve kültür kodları oluşturmaktadır. Bu kodların zayıflatılması için her bir inanç ve kültür koduna yönelik olarak taktik planlar yapılır ve bu planlar uygun insan ve malzeme unsurları ile bu alanlara yöneltilir. Bu sebeple, sosyolojik savaş, her bir alanda, farklı taktik ve faaliyet unsurları ile gerçekleşeceğinden, taktik sosyolojik operasyonlar daha özel, ince ve hassas alanları hedef almaktadır. Lokalize edilmiş alanlara, lokal operasyonlar şeklinde gerçekleştirilir ve daha kısa süre içinde netice alınır. Bu lokal başarılar, uzun zaman diliminde hedef toplumun değişmesinde küçük, fakat hissedilmeyen adımları oluşturacaktır. Çünkü bu küçük değişimler ani değil tedrici olduğu için, hiç dikkat çekmez ve algılanmaz. Büyük değişim gerçekleştiğinde ise, artık toplum bu değişimin vahametini algılama ve refleks gösterme yeteneğini çoktan yitirmiş olacaktır. Tabiri caizse, artık kurbağa haşlanmışır.³⁵

³⁵ Senge, 1996, ss. 31, 32. "Bir kurbağayı kaynar suyun içine koyarsanız kendini hemen dışarı atmaya çalışacaktır. Ama eğer onu oda sıcaklığında suyun içine koysanız ve korkutmasanız, öylece kumildamadan duracaktır. Bu arada su sıcaklığını yavaş yavaş artırırsanız, çok ilginç bir şey olur. Sıcaklık yükselirken kurbağa hiçbir şey yapmaz. Tersine, halinden keyfi çok yerinde gibi görünmektedir. Sıcaklık yavaş yavaş arttıkça, kurbağa gittikçe daha çok sersemleyecektir. Ta ki, kaptan dışarı çıkacak takati kalmayana kadar. Onu dışarı fırlamaktan alıkoyacak hiçbir şey olmamasına rağmen, kurbağa orada oturup haşlanmayı bekleyecektir. Niye? Çünkü, kurbağanın hayatına yönelik tehditleri algılayan dâhili aygıtı onun çevresindeki ani değişimlere programlanmıştır; yavaş, tedrici değişimlere değil... Bu sebeple de, onun tepkisi, tedricen oluşan tehditlere karşı, hayatta kalmaya yönelik olarak ters anlamda adapte olmaktan ibaret kalmaktadır. Bugün toplumlara yönelik birincil tehditler ani olaylardan değil, yavaş ve tedrici süreçlerden gelmektedir."

Sosyolojik savaş silahları

SOSYOLOJİK SAVAŞIN ANA HEDEFİ, sosyal bütünlüğün ve dayanışmanın içe dönük olarak güçlendirilmesi ve dışa dönük olarak ise ortadan kaldırılması olduğuna göre, bu bütünlük ve dayanışmayı besleyen ve ayakta tutan tarihî, dinî ve kültürel dinamiklerin canlı tutulması veya tahrip edilmesi sözkonusu olacaktır.

Sosyolojik savaş, klasik silahlı savaşlardan farklı olduğu gibi, silahları da farklıdır. Çünkü sosyolojik savaşın ana ve ara hedefleri, sosyolojik organizmanın sosyal bedeni, beyni, aklı, gözü, kulağı ve bunları besleyen manevi ve kültürel altyapısıdır. Dışa dönük sosyolojik savaşta, hedef toplumun tüm bu sosyal organları kuşatma ve etki altına alınacak; arızalı ve bozuk hale getirilecek ve ahenk içinde çalışma özelliği ortadan kaldırılacaktır. Sosyolojik savaşın bu etkileri oluşturacak fonksiyonellikte kendine has silahları ve müdahale mekanizmaları mevcuttur.

Sosyolojik savaş, klasik savaşlarda olduğu gibi, durum ve durumdan çıkan vazife temeli üzerine kurgulanır. Öncelikle sosyolojik istihbarat yapılır ve gerekli tüm sosyolojik veriler toplanır. Bu veriler ışığında sosyolojik durum muhakemesi yapılarak bu durumdan vazifeler çıkarılır. Vazife belirlendikten sonra, "Bu vazifenin yerine getirilmesi için hangi silahlar ve araçlar kullanılmalıdır?" sorusunun cevabı bulunacaktır. Böylece, durumdan vazife; vazifeden de izlenecek en elverişli strateji ve taktikler ve en fonksiyonel operasyon araçlarının neler olabileceği çıkarılır. Artık, sosyolojik operasyonların amaçları, bu amaçlara ulaşmak için seçilecek hedefler ve bu hedeflere yöneltilecek silahlar ve araçlar belirlenmiştir. Böylece amaçların elde edilmesi için, hangi hedeflerin kim ve kimler tarafından, ne amaçla, ne zaman, nerede, nasıl, hangi silah ve araçlarla opere edileceği ortaya çıkmıştır.

Sosyolojik savaşta—meşhur tabiriyle—doğru tutulduğu takdirde her şey bir silah olabilir. Buna karşılık, doğru tutulmayan bir silah veya askerî güç bile karşı kuvvetler lehine sonuçlara yol açabilir. Sosyolojik savaşta, yeri geldiğinde, bir kibrit kutusu dahi araç olarak kullanılabilmektedir. Sosyolojik savaşın amacı, bir kitlenin belli bir davranışa yönlendirilmesi olduğuna göre, bir dönem her bireyin, her evin günlük yaşamda kullandığı kibrit, bu yönlendirmede pekâlâ bir araç olabilir. Önceleri yaygın bir şekilde ele ulaşan araçların yerini, zamanla göze, kulağa ulaşan araçlar almıştır.

Günümüzde, eğitim ve kitle iletişim kurumları, toplumların kendi sosyolojik yapısını güçlendirmenin yanında, maruz kalınacak sosyolojik saldırılara karşı bağımsızlık kazanmak için de hayati öneme sahip sosyolojik savunma araçlarıdır. Aynı şekilde, eğitim ve kitle iletişim araçları, hedef toplumlara yöneltilecek en fonksiyonel sosyolojik savaş silahlarıdır. Bireylerin tutum ve davranışları hangi sosyal ortamlarda besleniyor veya zayıflıyorsa, sosyolojik savaşta o ortamlar araç

olarak seçilmektedir. Aile, çevre, okullar, siyasi kulüpler, dernekler, sendikalar, iş yerleri ve askerlik ortamları ve en önemlisi günümüzdeki radyo, TV ve internet gibi sanal ortamlar, belli sosyolojik hedefler doğrultusunda birbirini tamamlayacak fonksiyonlara ayarlanabilen sosyolojik savaş araçlarını oluşturmaktadır. Mesela, ordularda 'asker sigarası' adı altında ücretsiz olarak dağıtım yapılarak, sigara alışkanlığının kitleleştirildiği bir vakiadır. İnsanların topluca ibadet yaptıkları cami, kilise, havra ve benzeri mekânlar da, kamuoyu oluşturmada fonksiyonel araçlardır. Çokuluslu Haçlı saldırılarının sosyolojik boyutu Avrupa Kiliselerinden beslenmiştir. Çokuluslu Osmanlı dayanışmasının kurulmasında ve yüzyıllarca canlılığını sürdürmesinde İslam dini ve kurumlarının belirleyici etkisi olduğuna şüphe yoktur.

Sosyolojik savaşta en stratejik araç, aynı zamanda en merkezî araçtır. Örneğin, resmî ideoloji paradigması, eğitimi de, hukuku da, politikayı da belirleyen merkezî bir değişim veya muhafaza mekanizmasıdır. Hedef ülkede sosyolojik yapıyı değiştirecek ve doğrultusunu koruyup kollayacak bir resmî ideoloji manivelasının yerleştirilmesi, o ülkede, bütün yapıların ve kurumların resmî ideoloji merkezli oluşumunu sağlayacaktır. Mesela eğitim, hukuk sistemi... Üçüncü Dünya ülkelerinin eğitim sistemlerinin de, hukuk sistemlerinin de, resmî ideoloji paradigması sayesinde sosyolojik savaş stratejileri doğrultusunda biçimlendirildiğini görüyoruz. Eğitim müfredatının resmî ideoloji paradigmasına göre şekillenmesi, aynı şekilde suçların resmî ideolojiye göre tanımlanması, toplumun ortak bilincinde meşruluğu sağlamaktadır.

Sosyolojik savaşların en fonksiyonel aracı, bizatihi hedef ülkelerin eğitim sistemleridir. Özellikle, Osmanlı'nın mektep-medrese sistemi, ortamında bulundukları değişim dünyasını farklı algılayan ve giderek eğitim sistemi noktasında çatışmaya giren iki farklı ve karşıt değişim kuşağı üretmiştir.

Mektep ve medreselerin müfredatlarının tek bir çatı altında birleştirilememesi, eğitimli kuşağın zihinsel olarak bölünmesine yol açmıştır. Medrese statüko kuşağını temsil ederken, değişim kuşağını temsil eden mektep giderek baskın çıkmış, yeni gidişatı belirlemiştir. Bu gidişatta bilim ve teknoloji ve dolayısıyla mühendislik ön plandadır. Çünkü dönemin mühendislik bilgileri Batılı ülkelerce üretilmektedir. Bu sebeple, Batı'ya tahsile gönderilenler, mühendislik ihtiyacını karşılama amacı taşımaktadır. Nitekim "Osmanlı'nın, Batı bilim ve tekniği karşısında ilk geri kalmışlık bilincini aşma çabası ordunun modernizasyonu için Avrupa'ya mühendislik eğitimi görmek üzere öğrenci göndermesi ile başlıyor."³⁶

Osmanlı'da olduğu gibi, Osmanlı bünyesinden çıkanlar ve diğer Üçüncü Dünya ülkelerinin değişiminde de, mühendisler başrolü oynamışlardır. Batı ülkelerine mühendislik tahsiline gönderilen kuşaklar, sadece mühendislik eğitimi almamışlar, adeta, kendi kültür ve medeniyet dünyasının, bilim ve teknolojiye ilerlemenin en büyük engeli olduğu paradigma-sını temsil eden toplum bilimci(!) hüviyeti de kazandırılarak ülkelere bilimsel ve teknolojik projelerden çok, müdahaleci kültürel ve sosyolojik projelerle geri dönmüşlerdir. Bilimsel ve teknolojik değişimlerin bu kültürel değişimlerin yansıması olacağına inanan ve dolayısıyla kültürel değişmeyi önceleyen bir değişim kuşağı belirleyici olmuştur. Japon öğrencilerin ülkelere bilimsel ve teknolojik liderler olarak geri dönmele-rini istisna tutarsak, Batı dışı toplumların mühendisleri, aynı zamanda, kendi kültür ve medeniyetlerine savaş açan birer toplum mühendisi sıfatı ile sadece teknolojik değil, sosyolojik misyonlar da üstlenmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde, sadece kendi alanı içinde söz sahibi mühendislere karşılık, bilim ve tek-

³⁶ Göle, 2008, s. 9.

noloji alanında gelişme saplantısına düşürülen Üçüncü Dünya ülkelerinde, mühendislere gelişmiş toplumlarda olmadığı kadar değişim misyonu yüklenmiştir.

Üçüncü Dünya toplumlarının değişim kuşakları, stratejik sosyolojik saldırı hedefleri arasında önemli bir yere sahiptir. Hedef toplumların değişim kuşaklarının, toplumunu değişim esnekliğinin bulunmadığı kültürel ve manevi kimlik alanlarından değişime zorlamaya şartlandırılması, bu ülkelerde, değişim kuşaklarını medeniyet içi çatışma unsuru haline getirmiş ve böylece karşılıklı cepheleşme ile başlayan sosyolojik savaşa, cephe içi çatışma karakteri kazandırılmıştır. İşte, başta Osmanlı olmak üzere, dönemin Batı dışı toplumlarına karşı yürütülen sosyolojik savaşta, sosyolojik misyonlar üstlenen mühendisler, fonksiyonel bir saldırı silahı olarak kullanılmışlardır. Sosyolojik savaş karargâhları, değişim kuşaklarını, kendi öngördükleri değişimleri ülkeleri için çözüm kabul edecek bir zihniyetle biçimlendirmişlerdir. Bu zihniyetler, hedef toplumu istenilen doğrultuda dönüştürmekle kalmamakta, aynı zamanda toplumun kendi kültürel ve manevi dinamiklerinden beslenen değişim kuşağı yetiştirme çabalarını ideolojik, hukuki ve kurumsal yapılarla engelleme işlevi de görmektedirler.

Değişim kuşaklarının biçimlendiği eğitim kurumlarında en fonksiyonel müfredatın seçilmesi çok önemlidir. Sosyolojik saldırı karargâhları, rakip toplumların eğitim kurumlarında amaçlarına uygun müfredatın konulmasını sağlamak için çalışmalar yapmakla yetinmemişler, bu alanda en yetkin uzmanları, Üçüncü Dünya ülkelerine danışman olarak göndermeyi başarmışlardır.

Örneğin ülkemizde, "1924 tarihinde ABD'li Prof. John Dewey, 1925 yılında Alman Kühne, 1927 yılında Belçika'lı Buyse, 1932 yılında İsviçre'li Prof. A. Malche, 1934 yılında ABD'li Mis Parker, yine aynı yıllarda ABD'li eğitim uzman he-

yeti, 1952 tarihine kadar Alman Ord. Prof. Schwartz gibi yabancı eğitimciler ve bilim adamları milli eğitimimiz ile ilgili raporlar hazırlayıp, eğitim sistemi ve diğer eğitim konularında tavsiyelerde bulunmuşlardır. Bilhassa, Mayıs 1933 yılında 2252 Sayılı Kanun ile Darülfünun kaldırılmış, yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Prof. Malche'nin raporu ışığında yapılan bu reformdan sonra Darülfünun hocaları tasfiye edilmiş, öğretim kadrosu Batı'da tahsil yapıp gelenlerden doktora şartı aranmaksızın doçent olarak atanmak suretiyle³⁷ ve 2. Dünya Savaşı yıllarında "Almanya ve Orta Avrupa'dan siyasi sebeplerle kaçan profesörlerden tamamlanmıştır."³⁸

"Milli eğitim gibi hayati bir konuda yabancı uzmanları rehber tanımak ve onlara Türk Milleti'nin istikbaline yön verecek bir tasarruf hakkı vermek, bizce tarihî bir dalâlettir. Mazimizi tetkik edecek olursak gerileme devirlerimizin bir hastalığı olan ecnebi müdahale ve tavsiyelerinin, daima fikir selametimizi kaybettirip şaşırttığı ve tehlikeli kararlara götürdüğü müşahede olunur."³⁹

Sosyolojik savaş araçlarından bir diğer önemli araç da, psikolojik savaştır. Topluma yöneltilmiş psikolojik savaş, sosyolojik savaşın bir parçasıdır. Örneğin, birlik ve bütünlük ruhu tahrip edilecekse, toplumun inanç ve duygu dünyasına yapılacak sosyolojik saldırının en etkili aracı psikolojik harekât olacaktır. Bunun için özel donanımlı unsurlar tarafından, en uygun yerde ve zamanda, en elverişli psikolojik harekât araçları kullanılacaktır. Psikolojik harekât, sosyolojik değişimi getirecektir.

Sosyolojik dinamiklerin değiştirilmesinde psikolojik harekât önemli bir rol oynadığı gibi, psikolojik harekâtın başarıları da propagandanın başarısına bağlıdır. Propaganda kav-

³⁷ Akyüz, 1982, s. 265.

³⁸ Milli Eğitim Bakanlığı, 1983, s. 317.

³⁹ Ayverdi, 1976, s. 87.

ramını ilk defa Roma Katolik Kilisesi kullanmıştır.⁴⁰ Latince ‘*propagere*’ kelimesinden gelen propaganda, “bir filizin toprağa dikilerek yeni bitkiler elde edilmesi”⁴¹ anlamına gelmektedir. “XVI. yüzyılın başlarında Katolik inancının korunması ve geliştirilmesi adı altında, Müslüman dünyanın tek güçlü temsilcisi Osmanlı İmparatorluğu’nun toplum ve dinî yapısının çözümlenmesi ve manevi hayatının ve toplumsal dayanışmasının güçsüz kınılarak bir tehdit olmaktan uzaklaştırılması amacıyla, papalık tarafından imparatorluğun dinî kurumlarını, Hıristiyan azınlıklarını, hedef kitle olarak planlayan hizmetler ‘*Propaganda*’ adı altında örgütlenmiştir.”⁴² Türk Dil Kurumu’na göre propaganda, “Herhangi bir düşüncüyü, bir kanıyı yaymak ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı ya da başka araçlarla yapılan etkidir.” Kısaca, sosyal davranışların biçimlendirilmesinde önemli araçlardan biri de propagandadır.

“Üçüncü Dünya ülkelerinin eğitim yoluyla Batılılaştırılması hareketi, okul dışı araçlar vasıtasıyla da yoğun bir şekilde desteklenir. Bu araçların en başında geleni, kitle iletişim araçlarıdır.”⁴³ Kitle iletişim araçları, gündem oluşturma ve propaganda faaliyetlerinde kullanılan en yaygın ve fonksiyonel araçlardır.

Günümüzde, bilim ve teknolojinin hızla ilerlemesi, iletişim ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması ve hayatın her noktasına erişmesi sayesinde, artık bireyler ve toplumlar arasındaki sınırlar ortadan kalkmış, dolayısıyla sınırsız iletişim, sınırsız etkileşim imkânlarını getirmiştir. Bu imkânlar bir yandan açık toplum için önemli bir fırsat oluştururken, öte yandan bir paradoksa da yol açmaktadır.

⁴⁰ Brown, 2000, s. 9.

⁴¹ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Propaganda> (erişim tarihi: 06.02.2008)

⁴² Ökte, 1999, s. 117.

⁴³ Harrison, 1990, s. 48.

İletişim ve ulaşım teknolojileri birer silah olarak kullanıldığında, zihinlere kalın duvarlar örülebilmekte, açık toplum sosyolojik sınırlarla parçalanmış kapalı bir topluma dönüştürülebilmektedir. Başta televizyon ve internet olmak üzere, cep telefonları, gazeteler, radyolar, dergi ve kitaplar, seminer ve konferanslar, bildiri, afiş ve pankartlar, video, sinema ve tiyatrolar, gösteri ve mitingler, sergi ve fuarlar ve bunun gibi modern araçlarla, bu sınırları inşa eden fonksiyonel duygu, düşünce, bilgi ve haber gibi malzemeler hedeflere gönderilebilmektedir. Sosyolojik operasyona maruz toplumda bütün beyinler, akıllar, kalpler, gözler, kulaklar, burunlar yoğun bir bombardıman ile ateş altına alınmaktadır. Bireylerin ve toplumların irtibat kanalları adeta bir manyetik örtü ile kesilmektedir. Operasyon sonunda, artık bireylerin duygu ve düşünce dünyaları istenilen doğrultuda fonksiyonel özellikler kazanmıştır. Dolayısıyla, sosyal, siyasal veya ekonomik düzeylerde bireysel davranışların değişmesi, toplumsal davranışların da değişmesine yol açmaktadır.

Örneğin, en yaygın kitle iletişim aracı olan TV ve günümüzde internet materyalleri, ABD ve Avrupa kültürüyle hazırlanmış içerikleriyle bütün dünya topluluklarını biçimlendirmektedir. Bu manada, Ford otomobil fabrikasının başına başkan yardımcısı olarak atanan William Bourke'ün, 1976 Kasım'ında yaptığı konuşmada söyledikleri, konumuza açık bir örnek teşkil etmektedir: "Modern iletişim araçları vasıtasıyla tüketicilerin zevklerinde ve gereksinimlerinde tekdüzelik sağlanacak. Eğer üretilen bir mal bir pazara uygun düşmüyorsa, o pazara uygun mal üretilmeyecek, ama o pazar o mala uygun olacak tarzda yeniden biçimlendirilecek. Çokuluslu şirketler, her ülkedeki seçkinlerle işbirliği yapıp, geniş halk kitlelerini dilediklerince biçimlendirerek daha da güçlenecekler."⁴⁴

⁴⁴ A.g.e., s. 49.

Sosyolojik savaş, "Aynı toplumda herhangi bakımdan farklı olan grupları çatıştırması"⁴⁵ gibi basit bir strateji temelinde yürütülür. Farklılıkları belirginleştirip keskinleştirme, kışkırtarak çatıştırmaya, çatışmaları örgütlü sosyolojik çatışmaya dönüştürme... Birlik ve bütünlüğün bozulmasında, bütün farklı kimlikler hedef alınmakla birlikte, ana hedefi en ayırt edici ve en kapsayıcı farklılık oluşturur. Çünkü farklılıkların örgütlü kitleselleşmesi esastır. Hedef topluma gerçekleştirilecek en kapsamlı ve en fonksiyonel sosyolojik müdahale, çeşitli din, ırk ve meslek gruplarının çatışmacı ve dışlayıcı bir kimlik algısına kavuşturulmasıdır. Etnik dışlayıcılık, dinî ve mezhebî dışlayıcılık, cemaat dışlayıcılığı, bir toplumun birlik ve dayanışmasını yok eden en etkili sosyolojik silahlardır. Bu sebeple, sosyolojik savaşın taktik araçları arasında, sözünü ettiğimiz dışlayıcılıkları geliştirmek ve şiddetlendirmek önemli bir yer tutar. Çünkü bir toplumun iç tutarlılığı ve yapışkanlığının bozulması bu dışlayıcılığın şiddeti ile doğru orantılıdır.

Bunun yanında gelir farklılıkları, fiyat artışları, vergiler ön plana çıkarılarak, toplumda genel bir huzursuzluk, güvensizlik ve memnuniyetsizlik canlı tutulur. Bu huzursuzluk, güvensizlik ve memnuniyetsizlik ortamı, toplumu birbirinden kaygı duyan kesimlere bölecektir. Toplumsal kaygı bozukluğu diyebileceğimiz bu durum, bireyleri bir telafi arayışı kapsamında alt kimlik dayanışmasına itecektir. Sözü edilen alt kimlik dayanışmaları, toplumun bütünlüğü ve dayanışması açısından her anlamda istikrarsızlık koşullarını sağlayacak merkezî bir etken olacaktır. Hedef kitlede çıkar ve kimlik çatışmaları, bireyler, gruplar ve kesimler arasında cereyan etmeye başladığı zaman, uyum ve barış toplumunun bozulması gibi genel sosyolojik neticeler ortaya çıkacaktır.

⁴⁵ Tarhan, 2010, s. 25.

Sosyolojik savaş, dünya toplumunu şehirli ve köylüler olarak bir ayrıma tabi tutmuştur. Üçüncü Dünya bölgelerindeki şehirler, aslında küresel toplumun kırsal kesimlerinin bir parçası olarak işlev görürler. Çünkü küresel şehirli, yerel şehirliğin imrendiği, özendiği modern modelleri temsil etmektedirler. Yerel şehirli, zenginler, yöneticiler ve ileri gelenler, yerel toplumda modern yaşam biçimlerini performe edecek, “—Batılı toplum bilimcilerin tabiriyle—‘referans grupları’ idi. Bir başka deyişle, sürüyü mezbahaya götürüp kasabın eline teslim edecek olan lider koçlardı. Geniş halk kitlelerinden insanlar, Batı tarzında biçimlenmiş bu insanlara özenip kendi geleneklerinden, kendi kültürlerinden vazgeçip, Batı’ya teslim olmahtaydılar ve bu iş kendi rızaları dâhilinde gerçekleşmekteydi. Bu sözünü ettiğimiz vakanın ilk örnekleri Batı’da ortaya çıkmış, endüstri ve ticaretin zenginleştirdiği insanlar, asilleri taklide başlamışlardı. Nitekim sömürgelerde de yerli halkın önde gelenleri, kendilerini sömürenleri ve halk da bu eşraf tabakasını taklit etmeğe başladı.”⁴⁶

Halk yaşam kalitesini bu referans gruplarının yaşam tarzı ile ölçmektedir. Aynı standartlarda bir yaşam kurmayı hedeflemektedir. Bu sebeple, yerel şehirli yerel kırsalı biçimlendirirken, küresel şehirli de topyekûn küresel köyleri ve kırsalları biçimlendirmektedirler. Çünkü sosyolojik savaş araçları tamamen kendi tekelleri altındadır. Örneğin, elektrik gibi bir teknolojik imkân, güçlü bir sosyolojik silah olarak kullanılabilir. Bir toplumun elektriğe kavuşturulmasında ne kötülük olabilir veya böyle bir yeniliğe kim karşı çıkabilir ki? “Elektriğin köy hayatında yapacağı pek çok değişiklik olacaktır. İnsanlar, havanın kararmasıyla yatmaktan kurtulacaklar, serinlemek için bir vantilatör,

⁴⁶ Harrison, 1990, s. 41.

yiyecekleri muhafaza için bir buzdolabı, seyretmek için bir televizyon alabileceklerdir. Köylerde küçük ölçekli endüstri kurumlarının yer alabilmesi elektrik sayesinde mümkün olacaktır.”⁴⁷

Evet, bu modern araçla, bir topluma nüfuz etmek son derece kolay, hatta o toplumun bizzatı kendisi kendi talebi ile gerçekleştirecek bir şeydir. Elektrik sayesinde, sosyolojik savaş silahları olan kitle iletişim araçları o toplum içinde kolayca konuşlandırılmıştır. Bu araçları kullanacak, pazarlayacak elemanlar kolayca servis ağı ile ülkenin her yöresine dağılmıştır. Bayiler yerli olabilir. Ama ürünlerin kaynağı daima üretici ülkelerdir. En yaygın kitle iletişim aracı olan televizyonu düşünelim. “Hükümetler, televizyon istasyonlarını kurduktan sonra, ekranı doldurabilmek için yabancı kaynaklı yapımlardan yararlanmak zorunda kalmışlardır. Bu filmlerin büyük kısmı da Amerikan yapımıdır. Amerikan filmleri vasıtasıyla bir tüketim toplumu insanının yaşam tarzı, Üçüncü Dünya insanına empoze edilmektedir.”⁴⁸

“Amerika bugün en büyük güç olarak dünyaya hâkim ise bu onun bir kültür imparatorluğu kurmuş olmasından kaynaklanıyor.

Dünyanın en büyük film stüdyolarına sahip olan Amerika, sinemanın gücünü ilk fark eden ülke oldu. Bu gücü o kadar önemsemi ki; İkinci Dünya Savaşı sırasında filmleri uçaklarla getirip havadan attı. Filmlerinin girmedığı hiçbir yer bırakmadı. Toplumların ve insanların bellekleri üstünde kurduğu sınırsız egemenlik hatırlama motorumuz oldu.”⁴⁹

Günümüzde özel sektörün elinde bulunan kitle iletişim araçları tam manasıyla ticari kuruluşlar haline gelmiştir. Kitlelere gönderilecek iletinin kaynağına da, hedeflerine de bak-

⁴⁷ A.g.e., s. 65.

⁴⁸ A.g.e., s. 50.

⁴⁹ Sevindi, 2003.

maz. Parasını alır, gereğini yapar. Bu sebeple en muhafazakâr kitle iletişim araçlarında dahi sosyolojik saldırı materyalleri görülebilmektedir.

Sosyolojik muharebe alanları

SOSYOLOJİK SAVAŞIN GENEL HEDEFİ, sosyal yapının tüm dinamiklerini genel amaç ve amaçlar kümesi doğrultusunda değiştirmektir. Daha da özele indirgersek, sosyolojik savaşlarda hedef, hedef toplumun dayanışma bağlamını oluşturan ve besleyen dinamiklerdir. Bu dinamiklerin çeşitliliği, gerçekleştirilecek sosyolojik savaşın hazırlık ve uygulama alanlarını, klasik askerî tabirle istihbarat, planlama ve harekât alanlarını da belirler. Bu alanlar, somut bir varlık gösterebilen alanlar olabildiği gibi, böyle somut bir varlık göstermeyen, soyut alanlar da olabilmektedir. Sosyolojik savaşın somut alanlarını, çıkar sağlanacak ve üzerinde hâkimiyet kurulacak coğrafya ve burada yaşayan toplumlar oluşturmaktadır. Toplumların dayanışma bağlamını oluşturan ve besleyen dinamikler ise, en genel manada sosyolojik savaşın soyut alanlarını oluşturmaktadır.

Sosyolojik savaşta, savaş alanları, cepheler ve düşmanlar soyuttur. Uluslararası bir sosyolojik savaş hukuku sözkonusu

değildir. Savaş alanı, toplumsal akıl, toplumsal vicdan, zihin ve duygulardır. Düşman, sosyal güç, toplumsal bütünlük ve dayanışmadır. Bu alanlarda, hedef topluma fonksiyonel özellikler kazandırılır.

Sosyolojik savaş muharebe alanları üst başlığı altında inceleyeceğimiz somut ve soyut alanlar, en yaygın olanları itibarıyla aşağıdaki başlıklar altında açıklanmıştır.

HEDEF KİTLE ALANI

Yeryüzündeki farklı toplumların her birinin, tarihi derinlik içinde gelişip fonksiyonellik kazanan sosyal yapıları vardır. Bu yapıların küresel sisteme entegre edilmesi ve sosyolojik savaş merkezlerinin belirlediği siyasal, ekonomik ve kültürel fonksiyonlara kavuşturulması, bütün dünya toplumlarını sosyolojik savaşın hedef kitlesi haline getirmiştir. Toplumlar bir yandan kendi siyasal rejimlerinin, diğer yandan rakip devletlerin sosyolojik operasyonlarına maruz kalmaktadırlar.

Sosyolojik savaşın hedef kitle alanı, kendi toplumu ve hedef toplum, her iki toplumda farklı özelliklere sahip etnik veya dinî gruplardır. Kendi bünyesindeki farklı gruplara, sosyolojik saldırılara karşı bağımsızlık kazandırmak, buna mukabil, hedef toplumun farklı gruplarının bağımsızlığını ortadan kaldırmak gibi iki temel faaliyet söz konusudur. Bu faaliyetlerin icrası, genel sosyolojik savaş planına uygun bir şekilde stratejik ve taktik sosyolojik operasyon planlarının hazırlanarak, tüm sosyolojik savaş unsurlarının tek merkezden sevk ve idare edilmesi ve uygulanması ile hedef kitleler müspet veya menfi anlamda etki altına alınarak gerçekleştirilir.

ZAMAN ALANI

Sosyolojik savaşın klasik savaşlar gibi zamanı belirgin değil-

dir. İnsanoğlunun biyolojik varlık olmaktan çıkıp sosyolojik varlığa dönüştüğü, yani birkaç insan ile sınırlı da olsa sosyal ilişki kurmaya başladığı andan itibaren başlayan çatışma, insan ilişkilerinin karmaşıklaşmasına paralel olarak zaman zaman sosyolojik savaş boyutu kazanmıştır. Sosyolojik savaşlar da basitten karmaşığa doğru bir gelişme göstermiştir. Elbette insanlığın tarihi sadece savaşlardan ibaret değildir. Ancak tarihin belli periyotlarında insanlık savaş süreçlerine girdiği gibi, bu savaşlara paralel olarak sosyolojik çatışma süreçleri de belli periyotlarla belirginlik kazanmıştır.

Sosyolojik süreçlerin 'ateşkesi' veya 'barışı' gibi somut zaman dilimlerine ayrılamaması, bu süreçlerin savaş ve barış dönemleri konusunda da net bir ayrım yapılmasını engellemektedir.

Biz sosyolojik savaşların zaman alanından sosyolojik savaş dönemlerini kastetmiyoruz. Daha çok zamanlamasını kastediyoruz. Çünkü sosyolojik savaş süreçleri, zamanlama ile birebir ilintilidir. Zamanlama kuralı, klasik savaşlarda olduğu gibi, sosyolojik savaşın ve operasyonlarının da başarı şartları arasında yer alır. Bu sebeple de, sosyolojik savaşın zamanlamasına uygun düşen zaman dilimleri, bu tür savaşın zaman alanını oluşturmaktadır.

MEKÂN ALANI

Günümüzde, sosyolojik savaş alanlarını coğrafi olarak sınırlandırmak söz konusu değildir. Nasıl ki, eski hâkimiyet ve sınırlar kavramları değişmiştir; aynı şekilde sosyolojik mekân kavramları da değişmiştir. Artık son derece geçirgen sanal alanlar mevcuttur. Bu alanların işgali de, klasik savaşlardaki mekân işgallerinden ve yöntemlerinden tamamen farklıdır.

Sosyolojik savaşın coğrafi mekânı, hedef kitlenin işgal ettiği coğrafi alandır. Bu alanın işgali, kitle iletişim araçları-

nın mikro ve makro alanlara konuşlandırılmasından ibarettir. Örneğin, bir televizyon cihazının bütün evlere konuşlandırılması, bir cep telefonu ile internetin insan bedenlerine konuşlandırılması oldukça basit ve üstelik son derece kârlı ve fonksiyoneldir.

Toplum, televizyon içerikleri ile bir merkezden, oturdukları evlerinde görsel ve işitsel olarak ateş altına alınmaktadır. Aynı şekilde, internet bütün bireylerin ulaştığı sanal mekânlardır. Eğitim kurumları, sosyal faaliyet alanları, sivil toplum mekânları ve özellikle günümüzde oldukça yaygınlık kazanan sosyal medya, sosyolojik savaşların yapıldığı mekân alanlarına örnekler oluşturmaktadır.

İSTİHBARAT ALANI

“Bir insan için beş duyu neyse, bir örgüt veya kurum için de istihbarat odur.”⁵⁰ İstihbaratsız savaş, hedefi görmeden ateş etmektir. İstihbarat, genel olarak veri toplama, değerlendirme ve kullanma süreçlerinden oluşur. Sosyolojik savaşın başarılı olabilmesi, sosyolojik verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve kullanılmasındaki başarı ile ölçülür. İstihbarat konularının isabetle seçilmesi, fiili durumu oluşturan sosyolojik olayların belirlenmesi, bu konuların ve olayların yeni biçimlerinin tasarlanması gibi bir dizi faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, istihbarat alanı ile yakından ilişkilidir.

Sosyolojik savaşta en önemli silah, sosyolojik bilgidir. Kendi sosyolojik varlığı ve rakip sosyolojik varlık hakkında gerekli bilgilere sahip olan, hangi dinamikleri devreye sokup, hangi dinamikleri zayıflatarak kendisinin ve karşısındakinin gücünü etkileyeceğini bilir. Bu sebeple günümüzde askerî, ekonomik ve teknolojik istihbaratın yanında sosyolojik istihbarat gi-

⁵⁰ Toptaş, 2009, s. 316.

derek daha ön plana çıkmakta ve diğer tüm istihbarat türlerini kendi alt şubelerine dönüştürmektedir.

Sosyolojik istihbarat, sosyolojik savaşın stratejik ve taktik alanlarının belirlenmesi, bu alanlarda yapılacak sosyolojik operasyonların zamanlaması, cinsi, dozajı ve araçları ile operasyon alanları konusunda gerekli tüm verileri toplamak için yapılan temel bir faaliyettir. Çünkü bu faaliyet alanlarında uygulamaya konulacak rasyonel kararların alınması, bu kararlarla doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı bütün verilerin gözetilmesini gerektirir. Verilerin sınırlı ve yetersiz olması, kararların bu eksik ve yetersiz bilgilerden oluşan sınırlar içinde alınmasına yol açar. Sınırlı verilerle algılanan durum ve bu durumdan çıkarılacak vazifeler realite ile tutarlı olmayacaktır.

Sosyolojik durum muhakemesi yapılabilmesi için, fiilen mevcut olan veya potansiyel sosyolojik tehditlerin belirlenmesi zorunludur. Sosyolojik istihbarat faaliyetleri ile toplum analizi yapacak sosyolojik harekât merkezleri en fonksiyonel verilerle beslenir. Sosyolojik istihbarat, genel ve ara amaçlara uygun olarak yapılmalıdır. Çünkü sosyolojik durum muhakemesi yapmaya elverişli veriler toplandıktan sonra, bu durumdan amaca göre vazifeler çıkarılacaktır. Bu sebeple, sosyolojik istihbarat çalışmalarında en önemli husus, iç veya dış kamuoyuna dönük olarak gerçekleştirilecek sosyolojik güvenlik tedbirlerine temel olacak sosyolojik bilgilerin en ince ayrıntısına kadar doğru ve amaca uygun bir şekilde toplanmasıdır.

Sosyolojik istihbaratta, veri kaynağı olarak, hedef ülkedeki sosyolojik alan araştırmalarından büyük oranda istifade edilir. Örneğin, 1890 küreselleşmesinde önemli bir payı olan Oryantalizm, sosyolojik istihbaratta en kurumsal araştırmalara kaynaklık etmiştir. “Batı merkezci sosyal teorilerin, ontolojik öteki olarak gördüğü Doğu’ya bakışını yansıtan entelektüel tavırdan

ibaret”⁵¹ olan Oryantalizm, “İslam’a Batılılaştırılmış bir yorum getirdi ve cihad, ümmet, tevhid gibi İslami kavramların gerçek anlamlarını çarpıttı. Batı üniversitelerinde İslami Araştırmalar Kürsüleri açıldı ve bunlar, İslam konusunda Müslüman âlimlere doktora payeleri dağıttı. (...) Aslında, İslami Araştırmalardaki doktora öğrencileri sözlü sınavlar esnasında oryantalistlerin teorileri konusunda imtihan ediliyorlardı.”⁵² “Öğrenciler sınavı geçmek için, sadece teorileri bilmek değil, fakat aynı zamanda bunları temelden kabul etmek zorundaydılar.”⁵³ “Bu tür eğitim ve yorumlamalar, gerçek İslam’a paralel giden bir ‘Oryantalist İslam’ı meydana getirdi. Sömürgeciler, böylece bir ‘Batılılaştırılmış İslam’dan büyük yararlar hâsıl ettiler.”⁵⁴

Hedef ülkelerin üniversitelerindeki sosyolojik tezler, sosyolojik istihbarat için önemli veri kaynaklarından birini oluşturur. Aynı şekilde, yurt dışına giden yüksek lisans ve doktora öğrencileri de, sosyolojik istihbarat amacıyla istismar edilebilmektedirler. Doktora eğitimi çerçevesinde verilen araştırma konuları, sosyolojik istihbarat amacına uygun bir şekilde belirlenebilmektedir. Cemil Meriç’in Batı sosyolojisine dair eleştirileri, Batı sosyolojisinin, Batı içi ve dışı güç çatışmalarının bir ögesi olmasında odaklanmaktadır.⁵⁵

Gerek iç ve gerekse dış kamuoyuna dönük sosyolojik operasyonlarda, hedef kitlenin bireysel ve toplumsal davranış modellerinin altyapısını oluşturan sosyo-kültürel yapı analizleri, sosyolojik savaş karargâhlarının temel faaliyetleri arasındadır. Stratejik ve taktik planlar bu analizler temel alınarak geliştirilecektir. Bu sebeple, sosyo-kültürel yapı analizleri, sosyolojik savaşın başarısı için hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla, bu

⁵¹ Şentürk, 2010, s. 193.

⁵² Hüseyin, 2006, ss. 55-56.

⁵³ Algar, 1971, s. 35 (akt. Hüseyin, 2006, s. 56.)

⁵⁴ Hüseyin, 2006, s. 56.

⁵⁵ Şentürk, 2010, s. 216.

analizlere esas verilerin doğruluğu ve ayrıntısı da aynı oranda önem kazanmaktadır.

Toplumun yapısı, organizasyonu, değişimi, işleyişi, toplumsal grupları bir arada tutan veya onları birbirinden uzaklaştıran dinamik veya potansiyel güçlerin neler olduğu, toplumsal yaşamı değiştiren ve dönüştüren koşullar, bireyler arası ilişki ve etkileşimlerin yapısı ve işleyişi ile ilgili bütün verileri toplamak gereklidir. Böylece sosyolojik operasyonun yürütüldüğü coğrafi alandaki toplum, hangi kimlik algısı ile bütünleşmiş bir sosyal yapı kazanmıştır? Toplumdaki alt kimliklerin dayanışma bağlamı nedir? O toplumda üst kimlik algısını ve dayanışma bağlamını bozarak, bireylerin kimlik algılarının farklılaştırılmasına elverişli ne gibi alt kimlik unsurları vardır? Bu alt kimlik algıları, nasıl üst kimlik algısına baskın hale getirilerek, o toplumda kimlik çatışmasını ve ayrışmayı sağlayıcı fonksiyonellikte dışlayıcı alt kimlik algıları oluşturulabilir? Ve bir dizi benzeri sorular, sosyolojik savaş karargâhlarının istihbarat faaliyet alanlarını ortaya çıkaracaktır. Aynı şekilde, sosyolojik savaş karargâhlarının içe dönük istihbarat faaliyetleri de, iç bütünlüğü güçlendirme amacı doğrultusunda gerçekleştirilecektir.

Kısaca özetleyecek olursak; sosyolojik savaşın iki temel faaliyeti vardır: Sosyolojik istihbarat ve sosyolojik harekât. Sosyolojik harekâtın başarısı, sosyolojik istihbaratın yerinde, zamanında ve noksansız olarak yapılmış olmasına ve sürekli güncellenmesine bağlıdır. Durum ve vazife uygunluğu sosyolojik istihbaratın güncel tutulması ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla, sosyolojik harekât planları da, o oranda hareketli ve değişken planlar olacaktır. Durum sürekli değişmektedir. Eğer bu durum değişikliği istenilen doğrultuda ise, süreci koruyan ve hızlandıran vazifeler devreye girer. Ancak, durum istenilen doğrultuda değil ise, doğrultuyu değiştirecek sosyolojik operasyonlara öncelik verilecektir.

KÜLTÜR ALANI

Kültür, sosyal bir varlık olan bireylerin şahsiyet kazanmasında en temel unsurlardan biridir. Kültür, bireyler arası anlaşmayı sağlayarak toplumu meydana getirir. Biyolojik varlıkların sosyal varlığa dönüşmesini sağlayan temel kurucu öge kültürdür. Kültür, duygu, düşünce ve davranışlara şekil ve disiplin kazandırır. Bireylerin ve toplumların kimlik algısını oluşturur. Bu sebeple, kültürün fert ve topluma yaptığı telkin ve tembihlerin toplumsal barış, dayanışma ve dolayısıyla da bütünleşmede hayati önemi vardır. Kültür, bireylerin iç hayatında ahlak, fazilet ve dürüstlük duygularından bir kale, bir istihkâm meydana getirerek, onları toplumsal barış, dayanışma, bütünleşme ve istikrarın, güvenli ve vasıflı bir elemanı haline getirir. İnsanda, şahsî çıkar ve ihtiraslara hizmet etmeyen, aksine bunlardan fedakârlığı gerektiren tutum ve davranışlar ancak ve ancak inanç değeri bulunan kültürün ürünleridir. Toplumun problemlerini, fert fert herkesin problemi, herkesin ortak kaygısı ve ıstırabı haline getiren esas unsur, toplumun ortak kültürüdür.

“Belli bir insan unsurunun (nüfus) belli bir mekân içinde (coğrafya) ve belli bir zaman boyutunda (tarih) sahip olduğu kimlik ve aidiyet hissi ile ürettiği değerler dünyasına dayalı psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik yapı taşlarından oluşan kültür, bir ülkenin sabit güç verilerini potansiyel güç verilerine bağlayan en önemli unsurdur. Bu unsur bir taraftan sabit verilerin yaşanan süreç içinde tezahür etmesini sağlarken, diğer yandan potansiyel verileri harekete geçiren temel muharrik rolü oynamaktadır.

Ortak zaman-mekân idrakinden kaynaklanan güçlü bir kimlik ve aidiyet hissine sahip olan ve bu his ile psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik unsurları harekete geçirebilen kültürel yapısı oturmuş toplumlar sürekli yenilenebilen stra-

tejik açılımlar gerçekleştirme imkânına sahiptir. Buna karşılık kimlik bunalımı yaşayan ve bu bunalımı bir kültür buhranı haline dönüştüren toplumlar psikolojik, sosyolojik, siyasi ve ekonomik dalgalanmaların kuskacında stratejik bir açmaz içine düşerler.”⁵⁶

Toplumlar, bilim ve teknolojiye hangi seviyede bulunurlarsa bulunsunlar, eğer barış ve istikrar içinde yaşamak istiyorlarsa, ortak kültürel kimliğin aşıladığı disiplin değerlerini bir çimento, bir yapıştırıcı olarak kullanmak zorundadırlar. Aksi takdirde fertler toplumsal hayatın talep ettiği disiplin ve itaate yabancılaşır; barış ve istikrarı bozan davranışlara, anarşi ve yolsuzluklara yönelirler ve böylece toplum her türlü müspet gelişmenin iklimi olmaktan çıkar.

Kısaca izah etmeye çalıştığımız üzere, sosyolojik yapıyı inşa eden kültür değişmedikçe, sosyolojik yapı da değişmeyecektir. Toplumsal bütünleşmenin ve dayanışmanın sosyolojik motivasyonu kültürün ürünüdür. Bu sebeple, sosyolojik savaşların en stratejik muharebe alanını, hedef toplumun bütünlük ve dayanışmasını belirleyen ortak kültür oluşturur. Aynı şekilde, sosyolojik saldırılara karşı savunulacak en stratejik savunma alanı, kültürel alandır. Sosyolojik savaşın diğer tüm alanlarındaki faaliyetler, kültür alanında gerçekleştirilecek ana değişimlerin altyapısını oluşturmaya dönüktür. Bu ana değişimlerin en stratejik zemini, bireysel ve toplumsal bilinçtir. Çünkü bir toplumun kimliği, dayanışması, organizasyon yapısı ve bunların kurumsal yapıları tamamen bu bilinç üzerine kuruludur. Bu bilincin yıkılması, bu kimliği ve kurumları temelsiz bırakacaktır. Bu sebeple, sosyolojik saldırı veya savunmalarda stratejik alan, sözünü ettiğimiz bilince kaynaklık eden kültürel alandır.

Üçüncü Dünya ülkeleri, Batılı toplumların sanayileşmesi

⁵⁶ Davutoğlu, 2009, s. 23.

karşısında, aynı değişimleri yaşamak için, sistematik bir şekilde kültür alanında değişime yönlendirilmiştir. Özellikle, Osmanlı'da Tanzimat'tan bu yana ısrarla kültürel Batılılaşma düşüncesinin empoze edilmesi, planlı bir sosyolojik operasyondur. Bu operasyon çok başarılı olmuştur. Bu sayede, Osmanlı toplumundaki bütün farklı kesimlerin gündemleri değiştirilmiş, Osmanlı dayanışmasına güç ve destek vermeyen kamuoylarına dönüştürülmüştür. Osmanlı toplumu, öncelikle farklı dinler, daha sonra farklı uluslar bağlamında ayrıştırılmış, Osmanlı dayanışması ile sahip olduğu güç dağılınca, bu güçle elinde tuttuğu coğrafi alan ve tüm ekonomik kaynaklar elinden alınmıştır.

Sosyolojik savaşın kültür alanında gerçekleştirdiği en taktik operasyon, hedef toplumun "ben ve varlık" algısını değiştirmek olmuştur. Yerli inanç ve kültürün insan benliğine ve varlığın oluş hikâyesine dair algısının bilimsellik adı altında tahrip edilerek, yerine yeni bir ontolojik algının yerleştirilmesi, yerel kültürün birlik ve dayanışmaya dair tüm mükellefiyet değerlerini alt üst etmiştir.

"Her medeniyet, varoluşla ilgili bir ben-idrakini, hayat dünyasını etkileyebilecek kapsamlılıkta ortaya koyabildiği ölçüde yaşayabilir bir medeniyet formu haline dönüşebilmektedir. Bir Batı insanının ben-idraki ile sosyo-ekonomik çevresi arasında, bir İslam insanının ben-idraki ile kurduğu şehirler arasında, bir Çin insanının ben-idraki ile sosyal düzen anlayışı arasında, bir Hint insanının ben-idraki ile öngördüğü sosyal hiyerarşi arasında hep aynı bağımlılık ilişkisi söz konusudur. Ben-idraki ile hayat dünyası arasında etkin ve doğrudan ilişki kurabilen medeniyetler canlanma yaşarken, bu ilişkinin koptuğu ya da zayıfladığı medeniyetlerde bunalımlar ve düşüşler görülmektedir. (...) Modernleşmeyi, evrensel bir zorunluluk olmakla bir medeniyet 'ihtidası' olarak görme arasında bocalayan Batı-dışı medeniyetin elit unsurları, aslında, ait ol-

madıkları bir medeniyetin ben-idrakine nüfuz etmeye çalışmışlardır. Medeniyet ben-idrakleri arasındaki çelişki bu nüfuz etme çabasını başarısızlığa uğrattınca, nüfuz edilmeye çalışılan medeniyetin ben-idrakini de, terk edilmeye çalışılan medeniyetin ben-idrakini de benimseyemeyen eklektik geçiş dönemi elitleri ortaya çıkmış; bu eklektik elit ile tarihî süreklilik içinde ben-idrakini muhafaza etmeye çalışan toplum kesimleri arasında bir gerginlik alanı oluşmuştur.⁵⁷

Toplum yapılarının temel inşa taşlarından birisini ben ve varlık algısı oluşturmaktadır. Bu sebeple, ben ve varlık algısı, toplum bilimlerin temel konuları arasında yer alır. İşte sosyolojik savaşın ana stratejik hedeflerinden biri, hedef toplum bireylerinin, şahıslaşması, failleşmesi, toplumlaşması ve nihayet bir medeniyet dünyası oluşturmadaki temel kavram olan ben ve varlık algısından bir kopuş sağlamaktır. Bu kopuşun gerçekleştirilmesinde merkezî hedef, o toplumun elit kesimleridir. Dolayısıyla da, elit kesimleri üreten eğitim kurumlarıdır. İslam Dünyasındaki eğitim kurumları başta olmak üzere Batı dışı tüm toplumlardaki eğitim sistemlerinde, Batı felsefesi, Batı sosyolojisi, Batı bilim anlayışının temel müfredat arasında yer alması, o toplumların ben ve varlık algılarını etkileyecektir. Toplumun ontolojik, epistemolojik temeli ve dolayısıyla da ortak hakikat algısının altını sürekli oyan sentetik bir entelektüel tipoloji üretmek, o toplumda kendi ben ve varlık algısına dair her şeyi kuşku çemberinin içine sokacaktır.⁵⁸

Örneğin, Darwinizm, insanlığın ben ve varlık algısına ve dolayısıyla da bu algı ile başlayan bireysel ve toplumsal şahıslaşma ve failleşme süreçlerine yönelik önemli bir sosyolojik operasyondur. İnsanın atalarının maymun olduğu iddiasına dayanan evrim teorisi, bilimsel olmadığının anlaşılmasına ve günümüzde bir hurafe inanca dönüşmesine rağmen, halen

⁵⁷ A.g.e.

⁵⁸ Aktay, 2010, s. 139.

Üçüncü Dünya okullarında, bir bilimsel öğretiye dönüştürülerek ısrarla okutulmaktadır. İnanç alanına yöneltilen bu sosyolojik saldırı, insanlığın ben ve varlık algısı ve bu algı temelinde geliştirdiği bilgi, değer, ahlak ve mükellefiyet duygusu, davranışlar ve ilişkileri kökünden yıkmıştır. Toplumun sosyolojik özelliklerini ve sosyolojik sürecini belirleyen temel unsurlar inanç, bilgi ve değerler iken, bu operasyon ile belirttiğimiz sosyolojik motivasyonlar tersine çevrilmiş ve inanç, bilgi ve değerleri belirleyen ekonomi, çıkarlar ve hazlar olmuştur. Bu motivasyon değişimi ile ahlak odaklı insan, çıkar ve haz odaklı varlığa dönüştürülmüştür. Bu değişim, sosyal yapıyı, sosyal davranışı, ilişkileri değiştirmek; sosyal dayanışma ve bütünleşme bağlarını çözüp, çatışma ve ayrışma süreçlerini beslemek için fonksiyonel bir zemin sağlamıştır. Sosyolojik sürecin prototip insanı böyle bir değişimle, yeni sosyolojik süreçlerin tasarımlarına ve yönetilmesine elverişli bir kişiliğe dönüştürülmüştür. Çünkü bireysel düzeydeki bu değişimlerin, sosyal ve ekonomik hayatın merkezlerinde bir araya gelip çekirdek gruplar oluşturmaları, kültürel alanın dönüştürülmesinde bir maya etkisi yapacaktır.

Tasarlanan sosyolojik değişimlere kapı açacak zihniyet kalıplarını ve bu zihniyetin motive ettiği davranışları temsil eden çekirdek kamuoylarını ve hatta kurumları oluşturma, tasarlanan bu davranış modellerinin giderek toplumsal boyutlar kazanması ve karşı reaksiyonları geliştirme ve aksiyoner ve reaksiyoner gruplar arasında sıcak teması sağlama gibi süreçler, hedef toplum içinde olaylara ve hayata farklı bakan ve makro dayanışma yeteneği gittikçe körelen, mikro dayanışmalar inşa edecektir.

Sosyolojik savaş, kültüre ve değerlere saldırı ile gerçekleştirilen bir savaş türüdür. 1890 küreselleşmesinde, İslam toplumlarının sosyolojik altyapısını oluşturan İslam kültürü hedef alınmış ve yerine etnik kültür ikame edilerek etnik sosyolo-

jinin belirleyici olduğu bir sürece işlerlik kazandırılmıştır. Etnik sosyolojiyi besleyen literatür alabildiğine gelişirken, İslam sosyolojisini besleyecek literatür tamamen veya kısmen engellenmiştir. Bireyler, üst kimlik değerlerine sadakatten uzaklaştıran ve etnik sadakat telkin eden bir literatürle biçimlendirilmişlerdir. Bu literatür, kültürel alanda entelektüel bağımlılığa yol açmakta ve sosyolojik müdahalelerin kültür alanında en fonksiyonel zemini oluşturmaktadır. Çünkü iki tür entelektüel tutuma yol açmıştır: Kendi toplumlarına yönelik oryantalist literatürü, objektif bilimsel veriler olarak kabul eden tutum ve bilimsel verileri dahi oryantalist kabul ederek içe kapanan tutum. Her iki tutum da, Oryantalizm lehine yontan bir işlev görmektedir.⁵⁹

Sosyolojik savaşın kültürel alanda gerçekleştirilen bu türden operasyonları, hedef toplumlarda tam bir kültür ve değer ikilemi meydana getirmekte, toplumların önemli kesimlerini karşı tarafa destek veren kötü huylu unsurlara dönüştürebilmektedir.

DİL ALANI

“Dil en temel iletişim ve kimlik oluşturan araçtır.”⁶⁰ Bütün kitlerle iletişim araçları dil ile fonksiyonellik kazanırlar. Sesli iletişim veya yazılı iletişimin temeli dile dayanır. Görsel iletişim ise ancak dil ile bütünleşerek anlam kazanır.

Kitle iletişim araçları, tek merkezden iletilerin kitlelere aktarımını sağlayan araçlardır. Bir insan, bir topluluğa konuşma yaparken, o topluluğun alan itibarıyla konuşmacının sesini duyamayacak noktalara taşması karşısında, mikrofon ve hoparlör gibi araçlarla sesi yükseltilerek, konuşmanın o noktalara ulaşması sağlanmış olur. Bu alan genişledikçe, bir bölge,

⁵⁹ Şentürk, 2010, s. 17.

⁶⁰ Alemdar, 2005, s. 173.

bir ülke, hatta tüm dünya boyutu kazandıkça, iletileri bütün bu alanlara ulaştıracak araçlara ihtiyaç duyulmuştur. Böylece yakın mesafede, ikili ve dar mekânlarda çoklu iletişim, giderek mekân sınırı tanımayan telsiz, telefon, radyo, TV, cep telefonu, internet gibi araçlarla her yere ulaşmıştır. Sadece somut coğrafi sınırları değil, soyut kültürel sınırları da aşan, elektronik ses ve görüntü dalgaları ile sosyolojik savaş iletilerinin hedeflere ulaşması giderek kolaylaşmıştır. “Artık düşmanın kültürel merkezlerini vurmak için sınırlarının içine adım atmak gerekmiyor.”⁶¹

Kitle iletişim araçlarının en fonksiyonel unsuru her zaman dil olmuştur. Kitle iletişim araçları göze hitap eden verileri aktarırken, bu verileri bir sessiz film gibi aktarmamakta, aynı zamanda kulağa da aktarmak için dili kullanmak zorunda bulunmaktadır. Çünkü insanların iletişim kurmasında sadece görsel iletiler yeterli olmamaktadır. Görsel iletilerin mahiyeti, özellikleri, işitsel ileti ile açıklık kazanmaktadır. Bir de görsel ileti ile aktarılamayan soyut duygu ve düşünce iletilerini düşünelim. Bu iletilerin aktarılmasında dil vazgeçilmez temel araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Klasik savaşlarda, düşman kuvvetlerin iletişimini kesmek, böylece düşman kuvvet unsurlarını irtibatsız, koordinesiz kılarak, örgütlü davranışını bozmak ne kadar önemli ise, toplumların birey ve kesimler düzeyinde iletişimini bozmak için yapılacak en fonksiyonel müdahale, dile karşı gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple sosyolojik savaşın temel hedeflerinden biri, dilin tahribi, hedef toplumun iletişim aracının zayıflatılmasıdır. Dilin zayıflatılması, günlük olarak kullanılan kelime sayısının mümkün olduğunca azaltılması, yeni yeni kelimeler üretilerek kuşaklar arasındaki ortak anlam sembollerinin ortadan kaldırılması, kültür kaynaklarının anlaşılması ve yeni

⁶¹ Passig, 2011, s. 117.

kuşaklara aktarılmasının önlenmesi sosyolojik savaşın kültürel alandaki operasyonlarının en önemli hedefi olarak dil alanını karşımıza çıkarmaktadır. Bugün bir İngiliz, bir Amerikalı, bir Fransız, bundan iki yüz yıl önceki kitapları okur ve anlar. Ama bir Türk, bundan yüz yıl önceki kitapları okuyamaz. Çünkü alfabesi farklıdır. Sonra, dil tamamen değişmiştir. O dönemin kitaplarını ancak tercüme ederek anlayabilir. Bu kez de, o dönemin zengin dili ile yazılmış bir eseri, bugünün kelime sayısı çok düşük olan diline aktarmanın yol açacağı anlam kayıpları olacaktır. Günümüzde, aynı zaman diliminde yaşayanlar dahi birbirini anlamakta güçlük çekmektedirler. Bütün bunlar nasıl meydana gelmiştir? Çok açık: Dil alanında sistematik bir sosyolojik operasyon ile... Nesiller arasındaki dil bağının koparılması ile...

İDARİ/SİYASİ ALAN

Sosyolojik savaşın idari alanı, en stratejik harekât alanlarından birini oluşturur. Çünkü idari alandaki başarılar, o topluma yapılacak tüm sosyolojik alan operasyonlarının kapılarını açacaktır.

Sosyolojik savaşın idari alanı, hedef toplumdaki belirleyici siyasi ve askerî güç merkezleridir. Bu idari alanlara yöneltilecek sosyolojik operasyonlarla, genel amaca uygun, izlenen stratejilere ve taktiklere karşı o toplumun idari kademelerinde öncelikle pasif bir tutum geliştirmek, daha sonra da idarecileri gaflete düşürerek, kendi amaçları doğrultusunda fonksiyonel kararlara mecbur bırakmak veya yönlendirmektir.

Sosyolojik savaş bağlamında hedef toplumun idarecilerine nüfuz etmenin en pratik yolu diplomasidir. Diplomatik ilişkiler çerçevesinde, idarecilere sosyolojik operasyon işlevinde reformlar telkin edilir. Günümüze kadar uzanan süreçte, Batı kaynaklı yardımların hemen daima siyasi, sosyal, hukuki, eko-

nomik ve kültürel reform şartına bağlanması, Batı sosyolojik müdahale geleneğinin bir yansımasıdır.

Toplumların normal sosyolojik süreçleri, genelde halktan devlet kurumlarına doğru bir gidiş izler. Belirleyici olan halk iradesidir. Ancak, halk iradesine göre şekillenen yapılar ve bu yapıları temsil eden idareciler, bu toplumları hedef alan sosyolojik savaş karargâhları tarafından pek sevilmezler. Toplumun inanç ve değer sistemleri ile barışık, hatta bunları doğrudan temsil ederek, toplumu ile tamamen bütünleşmiş olan idareciler, hem güçlüdür hem de sosyolojik saldırılara karşı güçlü yalıtkanlığa sahiptirler.

Bu alanda etkili olabilmek için, idarecilerin o toplumun birlik ve dayanışma unsuru olan inanç ve değerlerine yaklaşımı hedef alınır. Çünkü idarecilerin bu dinamiklere olan inancı, bağlılığı ve güveni ortadan kalktığında, bu idarecilerin halkı ile bütünleşme ve temsil sorunları yaşamaya başlaması kaçınılmaz olacaktır. İdareciler, iktidarlarını kendi halkına karşı koruyucu tedbirlere yatkın ve bu konuda kendilerine destek verecek harici etkenlere açık hale gelecekler ve daha sempati ile yaklaşacaklardır. İşte, sosyolojik savaş unsurları, hedef toplumun idari alanlarına bu damardan gireceklerdir.

İdareciler bir sorun ile karşılaştıklarında genellikle emsal çözümlere yönelmeye yatkındırlar. Batılı toplumların çözümlerinin, bütün toplumlara emsal teşkil ettiği bir dünyada yaşadığımıza göre, Üçüncü Dünya toplumlarının, bu emsal çözümlere yönelmeleri zaten beklenen bir şeydir. Sosyolojik savaş karargâhlarının yapacağı iş, bu emsal çözümleri, hedef toplumun sosyal bütünlük ve dayanışmasını inşa eden sosyo-kültürel dinamiklerini zayıflatacak reformlara bağlamaları olacaktır.

İşte, idari alandaki sosyolojik operasyonlardan biri de, idarecileri problem tanımlamasında yanılgıya sürüklemek-

tir. İdarecilerin yanlış teşhise yönlendirilmesi, topluma hâkim kültürün “politize” olmasına ve toplumun kültürel disiplinini kaybederek siyasî kalabalıklar haline gelmesine yol açacaktır. Toplumsal yapı bütünlüğünü ve dayanışmayı sağlayan kültürün politize edilmesi, bu kültürün toplum üzerinde genel manada inanç ve disiplin değerini yitirmesine neden olacaktır. İdarecilerin yanlışları ve toplum değerlerine yanlış yaklaşımları, sosyal gücün yönetilmesinde telafi edilmez sonuçlara yol açacaktır. Çünkü idarecilerin hata yapması, bu enerjinin yapıcı ve gelişmeci bir yöne kanalize edilmesine imkân tanımaz. Toplumun inanç ve değerlerine yabancılaşmış idareciler ile halk arasında sosyo-kültürel tezatlar gittikçe şiddetlenir. Yanılgı katlanarak devam eder. İstikrarlı Batı toplumlarından ardı arkası kesilmeyen kültür ve kurum aktarmaları yoluyla yerli disiplin değerleri tahrip edilir. Toplum, barış ve kalkınmayı sağlayacak vasıf ve disiplinlerden gittikçe uzaklaşır. Böylece toplumsal enerji yıkıcı kitle hareketlerine dönüşür. Bu sayede, toplumu disipline eden değerler idareciler eliyle tahrip edilmiş, bu değerlerin yerine, toplumu dıştan, baskı ile disiplin altına alan kanunlar ve polisiye tedbirler konulmuş olacaktır. Hâlbuki insan unsurunun iç disiplin zayıflığının tezahürleri, hiçbir zaman cebri nitelikteki bu dış disiplinlerle önlenemediği ve önlenemeyeceği için, sosyal bütünlüğü temsil eden üst yapı kurumlarına karşı içten içe bir memnuniyetsizlik baş gösterecektir. Sosyolojik sürecin bu aşamasından sonra, sosyolojik savaş karargâhlarınca, toplumda çözüm arayışlarının yönlendirilmesi, farklı düşünen ve farklı çözüm üreten kamuyollarının ortaya çıkarılması hiç de zor olmayacaktır.

Bütün köklü toplumsal değişimlerin kitle hareketleri veya kitlesel boyun eğme ile gerçekleştirildiği düşünülürse, kitlelerin harekete geçirilmesi veya pasifize edilmesi, kitle gücünün kontrol altına alınması ile mümkündür. Bu enerji üzerindeki manevralarla, toplum istenilen boyutta istikrarsızlaştırılabilir-

cektir. Bu sebeple, hedef toplumun sosyal gücünün ele geçirilmesi ve yönetimi, sosyolojik savaş karargâhlarının idari alan kapsamında kalmaktadır.

İDEOLOJİK ALAN

Hedef topluma yönelik sosyolojik müdahalelerden biri de ideolojik alanda gerçekleştirilir. Özellikle bir toplumda yönetim etkinliğinde bulunan idarecilere, yönettikleri toplumun inanç ve değerleri ile barışık olmayan tasarlanmış ideolojilerin hâkim kılınması hedeflenir. İdari kurumların bütün tasarruflarının bu ideoloji bağlamında gerçekleşmesi sağlandığında başarı elde edilmiş olacaktır. Bu ideolojinin resmîleştirilmesi, anayasalardan, yasalara, kurumlara ve devlet-halk ilişkilerine kadar her şeyi bu ideolojiye göreli hale getirecektir. Kurumların fonksiyonları da ideolojiye göreli hale gelecektir.

Sosyolojik bir operasyon olarak ülkemizde gerçekleştirilen resmî ideolojiyi düşünelim... “Siyasi ve bürokratik sisteme şekil veren resmî ideoloji, zaman içinde toplumunun inanç ve kültür değerlerine karşı örgütlenmiş bir siyasal yapı üretmiştir.”⁶² Bu siyasal yapı, topluma hizmet verecek tüm kurumları da belirlemektedir. Adeta, resmî ideoloji merkezlerine dönüşen tüm kurumlar, toplumun ortak paydalarını iç tehdit olarak algılamakta ve böylece uzun vadede toplumsal dayanışma kültürünü tahrip etmektedir. “Gerçekten de, resmî ideoloji bugün toplumun bütünlüğü ve devletin bekası noktasında ağır faturalar ödememize yol açacak şekilde bir taassuba dönüşmüş, ortak dayanışma kültürümüze bir blokaj işlevi kazanmıştır.”⁶³ Böylesine fonksiyonel bir sonuç arkasında bir iradenin bulunmadığı düşünülebilir mi?

Öte yandan, ideolojilerle alakası olmayan sanayileşme, kal-

⁶² Çağlayan, 2009.

⁶³ A.g.e.

kınma gibi toplumsal hayatın içinden son derece somut sorunlar, alternatif ideolojik akımlar yolu ile gündem dışına itilmektedir. Çünkü ideolojik kutuplaşmaların yol açtığı bir dizi yapay sorunlar, çözüm bekleyen acil sorunların önüne geçmektedir. Böylece, zihin ve fikirler bu sunî sorunlarla meşgul edilmekte; ilerlemeye, gelişmeye yönelecek entelektüel düşünce, siyasi, ekonomik ve toplumsal enerjiler ve hatta askerî enerji, bu yapay sorunlara yöneltilerek deşarj edilmektedir. Bu enerjilerin asıl sorunlarla temasa geçmeleri ve çözümü için kafa yorup fikir üretmeleri önlenmektedir.

EĞİTİM VE MEDYA ALANI

Toplumların birlik ve dayanışma duyguları, bilinçleri başta eğitim kurumları olmak üzere, kitle iletişim araçları ile şekillenmektedir. Sosyal, siyasi, ekonomik veya kültürel alanlarda, amaçlara hizmet edecek genel veya özel kamuoyu oluşturulmasında doğrudan veya dolaylı olarak eğitim kurumları ve kitle iletişim araçları önemli rol oynamaktadır. Toplum bireyleri, bir vatandaş olarak, bir izleyici, dinleyici ve okuyucu olarak, her zaman eğitim ve iletişim sisteminin muhatapı konumundadır. Sosyal gücün belli amaçlar doğrultusunda biçimlendirilip kullanılabilmesi için kitlelerle sürekli şekilde temas halinde olmak gerekir. İşte bu teması sağlayan kitle iletişim araçları ve eğitim, sosyolojik savaşların en önemli alanlarını oluşturmaktadır.

En geniş sosyolojik operasyonlar, eğitim kurumları ile yapılmaktadır. Modernleşme paradigmasına göre yapılandırılmış bir eğitim sisteminin modern literatüre bağımlı olacağı açıktır. Eğitim sisteminde, artık kendimize ait bir hafıza, düşünce, felsefe ve sosyoloji sürekliliğinden bahsedemeyiz. Bir kez modernleşme paradigması kabul edildi mi, artık eğitim kurumlarında kendi kültür ve medeniyet dünyamızdan bir

literatür bulamayız. Kendi kültürel geçmişini reddeden toplumlar, başka toplumların oluşturduğu, hatta maksatlı olarak çarpıttığı literatüre mahkûm olacaklardır. Bu ise eğitim kurumlarını, başkalarının stratejik amaçlarına hizmet edecek bir müfredata kavuşturulması sonucunu doğuracaktır.

Gerek genel idari alanda ve gerekse askerî alanda idareci konumuna gelecek ve idarede başrol oynayacak kuşakların eğitim gördükleri kurumların müfredatları incelendiğinde, idari alana sosyolojik operasyonların, daha bu idareci kuşakların yetiştiği okul aşamasında gerçekleştirildiği görülecektir.

Özetle, eğitim ve kitle iletişim araçları, en fonksiyonel sosyolojik savaş alanını oluşturmaktadır. Bu alanın ele geçirilmesi, hedef ülkedeki eğitim ve kitle iletişim kurumlarını, bu ülke içinde konuşturulmuş sosyolojik savaş silahlarına dönüştürmektedir. “Kültürel değerlere küreselleşme maskesi altında sinema, müzik, edebiyat aracılığıyla, kısaca medyanın bütün silahları ile saldırılmakta ve bu değerlerin yozlaştırılmasına çalışılmaktadır. Kendi değerleri ile kendi toplumu ile yabancılaşanlar, emperyal güçlerin çıkarlarının koruyucusu haline getirilmektedirler.”⁶⁴

PSİKOLOJİK ALAN

Sosyolojik savaşın operasyon alanlarından birini de hedef toplumun ruhsal ve psikolojik bünyeleri oluşturmaktadır. Toplumların fonksiyonel tutum ve davranışlara yönlendirilmesi, bu davranışın arka planındaki psikolojik şemaların düzenlenmesini gerekli kılmaktadır.

Tek tek bireylerin sosyal yapıdaki etkisi ile organize olmuş ve sosyolojik bir organizma kimliği kazanmış bireylerin etkisi çok farklı olmaktadır. Bireyler aynı anda, aynı davranı-

⁶⁴ Toptaş, 2009, s. 99.

şı bilinçli olarak gösterebildikleri gibi, davranışları tasarlanarak birbirlerinden habersiz olarak da aynı davranışı gösterip, sosyolojik bir etkinlik kazanabilirler. Örneğin tüketim alışkanlıkları gibi... Özellikle ekonomik amaçlı sosyolojik operasyonlarda, tasarlanmış tüketim davranışlarının genel bir tutum halini alması amaçlanmaktadır. Bu türden tutumlar örgütlü değildir. Belli zaafların bireysel özellik halini alması, genel toplum yapısında da zafiyet olarak yansımacaktır. Bu sebeple, bireysel iradeyi güçlendiren veya zayıflatan duygular, sosyolojik savaşın en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır.

Başta İslam coğrafyası olmak üzere, Batı dışı coğrafya, siyasi ve ekonomik olarak Batı bağımlısı olarak nitelendirilir. Ancak, bu bağımlılığın bir de karşılığı bulunduğu, Batı dünyasının da, hammadde ve pazar açısından bu coğrafyaya bağımlı olduğu unutulmamalıdır. Bu coğrafyadaki toplumların da bu bağımlılığı dolayısıyla ve tüketim gücü ile Batı ekonomisini etkilemesi mümkündür. Ekonomi odaklı kurumlar, hammadde ve pazar ile ayakta dururlar. Hammadde bulamayan ve üretimini pazarlayamayan kurumlar iflasa mahkûmdur. Bu da, ekonomik merkezli siyasal yapıları bizatihi sömürdükleri toplumlara bağımlı kılmaktadır.

Bütün bu gerçekler, ekonomik güçleri, bağımlı oldukları toplumların mümkün olduğunca kitlesel davranışlarını yapılandırmaya, bu doğrultuda gerekli önlemleri almaya itmektedir. Bu amaçla, toplumların aynı konuda, aynı zamanda hareket edebilme tutumlarını sağlayıcı dayanışma kültürleri ve bilinçleri hedef alınmaktadır. Bu dayanışmasızlık, bireyleri yalnızlaştıracak, iradesiz birer tüketim öznesi haline getirecektir. Bu bireylerden oluşan toplum ise tüketici kalabalıklarına dönüşecektir. Aynı şekilde, sadece toplum içi dayanışmalar değil, toplumlar arası dayanışmalar da hedef alınmaktadır. Çünkü örgütlü güçler, daima hasımlarının organize olmaları-

nı önleyici tedbirlere öncelik verirler. Bu da hasım toplumların organizasyon yeteneğini köreltmekten geçer.

İşte, sosyolojik savaş karargâhlarında tasarlanan “prototip davranışlar” bireysel zaaf şeklinde tek tek bireylere aktarılarak, prototip fonksiyonel “kalabalık davranışları” üretilebiliyor. Örneğin, art arda piyasaya sürülen eş değer teknolojik fonksiyonlara sahip elektronik cihazları düşünelim. Bu cihazların teknolojik kullanım ömürleri dolmadan, psikolojik kullanım ömürleri yok ediliyor. Böylece ufak makyaj ve fonksiyon ilaveleri ile aynı teknoloji, on versiyon halinde aynı topluma on kez pazarlanıyor. İşte bireysel iradelerin zayıflatılması sonucu, tasarlanmış prototip tüketim davranışları üreten bireysel psikoloji, ortak bir dayanışma iradesi ortaya koyamadıkları için, irade dışı olarak bir başka toplumun çıkarlarına uygun, sosyal boyutta bir tüketim psikolojisine dönüşüyor.

PROVOKASYON ALANI

Sosyolojik operasyona maruz toplumların farklı etnik veya inanç kesimleri arasında birbirlerine, hatta kendilerine bakışları ve tutumlarını toptan değiştirecek boyutta olayların gerçekleşmesi, bu olayların yol açacağı sosyolojik süreçleri önceden öngörüp tasarlayan bir iradeye işaret etmektedir. Bu irade, sosyolojik savaş karargâhlarındaki provokasyon masalarıdır.

Provokatif olaylar gerçekleştiğinde, farklı toplum kesimleri arasındaki bütün ipler kopar ve sosyolojik gidiş adeta yatak değiştirir. İslam Dünyasındaki Irak, Afganistan, Pakistan, Mısır, Suriye ve Türkiye gibi kriz bölgelerinde özellikle farklı etnik kimliklere ve mezheplere yönelik kanlı sabotajlarla, bu ülkelerdeki farklı grupların birlik ve dayanışmaları dinamitlenmektedir.

SAVUNMA ALANI

Savaşların hangi türü olursa olsun, karşılıklı saldırı ve savunma; saldırı içinde savunma, savunma içinde saldırı şeklinde cereyan eder. Saldırı ve savunma ilişkisini en net bir şekilde elinde kalkan ve mızrak bulunan eski dönem bir savaşçı ortaya koymaktadır. Bu görüntü, modern zamanlardaki savaşların da en yalın özetidir. Modernleşmeye paralel olarak ortaya çıkan karmaşıklığı tasnif ettiğimizde, ortaya saldırı ve savunma yani mızrak ve kalkan çıkacaktır. Sosyolojik savaşın da kendine has mızrak ve kalkanı vardır. Bu sebeple, bir toplumsal yapının dinamik etkenlerini ve değişkenlerini bilmeyen liderler veya kurumlar, o toplumun sosyolojik mızrak ve kalkanını bilemez ve sosyolojik saldırılara karşı zafiyet unsuru haline gelirler.

Sosyolojik savaşta saldırı alanları, karşı taraf için savunma alanlarını oluşturur. Ancak, sosyolojik savaşlar ani değil tetrici süreçlerde cereyan ettiği için, klasik savaşlar gibi anında karşılık görmez. Hatta karşılık verme melekelerini körleştirdiği için, çoğu zaman sosyolojik saldırılar hissedilmez. Sosyolojik savaş ne kadar etkili ise, gerçekleştirdiği değişim ne oranda başarılı ise, o oranda bilinçsizliğe ve duyarsızlığa yol açtığı için, karşı tarafça algılanamayacaktır. Sosyolojik savaşın en önemli özelliği, birey ve toplum bilincinde gerçekleştirdiği değişimlerle, adeta başarısı oranında kendi kendisini gizlemesidir.

Sosyolojik savaşın kavramsal olarak kamufle edilmesi sayesinde, birey ve toplum kötü gidişatı görmekte, ancak bu gidişatın bizatihi kendi davranışlarının biçimlendirilmesi doğrultusundaki sosyolojik operasyonlarla yönlendirildiğini görememektedir. Bu bilinçsizlik, kendisi ve giderek kimlik değerleri hakkında olumsuz yargılara yol açmaktadır. Bu bireysel ve toplumsal psikoloji ise, sosyolojik savaşın ileri aşı-

malarına kapı açmaktadır. Örneğin, aydınlar ve güvenlik kurumları, toplumun bütünleşme ve dayanışma dinamiklerini rejime yönelen tehditler olarak algılayacaklarından, kitlelerin kesin olarak güvendikleri şahıs veya kurumlar, mevcut rejimi koruma ve kollama adına, bu toplumsal dinamiklere karşı bir savunma hattı oluşturarak, sosyolojik operasyonların bir elemanı konumuna düşebileceklerdir.

Sosyolojik savunma alanını, sadece sosyolojik saldırıya maruz kalan tarafın sosyal ve siyasal birlik bağlamını oluşturan dinamikler oluşturmaz. Sosyolojik saldırıyı yapan tarafın elde ettiği mevzilerin savunulması da sözkonusudur. Örneğin, toplum farklı etnik, dinî ve mezhebî kimliklere odaklandırılıyor ise, toplumun bu farklı kimliklerini birbirine açan, dolayısıyla sosyal, ekonomik ve siyasal örgütlenmesini sağlayan bağları giderek kopacaktır. Mevcut siyasal birlik kurumları, giderek farklı kimlikler nazarında meşruiyetini yitirmeye başlayacaktır. Sosyolojik sürecin bu farklı kimlikler bağlamında tutulması ve yönetilmesi, sosyolojik işleyişin bu minvalde gitmesi, elde edilmiş mevzi savunma noktası olacaktır. Çünkü saldırgan taraf, elde ettiği mevzileri daha da tahkim edecek ve savunacaktır. Bu aşamada, sosyolojik savaşın en etkili silahlarından birini, bütünleyici özelliği yok edilmiş etnik, mezhep ve cemaat eksenli alt kimlikler ve birbirine rakip bölgesel liderler oluşturmaktadır.

Alt kimlik bilincini sürekli canlı tutarak ve dışlayıcı özellik ile donatarak, farklılıkları ötekileştirmek ve karşılıklı kıskırtmak, alt kimlik veya rakip liderler tasarlamak, kahramanlaştırmak ve mistisize etmek, toplumları, cemaatleri öne çıkarılan bu kişiler bağlamında yani şu kişiye, bu kişiye bağlı grup adı altında ayrıştırarak kamplaştırmak, alt kimlik kesimlerinde esas olarak ortak vatan, ortak devlet, ortak lider, ortak bayrak vs. algılarını bozmak, taktik olarak da, farklı kesimleri alt kimlik merkezli kültürel ve takiyyeci siyasal taleplere sürük-

lemek, bu talepleri meşrulaştırma faaliyetleri gibi operasyonlarla, bizzat toplum bünyesinde savunma hatları oluşturulacaktır.

Toplumda sosyolojik savaşa karşı bağışıklık sağlayacak insan, bilgi, değer ve inanç unsurlarının önyargılarla sarılıp sarmalanıp görülmez hale getirilmesi, önemli bir mevzidir. Özellikle bu alanlarda ele geçirilmiş mevzilerin savunulması, sosyolojik savaş karargâhlarının en önemli faaliyetleri arasındadır. Sosyolojik gidişi etkileyecek bütün unsurlar gözetim ve takip altına alınır. Kitle iletişim araçları, bu manada tasarlanmış fonksiyonlara kavuşturulur. Yayınlanan kitapların ve o toplumun bünyesinden çıkan ilim adamı, yazar ve bilge kişilerin etkisizleştirilmesi için gerekli propaganda imkânları sonuna kadar kullanılır. Genellikle, sözünü ettiğimiz kitaplar yasaklatılır. Bilgeler sürgün edilerek, toplumdan tecrit edilip, eserlerini okumak ve yaymak suç haline getirilir. Toplumun bu kişi ve eserlerden uzak tutulması için her türlü önlem alınır. Bir toplumun bütün sosyolojik güç unsurları ile bağlarının koparılması, örneğin tarihinin çarpıtulması, inanç ve değerlerin aktarıcısı dil, âlimler ve geçmiş eserlerden irtibatın koparılması için en fonksiyonel tedbirler alınarak, toplum ile bu dinamikler arasına aşılmaz bariyerler, tamponlar yerleştirilir.

2. Bölüm

*Garihte Yaşanmış Bir
Sosyolojik Savaş Hikâyesi:
Osmanlı'dan Ortadoğu'ya...*

Jeopolitik, jeokültür ve Osmanlı İmparatorluğu⁶⁵

JEOPOLİTİK-JEOKÜLTÜR İLİŞKİSİ

JEOPOLİTİK, POLİTİK GÜCÜN; jeokültür ise, kültürün coğrafi yayılım alanı olarak tanımlanırsa; bu iki kavram arasındaki ilişki, bir devletin temsil ettiği kültürün coğrafi yayılımı oranında, o devlete jeopolitik güç vereceği şeklinde açıklanabilir.

Bir devletin jeopolitik gücünün ana unsurlarından biri de, temsil ettiği jeokültürün özelliğidir. Örneğin, “Fransız Devrimi’nin kapitalist dünya-ekonomi için başlıca etkisi, sermayenin sonsuz birikimiyle en fazla uyumlu bir değer sisteminin kültürel bakımdan olgunlaşması oldu.”⁶⁶ Fransız Devriminin

⁶⁵ Yazarın notu: Bu bölüm, 13.02.2007-17.02.2007 arasında *Yeni Asya* gazetesinde “Emperyalist Bir Dost ve Müttefik(!): ABD” üst başlığı altında yayınlanmış dizi yazının bir bölümünden uyarlanmıştır.

⁶⁶ Wallerstein, 1998, s. 24.

uluslar üstü bir ideale ruh veren bu değer sistemi, Fransa'ya muazzam bir jeopolitik güç sağlayan evrenselci bir kültür olarak algılanmıştı. Aynı şekilde, jeokültür-jeopolitik ilişkisi, Rusya, Fransa ve Nazi Almanya'sı arasındaki jeopolitik farklılıkların jeokültürel farklılıklara paralellik arz etmesi ile açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Birinci Dünya Savaşında, Alman jeopolitiği, Alman kültürünün uluslar üstü bir ideal taşımamasından çok, Osmanlı jeopolitiğine kendisini eklemlemesinden kaynaklanıyordu. Nitekim İkinci Dünya Savaşında, Alman ırkçılığının kısa vadede sağladığı askerî gücü, mukabil jeokültürel sınırlılığı yüzünden mağlup düşmüştür. İşte, Rusya'yı SSCB'ne dönüştüren; Almanya'yı ise Doğu ve Batı olarak parçalayan şey, Alman ve Rus jeokültüründeki sözünü ettiğimiz farklılığın jeopolitik yansımasıdır.

Wallerstein Fransa, Almanya ve Rusya örneğinde jeokültürel farklılıkların yol açtığı jeopolitik durumu şöyle açıklıyor: "Fransa, 1789'da bir devrim yaşadı ve bu olgu Fransa'ya son turda muazzam jeopolitik destek sağladı. Fransız askerî birlikleri Avrupâda sınırları çiğnerken; en azından başlangıçta, evrenselleştirici bir idealin muzaffer müjdecileri olarak geliyorlardı. Eski rejime karşı 'devrim'e can veriyorlardı. (...) Almanya'nın sahip olabileceği yegâne devrim ruhen evrenselci karşıtı olan bir devrim oldu. Alman askerleri sınırları çiğnerken, başlangıçta bile devrimci kahramanlar diye coşkuyla karşılanmak yerine, karanlığın temsilcileri olarak görüldüler. Bu jeokültürel farklılık—1917'den sonra, evrenselleştirici bir ideale ruh veren ülkenin Almanya değil de Rusya olduğu gerçeği—çok tuhaf ve müphem bir jeopolitik duruma yol açtı."⁶⁷ Aynı biçimde, "dünyayı demokrasi için emin hale getirme ve işçi sınıfını her yerde evrensel sınıf olarak iktidara getirme"⁶⁸ ideallerini temsil eden jeokültürel kutuplaşmanın, Sovyetlerin

⁶⁷ A.g.e., s. 19.

⁶⁸ A.g.e., s. 20.

dağılmasına kadar süren bir jeopolitik kutuplaşmaya yol açtığı görülmektedir. Bu kutuplaşma, Avrupa ve Ortadoğu'yu ABD ve Sovyetlerin siyasi, askerî, kültürel ve ekonomik hegemonya kurduğu arka bahçeler haline getirmiştir.

ABD'nin 1949'da Sovyetlere karşı oluşturduğu Kuzey Atlantik İttifakının (NATO) teşkili, temelindeki jeokültür sayesinde mümkün olmuştu. Kissinger, NATO'nun kurulmasındaki jeokültür-jeopolitik ilişkisini, "Komünizme moral bakımdan karşı olma amacı, Sovyet yayılcılığına karşı direnmenin jeopolitik görevi ile birleşmişti"⁶⁹ ifadeleri ile dile getirmiştir.

Aynı şekilde, Sovyetlerin dağılması da, blok içi toplumları siyasi birlik içinde tutabilecek güçte bir jeokültürel yapı eksikliğinden kaynaklanmaktadır. "Sovyetler Birliği en büyük korkuları rakip blok ile girişilecek bir savaşta ararken, dağılmasına sebep olan olaylar askerî bir operasyon ile değil, kendi içinde gerçekleşen politik, ekonomik ve sosyal krizler olmuştur."⁷⁰ Sözü edilen bu krizler, komünist jeokültüre olan inancı yıkmıştır. Sovyetlerin dağılmasının altında, jeokültürel bütünlükten yoksunluğun ve komünist jeokültürün, artık komünist bir jeopolitik üretme kapasitesini yitirmesinin bulunduğu açıktır. Sovyetlerin dağılması, bloklar arası sıcak bir çatışma ile izah edilemeyeceğine göre, ortada bloklar arası bir sosyolojik savaş vardır ve bu savaşı kaybeden taraf da Sovyetler olmuştur. Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ederek kendi kendisini tanımlaması ve ardından yenilerek bu ülkeden çekilmesi ile başlayan ve ardından Polonya'da ortaya çıkan Dayanışma Sendikasının yol açtığı sosyolojik süreç, Sovyetlerin dağılması ile sonuçlanmıştır.

Osmanlı'nın dağılması ise, Osmanlı Devletine vücut veren İslam dayanışmasının yerini, ulusal kimlik dayanışmalarına bırakması ile ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum, jeokül-

⁶⁹ Kissinger, 1998, s. 417 (akt. Gürsoy, 2005, s. 70.)

⁷⁰ Gürsoy, 2005, s. 88.

türel değişimin yol açtığı jeopolitik bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü jeokültürel parçalanma, jeopolitik gücü ortadan kaldırmış, alt kimlikler arasında ayrışma ve çatışmaların belirlediği bir jeopolitik durum olarak Ortadoğu'yu mahsul vermiştir.

1989 yılında jeokültürel kutuplardan birinin çökmesi ile ortaya çıkan hegemonya boşluğu, İslam jeokültürü ile Amerikan jeokültürünü geçmiştekinden farklı bir biçimde karşı karşıya getirmiştir. ABD'nin iki dünya savaşında ustaca uyguladığı bir strateji vardır: "İkinci Dünya Savaşı başladığında ABD hemen müttefiklerinin yardımına koşmadı. Almanya'nın kazanmamasını sağladı, ancak önce İngiltere'nin zayıfladığından emin olmak istedi. Savaşın bitiminde ABD belirgin stratejik avantajlara sahip olanın, zaferi kazananın ve mutlak süper güç haline gelenin İngiltere değil kendisi olduğunu kesinleştirmek istedi."⁷¹ "Avrupalılar 20. yüzyılın iki savaşında birbirini vururken Amerikalı stratejistlerin o kadar sevinmesinin nedeni budur."⁷² ABD, Hitler'in bütün Avrupa sanayi altyapısını tahrip etmesini öylece seyretmiştir. Sıcak savaş sahası içinde kalan Avrupa'da taş üstünde taş kalmamıştır. Öyle kritik bir anda devreye girmiştir ki, bu kez Avrupa'nın geri kalan son sanayi altyapısı Nazi Almanya'sı ortadan kaldırılmıştır. Böylece, ABD savaş sahasının dışında olmanın sağladığı avantajı kullanarak, küresel sistemi kendi lehine ustaca dönüştürmeyi başarmıştır.

ABD, bu stratejiyi günümüzde müttefikleriyle birlikte Ortadoğu'ya uyarlamaktadır. Geçmişte kendi elleriyle kurup yaşattıkları yerel sistemlere ve despotlara karşı başlangıçta sözlü muhalefet etmektedirler. Bu yerel despotların, halkları ezmelerine başlangıçta seyirci kalmaktadırlar. Durum fiili desteklerinin sempati ve güven uyandıracak ve yeni dönemin biçimlendirilmesinde işbirliğini meşrulaştıracak bir kıvama

⁷¹ Passig, 2011, s. 168.

⁷² A.g.e., s. 164.

ulaştığında, bu duruma paralel bir zamanlama ile bir anda kurtarıcı rolü ile ezilmiş halkların arkasında yer almaktadırlar. Kullanım ömrünü tamamlamış iktidarlar giderayak, halka karşı askerî şiddet uygulayarak, yeni dönemin dizaynında, Batılı güçlerin müdahale ve işbirliğini meşrulaştırma rolünü de yerine getirip sahneden çekilmektedirler. Ayrıca, rejimlerin demokratik bir şekilde el değiştirmeyip, önce muhalefetin mevcut rejim tarafından ezilmesi, daha sonra da dış güçlerin silahlı müdahalesi ile devletin ordusunun bütünüyle tahrip edilmesi ile devletin el değişmesi sırasında eski silahlı gücünün de el değiştirmesi engellenmiş olmaktadır.

Arap Baharı ile ortaya çıkan yeni süreç, aynı strateji ile ABD'nin demokrasi ve özgürlük ideallerini öne çıkararak siyasi ve askerî müdahalelerle, kendi lehine bir jeopolitik durum inşa etmeye çalıştığı görülmektedir. Örneğin, demokrasi ve özgürlükler adına Arap Baharı'nı desteklemektedir. Ancak, bu desteğini müdahale boyutuna taşımak amacı ile rejim-halk çatışmasının müdahaleyi haklılaştıracak kıvama gelmesini, kendisinin destek ve müdahalesi olmaksızın rejimin devrilmesinin mümkün olmadığı kanaatinin pekişmesini beklemektedir. Suriye'yi düşünelim; ABD ve müttefikleri, Esad güçlerinin Suriye halkını katletmesine, Suriye'nin ekonomik yapısını oluşturan tüm şehirlerini tahrip etmesine seyirci kalmıştır. Muhalefetin rejim güçleri karşısında iyice yıpranmasını, ezilmesini ve çaresiz bir noktaya gelmesini bekleyerek, kurtarıcı rolü ile müdahalede bulunmayı beklemiştir. Böylece, bir yandan muhalefetin ekonomik ve askerî gücü tahrip edilerek sıfırlanmış bir ülke devralmasını sağlarken, öte yandan yeni dönemde gerçekleştireceği siyasi müdahalelere halk ve yönetim nezdinde meşruiyet kazandırmıştır. Aynı strateji, doğrudan işgal edilen Afganistan'da ve Irak'ta uygulandığı gibi, Tunus'ta, Libya'da da uygulanmıştır. Mısır ve Suriye'de ise durum çok farklıdır. Çünkü bu iki ülke İsrail ile sınır kom-

şusudur ve burada gerçekleşecek değişim İsrail'in güvenliğini garanti edecek bir biçim alacaktır.

STRATEJİK MUHAREBE ALANI: KÜLTÜREL ALAN

Bir devletin jeopolitik gücünün etki alanının sınırlandırılması, zayıflatılması veya tamamen yok edilmesinde stratejik muharebe alanı, belli bir homojenliği temsil eden kültür alanıdır. Kültürel alan, sosyolojik savaşların kilit muharebe alanıdır. İslam toplumlarının, jeokültürel bağlamının değiştirilmesi ve etnokültürel temelde farklılaştırılması yönündeki oryantalist misyoner çalışmaları, jeokültür ve jeopolitik ilişkisine dair önemli ipuçları vermektedir.

Bu oryantalist misyoner çalışmaların stratejik hedefinin, İslam coğrafyasının birlik ve dayanışmasının temel dinamiği olan İslam kültürü olduğu görülecektir. İslam toplumlarının homojen İslam kültürü bağlamındaki kimlik algısının, etnik kültürler bağlamında kimlik algılarına değiştirilmesi; dahası medeniyet bağlamlarının değiştirilmesi, dayanışma dinamiklerinin ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir. Bu kilit değişimler, çok değişimleri beraberinde getirecektir. Çünkü jeopolitik gücünün kültürel zeminini yitirmiş bir devlet, uzun müddet ayakta kalamaz.

Jeopolitik gücü, İslam kültürüne dayanan Osmanlı'nın, tarihi süreç içinde gerçekleştirilen sosyolojik operasyonlarla, Osmanlı jeopolitiğinin, Ortadoğu'ya dönüştürüldüğü görülmektedir.

Aynı şekilde, örneğin, Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali, Sovyetlerin dayandığı ideolojinin yıkılmasına, bu da Sovyetlerin dağılmasına yol açmıştır. Bunun sebebi, Sovyetlerin evrensel bir ideali temsil eden emperyalizmin karşıt cephesi imajından kaynaklanan jeopolitik gücünün yok olmasıdır. Afganistan'ın işgali, Sovyet Bloğundaki birçok devletin,

kendini geçmişte işgal edilmiş olarak hissetmesine yol açmıştır. Sovyetlerin Afganistan'daki askerî başarısızlığı ise, karşı konulmaz askerî güç imajını yıkmıştır. Böylece, eşzamanlı olarak hem jeopolitik hem de askerî gücüne dair eski algılar çökmüş ve Sovyetler dağılma sürecine girmiştir.

STRATEJİK HEDEF: İSLAM'IN JEOPOLİTİK GÜCÜ

"Siyasi tavır olarak İslam uygarlığı kabile, toplum ve uygarlıkların çeşitliliği gerçeğini tanımış ve bu çeşitliliğe asla yukarıdan bakmamıştır. Aksine çeşitliliğin ilahî irade tarafından verildiğini kabul etmiştir."⁷³

"Esasen farklı dinlere hoşgörü ve cemaat idarelerine dokunmama İslam'da bir dinî kural olarak da ifade edildiği için, daha güçlü bir tatbikat bulmuş; Müslümanlar gayrimüslimlere bu hakları tanıırken kendi imanlarının gereğini yerine getirmenin bilinciyle hareket etmişlerdir. Çünkü bir gayrimüslimin ibadet hürriyetine ve cemaat hayatına müdahale ettiği zaman, kendi inandığı dinin kurallarını ihlal etmiş olmaktadır."⁷⁴

"Bu anlayış doğrultusunda Osmanlı'nın geliştirip kurumlaştırdığı dinî cemaat özgürlüğü, imparatorluğun Balkanlar'daki 500 yıllık ömrünün sebeplerinden biridir."⁷⁵

"Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle, azınlıklara tanımış olduğu inanç ve ibadet serbestiyeti, azınlık okullarının açılıp gelişmesine temel olmuştur."⁷⁶

Elbette, İslam ülkelerindeki Hristiyan azınlıkların ibadetlerini icra ve dinlerini çocuklarına aktarma faaliyetleri misyonerlik değildir. Bu, Osmanlı tebaası olan azınlıkların sahip olduğu ve resmî olarak da tanınmış olan en doğal haklardandır.

⁷³ Kahraman, 1989, s. 47.

⁷⁴ Akyol, 1996, s. 16.

⁷⁵ A.g.e., s. 23.

⁷⁶ Ertuğrul, 2002, ss. 11.

Bu amaçla Osmanlı topraklarında kurulan azınlık okullarını misyoner okulları ile karıştırmamak gerekir.

Azınlık okulları İstanbul'un fethinden bu yana var olan eğitim kurumlarıdır. Ancak, 1800'lü yılların başlarından itibaren yoğunlaşan misyonerlik faaliyetleri, bu azınlık okullarını da dejenere ederek, azınlıkların ibadetlerini icra ve dinlerini çocuklarına aktarma işlevinden tamamen uzaklaştırmıştır. Çünkü azınlıklara kendi okullarını açmaları yönünde tanıyan haklar, tarihî süreç içinde azınlık toplumları ile iilişki içine giren sömürgeci devletler tarafından istismar edilmiş ve bu okullara da bir misyoner okulu hüviyeti kazandırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, emperyalist güçlerin ilgi alanına giren en zengin petrol ve enerji yataklarına, stratejik sanayi hammaddelerine ve bu kaynakların Batıya aktarılmasında kullanılacak geçiş yollarına hâkim bir coğrafyayı işgal ediyordu.

Etnik, dinî ve kültürel çeşitlilik bir devleti parçalayıp coğrafyasını ayrıştırmanın en fonksiyonel aracı olabiliirdi. Hele bu devlet, dinî cemaat, ırk, renk, din ve dil farkı gözetmeksizin tüm tebaasına her türlü hoşgörüyü gösteriyorsa, bir zamanlar ömrünü uzatan bu anlayış, artık ömrünü törpüleyecek ve kısa zamanda yok edecek bir süreç için istismar edilebiliirdi.

Zengin hammadde kaynaklarına sahip geniş bir coğrafya, çok sayıda etnik, dinî ve kültürel çeşitliliğe sahip bir demografik yapı ve bütün bu farklılıklara açık bir devlet yapılanması...

Emperyalist güçlerin bu yeraltı zenginliklerini ele geçirmek için yapacağı tek şey, bu özellikleri istismar etmekten ibaret kalıyordu.

Osmanlı'nın bunca çeşitliliği bir arada tutan ve bütünleştiren sosyolojik bünyesi, bu çeşitliliklerin hedef seçilmesi ile bozulabiliirdi. Çünkü bu bir arada ve bütünleşmiş bünyenin doğurduğu sosyal güç, ekonomik, askerî ve politik bütün alanlara yansıyor ve emperyalist güçleri zor bir muhatap ile

karşı karşıya bırakıyordu. Muhatabın zayıflatılması, dayanışma ilkelerinin ve dolayısıyla sosyal gücün hedef alınmasını; bu ise, ancak sosyolojik savaş türü ile yani asimetrik bir müdahaleyi zorunlu kılıyordu. İslam bölgesinde Osmanlı'ya jeopolitik güç veren dayanışma yeteneğinin İslam'dan beslendiği gerçeği, İslam'ı ve dolayısıyla bu dayanışma yeteneğini hedef haline getirmişti. Osmanlı'nın bünyesindeki farklı toplumların dayanışma yeteneğini kaybetmesine yol açacak bir sosyolojik müdahale, Osmanlı'nın dağılmasına ve İslam bölgesinin kapılarının Batılı güçlere açılmasına yol açacaktı.

Osmanlı'nın güçlü Batı karşısındaki stratejisi, askerî alanda orduda reformlar, bünyesindeki farklı dinî ve etnik unsurların merkeze olan bağlılıklarının zayıflamasına bağlı olarak ortaya çıkan dayanışma zaafına karşılık olarak da merkezin çevredeki otoritesini pekiştirmeye yönelik idari reformlar gerçekleştirmek olmuştur. Ancak, Osmanlı tebaasındaki sosyolojik değişimler, Osmanlı'nın askerî gücünün bu tebaayı koruyucu doğasını, gözetleyici ve kontrol edici, gerektiğinde de bastırıcı bir doğaya dönüştürmüştür. Aynı şekilde merkezî otoritenin güçlendirilmesi de, çevredeki farklı dinî ve etnik imparatorluk unsurları ile olan ilişkinin doğasını değiştirmiştir. Askerî ve idari alanda gerçekleştirilen bu "reformlar, aynı zamanda devletin doğasını da değiştirmiştir."⁷⁷

Osmanlı İmparatorluğunun, Batılı sosyolojik müdahaleye karşı gerçekleştirdiği askerî ve idari reformlar, kaçınılmaz sonu bir süre geciktirmekten başka bir işe yaramamıştır. Çünkü "Teknolojik araçların ve gelişmelerin manivelasını ellerinde tutmak, emperyalist süreçteki Batılı güçlere, Osmanlı İmparatorluğuna dinî, kültürel ve siyasi bütün alanlarda sözünü ettiğimiz istismar etme, yönlendirme ve baskı uygulama imkânını fazlasıyla vermektedir."⁷⁸

⁷⁷ Bacık, 2007, s. 159.

⁷⁸ Kahraman, 1989, s. 8.

Aslında, “hoşgörü faktörü” olmasa idi, yine değişen bir şey olmayacaktı. Çünkü hoşgörüsüzlüğün doğurduğu tepkiler de istismara açık bulunmaktaydı. Bu nedenle, İmparatorluğun ömrünü yüzyıllarca uzatan bu hoşgörü suçlanmamalıdır.

Emperyalist güçlerin Osmanlı tebaasındaki bu çok yönlü çeşitliliği istismar etmekte kullandığı en fonksiyonel aracın misyonerler olduğu düşünülürse; “hoşgörü faktörünün” istismarı, misyonerlerin Osmanlı’ya nüfuz etmesinde sağladığı kolaylıktan yararlanmaları olmuştur. Misyonerlerin sosyolojik savaş aracı olarak kullanılmalarının sebebi, onların Osmanlı’nın hoşgörüsünden istifade ederek bölgeye kolayca nüfuz edebilme yeteneğine sahip olmaları idi.

“Protestan misyoner örgütlerinin dünyayı aralarında paylaşmalarında Osmanlı İmparatorluğu esas itibarıyla ABD uyruklu misyonerlerin payına düşmüştür.”⁷⁹

“Emperyalist bir güç olarak, dünya sahnesine biraz gecikmeyle çıkan ABD, Asya, Afrika, Latin Amerika gibi dünyanın değişik bölgelerine nüfuz ederken olduğu kadar, Osmanlı ülkesine nüfuz ederken de misyoner teşkilatlarından etkin bir şekilde yararlanmıştır.”⁸⁰

“Dünyayı kendi imgesine göre yeniden kurma yönündeki misyonerlik dürtüsü, Batının, özellikle de Amerika’nın siyasal kültüründe çok derinlere kök salmıştır.”⁸¹

Dünya coğrafyasının “hammadde deposu” ve “tüketim pazarı” niteliğindeki bir bölgesinde “İslam dayanışması” ile vücuta gelen ve İslam’ın jeopolitik teşkilatını temsil eden Osmanlı, kaçınılmaz olarak, 1890 küreselleşmesinde uygulanan sosyolojik savaşın birinci derecede hedefi haline gelmiştir.

ABCFM’in (*American Board Of Commissioners for Foreign Missions*) faaliyetlerini özetleyen 1880 tarihli Bartlett rapo-

⁷⁹ Kocabaşoğlu, 1991, s. 17.

⁸⁰ A.g.e., ss. 219-220.

⁸¹ Fuller, Graham E., Ian O. Lesser, 1996, s. 122.

runun ilk cümlesi şöyledir: “Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya’nın anahtarıdır.” “Amerikalı misyonerler işte bu anahtarı 15 Ocak 1820 tarihinde kilide soktular. Zira kilidi açmak üzere anahtarı çevirmekle görevli ABCFM misyonerleri Pliny Fisk ve Levi Parsons, bu tarihte Osmanlı mülküne ayak basmışlardır.”⁸²

“Amerika’lı misyonerlerin yoğun faaliyetleriyle 17. yüzyılın ortalarına doğru Osmanlı Koleji, İstanbul Kız Koleji, Amerikan Beyrut Üniversitesi, Amerikan Kahire Üniversitesi, Tarsus Koleji gibi okullar süratle çoğalmıştır. Öyle ki, 1886 yılına kadar 400 civarında Amerikan okulu açılmıştır.”⁸³

Görüldüğü üzere, İslam’ın jeopolitik gücünü temsil eden Osmanlı, Batı’nın askerî müdahalelerinde olduğu gibi, kültürel, ekonomik ve politik müdahalelerinde de asıl hedef tahtasını oluşturmaktaydı. Osmanlı jeopolitiği, sanayileşmiş Batılı devletlerin jeoekonomik alanı ile çakışmaktaydı. Bu sebeple, başta ABD olmak üzere tüm Batılı güçlerin İslam Dünyasına karşı izledikleri strateji, Osmanlı’nın bölgedeki “İslam dayatması”ndan kaynaklanan “jeopolitik gücünü” yıkmaya yönelik olmuştur.

SOSYOLOJİK SAVAŞ SAHNESİ: İSLAM COĞRAFYASI

Batı merkezli sosyolojik savaşın, kültürel ve ekonomik olmak üzere iki temel dinamiği mevcuttur. Materyalist Batı kültürü, çıkarı gaye edinen bir insan prototipini ürün vermektedir. Dolayısıyla da bu tip bireylerden teşekkül eden Batı toplumları da örgütlü bencilliği temsil etmekte ve diğer toplumlarla çıkar odaklı ilişkiler kurmaktadır. Batı’da, “ekonomik çıkarların manipüle ettiği siyaset,”⁸⁴ Batı dışı toplumlara karşı, güç ve çı-

⁸² Kocabaşoğlu, 1991, s. 29

⁸³ Ortaylı, 1982, s. 88 (akt. Ertuğrul, 2002, s. 95.)

⁸⁴ Toptaş, 2009, s. 216.

kar odaklı küresel statükoyu inşa etmiştir. Ahlakın, hukukun ve adaletin bu statüko üstünde hiçbir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Batı'nın politik psikolojisini belirleyen materyalizm, "hiç bir dış güç biz Batılıları kendi çıkarlarımız doğrultusunda ilerlemekten alıkoymaz; ne Tanrı, ne Ruslar, ne de başka bir şey..."⁸⁵ anlayışına yol açmıştır.

Gerçekten de materyalizm, insanî, ahlaki ve hatta hukuki açılardan sömürgeciliği mahzurlu bulmaz. Aksine, maddeci niteliği itibarıyla öyle bir fert ve toplum tipi meydana getirir ki, bu fert ve toplum tipinin maddi menfaat ve ihtiraslarının tatmini, meşru dairede mümkün değildir.

Batı toplumlarının bu kültürel doğası sömürgeciliği doğurmuştur. Çünkü "yüzyıllar boyu yoksulluk içinde, bulaşıcı hastalıklar ve mezhep savaşlarından gözünü açacak vakit bulamayan kıta Avrupası'nın, birden bire kendi potansiyel güç ve maddi kaynaklarını akılcıca seferber ederek sermaye birikimine kavuşmuş olduklarını düşünmek, çok safdilce bir şeydir. Batı merkezli tarih görüşü Avrupa'da son üç-dört yüzyıllık olguyu bize böyle takdim etmekle birlikte, gerçek hiçbir zaman böyle değildir. Hâlbuki tarih bize bu olayın ancak '*sömürgecilikle*' gerçekleştiğini açıkça anlatmaktadır."⁸⁶ Yani, "XIX. yüzyıldan beri Avrupa ülkelerinin ekonomik gelişmesinde sömürgeciliğin rol oynadığı bir gerçektir."⁸⁷

Bu, Batı sanayi devrimini ve ekonomik kalkınmasını salt sömürgecilik ile izah etmek anlamına da gelmemelidir. Çünkü kalkınmada esas faktör, bilim ve bilimsel zihniyetin gelişmesi ile ortaya çıkan bilimsel keşifler olmuştur. Sömürgecilik ise, bu keşiflerin teknolojiye dönüşmesi sonucunda ortaya çıkan ekonomik sistemin hammaddelere ve tüketim pazarlarına ulaşmak için, bilim ve teknolojinin sağladığı gücün sömürge

⁸⁵ Kahraman, 1989, s. 14.

⁸⁶ Bulaç, 1987, s. 46.

⁸⁷ Eroğlu, 1982, s. 29.

topluluklar aleyhine organize edilmesi olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyolojik savaşın kültürel dinamiği açısından *Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu*'nun şu değerlendirmesi önemlidir: "İletişim devrimi, yapısı gereği üretim şemalarında milli sınırları aşmayı, tüketim kalıpları açısından ise tam bir standardizasyonu öngörmektedir. Bu da, yerel kültürlerin öngördüğü hayat tarzı kalıplarını sarsmakta ve küreselleşme görünümü altında bir kültür tekelciliğini beraberinde getirmektedir. Bu hayat tarzı standardizasyonu sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik mekanizmaların tekelci bir şekilde yaygınlaşması ile uyumlu bir gelişmedir. Bütün bu gelişmelere uyumlu bir pazar mekanizması, bu mekanizmanın gerektirdiği kültürün yaygınlaşmasını garanti altına alacak bir medya diktatörlüğü ve siyasi denetim mekanizması, küreselleşmenin tabii uzantısıdır."⁸⁸

Uluslararası sistemin kültürel zeminini oluşturan materyalist Batı kültürü, küresel hâkimiyeti oranında kendi iç bunalımlarını ve çatışmalarını da evrensel bunalımlara ve çatışmalara dönüştürmektedir. Batılı toplumların bunu görerek bir iç muhasebe yapıp, adalet odaklı alternatif bir kültürel anlayışa yönelmek yerine, Batı dışı medeniyetlerin zaaflarını ve iç çelişkilerini istismar ederek, kısa dönemli stratejik sosyolojik saldırılarını sürdürdükleri görülmektedir.

Şimdi de Batı merkezli sosyolojik savaşın ekonomik dinamiklerini ele alalım.

Prof. Dr. Alexis Carrel şöyle diyor: "Ekonominin ön plana alınması neticesinde, [Batıda] sanayide ihtilal oldu, liberalizm gelişti, zenginlik fevkalade arttı ve hayat şartları düzeldi. O zaman, Avrupa'da nüfus bakımından hayret edilecek bir çoğalma oldu ve hammaddeler ile pazarlar için şiddetli bir mücadele baş gösterdi. Bu, umumi harbi doğurdu" tespitinde bulunur. Gerçekten de, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş

⁸⁸ Davutoğlu, 2009, s. 211.

Batı'nın kendi arasında yaşadığı hammadde ve pazar paylaşım savaşlarından ibarettir.

Amerikalı bilim adamları *Gerald W. Elbers ve Paul Duncan* da aynı doğrultuda şu tespitte bulunurlar: "Bugünkü medeniyet birbirine geçmiş ve bağlanmış madenler, fabrikalar ve ulaştırma vasıtalarından oluşan geniş ve karışık bir şebekeler toplumdur. Bunların hepsi birden, güzel işleyebilmek için büyük miktarda yığın yığın hammadde sarf etmeye mecburdur."⁸⁹

Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu ise şu tespitlerde bulunuyor: "Bu durum üretim ve tüketim kalıplarının, dolayısıyla hayat tarzının hem değişimi hem de standardizasyonunu beraberinde getirmiştir. Sanayi devrimi, bu devrimin gerektirdiği teknolojik altyapının milli sınırlar içinde kurulması fikrine öncelik veriyor ve bu açıdan milli devlet oluşumuna koşut bir karakter arz ediyordu. Diğer bölgelerle kurulan ilişkileri bir hammadde-ucuz işgücü-pazar ilişkisi şeklinde düşünülüyor ki, bu, sömürgeci yapılanmalarla endüstri devrimi arasındaki paralelliğin temelidir. Dolayısıyla endüstri devrimi, üretimin tekelleşmesi ve tüketimin yaygınlaştırılmasını ön plana alıyordu."⁹⁰

Bütün bu tespitlerden de açıkça anlaşıldığı üzere, Batı'nın yürüttüğü sosyolojik savaşın ekonomik bakımdan iki temel dinamiği vardır: İhtiyaç duyduğu hammaddeler ve tüketim pazarları. Batı'nın hammadde ve pazar ihtiyacını sürekli vadede tatmin etmesi, dünya coğrafyasının belli bölgelerinin hammadde deposu ve tüketim pazarı niteliğine süreklilik kazandırmaya bağlıdır. Zira bir fabrika üretim-tüketim dengesi ile varlığını ve gelişmesini sürdürebilir. Bu ise hem hammadde hem de tüketim pazarının mevcudiyetini zorunlu kılar. Bugün, dünyanın ekonomik haritası incelendiğinde görülecek-

⁸⁹ Elbers ve Duncan, 1962, s. 19.

⁹⁰ Davutoğlu, 2009, s. 211.

tir ki, Batı toplumları bir fabrika niteliğindedir ve hammadde kaynakları ile mamullerini arz edecek bir piyasaya şiddetle muhtaçtır.⁹¹

“XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Ortadoğu, Batı için gerek tüketici ve gerekse hammadde deposu olmak karakteriyle mükemmel bir pazar niteliğindedir.”⁹² Bu pazar, Batı’nın feda edilmez bir üretim unsurudur. Nitekim “Geçmişte olduğu gibi, devrimizde de Ortadoğu büyük devletlerin üretim fazlasının eritileceği”⁹³ tüketim pazarları olmakta devam etmektedir.

Bir toplum sanayileştiği oranda, tüketim pazarı ve hammadde kaynağı olma niteliğini kaybeder. Bu anlamda Ortadoğu, bir yönüyle tüketim pazarı, diğer yönüyle stratejik bir hammadde kaynağıdır. “Eğer Ortadoğu, kendi yerli sanayileşmesini gerçekleştirmek suretiyle bu niteliğini kaybeder ise, yani tüketim pazarı ve hammadde deposu olmaktan çıkarsa, bu küresel üretim merkezlerinin üretimini ve pazar alanlarını etkileyecek, üretimde ve pazarlamada tek el piyasasına son verecektir. Zira hammadde bulamayan ve mamullerini pazarlayamayan bir fabrika iflasa mahkûmdur.”⁹⁴

Bu sebeple Batı’nın, hammadde kaynaklarına ve tüketim potansiyeline sahip toplumlar hakkında izlediği özel politika, bu toplumların teknolojik bağımsızlığa ve kendi aralarında dayanışmaya yönelmelerinin önlenmesi esasına dayanır. Bu politikayı başarısızlığa uğratacak sosyolojik faktörlerin kontrol altına alınması, Batı için hayati bir zarurettir. İşte, Batı, sanayileştiği ve böylece hammadde ve pazar ihtiyacı duymaya başladığı tarihlerden itibaren, bu sosyolojik faktörleri kontrol etmenin yanında, önleyici sosyolojik faktörleri de yapılandır-

⁹¹ Çağlayan, 2011, s. 236.

⁹² Kurdakul, 1976, Önsöz, s. 10.

⁹³ A.g.e., s. 192.

⁹⁴ Çağlayan, 2011, s. 237.

maya başlamış ve stratejik önem taşıyan bölge ve toplumlara karşı bu yönde sosyolojik operasyonlarını yoğunlaştırmıştır. Dünya ekonomik coğrafyası incelendiğinde, sürdürülen sosyolojik savaşın merkez sahasının—bölgesel olarak Latin Amerika ülkelerini hariç tutarsak—küresel boyutta Türk-İslam coğrafyası olduğu açıkça görülebilmektedir.

Sömürge alanları iki tür çatışma ile yüz yüze gelmektedir: Birincisi sömürgeleştirmenin ürettiği çatışmalar, ikincisi paylaşımın ürettiği çatışmalar. Sanayileşmiş Batılı güçler, Ortadoğu'yu daima bir sömürge alanı olarak görmüşler ve böyle kalmasını engelleyecek Osmanlı türü jeopolitik güçlere yol açabilecek jeokültürel tehditlerle bir çatışma sürecine girmişlerdir. "Birinci Dünya Savaşı neticesinde bölgede gerçekleşen sömürgeci bölüşüm ile bölgenin asırlardır süren ve son olarak da Osmanlı Devleti tarafından daha geniş kapsamlı bir bütün içinde muhafaza edilen İslam Medeniyeti kimliği etrafında şekillenmiş jeokültürel ve jeopolitik karakteri parçalanmıştır. Bölgenin Müslüman topluluklar arasındaki çatışma unsurları tahrik edilerek bölgenin ekonomik kaynakları sömürgeci güçlerin operasyonlarına uygun hale getirilmiştir."⁹⁵ Sürekli değişen ve yeniden yapılandırılan Ortadoğu siyasi haritası ise, paylaşım çatışmalarının bir ürünüdür.

HEDEFTEKİ MERKEZ JEOKÜLTÜR: İSLAM⁹⁶

Osmanlı'ya 600 yıl, üç kıta üzerindeki uçsuz bucaksız bir coğrafya ve birçok milletler ve dinler üzerindeki jeopolitik gücü sağlayan jeokültürel olgu 'İslam'dır. Yine günümüzde Türk-İslam coğrafyasında, büyük boy bir dayanışmanın yeniden in-

⁹⁵ Davutoğlu, 2009, s. 339.

⁹⁶ Yazarın notu: Bu bölüm, 13.02.2007-17.02.2007 arasında *Yeni Asya* gazetesinde "Emperyalist bir Dost ve Müttefik(!): ABD" üst başlığı altında yayınlanmış dizi yazının bir bölümünden uyarlanmıştır.

şasını sağlayacak yegâne jeokültürel olgu, İslam'dır. İşte, Türk ve İslam Dünyasını kuşatan ve jeokültürel bir bütünlüğe kavuşturan İslam'ın, coğrafi, jeoekonomik ve jeopolitik bütünlüğünü de sağlama kapasitesi, İslam'ı kültürel anlamda merkezî hedef haline getirmektedir.

Bugün, dünya coğrafyasının en stratejik hammadde deposu ve tüketim pazarı Türk ve İslam coğrafyasıdır. Bu coğrafya ayrıştırılmak, birlik, bütünlük ve dayanışması önlenmek suretiyle, hammaddeleri yağmalanmakta, tüketim pazarı olarak kullanılmaktadır. Uzun vadede böyle kalmasını sağlamak, buna engel olacak gelişmeleri önlemek için tedbirler alınmaktadır. Bu sebeple, bu coğrafyanın bütünlüğünü, bloklaşmasını öngören düşünceler ve bu düşünceleri besleyen İslam dayanışması bir öcü, lanetli birer kavram olarak algılanır hale getirilmektedir. Bunun en etkili mekanizması da, o toplumlarda İslam'la barışık olmayan siyasal rejimler ve ideolojiler oluşturmaktır. Böylece, İslam'a karşı yürütülen çok yönlü sosyolojik savaşta, işbirlikçi olarak kullanılabilen kişiler, kesimler ve kurumlar yanında devletler düzeyinde de yerli unsurları kendi cephelerinde konuşturmak mümkün hale gelmektedir. Türkiye, bu duruma en hazin örneklerden birini teşkil etmektedir.

İslam Dünyasında, coğrafi bölünmelerden önce zihinsel bölünmeler kışkırtılıyor. Bu zihinsel parçalanmışlık üzerine politikalar geliştiriliyor. Bir yandan üstün askerî gücün, öte yandan İslam-îçi kimlik çatışmalarının etkili kullanımına dayalı diplomatik strateji izleniyor. Bu strateji çerçevesinde, İslam coğrafyası, Batı tarafından hep güvenlik sorunları ile karşı karşıya bulundurulur sıkıştırılıyor. Sıfır maliyetli güvenlik teminatları ile büyük ekonomik imtiyazlar elde ediliyor. İslam ülkeleri ile sömürgeci Batılı toplumlar arasındaki ilişkilerde, güvenlik maliyetleri paylaşılırken, ekonomik çıkarlar paylaşım dışı tutulmaktadır. Bu sebeple, tüm Ortadoğu'da olduğu

gibi, ülkemizde de ABD ve bölgesel müttefikleri güvenliğini tehdit eden PKK gibi unsurlara yıllarca politik ve askerî destek vermişlerdir. Daha sonra da kendi besledikleri bu unsurlara karşı ucuz güvenceler vererek, çok pahalı imtiyazlar elde etmişlerdir.

Günümüz Ortadoğu'sunun, Balkanlar'ın ve Kuzey Afrika'nın siyasi coğrafyası, Osmanlı'nın parçalanması ile ortaya çıkmıştır. Osmanlı'dan parçalanan Hristiyan tebaa, hatta birçok Müslüman Arap toplumlarında baş gösteren isyan hareketlerinin lider kadrolarının İslam coğrafyasındaki yabancı okullarında yetiştiği tartışmasızdır. Oryentalist çalışmalarla yapılan kültürel müdahaleler, İslam toplumlarını, büyük boy dayanışma dinamiklerinden yalıtarak, tek başına bir anlamı olmayan etnik ve mezhebî alt kimlik dayanışmalarına sürüklemiştir. Günümüzde İslam Dünyasının karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarının temel sebebi ideolojik, etnik, mezhep ve cemaat temelindeki ayrışmanın yol açtığı medeniyet içi çatışmalardır.

Osmanlı'ya yönelik sosyolojik savaşın taktik aracı: Oryantalist misyonerlik

TARİHTE YAŞANMIŞ VE bugünkü İslam bölgesini biçimlendirmiş sosyolojik bir savaş örneği olan 1890 küreselleşmesinin baş aktörü oryantalist misyonerler olmuştur. Ancak, senaryonun kimlerin eseri olduğuna da dikkat etmek gerekiyor. Osmanlı'nın parçalanmasından, İsrail devletinin kurulmasına kadar uzanan olaylar dizisi, misyonerler aracılığı ile ulus devletin küreselleştirilmesi, giderek ekonomik alanda ortaya çıkan küresel şirketler ve nihayet ulus devletlerin bu şirketlerin kontrolüne geçmesi gibi gelişmeler, senaryo ve tasarımcıları hakkında da oldukça ilginç ipuçları vermektedir. Günümüzde devletlerin şirketleri değil, şirketlerin devletleri sözkonusu. Büyük boy devlet kuramayanlar, büyük boy şirketlerle bu eksikliklerini tamamlamış görünüyorlar. Küresel sistemin baş aktörü ekonomik güç olduğuna göre, küresel toplumları da devletleri de ekonomik gücün şekillendirmesi mümkün oluyor.

“Etnik ve kültürel açıdan tamamen farklı insanların ya-

şadığı denizaşırı bölgelerde emperyalist denetim noktaları oluşturabilmeleri için Avrupalıların çok uzak mesafeleri kapsayan deniz yolculukları yapmaları gerekiyordu. Avrupalılar, ele geçirdikleri bölge halklarını yumuşatma sürecinin bir parçası olarak buralara genellikle Hristiyan misyonerler gönderiyorlardı.⁹⁷ Dünyanın her yerine nüfuz etme yeteneği göstermiş olan Hristiyan misyonerleri, gerçekleştirilen sosyolojik müdahalelerde taktik bir araç olarak kullanıyorlardı.

Misyoner, Hristiyanlığı yaymaya uğraşan kimse, dini yaymaya çalışan papaz, hem yabancı ülkelerde hem de ülke içinde görev alabilen rahip, papaz veya din adamı gibi anlamlara gelmektedir. Kilise terminolojisinde misyon, bir vazifeyi ifa etmek gayesiyle gönderilen delegasyon, daha özel anlamıyla İncil'i Hristiyan olmayan halklara yaymaktır.⁹⁸

"Misyoner kelimesinin kökü, Latince bir fiil olan ve 'göndermek' manasına gelen 'mittere' kelimesine dayanmaktadır. Misyoner kelimesi, propaganda çalışmaları için gönderilen kadın ve erkekleri belirtmektedir. Hristiyanlığı kabul etmemiş ülkelerde, çeşitli faaliyetler adı altında yürütülen Hristiyanlık propagandasının her türüne 'misyonerlik' denir. Hristiyan kiliselerinin, Hristiyan olmayan ülkelerde bu dini yaymak için kurdukları teşkilata 'misyon,' bunları idare eden ve faaliyet gösteren din adamlarına da 'misyoner' denilmektedir."⁹⁹

Misyonerlik, 1626 yılında Papalık tarafından kurumlaştırılmıştır.

"ABCFM'e (*American Board Of Commissioners for Foreign Missions*) göre misyoner, 'İncili Şerifin hizmetkârlığına atanmış' kişidir. Misyoner, İsa'ya karşı olan kişisel sorumluluğunun yönetiminde yola çıkar. Kilise, okul, hastane vs. bu kutsal misyonunda kendisine yalnızca yardımcıdır. Misyonerlik

⁹⁷ Fuller, 2011, s. 267.

⁹⁸ Aydın, 1991, s. 88.

⁹⁹ Ertuğrul, 2002, s. 23.

tamamıyla gönüllülük esasına dayanır.”¹⁰⁰

Amerikan Board Teşkilatı’nın arşiv belgelerinde adı geçen misyonerlerden William Goodell Latince, Grekçe, Türkçe, Ermenice, Rumca, Arapça bilir. William G. Schauffler İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, İtalyanca, Latince, Grekçe, Türkçe, Arapça, Farsça, Süryanice, Keldanice bilir. Elias Riggs Grekçe, İbranice, Keldanice, Süryanice, Arapça, Ermenice, Bulgarca, Türkçe bilir. 20 yaşında Keldani grameri üzerine bir kitap yayımlamıştır. Bilfiil 69 yıl misyonerlik yapmış ve 1901 yılında İstanbul’da ölmüştür.¹⁰¹

“XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın ilk çeyreği misyonerliğin altın çağıdır. Zira bu çağ aynı zamanda kapitalizmin emperyalizme dönüştüğü çağdır. Bu dönüşümde araçsal görev üstlenen mekanizmalardan birisi de misyoner dizgesi”¹⁰² olmuştur.

Bu bölümde sıkça geçen misyoner okulları, “Osmanlı eğitim ve bilim hayatına katkı sağlamaktan çok, farklı bir sahada tesir meydana getirmiş; Osmanlı’nın aleyhine siyasi faaliyetlerin doğmasında ve imparatorluğun parçalanmasında önemli bir rol oynamıştır. Mesela, Beyrut’taki misyoner okullarının, devletin bütünlüğü adına savunulan “Osmanlıcılık ve ittihâd-ı anâsır” (*Osmanlı milletlerinin birliği*) anlayışına karşı “Arap milliyetçiliği” cereyanının doğmasında ve Arapların Osmanlı’dan kopmalarında tesiri büyük olmuştur. 1893’te Zühüdî Paşa tarafından Sultan İkinci Abdülhamid’e takdim edilen raporda, şimdiye kadar bu okullar hakkında çıkarılan kanunlardan hiçbirinin tatbik edilemediği; bunun da hükümetin kayıtsızlığından kaynaklandığı belirtilmiş ve bu tespiti örnek olarak da, o tarihte Osmanlı sınırları içinde bulunan 413’ü yabancı 4.547 okuldan 4.049’unun ruhsatsız olduğu ifade edilmiştir.

1895’te çıkarılan bir fermanla Rumeli ve Anadolu’daki rüş-

¹⁰⁰ Kocabaşoğlu, 1991, s. 39.

¹⁰¹ A.g.e., ss. 42, 43.

¹⁰² A.g.e., s. 15.

tiye (ortaokul) derecesindeki gayrimüslim okullarına, masrafları devlete ait olmak üzere, Türkçe muallim tayini kararlaştırılmış; ancak bu ferman da başarılı bir şekilde tatbik edilememiştir. Avrupa devletleri, çeşitli misyoner grupları ve gayrimüslim tebaanın ruhani reisleri, yabancı ve gayrimüslim mektepleri konusunda Osmanlı Devleti'ne karşı ortak tavır almıştır. Osmanlı'nın eski gücünü kaybettiği o günlerde Ortodoks Rumları, Ruslar; Katolik Ermenileri, Fransız ve Almanlar; Protestan Ermenileri, İngiliz ve Amerikalılar himaye etmiştir. Bu himaye yüzünden sözkonusu okullarda, Türkçe'nin eğitim dili yapılması teşebbüsleri engellenmiştir. Bunun üzerine Maarif Nezareti, son bir çare olarak, alınan diplomaların Osmanlı coğrafyasında geçerli olmasını Nezaret'in onayına bağlamıştır. Bakanlık, okullar üzerinde belli bir kontrol kurmaya çalışsa da, İkinci Meşrutiyet'in ilânına kadar (1908) gerçek manada bir denetim sağlanamamıştır.

Osmanlı'nın son asrında açılan yabancı okulların, Türkiye'nin yakın tarihindeki rolleri ortaya çıktıkça, şaşırmamak mümkün değildir. Kendi dilimizi dahi ders olarak müfredat programına koydurtmakta çektiğimiz zorluk, devletin içine düştüğü buhranı göstermesinin yanında, azınlıklar, misyonerler ve Batılı güçler arasındaki işbirliğinin derinliğini ortaya koyması bakımından da çok manidardır.¹⁰³

¹⁰³ Duman, 2012.

*Bir sosyolojik savaş silahı:
Batı kültürü*

BİR KÜLTÜRÜN KAPLADIĞI coğrafyada, o kültürü temsil eden devlet veya devletlerin jeopolitik gücü oluşur. Bugün dünya coğrafyasındaki Batılı devletlerin jeopolitik üstünlüğünün yayıldığı alan, Batı kültürünün yayıldığı alan ve ulaştığı sınırlar ile doğru orantılıdır. Bu kültürel yayılmanın ve mukabil olarak yayılım alanlarındaki kadim kültürlerin yok edilmesinin temelinde, kültürün sağlayacağı jeopolitik gücü kazanma ve koruma amacı yatmaktadır. Batı-Osmanlı karşılaşmasında farklı iki kültürün etkileşimi, ilişkileri değiştirmekle kalmamış, toplumsal yapıları da biçimlendirmiştir.

Batı kültürel hâkimiyetinin genişlemesine paralel olarak, Osmanlı, kendi alanındaki kültürel hâkimiyetini koruyamamış, gittikçe dünya siyasi coğrafyasından çekilmeye başlamış ve yerini parçalanmış bir Ortadoğu'ya bırakmıştır. Ortadoğu ülkelerinin Osmanlı döneminde de var olan kültürel, siyasi, dinî, etnik kimlikleri çatışmacı bir sürece girmiştir. Ortadoğu halkları ile rejimler arasında bir meşruiyet sorunu yaşanmaya

başlamıştır. Yine bu ülkeler, bilim ve teknolojiye geri kalmakla beraber, modern bir tüketim toplumu haline gelmişlerdir. Neticede, sosyolojik savaşın iki temel amacı olan hammadde kaynaklarının ele geçirilmesi ve Batılı mamul malların tüketim pazarlarının oluşturulması adım adım gerçekleşmiştir. Bütün bu gelişmeler, Batı kültürünün yaygınlaşmasına paralel olarak ortaya çıkmaktadır.

İslam Dünyasının jeokültürel sınırları, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan büyük bir coğrafyayı kapsamaktadır. Ancak aynı şeyi jeopolitik sınırları için söylemek mümkün değildir. Bunun sebebi, bu uçsuz bucaksız alanda jeopolitik gücün, bu jeokültür tarafından belirlenmeyişidir. İslam jeokültürü ile siyasi anlamda barışık olmayan rejimler, Türk ve İslam toplumlarına yönelik sosyolojik operasyonların en fonksiyonel aracı olmuş ve büyük boy bir İslam jeopolitiğini engellemişlerdir. Bu rejimler sayesinde, Türk ve İslam ülkeleri medeniyet içi çatışmalarla kendi aralarında dayanışmak bir yana, ülke içi bütünlüğü dahi can çekişen sosyolojik varlıklara dönüştürülmüşlerdir.

Avrupa'da 15. yüzyılın sonlarından itibaren gelişen ve 18 ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan sanayi devriminden sonra, bu yeni gelişmeye ayak uydurmakla karşı karşıya olan üç devleti mukayese ederek, konuyu daha somut olarak açıklamaya çalışalım. Bu üç devlet, Osmanlı, Japonya ve ABD'dir. O dönemde, sanayi devriminin getirdiği teknolojik imkânların yol açtığı toplumsal değişimlerle, sosyal yapısı ve gücü zirveye ulaşan Avrupa ülkeleri ve özellikle de İngiltere, yürütülen sosyolojik savaşın baş aktörüdür. İngiltere, sosyolojik savaşın sıklet merkezi olarak Ortadoğu'yu seçmiştir. Osmanlı, sosyolojik savaşın birinci dereceden hedefi konumundadır. Japonya ve ABD ise ikinci derecede kalmıştır.

Siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar, toplumlarda önce buhranlar şeklinde varlığını hissettirir. Ordumuzun Batı or-

duları karşısında seri yenilgilerle karşılaşması, Batı karşısındaki problemlerin ilk sinyalleridir. Batı karşısındaki tartışılmaz askerî üstünlüğümüz III. Selim Devri'nden itibaren gerilemeye başladı. "O zamanın mücedditleri (yenilikçileri) Avrupa karşısındaki bu mağlubiyetin sebeplerini ordunun yetersizliğinde, orduda düzenin bozulmasında ve Batı'nın üstünlüğünü de askerlerinin iyi yetiştirilmiş olmasında buldu. Binaenaleyh orduyu ıslah etmek veya Batı tekniğine göre yeni bir ordu meydana getirmekle sorunların halledilebileceğine inanılıyordu."¹⁰⁴

"XVI. yüzyıldan itibaren açıkça hissedilmeye başlanan bu problem, askerî kurumların bozulmasına bağlandığından, yenilikler de daha çok bu alanda yoğunlaştırılmıştır."¹⁰⁵ Çünkü ilk planda ordunun Batı orduları karşısındaki bu yenilgilerine son vermek ve eski üstünlüğünü yeniden tesis etmek önemli bir mesele olarak Osmanlı Devleti'ni rahatsız etmeye başlamıştır. Osmanlı yönetimi, XVIII. yüzyılda ve Tanzimat'a kadar gelen süreç içinde Avrupadaki ilerlemelerin bilincine varmış, bu gelişmelere ayak uydurmak için birtakım yenilik hareketlerine girişmiş, ancak bunlar "askerlik gibi dar bir alanda sınırlı kalmıştır. III. Selim'e ıslahat ile ilgili olarak sunulan tasarılar da ağırlık noktasını askerî konular oluşturmaktaydı."¹⁰⁶

İşte, Tanzimat'tan günümüze, karşılaştığımız siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadî durumu, "ordu ıslahı" teşhisinden soyutlamak suretiyle anlayabilmek mümkün değildir. Batılı tarihçi Arnold J. Toynbee: "*Batı yönünde bir reformun askerî açıdan ele alınmış olması, Osmanlı Türkleri arasındaki Batılılaşma hareketini ve bu hareketin 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca'dan 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ne kadar meydana getirdiği durumu anlamaya yarayan*

¹⁰⁴ Turhan, 1980, s. 96.

¹⁰⁵ *Millî Kültür Dergisi*, 1990, s. 42.

¹⁰⁶ *Millî Kültür Dergisi*, 1990, s. 33.

önemli bir anahtardır"¹⁰⁷ derken, bu gerçeği belirtmektedir.

Gerçekten de Osmanlı ordularının Batı orduları karşısındaki yenilgileri, ilk bakışta bir askerî problem gibi görünüyordu. Nitekim bu yenilgiler, Batı ordularının eğitim ve teçhizat üstünlüğüne bağlanmıştır. Hâlbuki bu üstünlüğün varlığı doğru olmakla beraber, bunun Batı'daki başka gelişmelerin yansıması olduğu gözden kaçmıştır. Yani "Batı'nın askerî yeterliğinin, onun üstünlüğünün nedeni değil, bir belirtisi"¹⁰⁸ olduğu yönünde bir problem tanımlaması yapılamamıştır. Böylece ilk defa "ordu ıslahı" çerçevesinde askerî alan ile sınırlı bir Batılılaşma düşüncesi oluşmaya başlamıştır. Ancak, bu problem tanımlamasına dayalı olarak yapılan tüm reformların, Ortadoğu haritasını paramparça edecek kültürel alana gelip dayandığı görülecektir. Toynbee'nin bahsettiği durum ise, bugünkü Ortadoğu sosyolojisinden ibarettir.

III. Selim'den itibaren askerlik konuları ile sınırlı olarak başlayan Batılılaşma bu amaçla Batı ile dolayısıyla Batı kültürü ile temas halinde bulunan askerî teşkilât bünyesinde, askerî aydınlarda "kültürel Batılılaşma" düşüncesinin gittikçe ağırlık kazanması ve bir irsiyet halini alması sonucunu doğurmuştur. Çünkü devletin merkez kurumlarından birisi de ordudur ve orduyu etkileyen her şey bütün kurumları etkilemektedir. Bu durum, diğer kurumlarda karşılaşılan sorunların da aynı zihni yapı çerçevesinde ele alınmasına neden olmuş, böylece kültürel Batılılaşma askerî alandan siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik alanlara da yayılmaya başlamıştır.

Tanzimat'tan itibaren kültürel Batılılaşma yoluyla bir sosyal değişim meydana getirilmesi ve bu değişimin de ekonomik kalkınma sürecine yol açacağı mantığı Osmanlı aydınında gittikçe ağırlık kazanmaya başlamıştır. Nitekim, askerî okul-

¹⁰⁷ Toynbee, 1971, s. 55.

¹⁰⁸ A.g.e., s. 55.

lar ağırlıkta olmak üzere, Cumhuriyet dönemindeki pek çok eğitim kurumunun temeli Tanzimat döneminde atılmıştır. Bu okullar, Batılı eğitimi örnek alıyor ve bu okullardan çıkan kişiler daha sonra askerî ve sivil bürokraside görevlendiriliyorlardı. Onların icraatları ise kültürel Batılılaşma hedefine yöneliş gittikçe şiddetlendiriyor ve sosyolojik süreci Batılılaşma doğrultusunda devam ettiriyordu. Başka bir deyişle, Batılılaşma eylemleri kendini yeniden üretecek kadroları bu okullar kanalıyla yetiştiriyordu. Böylece, kültürel Batılılaşma kurumlaşarak, bizzat yerli okullar eliyle gelecek nesillere aktarılıyor ve süreklilik kazanıyordu. Artık, Osmanlı toplumlarına yönelik sosyolojik operasyonlar, bizzat yerli eğitim kurumları aracılığı ile yapılır hale gelmiş bulunuyordu.

Aynı dönemde Japonlara bakıyoruz; Batı'nın üstünlüğünü ne ordularının gücünde ne siyasi yapısında ve ne de kültüründe arıyordu. Üstünlüğün kaynağını bilim zihniyetinde arıyor; bilim ve teknolojinin aktarılması için Batı'ya açılırken, kendi milli kültürünü daha da uyandırarak, muhtemel bir kültürel bozulmaya karşı bünyesini izole ediyordu. Batı'ya giden Japon öğrencilerin, dönüşlerinde, bir müddet kültürel dezenfeksiyona tabi tutuldukları bilinmektedir.

Yine aynı dönemde Avrupadaki gelişmeler karşısında, kendi problematiğini belirleme durumunda olan ABD başlangıçta Osmanlı gibi, askerî alanla sınırlı teşhisini, kısa bir süre sonra düzeltiyordu. ABD'li bilim adamları Gerald W. Elbers ve Paul Duncan *İlmî İnkılâp* isimli eserinde bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: "Amerikalılar bulundukları tarihî mevkiden bu ilmî inkılâbı derhal bir askerî tehlike olarak gördüler. Biz biliyoruz ki, gerek zamanımızdaki barış halini sağlama sağlamak ve gerek bu esnada ekonomik alanda yenilmemeyi sağlamak için askerlik bakımından kuvvetli olmamız lazım. Bundan başka şuna da inanıyoruz ki, yalnız silah yarışı yapmakla barış hiçbir vakit temin edilemez. Bu dönüm noktasında öyle

düşünüp dururken anladık ki, hasmımızın bizi askerlik yolunda tehdit etmesi bilgide, teknoloji ve iyi işçilikteki ilerleme sayesinde mümkün olmuştur.”¹⁰⁹

Batı sanayi devriminin referans etkisi ile Osmanlı aydınlarının kültürel Batılılaşmayı modernleşme ve çağdaşlaşma aracı olarak algılamaya başlaması, “*Batı çıkarlarına yataklık eden bir toplumsal ve siyasi sistem oluşturulması*” sürecinin temeli, yani *kültürel ayağını* oluşturmaktadır. Bu sosyolojik operasyonun yol açacağı süreç oldukça yıkıcı olacaktır.

Şöyle ki: “Toplumda yenilenen teknolojik temelle birlikte, sırasıyla ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda değişim süreçleri devreye girer. Birinden diğerine olan yansıma, bir zaman gecikmesi içerdiği için toplumsal bütünde bu alanların değişim esnekliği bir diğerinden farklıdır. Teknolojik yenilenme karşısında en hızla değişen, en yüksek değişim esnekliği gösteren alan ekonomik alanken; en düşük değişim esnekliği, kültürel alanda ortaya çıkar. Sosyal ve politik alanların değişim esneklikleri bunlar arasında bir konuma sahiptir.”¹¹⁰

Demek ki, “Toplumların en yüksek değişim esnekliği, bilim ve ekonomi alanında olup, değişim esnekliğinin en düşük olduğu alan, kültürel alandır. Değişim esnekliğinin sıfır olduğu alan ise dini inançlardır. Örneğin, bir insana demode olan cep telefonunu değiştirmeyi kolaylıkla kabul ettirebilirsiniz ancak, tuttuğu futbol takımını bile değiştirme esnekliği yok gibidir. Bu sebeple, bir toplumun değişim süreci, bilim ve ekonomi alanından başlayarak gelişir. Batıda ve Japonya gibi gelişen toplumlarda da böyle olmuştur. Hâlbuki Osmanlı’da, toplum Tanzimat’tan bu yana değişim esnekliği sıfır olan noktadan yani İslam inanç sistemi noktasından değişime zorlanmış ve halen de zorlanmaktadır.

Bir toplumu, değişim esnekliğinin sıfır olan noktasından

¹⁰⁹ Gerald W. Elbers-Paul Duncan, 1962, s. 25.

¹¹⁰ Erkan, 1993, s. 61.

değişime zorlamak, o toplumda halk ile aydınlar arasında büyük bir çatlak oluşturur. Bu zorlama devam ettikçe de çatlak giderek büyür ve artık o toplum, kendisini bu şekilde değişime zorlayan zümreleri bünyesinden atarak, değerlerini temsil eden aydın kitleyi üretinceye kadar geçecek uzun bir süre kadar gerçek ihtiyacı olan değişimleri erteler. Halkın değerlerini hiçe sayan, aşağılayan ve onlara her fırsatta saldıran aydınlarla(!) ve onların kontrolündeki yönetime karşı bir mukavemet oluşması kaçınılmaz olacaktır. Bu ise toplumda aydın ile halk arasında uzun ve çatışmacı bir süreç başlaması anlamına gelir. Böyle bir ortamda oluşacak siyasi sistem, toplumun kendi kültürel dinamiklerine ve dolayısıyla da kendi halkına karşı bir örgütlenmeyi temsil edecek ve bu kültürel dinamiklerden gelecek her türlü dayanışmadan ne kendisi yararlanacak ne de halkta böyle bir dayanışmaya imkân tanıyacaktır. Böylece, toplumsal potansiyeller insan yiyen ve harcayan çatışmacı bir ortamda boşa harcanacaktır. Hâlbuki, toplumların iç barış ve kalkınmalarının temelinde bu dayanışma vardır.”¹¹¹

Geçmişte Osmanlı, günümüzde ise başta Türkiye olmak üzere, bütün İslam ülkelerini hedef alan sosyolojik savaşın amacı, bu dayanışmayı yok etmekle kalmayıp, İslam toplumlarının bütün dinamiklerini birbiri ile çatıştırmaktır. İşte kültürel Batılılaşma, sözü edilen dayanışmayı önleyen ve medeniyet içi çatışmaları tetikleyen bir mekanizma olarak, sosyolojik savaşın en fonksiyonel araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, kültürel Batılılaşma hareketleri, bir taraftan Batı kültür ve medeniyetine geçişte tam bir başarı sağlamazken, öte yandan yerli kültür ve medeniyet değerlerini çözerek, toplumun kendi dinamiklerinden beslenecek sosyolojik formlara da imkân tanımamıştır. Toplumsal dayanaktan yoksun, ruhsuz Batılı normatif ve kurumsal formlar, toplu-

¹¹¹ Çağlayan, 2011, ss. 178, 179.

mun kültür ve değerleri ile bir tür yabancılaşma sorununu da beraberinde getirmiştir. Toplum katmanlarında kültürel Batılılaşma karşıtı tepkiler varlığını sürdürmüş ise de bu tepkiler, toplumun kendi kültürel hayatietini yansıtacak normlarını ve kurumlarını oluşturacak gücü sağlayamamıştır. Batılı normların ve kurumların şekil verdiği toplumsal yaşam, halk katmanlarında hayatietini devam ettiren öz değerlerden beslenen tepkilerin halk-aydın; devlet-toplum gerilimlerine yol ağtığı bir sosyolojik süreç oluşturmuştur.

Siyasi ve ekonomik hâkimiyetin sürekliliğinin sağlanması, kültürel hâkimiyetin sürdürülmesi ile mümkündür. Kültürel Batılılaşmanın teşvik edilmesinin altında bu gerçek yatmaktadır. Toplum içinde kültürel kesimler oluşturmak ve Batı politikalarına engel olacak oluşumları bu kimliklerin mukavemeti ile kırarak etkisizleştirmek için kültürel hâkimiyet şarttır.

Kültürel kimliği bölünmüş, iki veya daha çok sayıda kültürel kimlik etrafında kümelenmiş ve bu kimlikleri, aralarını kapatan sınırlara dönüştürmüş toplumların, dayanışma yeteneğini kaybedeceği açıktır. İşte, misyonerler ve daha sonra da oryantalistler eliyle gerçekteştirilen Batı kültürü açısı, hedef toplumlarda kendi içinde amansız bir kültürel kimlik çatışmasına yol açmıştır. Bütün İşlam lkeleri bu kültürel kimlik ikileminin pençesinde Batı'nın çıkarıcı politikalarına teslim olmuşlardır.

Sosyolojik istihbarat ajanları: Oryantalist misyonerler

MİSYONER TEŞKİLATLARININ arşivlerinde bulunan belgelerde, misyonerlerin sadece bir din tebliği faaliyeti yürütmedikleri, İslam coğrafyasında kurdukları eğitim kurumlarına, bağlı oldukları devletlerin politikalarına destek sağlayacak sosyolojik verileri toplayan ve aktaran bir istihbarat misyonu kazandırdıkları görülmektedir.

Örneğin, "1835 Yılında William C. Jackson, John F. Lannean, James L. Thompson'a verilen talimatta, 'bölgenin dinî coğrafyası, halkın gerçek halet-i ruhiyesi, bireylerin ve grupların entelektüel ve ahlaki durumları, bireyleri ve grupları iyi ya da kötü davranmaya iten gerçek saikler, insanların sosyal ilişkileri, onları bir arada tutan komşuluk, ticari, dinsel, yönetsel bağların niteliği, halkın coğrafi durumu, kişilik ve davranışlarını etkileyen fizikî nedenler, bütün bunların yapılacak operasyonları kolaylaştırıp kolaylaştırmayacağının araştırılması ve ayrıntılı olarak bildirilmesi' isteniyordu."¹¹²

¹¹² Kocabaşoğlu, 1991, s. 33.

Bu talimatta istenen bilgilerin sosyolojik bilgiler olduğuna dikkat çekmek istiyoruz. İslam coğrafyasının kültürel, dinsel ve etnik yapısı ile ilgili ilk haritaların çıkarılması, etnik ve mezhep mozaigin belirlenmesinde ve yerleşik ahlaki ve töresel özelliklerin sistematize edilmesinde misyonerlerin gerçekleştirdiği bu sosyolojik istihbaratın büyük katkısı olmuştur.¹¹³

¹¹³ Altındal, 1994, s. 239.

Sosyolojik savaş askerleri: Oryantalist misyonerler

“**H**IRİSTİYAN MİSYONERLİĞİN teolojik dayanağı, Matta İncili’nin Hz. İsa’ya attettiği şu sözlerdir:

“18: İsa yanlarına gelip kendilerine şunları söyledi: Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. 19: Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin. 20: Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.”¹¹⁴

Erol Güngör, Matta İncili’nde yer alan bu ifadelerin Hristiyanlarca, “*Gidin ve insanlar arasında Tanrı’nın âlemşümul hâkimiyetini (evrensel imparatorluğunu) ve gerçeği tesis edin*” şeklinde tefsir edilmesi ile Yahudilerden sonra ikinci bir arz-ı mev’ud—Tanrı tarafından vaat edilmiş topraklar—ideali yaratıldığını belirtir.¹¹⁵

İnsanlık, 18-20. yüzyıllarda, bu Hristiyan Arz-ı Mev’ud

¹¹⁴ Matta İncili, XXVIII/18-20.

¹¹⁵ Güngör, 1999, s. 15.

idealinin yol açtığı zulüm ve vahşette sınır tanımayan dramatik olaylar yaşamıştır. Vaat edilen topraklar, bir dinin tebliğ edildiği topraklar değil, yeraltı ve yerüstü zenginliklerine el konulan topraklar olmuştur. Öyle ki, bu topraklardaki insanlar dahi üzerinden kazınıp atılacak bir bitki örtüsü muamelesi görmüştür. Kölelik ve sistematik soykırımlar, renk ırkçılığı zirveye çıkmıştır. İnsanlık büyük acılar yaşamıştır.

Bu sebeple biz burada, bildiğimiz manada din tebliği yapan misyonerlikten değil, oryantalist misyonerlikten bahsetmekteyiz. Elbette herkes inanma ve inancını yayma özgürlüğü çerçevesinde kalan faaliyetlerde bulunabilir. Bizim sosyolojik savaş kapsamında değerlendirdiğimiz ve sosyolojik savaş askerî niteliğinde bulunduğumuz misyonerlik ise, oryantalist misyonerliktir. Çünkü, misyonerlik faaliyetleri adı altında, Batılı devletlere siyasi, ekonomik ve askerî müdahale zemini oluşturan sosyolojik faaliyetleri dinî faaliyetlerden ayırmak gerekir.

“Önemli Amerikan misyoner örgütlerinden biri olan ABCFM (American Board of Commissioners For Foreign Missions) veya kısa adıyla BOARD’ın yöneticileri daha 1850 yılında misyonerler ile sanayiciler ve tüccarlar arasındaki ilişkiyi şöyle anlatıyordu: Eğer ülkemizin imalatçıları Çin’e ve Afrika’ya, Sandwich adalarına ve Hindistan’a artan oranlarda çıkıyorlar ve buralarda verimli sonuçlar elde ediyorlarsa, bütün bunlar, o yörelere ulaşarak insanların yaşama alışkanlıklarını değiştiren, önyargılarını kıran ve daha çok tanımadıkları rahat ve zenginliklere talep yaratan kurtuluş müjdecileri (misyonerler) sayesinde.”¹¹⁶

Misyoner teşkilatlarının çeşitli yer ve zamanlardaki açıklamaları ve faaliyetlerine dair belgelerdeki misyoner terminoloji, misyonerlerin bir din tebliğcisi olmaktan öte, sosyolojik

¹¹⁶ Bulaç, 2005.

müdahale unsurları olduklarını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Misyoner teşkilatlarının temel faaliyeti, Osmanlı'nın stratejik bölgelerinde okullar açmak olmuştur. Bu okullar aracılığı ile Osmanlı bünyesindeki azınlıklar yerli halka nispetle daha eğitilmiş ve donanımlı hale getirilmiştir. Yerli halkın sempatisi kazanılmıştır. Yerel kültür bozularak İslam'dan gelen dayanışma ve uzlaşmanın yerine, etnik ve mezhep aidiyetine dayalı yeni kimlikler oluşturulmuştur. Böylelikle Müslüman halkların birlik ve dayanışmasını yok edecek, azınlıkların Osmanlı tebaası olma bilincini ortadan kaldıracak, yeri ve zamanı geldiğinde Osmanlıya karşı kışkırtılabilecek ve Osmanlı'nın dağılması ve parçalanmasını sağlayacak bir sosyo-kültürel ve politik zemin oluşturulmuştur.

Misyoner Rufus Anderson'un bir tetkik gezisiyle ilgili 24.11.1828 tarihli yetki mektubu, misyonerlerin bir din tebliğcisi olmaktan öte, oryantalist misyonları bulunduğunu açık bir biçimde ortaya koymaktadır: "Çok ciddi ve sorumluluk isteyen bir hizmeti yerine getirmeye davet edildiğinizin ve bu işin gerçekleştirilmesiyle yalnızca bugünkü nesiller için değil, fakat henüz çok uzaktaki günler için de hayati önemi olacak sonuçların ortaya çıkabileceğinin bilincinde olmalısınız."¹¹⁷

Yine, ünlü misyoner William Goodell, 1.12.1833 tarihli talimat mektubunda da, oryantalist amaçları teyit etmektedir: "Bir fetih savaşına girmiş askerler olduğunuzu unutmayın. Ve her ne kadar mücadele manevi alanda, kafanın kafayla, kalbin kalple mücadelesi ise de ve sizin silahınız Tanrının inayetiyle güçlendirilmiş manevi bir silahsa da Napolyon'un askeri girişimlerdeki kadar araştırma, bilgi ve düşünmeye ihtiyaç gösterir. Bu mukaddes ve vaat edilmiş topraklar silahsız bir haclı seferiyle geri alınacaktır"¹¹⁸

¹¹⁷ Kocabaşoğlu, 1991, s. 37.

¹¹⁸ A.g.e., s. 33.

“19. yüzyılda siyaset arenasında henüz önemli bir yeri olmayan Amerika’nın [Osmanlı topraklarında açtığı 465] okul-la ne yapmak istediği,”¹¹⁹ 1866 tarihinde Amerikan Beyrut Üniversitesi’nin başına getirilen misyoner Dr. Daniel Bliss’in, okulun temel atma töreninde nihai amaç konusunda sarf ettiği şu anlamlı cümlede gizlidir: “Bu okul bir dünya kuracaktır. Biz burada büyük mahsulü alacağız.”¹²⁰

Misyonerlerin gerçekleştirdikleri faaliyetler, kültürel alandan başlayarak, gittikçe siyasi, askerî ve ticari etkilerle çok önemli mahsullerini vermeye başlamıştır. Bu mahsuller, Hıristiyanlığın yayılması anlamında mahsuller değildir. Sözde, Protestan Hıristiyanlığı yayma amacı ile kurulan Amerikan Board of Mission, 1895’de yaptığı bir açıklamada: ‘Derneğimiz yaklaşık olarak 65 yıldır Türkiye’de faaliyette bulunmaktadır. Ticari ilişkiler yönünden misyonlar bu bölgede uygun bir ortam yaratmışlardır. Bu ortam misyonların iki yönlü çalışmaları sayesinde gerçekleşmiştir. (I) Geniş bir eğitim düzeyi, (II) Geniş bir basın ve yayın örgütü. Biz bu bölge halkını yalnız bizim sattıklarımızı almaları için değil, gelecekte kurulacak tesisleri geliştirip yaşatabilecek bir düzeye gelmeleri için de eğitiyoruz. Bu yoldan Amerikan yatırımlarına yeni alanlar açmak umundayız. Örgütün devamlı olarak yaşayabilmesi için yapılan harcamalar yıllık altı milyon dolar civarındadır. Amerikalılar Asya Türkiye’sinde daha şimdiden kârlılığa geçen bir iş kurmuşlardır. Bu durum bütün bölge halkının bir gün bizim müşterimiz olacağına dair umudumuzu gerçekleştirmektedir.”¹²¹

Aynı dönemde, Amerika’nın Yakındoğu Ticaret Odası’nın ABD Dışişleri Bakanlığı’na sunduğu bir rapor da, oryantalist misyonerlerin gerçek amaçlarını çok açık bir biçimde ortaya

¹¹⁹ Vahapoğlu, 1990, s. 118 (akt. Ertuğrul, 2002, s. 203, 204.)

¹²⁰ Guckert, 1968, ss. 35, 36 (akt. Ertuğrul, 2002, s. 168.)

¹²¹ Çavdar, 1970, ss. 100, 101.

koymaktadır: “Yakındoğu’daki Amerikan çıkarlarının gelişme imkânı hemen hemen sınırsız gibidir. Bu bölge, özel ABD teşebbüsleri için açık bir alandır. Barışın imzalanması ile büyük bir imparatorluğun yayıldığı topraklar iktisadi gelişmeye açık bir görünümle ortaya çıkacaktır.”¹²²

Ve yıl 1918... Osmanlı İmparatorluğu parçalanmıştır. Önce Hristiyan topluluklar isyan ederek bağımsızlıklarını ilan etmişler, sonra Müslüman topluluklar etnik farklılıklar temelinde, hatta aynı etnik kimliğe mensup olmalarına rağmen bölgesel farklılıklar, mezhepler ve liderler temelinde çok sayıda devletçiğe ayrıştırılmıştır. Osmanlı bölgesi, emperyalist güçlerin ekonomik sömürüsüne açık bir alan haline gelmiştir.

¹²² A.g.e., ss. 153, 154.

Osmanlı'dan Ortadoğu'ya: Sosyolojik müdahale safhaları

MEŞRULAŞTIRMA

1 890 KÜRESELLEŞMESİNİN altyapısının oluşturulduğu 1800'li yılların başından itibaren, örneğin ABD'nin uyguladığı sosyolojik savaş taktikleri arasında, meşrulaştırma önemli bir yer tutar. Toplum ve kurumlar nezdinde meşru bir zemin oluşturulması sosyolojik müdahalenin en önemli aşamalarından biridir. Eğer sosyolojik savaş kapsamında yapılan faaliyetler, hedef toplumda meşru görülüyor, gerek toplum ve gerekse resmî organlarca tepki ile karşılanmıyor ise, bu faaliyetler için meşru bir zemin oluşturulmuş demektir.

Sosyolojik müdahaleleri meşrulaştırma araçları, toplum ve resmî kurumlar açısından farklıdır. Toplum daha çok günlük hayatındaki yararlı değişimleri görerek etkilenir. Resmî kurumlar ise, diplomatik ilişkiler ve bu ilişkileri yönlendiren bütün araçlarla etkilenmeye çalışılır. Meşrulaştırmaya araçsal olarak imkân sağlayan siyasi, askerî, kültürel, ticari, endüst-

riyel ve insancıl her türlü ilişki kullanılır. Topluma ve resmî kurumlara yöneltilen bütün bu araçlar, fonksiyonellikleri ölçüsünde değer ve önem kazanır.

1801 yılında Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Akdeniz'e açılan Amerikan donanması, meşrulaştırma işinin 'yüzü sert ve soğuk' yanındı. Bir de 'yüzü sıcak,' sempatik, insancıl bir mekanizmaya ihtiyaç vardı.¹²³ "Küçük Asya (Anadolu) insanına nüfuz edebilmenin en geçerli yolu okul olacaktı."¹²⁴ Amerikan misyoner okulları, Osmanlı topraklarındaki Amerikan varlığının oluşmasında ve gelişmesinde, ihtiyaç duyulan 'yüzü sıcak, sempatik ve insancıl' mekanizmanın ta kendisi idi.

"1819 yılı sonunda Amerikalı misyonerler İzmir Limanı'ndan karaya çıktıktan sonra, ilk zamanlar Müslüman ahaliden din çerçevesinde kaldıkları sürece hiçbir tepki görmediler. Misyonerler, İmparatorluğun herhangi bir bölgesine yerleşebileceklerini kısa sürede anladılar. Böylece, kolay çalışma ortamı buldukları Osmanlı topraklarına dalgalar halinde gelmeye devam ettiler. Kısa zamanda misyonerlerin işlettikleri okulların sayısı 426'yı, öğrencilerin sayısı 25.000'i ve hasta ne sayısı da 9'u buldu."¹²⁵

Faaliyetlerini yerel halk nezdinde meşrulaştırmak amacıyla, misyonerlerin doğrudan yardım yoluna da sıklıkla başvurdıkları görülmüştür. Fransız misyoner "Lavigerie, misyonerliğe başladığı günden itibaren Katolik Kilisesinin verdiği yardımları Suriye'ye dağıtmaya başlayınca, Suriyelilerin gözünde Fransayı sevimli bir hale getirdiği ve (bu sempatinin) Fransızların bu ülkede sahip olduğu haklara yenilerini ilave ettiği"¹²⁶ açıkça vurgulanmıştır.

Sanayi devrimi ve bunun yol açtığı Batı yaşam kültürünün

¹²³ Kocabaşoğlu, 1991, s. 13.

¹²⁴ A.g.e., s. 59.

¹²⁵ Can, 1993, s. 12-13.

¹²⁶ Halidi ve Ferruh, 1998, ss. 158, 159.

referans etkisi, sadece toplum nezdinde değil, Osmanlı devlet adamları nezdinde de misyoner eğitim faaliyetlerine önemli ölçüde meşruiyet kazandırmıştır.

Misyonerlik faaliyetlerinin Osmanlı devlet adamları nezdinde meşrulaştırılması ise, başlangıçta, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaanın din ve eğitim haklarına karşı öteden beri gösterdiği sistematik hoşgörüsünden yararlanmak tarzında olmuştur.

Öte yandan "Batı normlarında insan mükemmelliği ideal-leri Ortadoğu'da bazı liderlerce de makbul sayıldı. Mevcut dü-zenin tatminsizlik duyguları"¹²⁷ bu makbuliyeti daha da güçlendirmekteydi. Örneğin, "Sultan II. Mahmut, İmparatorluğu, içinde bulunduğu gerileme sürecinden kurtarmak istiyordu. Çağa ayak uydurmaya çalışan diğer toplumların liderleri gibi, egemenlik haklarından bir şey kaybetmeden Batılı güçlerden yardım sağlamak gibi bir yol izliyordu."¹²⁸ İşte bu da, misyonerlik faaliyetlerinin ve bu faaliyetlerin sürdürülmesine destek veren Batı politikalarının devlet nezdinde meşruiyet kazanmasında etkili oluyordu.

"Ortadoğu'da reform için iç dinamiğin şüphesiz, bir tek motoru vardı: İlerleme arzusu..."¹²⁹ Çünkü Batı'nın teknik ve bürokratik örgütlenme üstünlüğü, ilerlemenin doğrultusunu Batı olarak tayin ediyordu.

Misyonerler, "Azınlık ve yabancı okullarının, Osmanlı Devleti'ndeki faaliyet sebebi olarak kendi toplumlarının eğitilmesi, kendi kültür ve inançlarının yaşatılması, bilim ve teknolojik gelişmelerin Osmanlı'ya transferi"¹³⁰ gibi sempatik gerekçeler göstermişlerdir. Bu gerekçelerin devlet adamlarınca makul ve makbul karşılanmasında, sözünü ettiğimiz

¹²⁷ Can, 1993, s. 65.

¹²⁸ A.g.e., s. 26.

¹²⁹ A.g.e., s. 66.

¹³⁰ Ayverdi, 1976, s. 41 (akt. Ertuğrul, 2002, s. 224.)

“ilerleme arzusu”nun büyük rolü olmuştur.

Başından beri tüm faaliyetlerini meşrulaştırmaya son derece dikkat eden Batılı devletler ve mahalli temsilcileri olan okulları, süreç içinde Osmanlı devlet adamları ile ilişkilerini işbirliği noktasına kadar geliştirmişlerdir. Bu işbirliğinde amaçlara hizmet edecek en etkili alanın eğitim alanı olduğunun bilincinde olarak, eğitimde reform faaliyetleri gündeme getirilmiştir. “Osmanlı eğitimindeki Batılılaşma hareketinin teşviki ve etkileri konusunda hazır gerekçeler de vardır. Çünkü Osmanlı Devleti’nin bir gerileme dönemine girerek, eski gücünü yitirmesi, yapılan savaşlarda Avrupa karşısında yenik düşmesi idarecileri telaşlandırmış ve bir arayış içine itmiştir. Eski kudretin yeniden kazanılması için, devletin yeniden yapılanması, askerî ve eğitim sisteminin, üstünlüğü kabul edilen Avrupa’ya göre tanzimi”¹³¹ Osmanlı devlet adamlarınca da son derece meşru karşılanan reçetelerdir.

Misyonerler, Osmanlı topraklarına yerleşme ve kök salma aşamasında yukarıda örneklendirdiğimiz araçlarla meşruluğu sağlamışlardır. İleriki safhalarda ve özellikle misyoner okullarının Osmanlı Devleti’nin güvenliğini tehdit eden gelişmeleri yönlendirdiğinin somut olaylarla ortaya çıkması üzerine, misyonerler Batılı devletlerin diplomatik gücüne yaslanarak öncelikle mevcut konumlarını muhafaza etmişlerdir. Tanzimat ve Islahat Fermanları, hatta Kanun-i Esasi gibi belgelerle faaliyetlerini yasal zeminlere oturtarak daha da genişletme imkânlarına kavuşmuşlardır.

Sosyolojik savaş faaliyetlerinin meşrulaştırılması, sadece dinî azınlıkların ve etnik grupların değil, bizzatıhi Müslüman toplumun da farklılıklarının öne çıkmasına ve Osmanlı’ya güç veren sosyolojik dinamiklerin ortadan kaldırılmasına kapı açmıştır.

¹³¹ Kaya, 1977, s. 70 (akt. Ertuğrul, 2002, s. 239.)

DİPLOMATİK KORUMA

Batı'nın Osmanlı'ya yönelik sosyolojik müdahale stratejisi, "Kendi çıkarlarını imparatorluk bünyesindeki ulusal azınlıklar kanalıyla koruma yol ve yöntemleri geliştirme"¹³² temelinde oluşmaya başlamıştır.

Batılı devletlerin Osmanlı bünyesindeki azınlıklarla ilişkilerini dinî temelde geliştirmesi, Batı'da Aydınlanma Dönemi olarak kabul edilen döneme tekabül etmektedir ki, aydınlanma, Batı'nın dinden kendini soyutlaması, bilime, akla ve deneye yönelmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu paradoksu açıklayan tek bir gerekçe vardır, o da Osmanlı azınlıklarına gerçekleştirilecek sosyolojik müdahaleyi meşrulaştıracak tek araç dindir ve misyonerlerdir. Gerçekten de, Aydınlanma Dönemi olarak kabul edilen tarihlerde, Batılı devletlere şöyle bir baktığımızda ne görüyoruz? "Petrole, altına ve madene tapan Amerika, dünyanın yarısını, ruhî hayata ve dinden gelen barışa davet eden misyonerlerle işgal etmiştir. Fransa'yı kendi ülkesinde laik bir devlet görmemize rağmen dışarıda din adamlarını himaye eden bir devlet olarak buluruz. Fransa'dan kovulan Cizvitler, Fransa sınırları içinde Fransızlara düşmanca bir tavır takındıklarına karşın, Fransız sömürgelerinde, Fransa'nın çıkarlarını gözetken bulunmaz dostlardır. İtalya da böyledir. Papaya Vatikan şehrinin sınırları içinde hapis hayatı yaşatan, kiliseye karşı kin besleyen İtalya, bütün emperyalist politikasını misyonerlerin ve papazların çalışmaları üzerine kurmuştur. General High'in, İngiltere hükümetini Arap Yarımadası'na misyonerler göndermesi için teşvik ettiği gibi, diğer birçok İngiliz askerî elemanları da, bütün dünyaya misyonerlerini yaymak hususunda hükümetlerini yönlendirmişlerdir."¹³³

Batılı devletlerin misyonerlik faaliyetlerine diplomatik

¹³² Kocabaşoğlu, 1991, s. 119.

¹³³ Halidi ve Ferruh, 1998, ss. 29, 30.

destek vermelerini yadırgamamak gerekir. Bu destek, misyonerlerin Hıristiyanlığı tebliğ faaliyeti ile ilgili değildir. Kendi sosyolojik müdahale stratejileri açısından fonksiyonelliği oranında bu desteği vermektedirler. Batılı hükümetler, misyonerlerin çalışmalarını, kendi nüfuz alanlarının gelişmesinin aracı ve bu gelişmeye yardımcı olduğunu gördüklerinden, hem finansman ve hem de dış politika imkânları ile (yönetimler ile iyi ilişkiler kurarak) misyonerlere çalışmalarında destek olmuşlar,¹³⁴ onları kullanmak konusunda yarışmaya başlamışlardır.¹³⁵

“Amerikan BOARD Misyoner Teşkilatı, yüz yıllık çabanın sonucunda ele geçirdiği mevzileri, gayrimenkul mal varlığını ve Türkiye’de çalışma imkânını, zaman zaman kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmış”¹³⁶ ise de, ABD her seferinde diplomatik girişimlerle, bir şekilde misyonerlik faaliyetlerinin devamlılığını temin edebilmiştir.

Beyrut’taki Cizvit Fakültesinin uzun yıllar dekanlığını yapmış olan Papaz Şantur, “Misyoner Haçlı bayrağı altında gelir, geçmiş göz önünde bulundurur; gözlerini geleceği dike ve uzak yerlerden, Fransa ve Roma kıyılarından ıslık çalarak esen rüzgâra kulak verir. Dün atalarımızın (Haçlıların) haykırışlarını kulaklarımıza kadar getiren o rüzgârı, bugün engellemeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir”¹³⁷ derken, “Fransa ve Roma kıyılarından ıslık çalarak esen rüzgâr”ın başta Fransa olmak üzere, Batılı devletlerin diplomatik koruması olduğu unutulmamalıdır. Çünkü Cizvit misyonerler, “Fransız yönetimi, diğer büyük devletlerin aksine olarak, Beyrut’ta Haçlı ihtilalinin tamamlanması için büyük diplomatik kabiliyetini göstermesi

¹³⁴ Can, 1993, s. 16.

¹³⁵ Hocking, 1932, s. 165 (akt. Halidi ve Ferruh, 1998, s. 148.)

¹³⁶ Can, 1993, s. 157.

¹³⁷ Halidi ve Ferruh, 1998, s. 35.

gerekir"¹³⁸ diyerek, Fransız diplomatik korumasına olan ihtiyaçlarını her fırsatta dile getirmişlerdir.

Batılı devletler, misyonerlerin dinlerini tebliğ enerjisini, kendi siyasi ve ekonomik amaçlarına ustaca bağlayarak, misyonerlerin sömürgeciliğin öncülüğünü üstlenmesini ve bunun için de misyoner okullarının kendi sömürgeci politikaları doğrultusunda teşkilatlanmasını sağlamışlardır. İzledikleri strateji, kendi din, dil ve kültürlerini yaymanın yanında, siyasi etkinlik kazanmak, belli dinî ve etnik gruplar üzerinde söz sahibi olmak, ekonomik ve kültürel alanlarda çıkarlarına uygun sosyolojik şartlar meydana getirebilmektir. Bunun için de iki yol takip ettiler: Osmanlı topraklarındaki gayrimüslim okulları himaye etmek ve kendi toplumlarına hizmet veren devlet okulları açmak... Bunun için bütün Osmanlı tebaasına ve özellikle de gayrimüslimlere yardım ederek, onları ve eğitim kurumlarını, stratejilerine uygun bir şekilde teşkilatlandırdılar. Bu doğrultuda ilerleyen süreç, sosyolojik savaşın en fonksiyonel araçları olan eğitim kurumlarının giderek daha köklü ve kalıcı bir şekilde Osmanlı topraklarında konuşlandırılmasına imkân sağladı. Öyle ki, Osmanlı-misyoner okulları ilişkisi; Osmanlı-İngiltere, Osmanlı-ABD, Osmanlı-Rusya, Osmanlı-Almanya diplomasisinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

ETNİK SOSYOLOJİ

18. yüzyıldan itibaren oryantalist misyonerlerin mensubu oldukları devletlerin elçilikleri ile el ele vererek uyguladıkları politikalarla sosyal ve kültürel bilincin giderek Osmanlı'ya mensubiyet bağlarını kopardığı bilinmektedir. Hristiyan tebaa, hatta farklı etnik kimlikli Müslüman tebaa üzerinde yapılan çalışmalarla, Osmanlı veya Müslüman kimliği bir sosyal

¹³⁸ Les Jesuites en Syrie, X, 13 (akt. Halidi ve Ferruh, 1998, s. 36.)

tutkal olmaktan çıkarılmış, siyasi örgütlenmede etnik temel öne çıkarılarak Osmanlı tebaasının sosyolojik entegrasyonunu tahrip eden bir süreç başlatılmıştır. Bu süreçte kullanılan etki sistemi, iki temel unsurdan oluşmaktadır: Oryantalist misyonerlik ve etnik sosyoloji...

Osmanlı toplumunda Müslüman kimliğinin sağladığı dayanışma kapasitesi, öncelikle bu üst kimliği hedef haline getirmiştir. Ana strateji, İslam sosyolojisinin devre dışı bırakılması olmuştur. Ana sosyolojik taktik ise, etnik sosyolojinin devreye sokulmasıdır. Etnik kimliklerin dışlayıcılığının güçlendirilmesi ile İslam toplumları Müslüman kimlik bağlamından, etnik kimlik bağlamına indirgeneceklerdir. Çünkü İslam sosyolojisinden kopuş, toplumun etnik kimlik üstü bütünleşme ve dayanışma mafsallarının kopmasını sağlayacaktır. Böylece, Müslüman toplum, farklı etnik kimliklerin dar sınırları içine hapsedilmiş etnik toplumlara dönüşecektir. Toplum birlik, bütünlük ve dayanışma bağlamı etnik kimlik olan çok sayıda birbirine kapalı, ancak her biri dış müdahaleye açık parçalara ayrılacaktır.

Batılı güçlerin ve bölgesel müttefiklerinin sosyolojik savaş stratejisi, etnik sosyolojidir. İslam bölgesini, etnik sosyoloji sürecinde tutarak, etnik kesimleri karşılıklı olarak birbirlerine karşı organize etmişlerdir. Böylece etnik sosyoloji stratejisi ile İslam toplumlarının büyük boy dayanışması ve bunun yol açtığı siyasi ve askerî güç manipüle edilmiş ve halen de bu sürdürülmektedir.

Oryantalist misyonerler aracılığı ile oluşturulan etnik sosyoloji, Osmanlı'nın etnik kimlik, mezhep ve benzeri farklılıklar temelinde bölünerek medeniyet içi çatışmaya sürüklenmesine ve tarih sahnesinden silinmesine temel oluşturmuştur. Osmanlı'ya öldürücü darbe vuran geçmişteki Türk-Arap kopuşunun da, günümüzde gerçekleştirilmeye çalışılan, Türk-Kürt kopuşunun da arkasında etnik sosyoloji silahı bulunmaktadır.

İslam bölgesinin Ortadoğu alanını oluşturan Arap, Türk, Acem ve Kürt ana unsurları, sosyolojik süreci ve dolayısıyla dayanışma bağlamı değiştirilerek krizlere sürüklenmişlerdir. Etnik sosyoloji, İslam Dünyasında “medeniyet içi çatışmalar” beslemekte, bu çatışmaların askerî boyut kazanması, etnik kamplaşmayı daha da pekiştirip, derinleştirmekte, bütün diyalog kanallarını tıkayarak, farklı kimlikleri kalın zihinsel duvarlarla birbirine kapatmaktır. Etnik sosyolojinin ürettiği bu medeniyet içi çatışmalar, Batılı güçlerin müdahalesine zemin oluşturmaktadır.

Sosyolojik operasyonlar, hedef toplumların kültürlerine dair güvenilir bilgilerin elde edilmesini zorunlu kılmaktadır. İşte, misyonerlik ve Oryantalizm bu bağlamda Batılı sömürgeci güçlere en doğru ve güncel sosyolojik istihbaratı sağlamıştır. Bilindiği gibi oryantalistler, Doğu halklarının kültür ve inançlarını inceleyerek Batılılara politika seçenekleri üretmede katkıda bulunan araştırmacılarıdır. Örneğin, 19. yüzyıl oryantalistlerinden, *İslam Ansiklopedisi*’nin de yazarı olan Baron Carra de Vaux, dönemin Fransız yönetimine sunduğu raporda, “Etnik ve politik bölünmeleri kullanmak suretiyle İslam Dünyasını parçalamak ve manevi birliklerini kırmak”¹³⁹ tavsiyesi ile etnik sosyoloji stratejisini dile getiriyordu.

“Misyoner teşkilatlarının politikalarını çizenler, Osmanlı İmparatorluğu, İran, Hindistan gibi çeşitli kültür gruplarının aynı bir millet halinde yaşadıkları topraklar üzerinde, bu kültür gruplarının etrafında kendi kontrollerinde pek çok küçük devletçğin doğmasını sağlamak amacıyla, bu etnik grupları kendi etnik dillerinde eğitip, onlara ayrı bir millet olma şuuru vermeyi planlıyorlardı. Bu amaçla misyonerler, Ortadoğu’daki ırk, dil, din ve mezhep farklılıklarını, kendi çıkarlarına hiz-

¹³⁹ Hüseyin, 2006, s. 52.

met edecek doğrultuda evrimleştirmeyi temel politika haline getirmişlerdir.”¹⁴⁰

Farklı dinî veya etnik kökenlere sahip bir toplumda, eğer ‘ortak payda’ devre dışı bırakılır ise, bu takdirde birlik ve bütünlüğün bozulacağı, bunun da yalnızlaşan fertleri kendi ait olduğu alt kimlik dayanışmasına iteceği bir gerçektir. Yine bir başka gerçek ise, etnik kümelenmenin arkasından, bu kümeler arasındaki gerilimlerin doğal bir biçimde gelişecek olmasıdır. Çünkü etnik kimlikler dayanışma bağlamı haline geldiğinde, bu kimlikler arasındaki ilişki, biri diğerine hâkimiyet kurma, öbürü berikinin hâkimiyetinden kurtulma mücadelesi şeklinde gelişecektir. Güçlü etnik kimliğin diğerine tahakküm ettiği bir süreç sonunda, bu tahakküm giderek karşıtını besleyip geliştirecek ve hâkimiyet-mahkûmiyet çatışması ile etnik kimlik bağlamında sosyolojik ayrışma inşa edilerek, etnik kimlik Müslüman kimliğin inşa ettiği sosyal ve siyasal bütünlüğü ortadan kaldıracak bir dinamik haline gelecektir.

Bu sebeple ‘Hedef-12,’ etnik kimliklerdir. Bu kimliklere yapılacak sosyolojik saldırılar, o kitlede etnik ben algılarının yükseltilerek baskın hale getirilmesi noktasına teksif edilecektir. Bu strateji çerçevesinde, Osmanlı bünyesinde tezatları daha da artırmaya yönelik olarak, bütün içinde farklı, kendi içinde homojen ulusal kültürler ve farklı etnik grup veya azınlıklar meydana getirme süreci başlatılmış ve geniş bir zamana yayılan sosyolojik operasyonlarla bu süreç sürekli olarak beslenmiştir.

“Misyonerler, Osmanlıyı ve bütün Müslüman dünyasını ayrıştırıp parçalamada, ilk adım olarak güçlerini Ortadoğu’nun düşük, yerli Hristiyan tarikatlarının, Ermeni, Rum Hristiyanların, Nasturiler ve Kiptilerin yeniden doğmalarına ve canlanmalarına kanalize etmek zorunda kaldılar. Bu Doğu

¹⁴⁰ Can, 1993, s. 14.

Hristiyanları Amerikan misyonerlerinin bölgede tutunmalarını için sırt kemiği olmuştur.”¹⁴¹

Amerikan misyonerleri ve eğitimcileri, faaliyetlerini sadece Hristiyan kültür grupları ile sınırlandırmamışlardır. Aynı zamanda klasik Arap edebiyatının canlanmasını teşvik etmişler, böylece Osmanlı bünyesinde büyük bir kitleyi ve coğrafi alanı işgal eden farklı soydan Müslümanların da ayrışmasını sağlayacak “*modern Arap milliyetçiliğine*” zemin hazırlanmasına kültürel yatırım yapmışlardır.¹⁴² Bu yatırımlar tedricen etnik sosyolojiyi devreye sokarak Osmanlı’da sosyolojik dönüşümü sağlamıştır.

Misyoner okulları, sadece Hristiyan azınlıkları ve Arapları değil, aynı zamanda bizzat Türkleri de, İslam’a ve İslam dayanışması bağlamındaki inanç ve düşüncelere karşı ihtilalci bir kimliğe kavuşturmuştur. Bu ihtilalci kimliğin günümüze kadar yansımaları vardır. Bir zamanlar, dünya coğrafyasının güç denkleminde önemli bir yeri olan İslam dayanışması, etnik sosyoloji ile dağıtılmış ve küresel denklemden çıkarılmıştır. İslam bölgesinde günümüze kadar süren ihtilafları, sıcak çatışmaları, misyonerler eliyle başlatılan etnik sosyolojinin yol açtığı değişimlerden bağımsız olarak anlamlandırmak mümkün müdür? Bu sebeple, Osmanlı-Batı arasındaki sanayi devrimi sonrası savaşlarda olduğu gibi, Batı’nın taraf olduğu bütün modern savaşlarda, sosyolojik savaş daima stratejinin en önemli parçası olmuştur. Daima sosyolojik safhadan başlayarak politik ve askerî safhalara geçiş yapılmıştır.

Etnik sosyolojinin yol açtığı süreçlerin ve siyasi kurumlaşmaların Osmanlı’nın parçalanması ile sonuçlanması, misyonerliğin ve etnik sosyolojinin, Batı’nın sosyolojik müdahalelerinde ne derece etkili bir araç olduğunun açık bir göstergesidir.

¹⁴¹ A.g.e., s. 53.

¹⁴² A.g.e., s. 81.

Osmanlı'ya karşı yürütölen sosyolojik savaş zihinleri, gönülleri, duyguları, davranışları değıştirmiştir. İslam zihniyetini, etnik zihniyete; İslam kardeşliğini ve dayanışmasını, etnik kardeşliğe ve dayanışmaya indirgemıştır. Adeta, yeni bir insan ve toplum türü haline getirilen İslam toplumları etnik sosyoloji ile açık toplum özelliğini yitirmiş ve parçalanmıştır.

AYRIŞTIRMA VE YENİDEN GRUPLAMA

1819 yılından itibaren Protestanlığı yayma amacı ile Osmanlı ülkesinde faaliyete başlayan Amerikalı misyonerler, daha sonra, Osmanlı tebaası olan Müslüman ve Hristiyan kültür grupları içinde, *"kendi devletlerini kurma arzusu doğuracak tarzda"* sosyolojik ve politik faaliyetler göstermeye başlamışlardır.

"1913-1914 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tüm yabancı okullarda okuyan öğrencilerin üçte birinden fazlası Amerikan okullarında okuyordu. Bu okullardan mezun olanlar bir orta sınıf elemanı olarak toplumsal hayata katılıyor, aydınları milliyetçi düşüncelerle yetiştirip dindaşlarını bağımsızlık mücadelesi yönünde doktrine ediyorlardı."¹⁴³

Robert ve Beyrut Kolej, bu okulların başında gelir. Osmanlılık bilinci Robert Kolej'de; İslam dayanışması bilinci Beyrut Koleji'nde tahrip edilmiştir. Osmanlı toplumunun bu iki temel üst kimlik algısının değıştirilmesi, Osmanlı dayanışmasını sosyolojik temelden yoksun bırakmıştır.

"Robert Kolej, İstanbul Kolej ve Beyrut, Suriye Protestan Kolej, Ortadoğu'daki politik, ekonomik, sosyal ve kültürel değışmeye, Batılılaşma doğrultusunda şekil vermekten ibaret ABD politikasının gerçekleştirilmesine yardım edebilecek elit millî liderler yetiştirmiştir."¹⁴⁴

Misyoner faaliyetlerinde 1850'li yıllardan sonra yeni bir

¹⁴³ Bulaç, 2005.

¹⁴⁴ Can, 1993, s. 55.

cephe açılmıştır: “Avrupa Türkiye’si misyonu.” Amacı ise “Bulgarların Ortodoks hiyerarşisinin ve Türk despotizminin pençesinden kurtarılması”¹⁴⁵ olarak belirlenmiştir.

“Bulgaristan’ın ayrıştırılmasında bayrağı ilk açan misyoner, Robert Kolej’in kurucusu Cyrus Hamlin olduysa, sonuç alınmasına en çok emeği geçen misyoner de Cyrus’un damadı ve Kolej’in ünlü müdürü George Washburn’dur.”¹⁴⁶

Hindistan’dan Mağrip’e kadar Müslümanların gözbebeği Osmanlı İmparatorluğu, 1800’lü yılların başlarından beri sürdürülen yoğun sosyolojik operasyonlarla 1910’lu yıllara gelindiğinde artık batış işaretleri veriyordu. Osmanlı, siyasi ve askerî örgütlenme ve teknoloji üstünlüğü ile kapısına dayanan Batılı güçlerce istila ediliyordu. Batı karşısında düştüğü bu asimetrik pozisyonun yol açtığı hazırlıksızlığın ve tutarsızlığın ağırlaştırdığı bir askerî ve siyasi savunma içinde kısıtılmıştı. 1820’li yıllarda başlayan misyoner dalgası, artık, Batılı güçlerin yayılmacı dalgalarına dönüşmüştü. Osmanlı’nın siyasi ve askerî gücünün dayanağı olan sosyolojik zemin paramparça edilmişti.

Atilla İlhan, Osmanlı’nın dağıtılmasında misyoner okullarının rolünü şu şekilde dile getirmiştir: “Toplumcu bilgim arttıkça, Mekteb-i Sultani’nin ve Robert Kolej’in, bir de Mekteb-i Mülkiye’nin Osmanlı toplumunda İmparatorluğu dağıtmaya ve paylaşmaya kararlı emperyalist ülkelerce açılmış köprü başıları olduğuna aklım yetti.”¹⁴⁷

İslam bölgesinde açılan misyoner okullarının, birer sosyolojik savaş karargâhı olduğuna şüphe bulunmamaktadır. Çünkü kurucu ve yöneticilerinin çeşitli vesilelerle dile getirdikleri amaçlar ve bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetler, Osmanlı’nın sosyolojik varlığını hedef almaktadır ve

¹⁴⁵ Kocabaşoğlu, 1991, s. 122.

¹⁴⁶ A.g.e., s. 125.

¹⁴⁷ İlhan, 1982, ss. 169-170.

Osmanlı'nın iç tutarlılığını yitirerek dağılması bu faaliyetlerin sosyolojik karakterini doğrulamıştır.

1810 yılında Boston merkezli olarak kurulan Amerikan BOARD misyonerlik teşkilatı, daha kuruluşundan itibaren Osmanlı sınırları içerisinde başlıca beş misyon bölgesi oluşturmuştur. Bu misyonlar Suriye, Batı Türkiye, Doğu Türkiye, Merkezî Türkiye ve Avrupa Türkiye'si misyonlarıdır.¹⁴⁸ Bu misyon sahaları, sosyolojik etki alanlarını teşkil etmektedir.

Osmanlı'nın, tedrici olarak maruz kaldığı sosyolojik saldırılarla, bu etki alanlarında öncelikle bünyesindeki Hristiyan grupların, daha sonra da farklı soya mensup Müslümanların etnik ve mezhebî kimlikler ekseninde ayrıştırılması, bilahare bu kimliklerin siyasallaştırılması, daha sonra da gerçekleştirilen provokasyonlarla sistematik isyanlara dönüştürülmesi suretiyle parçalanmaya başladığı herkesçe bilinen tarihi bir vakıadır. Yoksa iddia edildiği gibi, bütün bu gelişmeler Osmanlıların, Avrupâda modern ulus devletin temellerinin atıldığı 1648 Westphalia antlaşmasıyla başlayan süreçten veya 1789 Fransız İhtilali ile yayılan özgürlük akımlarından etkilendiği ve bunun doğurduğu, doğal bir biçimde gelişen bir sosyolojik sürece bağlı olarak parçalandığı yönündeki Batı kaynaklı tarihsel ve sosyolojik yaklaşım, gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü takip eden süreçte, Osmanlı etnik sosyoloji ile parçalanırken, Batı'da ABD, AB ve SSCB gibi çok uluslu yapılar kurulmuştur. Bu süreçte, ABD ve AB uluslar farklılığını aşmış ise de, dinler farklılığını aşamamıştır. Batı medeniyeti bir Hristiyan-Yahudi medeniyeti olarak, İslam ve Uzakdoğu dinlerine kapalı bir medeniyet karakteri kazanmıştır. Batı, medeniyet içi dayanışmanın getirdiği güce, Batı dışı medeniyetlere ekonomik, siyasi ve askerî müdahale yönünde işlevsellik kazandırmıştır. Karşısında Batı dışı, özellikle de Müslüman top-

¹⁴⁸ Yücel, 2005, Önsöz.

lumların teşkil ettiği çok uluslu bir güç istememektedir. Batı, İslam sosyolojisinin birbirine açtığı ve yüzyıllarca açık toplum özelliğine kavuşturduğu farklı din, mezhep ve milliyetlerden oluşan Osmanlı toplumunu, etnik sosyoloji stratejisi ile birbirine kapalı ve dışlayıcı özelliklere kavuşturmuş ve bu farklılıkları birer medeniyet içi çatışma unsuru haline getirmiştir.

Dünya ekonomisinin tek elden biçimlendirilmesi, dünyanın bir yandan çok sayıda devlete bölünmesini, öte yandan çok ulusun bir devlet altında toplanmasını gerekli kılıyordu. Bu yapılanma, bir yandan çok uluslu bir devlet olan Osmanlı'nın jeokültürel sisteminin yol açtığı sosyolojik sürecin yerine etnik sosyolojinin ikamesini, öte yandan çok ulustan oluşan bir bölgede, Sovyetlerin kurulmasını sağlayacak bir jeokültürün ürettiği komünist sosyolojinin ikamesini gerektiriyordu. Öyle de oldu. Her iki olayda da ortada aşikâr bir müdahale bulunduğu açıktır: Sosyolojik müdahale.

Wallerstein, bu sosyolojik müdahaleyi şu şekilde dile getiriyor: "Modern dünyanın halkları, her zaman mevcut değildiler. Bu halklar yaratıldılar. Ve bazıları yaratılırken, potansiyel başka halklar ezilip parçalandı, kırılıp döküldü veya batırıldılar. Hatta halkların bir siyasi duygu ve düşünce odağı olarak ortaya çıkışı fazla gerilere gitmemektedir. Çoğu durumda, bir halkı yaratmada (ve diğer potansiyel halkları bastırmada) tek en güçlü kuvvet bir devletin tesisi idi. Verili bir anda (mesela, halk devletten önce varolduğu zaman) mevcut olmak suretiyle, devlete karşı yaratılan halklar bahsinde bile, bu gibi halklar kendilerinin halk olma duygularını pekiştirmede esas unsur olarak devlet olma peşine düştüler. Halklar nasıl her zaman mevcut değildiyse, devletler onlardan da az mevcudiyet sahibi idiler. Pre-modern siyasi varlıklarla kültürel bağ hususunda bazıları makul bir iddiada bulunabilseler bile, bütün devletlerimiz modern dünyanın yaratımlarıdır. (...) Devletlerarası sistem kapitalist dünya ekonominin siyasi üst yapısıdır

ve modern dünyanın kastı (enine boyuna düşünülmüş) bir icadıdır.”¹⁴⁹

Sözü edilen siyasi icadın gerçekleştirildiği en yaygın alan olan Osmanlı, maruz kaldığı sosyolojik saldırılara karşı bağımsızlık kazanmaya dönük olarak koruyucu sosyolojik savunma girişimlerinde bulunmuştur. Bünyesinden Hristiyan ve diğer din mensubu unsurlar ayrılmadan önce bütün unsurların en kapsayıcı kimliği olan ‘Osmanlıcılık’ akımını, bu unsurlardan farklı din mensuplarının parçalanması üzerine, kalan İslam dini mensubu olan farklı unsurların en kapsayıcı kimliği olan ‘İslamcılık’ akımını ön plana çıkardığı görülmektedir. Padişah Abdülhamit Han’ın 33 yıl toprak kaybetmeden Osmanlı’yı idare etmesinde, “İslam dayanışmasını” başarıyla canlı tutmasının yanında, Hristiyan tebaanın bağlı olduğu kiliseler arasındaki ihtilaflara bilinçli olarak müdahale etmemesinin de rolü olmuştur. Sultan Abdülhamit, İngiliz istihbaratı tarafından kullanılacağına dair öngörüsüyle, 1891 yılında Şerif Hüseyin ve ailesini İstanbul’a getirterek bir köşk tahsis eder ve aylık da bağlayarak 18 yıl boyunca kontrolü altına alır. Ancak, İttihatçılar tarafından tahttan indirilmesini müteakip, Şerif Hüseyin kontrolden çıkar.¹⁵⁰

Gelişen olaylar, Sultan Abdülhamit’i haklı çıkarmıştır. Osmanlı’dan Arap kopuşunun fitilini ateşleyen kişi Şerif Hüseyin olmuştur. Batılı güçler için “Uzun bir zaman diliminde, misyonerler aracılığı ile Arap milliyetçiliğine zemin hazırlayan kültürel yatırımların sonucunu alma zamanı gelmişti. Arap tarafında, bu stratejiyi uygulamada kullanılabilecek en müsait kişi, Haşimî ailesinin itibarını taşıyan Mekke Emiri Hüseyin idi. Nitekim İngilizler, Mekke Şerifi Hüseyin’e ‘Osmanlı boyunduruğu’ndan kurtulmaları halinde kendisine halifelik ve Arap ülkelerinin krallığını vaat etmişler; O da

¹⁴⁹ Wallerstein, 1998, s. 190.

¹⁵⁰ Armağan, 2006, s. 155.

10.6.1916 tarihinde Osmanlı'ya karşı Arap isyanını başlatmış; Mekke Emiri'nin bu muhalefeti, savaştaki Türkiye'ye ölümcül bir darbe indirmiş, Türkiye'yi 'İslam Birliği' tezinden yoksun bırakmıştır."¹⁵¹

Rusya'nın da rızası ile Fransa-İngiltere arasında Mayıs 1916'da gerçekleştirilen Sykes-Picot Anlaşması, "Son dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'nun nasıl parçalanacağı üzerinedir. Bu anlaşma [İmparatorluk sonrası] Ortadoğu'nun nasıl biçimleneceği konusunda tarihsel bir köşe taşıdır."¹⁵² Anlaşmaya göre, "Fransa Güney Akra'ya kadar uzanan bütün Suriye sahillerine el koyuyordu. İskenderun, İngiliz ticaretine açık bir transit limanı haline getirilmekteydi. Diğer yandan Dicle vadilerine kadar uzanan Suriye bölgesi de Fransız nüfuz sahası olarak kabul edilmişti."¹⁵³

Farklı soydan Müslümanların da Osmanlı'dan kopuşunun kaçınılmaz olduğunun anlaşılması üzerine, başarısız bir sosyolojik savunma taktiği olarak "Türkçülük" akımı öne çıkarılmış ise de, büyük boy bir ulusalcı dayanışma da inşa edilememiş, Osmanlı'yı ayakta tutacak bütün dayanışma bağamları ardı ardına devreden çıkarılmıştır.

İslam Dünyasının merkez ülkesini, ulus bağlamında bir siyasal yapıya dönüştürmek demek, bütün İslam Dünyasını irili ufaklı, etnik, sosyal, kültürel ve siyasi sınırlarla birbirlerine kapalı ulus temelli devletçiklere bölmek demektir. Nitekim daha da öteye geçilmiş, Arap ulusu bağlamı dahi kabile, emirlik gibi alt farklılıklar kullanılarak çözülmüştür. Böylece İslam bölgesindeki uçsuz bucaksız enerji ve hammadde kaynakları üzerinde, bu kaynakların Batılı güçlerce sömürülmesine engel olacak kapasitede hiçbir sosyolojik dayanışma ve dolayısıyla da büyük boy siyasi teşkilat kalmamıştır.

¹⁵¹ Kahraman, 1989. s. 102.

¹⁵² Bacık, 2007, s. 173.

¹⁵³ Çavdar, 1970, s. 165.

Günümüz İslam ülkeleri arasında, hatta aynı ülkenin bünyesinde farklı ulus ve alt etnik ve mezhebî kimlikler içinde “İslami motifler ağır basan milli kültürler, her ne kadar [Batı kültürü içinde] erimelerini engelliyorsa da, aynı kültürler, [Batı’ya karşı birleşip] bütünleşmeyi de önlüyor”¹⁵⁴ maalesef. Geçmişte en dramatik boyutlarda yaşanan etnik parçalanmalar, yeni devletlerin yöneticilerini, diktatörlüğe varan, içe kapanmış merkezi yönetimler kurmaya sevk eden korkuları beslemekte devam etmektedir. Ortak bağıni yitirmiş toplum kesimleri, istismara açık iki yanı keskin birer bıçak gibi, mevcut devletlerin de üniter yapısını bozmaya elverişli istikrarsızlıkların kaynağını oluşturuyor. Meşruiyetini merkezi otoritenin basıklarından alan isyanlara ve bunun istismarına kapı açıyor. Bu otoritenin gevşetilmesi ise, yine alt kimliklerin bağımsızlığa yönelmelerine fırsat oluşturuyor. Toplamlarının siyasal birlik bağlamını, etnik kimlik dayanışmasından Müslüman kimlik dayanışmasına raptedemeyen İslam devletlerinin akıbeti, yeni yeni kopuşlara doğru hızla ilerliyor. Bu parçalanma, etnik dayanışmayı ön planda tutan Afganistan ve Irak’taki topluluklarda fiilen gerçekleştirildi. Bu yeni sosyolojik duruma göre siyasal yapılanma çalışmaları sürdürülüyor.

Aslında etnik temelde iç çatışma yaşayan Müslüman toplamlarda, asıl çatışma etnik çatışmalar değil, din-milliyet çatışmasıdır. Etnik çatışmalar, din-milliyet çatışmasının tezahürleridir. Müslümanlar etnik çatışmanın bir tarafı olmakla aslında dinleri ile çatışmaya girdiklerinin farkında değiller. Batılı güçlerce bu dinî sapma doğrultusunda her türlü destek sağlanırken, örneğin, Türkiye gibi—sözümona—etnik bölücülüğe karşı savaş açan eski devlet yöneticileri, 1980’li yıllardan 2000’li yıllara kadar kendilerini de etnik bir taraf adına hareket etmekten alıkoyamamışlardır. Bu farklı kimliklerin

¹⁵⁴ Kahraman, 1989, s. 195.

aynı dine mensup olmalarının sağlayacağı dayanışma yerine, farklı etnik kimliklerin ürettiği çatışmaları körüklemişlerdir. Çünkü sosyolojik saldırılarla, ortak dinî kimliğe karşı aşılmaz önyargılarla kör edilmiş bulunuyorlardı. Uzun yıllardır kurtuluşu, halkının en samimi inanç ve değerlerinde değil, bizzat bu sosyolojik parçalanma süreçlerini planlayıp gerçekleştiren Batılı güçlerin desteğinde aramaktadırlar. Yakın geçmişe kadar, Irak'ın ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün—sözde—garanti edilmesine karşılık, sözü geçen bölgede ortak payda olan 'Müslüman kimliği' yerine etnik ve mezhebî alt kimlik dayanışmasının ön plana çıkarılması, bu kimliklerin siyasallaştırılması, kültürel hakların tanınması yönünde Batı diplomatik baskıları bir ayırıştırma ve yeni bir gruplama politikasının süreçlerinden ibaret bulunduğunu bir türlü anlayamıyorlar. Sosyolojik savaştan tamamen bihaberler.

Batı tarafından ulus devlet kavramının geliştirilmesi, "Sadece tanınan egemen devletlerin sayısı(nı) art(ır)makla kalmıyor, ulusların kendi kaderlerini tayin etme ilkesinin genel kabulü ayrılmaya daimi bir davetiye haline gelerek, o zamana değin Asya'da kök salmış, Afrika'da ise kimildanan yaygın ulusal hareketleri teşvik ediyordu."¹⁵⁵ Böylece sömürge alanları genişletiliyordu. Bölüp yeniden gruplama ve sömürgeci düzenleme süreci işliyordu. İslam bölgesi, ulusal ve etnik farklılıklarla ayrışarak küçük parçalara bölünüyor yani kontrol edilebilir devletçiklere indirgeniyordu. *Topluma ve yeni rejimlere, kendi kısa ve uzun vadedeki çıkarları ile bağdaşır bir nite-lik kazandırmak* yönündeki sosyolojik müdahale, siyasi meyvelerini veriyordu.

Böylece güya "Aynı zamanda, bariz teritoryal sınırları ve ulusal yasaları, meclisleri, dilleri, pasaportları, bayrakları, paraları ve hepsinden önemlisi vatandaşları olan bir 'hüküm-

¹⁵⁵ Wallerstein, 1998, s. 200.

ran devletler' ağı kur(ul)muş oluyordu. Yerkürenin tüm kara alanı bugün sayıları yüz elliyi aşan böylesi birimlere tamamen ayrılmış bulunmaktadır.¹⁵⁶ Bugün, "Afrika ve Ortadoğu cetvelle parsellenmiş, her isme bir bayrak ve bir diktatör bağışlanmıştı. Afrika ve Ortadoğu'daki her sınır, aslında İngiliz, Fransız ve ABD çıkar ve nüfuz alanlarının karşılaştığı yerdedir."¹⁵⁷

"Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sürecinde Ortadoğu'da kurulan irili ufaklı devletlerin temelinde hep Batılı eski kolonilerin imzaları vardır. Bu devletlere, "milliyetçilik akımını" yayarak, kendi kendilerine kurtuldukları izlenimi vermişlerdir. Mesela, İngilizlerin gitmesinden sonraki Mısır'a bakarsanız, Mısır nasyonalistlerinin bağımsızlık yolunda mangalda kül bırakmadıklarına şahit olursunuz. Tabii, nasyonalistler, elit-aydın kesimi oluşturunuyordu ve aslında ülkeye hâkim olan Batılı gücün (İngilizlerin) tezgâhında yetişmişti. Bu tek taraflı bir olaydır ve tamamen Batılı gücün kontrolünde gerçekleşmiştir. Ancak Batılılar, şartlara en uygun tavrı aldılar, alıyorlar. Kendilerine aracılık edecek yerli, Batılı eğitimden geçmiş bir elit kesimi zaten yetiştirmişlerdi. Ve bu kesimin kendi topraklarında iktidar hırsına kapılması normaldi. Yabancılar karşı halkı harekete geçirebilirlerdi.

Halkın bağımsızlık asabiyeti çatışmaya dönüşünce, daha usta politikacı olan İngilizler Mısır'dan 'uygun şartlarda' ayrılmasını bildi. Fakat, Cezayir halkını uzun ve yıkıcı bir mücadele bekliyordu.

Fransızlar ise Cezayir'de modası geçmiş bir hâkimiyet teorisinden vazgeçmemekte ısrar ediyordu. Uzun yıllar sonra da olsa Fransa, İngiltere'yi izlemek zorunda kaldı. Cezayir'in Müslüman halkı, yüzyılın en şanlı ve uzun direniş savaşlarından birini gerçekleştirdikten sonra, yönetimi Cezayir kökenli

¹⁵⁶ A.g.e., s. 227.

¹⁵⁷ Kahraman, 1989, s. 173.

olmaktan başka fazla bir özelliği bulunmayan bir elit kesime bıraktı ve yeniden sessizliğe gömüldü.”¹⁵⁸

İşte, “Cezayir kökenli olmaktan başka fazla bir özelliği bulunmayan elit kesimlere bırakılan yeni yönetimler” sömürgeci güçlerin çekildikleri topraklarda bıraktıkları yeni sömürge aygıtlarından ibaret bulunuyordu.

Eski sömürge aygıtlarının yerine yeni aygıtların yerleştirilmesi, klasik güç kullanımı yerine çok farklı güç unsurlarının, çok farklı alanlarda kullanımını ve çok farklı müdahale biçimlerini gerekli kılmıştır. Birinci dalga sosyolojik savaş ile ekonomik kaynakların bulunduğu topraklar askerî işgal kıvamına getirilmiş ve doğrudan sömürgeci aygıt olarak askerî işgal devreye girmiştir. Ancak, işgal edilen ülkelerin karşı askerî karakterli direniş güçlerini seferber etmesi ile doğrudan sömürgeci aygıtların mutlak üstünlüğü işlevini yitirmeye başlamıştır. Bu kez yeni sömürgeci aygıtların konuşlandırılmasını sağlamaya yönelik olarak kapsamı ve aygıtları genişletilmiş ikinci dalga sosyolojik savaş başlatılmıştır.

1890 küreselleşmesinde uygulanan kurucu ve düzenleyici sosyolojik savaş taktikleri arasında bulunan “ayrıştırma ve yeniden gruplama” sürecini daha iyi anlayabilmemiz için, konu ile ilgili birtakım kavramları açıklamakta yarar vardır. Bu kavramlar, eski ve yeni veya doğrudan ve dolaylı sömürgecilik, sınır ve bağımsızlık kavramlarıdır.

Eski yani doğrudan sömürgecilik, bir ülkenin bütün kaynaklarının askerî işgal yoluyla aktarılmasıdır.

Yeni yani dolaylı sömürgecilik ise, askerî işgale dayanmadan, sosyolojik operasyonlarla bir toplumun başka bir toplum üzerinde kurduğu tek yanlı çıkar ilişkisidir.

Dolaylı sömürgecilik, sosyolojik savaşla tesis edilir. Sosyolojik savaş operasyonları ile, kültürel sistemlerden, politik ve

¹⁵⁸ A.g.e., s. 110.

ekonomik sistemlere kadar bir dizi sistemler devreye sokulur. Bu sistemler, yerel güç odaklarının çıkarları ile örtüştürülerek, bu sistemler yerel muhafızlara teslim edilir.

Dolaylı sömürgecilik kavramını açık bir şekilde anlayabilmemiz için 'sınır' kavramına açıklık getirmekte de yarar görüyoruz. Günümüzde *sınır kavramı*, ülkelerin fiziksel sınırlarından daha öte bir anlam ifade etmektedir. Çünkü ülkeler arasında ve özellikle Batı ile İslam ülkeleri arasında fiziksel sınırların ardından, "O kadar somut olmayan sınır sorunları gelir: Batı hâkimiyetinde insan haklarına ilişkin yeni değerlerin yeni ekonomik düzenlerin dayatılması, her yerde varlık gösterip her yere ağırlığını koyan Batı medyasının karşısında Müslümanların kültürel özerkliğinin korunması, modern dünyada ayakta kalmak ve rekabet edebilmek açısından acil bir konu olan teknolojik sınırlar... Hatta insan davranışıyla ilgili sınırlar..."¹⁵⁹ İslam toplumları, bu soyut sınırlardan oluşan dünya haritasında yerini ve konumunu dahi bilmemektedir. Bu belirsizlik sebebiyle somut tehditler yerini soyut tehditlere bırakmıştır. "Coğrafi sınırların giderek belirsizleştiği uluslararası ortamda güvenlik ve tehdit algılamaları da niteliksel bir dönüşüm geçirmekte, coğrafi sınırların korunması kadar sanal alanların korunmasının da gerektiği fark edilmektedir."¹⁶⁰ Osmanlı somut toprak sınırlarını korumaya ve bu sınırların güvenliği için askerî yapılanmaya odaklanırken, Batılı güçler, sözünü ettiğimiz soyut sınırlarını çoktan genişletmeye başlamış bulunuyordu.

'Bağımsızlık' kavramı da sınır kavramının ifade ettiği bu yeni anlam çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Bağımsızlık kavramı, yeni hâkimiyet teorisi, dolaylı sömürgecilik politikalarına maruz kalan ülkelerde gerçek değil göstermelik bir bağımsızlığı ifade etmektedir. Uzun süren doğrudan

¹⁵⁹ Fuller ve Lesser, 1996, s. 42.

¹⁶⁰ Gürsoy, 2005, s. 104.

sömürge döneminde zorla yerleştirilen ekonomik ve politik sistem nedeniyle, fiilen bağımlı hale getirilen Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde, eski bağımsızlık simgelerine göstermelik olarak müsaade edilmiştir: Belli sınırlar, bayrak, ordu, lider, para vs. Halk bu simgelerle bağımsızlık duygusunu devam ettirir.¹⁶¹

İşte bu sebeple günümüzde *sınır kavramı* ülkelerin coğrafi sınırlarından daha öte bir anlam ifade etmektedir. Aynı şekilde bağımsızlık kavramı da... Örneğin, ABD'nin jeopolitik sınırları, ülkemiz de dahil olmak üzere tüm Ortadoğu, Kafkasya, Orta Asya, Uzak Doğu, Afrika, Balkanlar ve Avrupa'yı kapsamaktadır. Bu sınırlar içinde kalan hükümetler, ABD politikalarından bağımsız politikalar izlemesi halinde, politik, ekonomik ve hatta askeri müdahale ile karşılaşabilmektedirler.

Çoğu zaman, bu politik ve ekonomik, hatta askeri müdahaleler, halk nezdindeki bağımsızlık imajının korunması da gözetilerek, bu alanlarda işbirliği anlaşmaları şeklinde gerçekleştirilmektedir. Gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerle, ABD ve diğer gelişmiş Batılı ülkeler arasında yapılan anlaşmaları incelediğimizde, bu anlaşmaların iki yanlı çıkar dengesine dayanan adil anlaşmalar olmadığı, aksine ABD ve müttefiki diğer gelişmiş ülkelerin hammaddelere ve pazarlara ulaşım kanallarını açıcı ve güvence altına alan anlaşmalar olduğu görülecektir. Örneğin, İngilizlerle Osmanlı arasında imzalanan 1835 Baltalimanı Ticaret Sözleşmesi gibi.

Başta ABD olmak üzere, Batılı devletlerin, bu tür müdahalelerle dünyanın kalan coğrafyasında kendi fiziki sınırları dışında daha geniş bir coğrafyanın etnik bağlamda ayrıştırılıp, yeniden gruplandırılmasında, misyonerlik mekanizmasını ustaca kullanarak bu bölgede yapmış oldukları yüz yıllık sosyolojik savaşta gerçekleştirdikleri kültürel Batılılaşma yatırımlarının büyük rolü olmuştur.

¹⁶¹ Kahraman, 1989, s. 131.

Bu ayrıştırma ve yeniden gruplama politikalarının en canlı ve yakın örneğini Irak, Afganistan ve Sudan oluşturmaktadır. 1990'lı yılları hatırlayalım...

SOSYOLOJİK BİR PROVOKASYON: İHTİLAFLI SINIRLAR

Batılı güçlerin İslam Coğrafyasında geriye bıraktıkları silinmesi güç en önemli izlerden birincisi, siyasal bağlamı ulus ve ulus altı kimliklere dayanan devletler ise; ikincisi, bu devletlerin sınır yapılanmasının birbirleri ile yakınlaşmasını ve tam bir işbirliğini önleyecek, daha kötüsü çatışmasını sağlayacak fonksiyonellikte ihtilaflı çizilmesidir. Sınırdan kastımız, sadece klasik anlamı ile toprak sınırı değildir. Müslüman toplumları etnik, mezhep, lider ve rejim farklılıkları ile birbirine kapatan ve küskün komşulara dönüştüren ideolojik sınırları da kastediyoruz. Bu sosyolojik sınırlar, İslam bölgesinde kalıcı bir barışa kaynaklık etmekten uzak bir biçimde çizilip uymaya bırakılmış, ihtiyaç duyulduğunda uyandırılacak büyük ihtilafların altyapısını oluşturmaktadır. İhtilaflı sınırlar, kontrollü çatışma ile sadece hale değil bütün geleceğe de etki etmektedir. Böylece, örneğin toprak sınırları itibarıyla her ulus, "Kendisinin olması gerekenden daha dar sınırlara hapsedildiğini düşünmekte ve bölgesel stratejilerini bu farklılaşmayı yok edecek şekilde dizayn etmektedir."¹⁶²

Bilindiği üzere, İslam coğrafyası, öncelikle fiili bir işgal dönemi geçirmişti. Bu işgal döneminde, işgalci devletler geçmişten beri ayrıştırıp paylaştıkları bölgeleri, kendi işgal ettikleri alanların karşılaşma çizgilerine göre sınırlandırmışlardı. Bağımsızlık mücadeleleri başlayınca, geri çekilirken, bilinçli olarak bölge devletleri arasında husumetlere yol açacak şekilde ihtilaflı sınırlar oluşturdular. "İki Avrupa devletinin askerî bir-

¹⁶² Davutoğlu, 2009, s. 361.

liklerinin karşı karşıya geldiği nokta, sınırın çizilmesinde bir başlangıç noktası olarak kullanılabilirdi. (...) Nitekim kısa bir süre sonra herkes komşusunun toprakları üzerinde hak iddia etmeğe başladı. Komşular hem pahalı hem de yararsız savaşların tarafları oldular.”¹⁶³ Hatta sadece ihtilaflı sınırlar oluşturmakla kalmadılar, İsrail gibi, dışarıdan getirilen bir halkı, İslam Dünyasının merkezine yerleştirerek, uzun yıllar bölgenin huzur ve istikrarını bozan bir Yahudi devletini de kurabildiler. Böylece bütünüyle İslam Dünyasının dönüştürüldüğü Orta-doğu, halkının değerleri ile barışık olmayan, halkının çıkarları ile bağdaşmayan, sadece yarı Batılılaşmış elit yönetici kesimlerin ve ailelerin otorite ve çıkarlarını temsil eden rejimlerden ibaret çok sayıda devletlere parçalanmış oldu.

“Afrika devletleri, bünyelerindeki ayrılıkçı grupların elinde paramparça oldu. Kongo’da Katanga, Nijerya’da Biafra, zencilerin çoğunlukta olduğu Çad’da Araplar, Arapların çoğunlukta olduğu Sudan, Eritre ve Etyopya’da zenciler hep baş ağrısı oldular. Ürdün, Lübnan, Irak ve Suriye ayrılıkçı grupların varlığından büyük rahatsızlıklar duydu, istikrarsızlığa sürüklendi.”¹⁶⁴

Dünyanın diğer sömürge sahası olan Latin Amerika bölgesinde de durum farklı olmamıştı. Bu bölgelere baktığımızda da şaşırtıcı şekilde ihtilaflı sınırlar stratejisinin uygulandığı; buralarda kurulan irili ufaklı devletlerin, kendi aralarında yıllar süren husumetlerle, birbirlerini yiyip bitirdikleri görülmektedir. Aynı şekilde Asya sahası da ihtilaflı sınırlarla şekillendirilerek, bölgesel barış ve dayanışmalar yok edilmiştir.

İhtilaflı sınırlar politikası, sadece toprakların sınırlarını çizmiyor, “Bir etnik grubu iki devlet arasında bölüyor ya da birden çok etnik grubu aynı devletin sınırları içinde bırakıyor-

¹⁶³ Harrison, 1990, ss. 265-266.

¹⁶⁴ A.g.e., s. 275.

du.”¹⁶⁵ Böylece, aynı anda hem iki komşu devleti toprak sınırı ihtilafına sürüklüyor hem de içeride etnik çatışma ve ayrılma tehlikesini canlı tutarak iç istikrarsızlığı besliyordu. Bu karşılıklı fiili veya potansiyel tehditler, devletlerin hem sınırdaş devlete hem de iç istikrarsızlık unsurlarına karşı yapılanmasına yol açıyordu. Merkezî kurumu ordu olan rejimler ortaya çıkıyordu. Bu ülkelerde ordular, kendini çerçeveleyen sınır ülkelerin dış tehditlerine olduğu kadar, iç tehditlere de odaklı bir organizasyona dönüştürülmüş, bu da dışarıda çatışmalara, içeride darbelere, askerî müdahalelere yol açmıştır. Bu çatışmaların taraflarının silah alım pazarlarına dönüşmelerinin ve bunun kimin işine yarayacağını izahına lüzum yok sanırız... Sonuç: “Kalkınma için harcayacakları paraları askerî amaçlar için harcayan; kıt kaynaklarını kalkınma için değil, savaş için, güçlü ordu için tahsis eden devletler...”¹⁶⁶

Kısaca, “ihtilafî sınırlar politikası,” bölgesel dayanışmalara imkân tanımayan, bölgeyi çatışma alanlarına dönüştüren, alan unsurlarını karşılıklı silahlanma yarışına iten, orduların dış ve iç tehditlere göre yapılandırılmasına yol açan, kendi halkı ve komşuları ile barışık olmayan kapalı rejimler üreten, böylece dünyanın geniş sahalarını ayırışan, çatışan, zayıf, Batı üretim mallarına açık bir tüketim ve hammadde pazarına dönüştüren çok fonksiyonlu sosyolojik bir provokasyon mekanizması olarak karşımıza çıkıyor.

TÜKETİM MODERNLEŞMESİ

Sosyolojik savaşın en önemli aşamalarından biri, Batı'nın emperyalist politikalarını uygulayabileceği bir sosyal, siyasal, ekonomik ve teknik yapıya aracılık eden bir rejim yani sonuna

¹⁶⁵ Gürsoy, 2005, s. 125.

¹⁶⁶ Harrison, 1990, s. 269.

kadar istismara açık bir yönetim anlayışı teşekkül ettirmektedir. Bu gerçekleştirildikten sonra, ileriki aşamada tüketim toplumu oluşturma süreci ön plana çıkacaktır. Bu süreçte, toplumu ekonomik istismara elverişli hale getiren, örneğin Batı insanı gibi üretici nitelikler taşımayan, ancak onun gibi modern tüketim tutkularına sahip, dayanışmacı değil kozmopolit bir insan tipi üretecek bir kültür politikası devlet eliyle devreye girecektir. Bu aynı zamanda, bu kültür politikası çizgisi dışına çıkan kültür ve eğitim yönelişlerinin devlet eliyle denetimi ve engellenmesi anlamına da gelmektedir.

Batı hayranı ve tüketim toplumu üyesi bir vatandaş türünden oluşan, uzun vadede gerçekleştirilecek her türlü ekonomik ve siyasi istismara müsait bir halk kitlesi oluşturulması, disiplin değerlerinin tahrip edilerek birlik, beraberlik, barış ve kalkınmaya vasıfsızlaşmış, bilinçsiz, idraksız, sefil ve buhranlı kişiliklerin çoğaltılması ve bu özelliklerin ortak karakter halini alması sosyolojik savaşın en önemli hedefleri arasında yer alır.

Sistemden beslenen, işbirliğine açık yerli ayrıcalıklı vatandaş ve bürokrat kadro ve tüketim toplumu kimliği, ancak *"kültürel yozlaşma (yabancılaşma)"* üzerine bina edilebilir. İşte, sosyolojik operasyonlarla hedef topluma yöneltilecek öğretiler, böyle bir kültürel yozlaşma ve kimlik krizi ya da ikilemi meydana getirmeyi hedefler. Emperyalizm, ilkin dinsel ve kültürel kurumlarını illeterek orada Batı kültürüne uygun ve bu kültürün iletkeni olmuş bir aydın tabakası oluşturmakta, bilahare bunlarla yine *"Batı kültürü iletkeni"* medyatik bir atmosfer meydana getirmekte, sonra da bunları sosyolojik operasyonlarını gerçekleştirmede silah ve malzeme olarak kullanmaktadır.

Sosyolojik savaşın en güçlü silahlarından biri de, toplumda fonksiyonel bir genel algının yerleştirilmesidir. Bu algı sayesinde, modern Batılı yaşam, son derece doğal, tarz olarak her-

kesçe benimsenmesi çok normal ve tabii, bugün olmasa yarın gerçekleşecek, ekonomik büyümenin ve en genel anlamıyla gelişmenin kaçınılmaz tezahürleri olarak algılandığında, artık hiçbir baskı ve zorlama aracına gerek kalmadan o toplum için sınırsız biçimlendirme imkânlarına kapı açılmış olacaktır.¹⁶⁷ Sosyolojik savaşın hedef kitlede bu algıyı gerçekleştirme başarısı, artık bu algının belirleyici olduğu değişim süreçlerini başlatacaktır.

“Amerikan sosyal bilimi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yıllarda özellikle üstündü. Dünya ekonomisinin çevresel alanlarındaki toplumsal dönüşüm süreçlerini kurumsallaştırmanın aracı olarak *modernleşme* kavramını sundular. Bu kuramın savunucuları, bütün ülkelerin gelenekselcilikten modernliğe giden yolda esas olarak benzer bir patikadan geçtikleri tarzındaki iddialarının evrenselliğini kanıtlamaya çabaladılar.”¹⁶⁸

Bu algının yerleştirildiği toplumlarda, modern değişimlere karşı çıkmanın hiçbir haklı nedeni kalmamıştı. Modern yaşam ürünlerinin yol açtığı referans etkisi karşısında kitlelerin aklı, kalbi, kulakları ve gözleri kamaşmıştır. Çünkü modernleşme Batı karşısında geri kalmışlığı aşmanın yolu olarak görülmekte ve teknolojinin günlük yaşamda sağladığı rahatlık hızla yaygınlaşmaktadır. Bu kitleye, modernleşmenin paradokslarına dikkat çeken, “Kendi kültürel değerlerimizi koruyarak bilim ve teknolojiye yönümüzü dönelim, tüketim pazarı olmayalım” türünden telkinler fayda getirmemektedir. Çünkü toplumsal algı, modernleşmenin, kültürel değerleri, etnik kimlikleri ve dinî yaşamı dönüştüren ve bozan bir süreç olacağını, üretim modernleşmesini değil tüketim modernleşmesini sağlayacağını anlamaktan oldukça uzaklaşmıştır. Zaten, bu algının hâkim olduğu bir toplumda, bu tür düşüncelerin sosyo-

¹⁶⁷ A.g.e., s. 39.

¹⁶⁸ Wallerstein, 1998, s. 204.

lojik savaş unsurlarınca derhal 'irtica' suçlamaları ile bertaraf edilmesi oldukça kolay olacaktır. Batı menşeli ürünlerin ticaretini yapanlardan, bu ürünlerden vergi alan iktidarlara kadar birçok iç ve dış dinamik, tüketim modernleşmesinin destekçisi olacaktır.

Öte yandan, hedef toplumların kendi iç dinamikleri ile sanayileşme yani üretim modernleşmesi sürecine girmesinin engellenmesi, sosyolojik savaşın diğer bir cephesini oluşturmaktadır. "Avrupa bir yandan kendi endüstrileşme sürecini tamamlarken, öte yandan da elinin ulaşabildiği her yerde endüstrileşme çabalarını baltaladı. Sömürgecilerin endüstrileri ile rekabet edebilecek yerli endüstrilerin kurulmaması için her türlü çabayı gösterdiler. Her nasılsa vücut bulabilmiş yerli endüstri kurumlarını ise acımasızca saf dışı bıraktılar. Bu iş için seçtikleri yol ise ne serbest rekabet esasına dayanıyordu, ne de adil bir yoldu. İran'dan, Çin'den, Hindistan'dan gelen tekstil ürünlerinin İngiltere'de satışı kesinlikle yasaklanmıştı. İngiltere Hindistan'a tekstil makinelerinin ihracatını yasaklayarak, İngiliz endüstri ürünleriyle Hindistan pazarını adeta işgal altına aldı ve bu ülkede endüstri namına ne varsa kasıtlı olarak tahrip etti. İngiliz malları Hindistan'a gümrük vergisiz olarak sokuluyordu. Hindistan'da üretilenler ise bir kentten diğerine giderken dâhili gümrük vergilerine tabi tutuluyordu. Bu suretle Hindistan'ın bir kentinde üretilenler bir başka kentinde, üzerine konan gümrük vergileri sebebiyle ateş pahasına yükseilirken, İngiliz malları sudan ucuz fiyatlarla satılıyordu. (...) On dokuzuncu asrın başına kadar Hindistan tekstil ihracatçısı bir ülkediydi. İngiltere, Hindistan'ı tekstil ithal eden bir ülke haline getirdi."¹⁶⁹

Acaba böyle bir netice nasıl elde edilmiş olabilir ki? Tekstil ihraç eden Hindistan, nasıl oluyor da, kendi şehirleri arasında

¹⁶⁹ Harrison, 1990, s. 126.

dahi gümrük uygulaması ile kendi ürünlerini pahalı ve dolayısıyla, ülkeye gümrükten muaf olarak girmesine müsaade ettiği İngiliz ürünleri ile rekabet edemez duruma düşürebiliyor? Sonuçta, İngilizler Hindistan halkına bu malları silah zoruyla satmamaktadır. Belki Hindistan yöneticileri askeri yaptırımlarla kontrol edilmektedir. Bu tür uygulamalar için yasal düzenleme yapmaya mecbur bırakılmaktadır. Ama halkın tüketim davranışlarının İngiliz çıkarlarına hizmet edecek şekilde gerçekleşmesini, sadece İngiliz işgali ile açıklamak yeterli olmayacaktır. Ortada bir kitle davranışı var ise, bu davranış birilerinin istediği davranış ise, bu davranışın tasarlanmış ve sosyal bir olgu haline gelmesi için üzerinde çalışılmış olduğu kesindir.

Sadece Hindistan'da değil, sadece tekstil ürünlerinde değil, bütün Üçüncü Dünyada ve bütün ürünlerde tüketim modernleşmesinin yegâne sonucu, üretim modernleşmesini gerçekleştirmiş ülkelere bağımlılık olmuştur. Sözde bağımsız devletler, aslında bir başka devletin kültürel ve ekonomik sınırları içinde yer alan uydu devletlere dönüşmüştür. Hatta geçmişteki Varşova Paktı ve NATO gibi ikili güvenlik sistemleri, bu sistemlerin kapsama alanlarındaki toplumları askerî olarak da kendi sınırları içine almıştır.

Bugün, Üçüncü Dünya toplumlarında ilerleme sanılan şeyler, aslında sahip olunmasında Batı tarafından bir sakınca görülmeyen, hatta bu toplumların daha verimli ve alım gücü bulunan bir pazar olması, yani emperyalist gücün ekonomisini tamamlayıcı bir unsur¹⁷⁰ olması bakımından yararlı görülen gelişmelerdir. Batı, Batı dışı toplumların bilim ve teknoloji transferi konusundaki taleplerini, geri teknoloji transferi yoluyladeşarj etmektedir.

¹⁷⁰ Fuller, 2011, s. 280.

HALKI VE DEĞERLERİ İLE TUTARSIZ REJİMLER

Müslüman toplumların politik evriminde, İslam faktörünün baskın hale gelmesi veya böyle bir gelişmenin kaçınılmazlığı, Batı ile bu Müslüman toplumlar arasında bir yönlendirme ilişkisini gündeme getirdi. Bu ilişki, İslam coğrafyasında devlet-halk arasında da—Batı çıkarlarına hizmet eden—yeni bir ilişki biçimini gerekli kılıyordu.

“Yani, bölgede, bilfiil işgal suretiyle yönetme işlevi görebilecek daha kamufle bir yönetim tarzı geliştirmek gerekiyordu. İşte, böyle bir yönetim tarzı oluşturabilmek, inanç ve kültür aidiyeti değiştirilmiş bir aydın kitle üretmekten geçiyordu. Çünkü böyle bir yönetimi teşkilatlandırmada ve sürekliliğini sağlamada kullanılabilecek yegâne manivela, kendisini Fransız olarak tanımlayan Fransız sömürgeciliğinin Afrika’da yetiştirdiği siyah aydınlar gibi *Batıcı ve rejimperest* bir ideolojik koşullanmanın ürünü olan bir zihniyet ve trajik bir kültürel kimlik kazanmış aydın kitlesidir. Bu oluşumun yerli işbirlikçi işlevine ayarlanması, toplumun inanç ve kültür değerlerine karşı sözünü ettiğimiz ideolojik koşullandırmanın yanında, bir şekilde sistemden yararlanma statüsü tanıma ile mümkündür. Bu zihniyeti eğitimde, siyasette, ekonomide, orduda, sanayide bürokratikleştirmekle ve medyatik kadrolaşmasını sağlamakla sözkonusu manivela süreklilik kazanacaktır. Yoksa, bu kadroların kendilerini yerli işbirlikçi olarak tanımlamaları veya kendilerinin böyle bir işlevi bulduğunun bilincinde olması şart değildir.

Toplumun inanç ve kültür kimliğine karşı bir örgütlenmeyi temsil eden ve halk iradesinden kaynaklanan meşruiyetten yoksun olan böyle bir yönetici zümre, kendi iktidarını güvence altına almayı dış desteklerde arayacaktır. Elbette bunun bedeli de, işbirliği olacaktır. Bu işbirliğinin ülke halkı yararına olmayacağı malumdur. Zaten işbirlikçi sistemin, milli kimliğin ana

unsuru olan inanç ve kültür değerlerini siyasetten, ticaretten, eğitimden, okuldan, kışladan ve tüm kamusal alandan dışlayan bir karakterde olması, bu değerlerle siyasi anlamda barışık olmaması, tesadüfi veya gerçekten halk yararına olduğu için değildir. Kendi toplumu ile mesafeli olmanın getireceği tutarsızlık, ister istemez bu rejimleri Batı ile sözünü ettiğimiz işbirliğine sürükleyecektir. Batı'nın, bölgeye müdahalesini meşrulaştıracak medeniyet içi çatışma mekanizmalarından biri zamanla çizilen '*ihtilaflı sınırlar*' idi. Bir diğeri ise, kendi toplumu ile meşruiyet sorunu bulunan, '*siyasi rejim*'dir. Toplumda yaygınlaştırılan kültürel kimlik krizi ve ideolojik kutuplaşmalar da gözönüne alınırsa, artık *bütün* dinamikleri birbiriyle bağdaşmaz hale getirilmiş bir ülke ve ülkeler topluluğu ortaya çıkmıştır. Bu ülke ve ülkeler topluluğunda ABD'nin ve müttefikleri diğer Batılı güçlerin nüfuz artırması ve genişletmesine yarayan, insaniyet namına harekete geçerek bölgeye ve iç işlerine müdahaleyi meşrulaştıracak bol bol vesileler ortaya çıkacaktır.

Öyle ki, böyle ülkelerde dış güçlerce iç politikanın ele geçirilmesi ve kendi emelleri için kullanılmaları, yerel hükümetlerin kendi politikalarını icra eden birer araç konumuna düşürülmesi, bu ülkelerdeki eğitimin, savunmanın, kendi eğitim ve kendi savunmalarının bir uzantısı haline getirilmesi mümkün hale gelmektedir.¹⁷¹

Müslüman devletlerin Batı karşısında tek gücü hammadde ve tüketici kitle anlamında ekonomik nitelikliyse, Batı'nın üstün politik ve askerî gücüne karşı şu veya bu şekilde onu kullanmamaları, örneğin, petrol ambargosu, Batı mamüllerini boykot, Süveyş kanalının kapatılması, boğazların kapatılması gibi¹⁷² Batı çıkarları için hayati tehlike teşkil edecek davranışların engellenmesi elbette bu işbirlikçi kadrolar ile sağlanabi-

¹⁷¹ Çağlayan, 2011, s. 246.

¹⁷² Fuller, 1996, s. 163.

lecektir. “Bu kadrolar, fiilen halkın çıkarları ile bağdaşmayan, gerçekte dış güçlerin çıkarlarına yataklık eden bir yapıyı, ideal rejim olarak empoze etmeli ve bu ideal sistem adına gerçekte, sözünü ettiğimiz bu fiili yapının bekçiliğini yaparak; devletler arası hiyerarşik sistemdeki, hiyerarşinin en tepesinde bulunan devletin (ABD) ve onun müttefiklerinin ekonomik ayrıcalıklarını rahatsız eden unsurları vekaleten ve gözünü kırpmadan cezalandırmalıdır.”¹⁷³

Bu türden rejimlerin bürokratik ve askerî vesayet ekseninde yapılandırıldığı görülür. Osmanlı sonrası oluşturulan “Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri düşünelim. Bu ülkeler hakkında bütün bildiğimiz, bir avuç asker ve hanedan... Halkın varlığından bahsedemeyiz.”¹⁷⁴ Bu rejimler, devrilme riskini işbirliği ile güvence altına almaktadırlar.¹⁷⁵

Suriye’de Sünni çoğunluk üzerinde Şii azınlık iktidarı, Irak’ta Şii çoğunluk üzerinde Sünni azınlık iktidarı kurulması, rejim ile halk arasında meşruiyet sorunu üretmeye dönük sosyolojik operasyonlardır. Nitekim, Irak’a gerçekleştirilen müdahalede, Suriye rejiminin Suriye halkına karşı yürüttüğü askerî operasyonlarda ve Mısır’da gerçekleştirilen askerî darbeye rejim-halk çelişkilerinin de önemli bir rolü bulunmaktadır.

Mesela, “Hindistan milli bir devlet karakteristiğine sahip değildir. Batı’nın (İngiltere’nin) ortaya çıkardığı suni bir yapının uyumsuz özelliklerini taşır. Fakat, her şey ‘demokrasi’ şemsiyesi altında Hindu aristokrasisinin kontrolüne terk edilmiştir. Hindistan’da Brahman sınıfı, bütün nüfusun % 3’ünü oluşturur, fakat ülke varlığının % 85’ini elinde bulundurur.”¹⁷⁶

Aynı durum Endonezya’da da geçerlidir. Hindistan’daki Brahman azınlığın rolü Endonezya’da Çin’li azınlığa verilmiş-

¹⁷³ Çağlayan, 2011, s. 247.

¹⁷⁴ Kahraman, 1989, s. 116.

¹⁷⁵ Gözen, 2004, s. 110.

¹⁷⁶ Kahraman, 1989, s. 144.

tir. Günümüzde ekonomik bakımdan kontrol edilebilirlik sınırlarını zorlayan Endonezya'da aniden ortaya çıkan istikrarsızlığın temelinde, bu azınlığın kullanılarak Endonezya'nın yeniden kontrol edilebilir bir çizgiye getirilmesi yatmaktadır.

Türkiye'deki seçim sistemi, ideolojik iktidarın hâkimiyet dönemi olan 2000'li yıllara kadar, "zayıf iktidar," hatta "iktidarsız iktidar" oluşturmaya dönüktür. İktidar koltuğu o kadar uzak ve zor bir mesafeye konulmuştur ki, politikacıların ömrü, bu uzun mesafedeki engellerle savaşmakla geçmiştir. İktidara gelinceye kadar, daha sonra da iktidarda kalabilmek için yaptıkları mücadele onların tüm enerjilerini tüketmekte, bu süreçte siyasi ahlak ister istemez yozlaşmaktadır. İktidar koltuğu adeta rodeo atı gibi hareketlidir ve üzerinde oturanı bir süre tutunabilmekten öte bir hareket yapamayacak kadar kısıtlamaktadır.

Bütün bu geçmiş dönem örneklerinde görülen ortak özellik, bu siyasi yapıların, milli çıkarlara hizmete elverişli bulunmayışı ve Batı, iç çıkar çevreleri ve sadık rejim bekçileri tarafından hassasiyetle korunmalarıdır.

İdeolojik tamponlar

KİMLİK KRİZİ, “TOPLUMU meydana getiren fertlerin, mensubiyet duygusunu azami ölçüde yitirmesi veya yanlış tavırlar geliştirmesidir.”¹⁷⁷ “Kimlik ikilemi ise, iç entegrasyonu, milli dayanışmayı bozmaya yönelik olarak, toplumda kendini farklı kimliklerle tanımlayan ve birbirine yabancılaşmış kesimler oluşmasıdır. Sosyolojik savaşın taktik amaçlarından biri de, ihtiyaç duyulan kimlik krizinin tahakkuk ettirildiği çevrelerdir.”¹⁷⁸ Çünkü kimlik krizinin yol açacağı çatışmalar, çözüm hususundaki görüşleri de çeşitlendirecektir. Bu görüş çeşitliliği, toplumun en kapsamlı kimliğine karşı dirençleri de besleyecektir. Bu ise, bu kimliğin alternatif olarak ortaya çıkmasını önleyecektir. Nitekim, “Emperyalist yönetim anlayışı, yerli alternatiflerin organik biçimde gelişimini teşvik etmeden geleneksel liderlik ve yönetim yapılarını parçalayarak, gele-

¹⁷⁷ İşçi, 1995, s. 82.

¹⁷⁸ Çağlayan, 2011, ss. 248-249.

neksel kurumları yıkarak ve kültürel kalıpları alt üst ederek Müslüman dünyasının doğal gelişimini bozmuştur.”¹⁷⁹ Bu açıdan toplum içi ideolojik çatışmalar fonksiyonel bir araç olarak kullanılmıştır. İşte, sosyolojik savaş taktiklerinden biri de, toplumun çözüm arayışlarını deşarj etmek için, farklı ideolojik akımları yaymak olarak karşımıza çıkmaktadır.

İslam dayanışması, diğer tüm alt kimlikleri de kapsar. Afganistan örneğinde görüldüğü gibi, Sovyetlere karşı savaşta İslam dayanışması Sovyetlerin çekilmesine yol açmıştır. Batı, Sovyet işgaline karşı İslam dayanışmasını kullanmıştır. Ancak, Sovyetlerin çekilmesi ile birlikte, İslam dayanışmasından eser kalmamış, etnik ve lider merkezli dayanışmalar öne çıkmış, iç çatışmalar başlamıştır. Bu çatışmalar ise, ABD ve müttefiklerinin Afganistan’ı işgalini meşrulaştırmıştır.

Sosyolojik savaşın hedefi olan toplumlarda, salt İslam kaynaklı büyük boy bir dayanışmanın ortaya çıkmasına yol açacak sosyolojik süreçler mümkün olduğunca yavaşlatılmaya ve engellenmeye çalışılmaktadır. Bunun için alt kimlik çeşitlendirmeleri beslenmekte, bu kimlikler etrafında yapay gruplar ve ideolojiler yaygınlaştırılmaktadır. Böylece bu toplumlar, ideolojik barikatlarla birbirinden ayrılmış kitlelere bölünmekte ve oluşturulan bu gruplar provoke edilerek çatışmalara sürüklenmektedir.

Afganistan’da olduğu gibi, Irak, Sudan, Pakistan, Suriye, Mısır ve Türkiye gibi Müslüman toplumların iç entegrasyonunu sağlayamamasının temelinde, bu toplumların kültürel kimlik ikilemine düşmesi, etnik kimliklerin, hatta İslami kimliğin kendi içindeki nüanslarının entegrasyona engel bir nitelik kazanması gibi bir sorun bulunmaktadır. Bu ülkelerin sosyoloji bakımından bütünleşmiş bir toplum haline gelememiş olması, her türlü politik ve askerî operasyonlara zemin oluşturmakta-

¹⁷⁹ Fuller, 2011, s. 268.

dır. Bu ülkelerdeki toplum içi çatışmalara dikkat edersek, bu çatışmalara aynı toplumun farklı sosyolojik kimliklerinin kaynaklık ettiği; bu farklılıkların özenle evrimleştirildiği ve desteklendiği görülür. Bu hususta, Pentagon'dan emekli Musevi lobisi ile ilişkileri bilinen Harold Rhode, Türkiye'de yaşanan Gezi Parkı olayları ile bağlantılı olarak yazmış olduğu bir yazısında "Türkiye'nin kimliğiyle ilgili savaş bitmiş değil"¹⁸⁰ diyerek, bu olayları sözünü ettiğimiz bu kimlik ikilemi ile açıklamaktadır.

Batı, misyonerlik faaliyetleri ile başlayan sosyolojik müdahalelerini, oryantalizm ve Ortadoğu araştırmaları şeklinde bir disipline dönüştürerek sürdürmüştür. Yüz yıllık misyoner eğitim ve kültür yatırımlarının sunduğu imkânları, ortaya çıkan yepyeni araçlarla, uzun vadede gelişen politik şartlara yeniden uyarlayarak, çıkarlarına hizmet eden daha kapsamlı sosyolojik süreçler oluşturmuştur.

"Tarihin seyrini değiştiren önemli bir olayı salt psikolojik yanılgılarla açıklamak doğru değildir ve böyle bir açıklama bize gerçeği ifade etmez."¹⁸¹ Ancak, Batı medeniyetinin bilim ve teknoloji üstünlüğünün ürettiği hayranlık psikolojisi, Batı kültürünün bilim ve teknoloji dışında kalan, hatta bunlarla müspet hiçbir bağlantısı bulunmayan yönlerinin de aynı psikoloji ile kıymetlendirilmesine yol açmıştır. Buna mukabil, bilim ve teknolojiye zaafı bulunan toplumlar, bu zaafı, kendi kültür ve medeniyetine izafe ederek, mukabil bir aşağılık kompleksine kapılmışlardır. Bu ise Batı dışı kültür ve medeniyetlerin, entelektüel düzeyde temsilini yok eden düşünce süreçlerini beslemiştir. Bu sebeple, uzun bir dönemin fikir atmosferini oluşturan ve topluma istikamet veren aydın kitlede, bilim ve bilimsel zihniyete dayanan, objektif ve rasyonel bir kültür ve medeniyet terkibi yerine, hayranlık ve aşağılık

¹⁸⁰ Kıvanç, 2013.

¹⁸¹ Bulaç, 1987, s. 17.

kompleksine dayalı, duygusal bir Batı taklitçiliği, çağdaşlaşma ve gelişme anlayışı haline gelmiştir.

Sözkonusu taklitçiliği, modern bilim ve teknolojinin vasıtası olarak gören bu zihniyet, kendi kültür ve medeniyet değerlerini hor ve hakir görmüş, bu konudaki toplumsal duyarlılık ve tepkileri, modern bilim ve teknolojiye karşı bir direnç olarak nitelemiş, toplumu ile bütünleşmekten çok, boğuşan bir kimlik kazanmıştır. Bu kimlik yapısı, toplum kimliği ile kıyasıya çatışarak, toplumun kendi kimlik değerlerine bağlılığını modernleşmeye ve kalkınmaya engel görerek, topluma karşı örgütlenmiş ideolojik bir sınıf oluşturmuşlardır. Bu elit ve örgütlü zümre, Batı'daki bilimsel gelişmelerin temelinde yatan modern bilim zihniyetinin temsilcisi olmak yerine, toplumun milli ve manevi kimlik değerlerine savaş açan ideolojik bir bağnazlığın en katı temsilcileri olmuşlardır. Siyasette, ekonomide ve güvende belirleyici olan bu elitler, toplumun kültürel dinamikleri aleyhinde manipüle edilebilen ve dolayısıyla da gerçekleştirilecek sosyolojik müdahalelerin önünü açan fonksiyonlar kazanmıştır.

"Genellikle taassup, yalnız dine musallat olmuş bir ruh hastalığı olarak bilinir. Hâlbuki bilim izafi bir fenomen iken, bilim mutaassıpları vardır. Siyaset politik bir eğilim iken, politikada mütecaviz bir taassup çevresi eksik değildir."¹⁸² Batı dışı toplumlar, kültürel Batılılaşma düşüncesi ve bu yönde gerçekleştirilen siyasal dönüşümlerin tartışılması mümkün olmayan, alternatif düşüncelerin irtica olarak kabul edildiği bir baskı ve taassup ortamı haline gelmişlerdir.

Toplumların kültürel dinamiklerinin, kendisini tahrip ve tasfiye edecek bir Batılılaşmaya mukavemet göstermesi tabiidir ve bu mukavemet, Batıcı aydınların zannettiği gibi kör bir taassup değildir. Bu mukavemetin, kalkınma ve çağdaşlaşma

¹⁸² Ayverdi, 1978, s. 104.

ile menfi bir münasebeti de yoktur. Çünkü "Halk, medeniyetin dinsizlik, cinsî laubalilik ve ahlaksızlık olmadığına, hele başıboşluk, mesuliyetsizlik ve sefahat ifade edemeyeceğine, örf ve adetlerine, geleneklerine bağlı kalmanın modernleşmeye engel teşkil etmeyeceğine inanmaktadır. Halkın bu anlayışının bilimsel gerçeklere ve anlayışa daha uygun düştüğünü kabul etmek zaruridir."¹⁸³

Elit kesimlerin, sosyolojik savaşların en stratejik hedeflerinden biri olduğu görülmektedir. Toplumdan ve kimlik değerlerinden koparılmış, kendi toplumunu anlamayan, ancak sürekli onu suçlayarak tahakküm eden elitler ile halk arasında, kültür ve değerlerin farklılığı adeta bir demirperde oluşturmaktadır. Halk ile yönetici elitler arasındaki ilişki, adeta müstemlekeçiler ile yerli halk arasındaki ilişki gibidir. Toplum, çağdaş gelişmelere ayak uydurmada, kendini temsil eden, peşine düşebileceği bir aydın kitle ihtiyacı ile kıvrınmaktadır. Bilindiği gibi, halkın bilim ve teknoloji alanında gerçekleştirecek değişimlere olan olumlu tavır ve yaklaşımı önemli bir noktadır. Ancak, elitlerin toplumun kimlik değerlerini, inançlarını hedef alan değişim baskıları, toplumsal tepkilere yol açmakta ve toplumun gerçekten ihtiyaç duyduğu değişimleri engellemektedir.

Toplumların anahtar azınlığını bunalıma iten her şey toplumu da bunalıma iter.¹⁸⁴ Elit kitlenin zaafı, ihtirasları, vassıfsızlıkları ve yanlış teşhisleri toplumun, kısa ve uzun vadede tüm hayatında belirecektir. Nitekim "Tarih, millet ve medeniyetlerin yükselmesi ve yıkılmasında birinci derecede amilin seçkinler ve aydınlar olduğunu göstermektedir."¹⁸⁵ Keza, sosyolojik savaş mihraklarının ilk kontrol altına almak ve bün-yevi bir zaaf haline getirmek istediği zümre de bu elit kitledir.

¹⁸³ Turhan, 1980, s. 446.

¹⁸⁴ Toynbee, 1980, s. 26.

¹⁸⁵ Turan, 1979, s. 75.

Çünkü “Bir milletin aydınları, o milletin beyni mesabesinde-
dir. Bir hamlenin, hatta küçük bir hareketin asgari şartı, vü-
cuttaki dinamizm ile beynin birleşmesidir. İşte, bir halkın di-
namizmi ile okumuş evlatlarının bilgisinin imtizaç edebilmesi
için gerekli şart, onların aynı hayatı paylaşmalarıdır. Kendi
hayatını paylaşmayanlara halk yabancılaşır; yabancılaşması
kendi çocuklarına karşı olduğu için herhangi bir reaksiyon-
da bulunmayabilir. Fakat istemeyerek dahi olsa, içgüdüleriyle
kendi kabuğuna çekilir. Okumuş çocukları ise taklit etmeğe
çalıştığı milletin hayatını yaşamak istediğinden, gözlerine es-
kinin devamı halinde görünen ve hatta geri kalmışlığın kronik
bir şekli olarak kabul ettikleri halkının hayatından koparlar.
Bu kopukluk devam ettiği sürece herhangi bir hamle yapmak
söz konusu değildir ve hatta zaman zaman görünen huzursuz-
luklar ve sürtüşmeler bu noktadan kaynaklanır.”¹⁸⁶

Gerçekten de zekânın karşısı zannedildiği gibi her zaman
geri zekâlılık değil, çoğu zaman koşullanmışlıktır. Koşullan-
dırmanın en fonksiyonel araçlarından biri de, ideolojilerdir.
Bu sebeple de “Batı, İslam ülkelerindeki çıkar mekanizmalarını
ayakta tutabilmek için, elbette, bu ülkelerin aydın ve yö-
neticileri ile açık bir ‘kendi ülke ve halkına ihanet ilişkisi’ kur-
mamaktadır. Batı’nın, sözünü ettiğimiz bu koşullandırma-
ları sayesinde, örneğin Tanzimat’tan itibaren ve hatta yakın geç-
mişimize kadar ülkemizde vatanseverlik ve memlekete hizmet
duyguları ile öyle icraatlar yapılmıştır ki bu icraatlar, gerçek-
te Batı siyasetinin toplumumuzdaki bir açılımıdır ve bilerek
yapıldığı taktirde, ancak bir ihanet olarak nitelendirilebilir.”¹⁸⁷

“Batılı akademisyenlerce türetilen köktendinci ve siyasal
İslam tanımlamalarının iç siyasette dışlayıcı bir biçimde be-
nimlenmesinin temel sebebi de, önüne bir sıfat eki getirilmiş
İslam’ın reddinin, iç-bilinç içinde reddedilmesi mümkün ol-

¹⁸⁶ Niyazi, s. 180.

¹⁸⁷ Çağlayan, 2011, s. 250.

mayan İslam'ın reddi anlamına gelmeyeceği rasyonalizasyonuna sığınarak psikolojik çelişkiyi ortadan kaldırma çabasıdır.”¹⁸⁸ Bu rasyonalizasyon ideolojik koşullandırma ile yapılmaktadır. Bu sayede, İslam ile mücadeleyi rasyonel gören ve bunu yaparken de “Biz de Müslümanız” diyebilenleri hayretle görmekteyiz.

Toplumların değişim ve dönüşüm dinamikmi, sadece bilim ve teknoloji ile sınırlı değildir. Zaman içinde kendi hastalıklarını teşhis eden toplumlar, kültürel yönelişler ve dönüşümler içine girebilmektedirler. Türk-İslam coğrafyasında uç veren kültürel yönelişler, bölgede Batı hegemonyasını tehdit eden ve sınırlayan yeni jeopolitik oluşumların habercisi olan sosyolojik tehditler olarak algılanmaktadır. Batı'nın, devletlerarası hiyerarşik sisteme kafa tutan bu kültürel yönelişlerden endişe duyması ve bu toplumları uluslararası toplumdan dışlayarak, aynı kültür dünyasının diğer üyeleri açısından kötü birer örnek durumuna düşürmeye çalışması beklenen bir tepki olacaktır. Küresel sisteme itaat ve boyun eğmişliği ihlal eden bir cephe oluşması ve bu cephenin genişlemesinin önlenmesi, Türk-İslam toplumlarında eğitimde, ekonomide ve siyasette belirleyici güçlerin Batıcı ideolojik kimliğinin muhafaza edilmesi ile mümkündür. Bu toplumların ortak paydası olan İslam'ın toplumda olumlu olarak ifade edilmesi için bütün kanalların kapatılarak olumsuz ifade biçimlerine kanalize edilmesi, terör olayları ile irtibatlandırma çabaları, laikliğin, toplumun değişik kesimlerinin karşılıklı hoşgörüsü anlamından uzak tutularak, toplumda laik olarak tanımlanan ayrı bir ideolojik kesim oluşturulması ve bu kesim dışındaki toplumsal kesimlerin rejime tehdit oluşturan kimlikler kategorisine itilmesi bu kültürel yönelişlerin kontrol altına alınmasında uygulanan fonksiyonel bir sosyolojik savaş taktiğidir.

¹⁸⁸ Davutoğlu, 1997.

Mısır ve Türkiye, bu taktiğin uygulandığı iki tipik Müslüman ülkedir.

AYDINLAR BATICI; DEĞERLER FUNDEMANTALİST VE İRTİCAİ

1890 küreselleşmesi ile yeryüzünde dünya ekonomik çarklarını Batı çıkarlarına ayarlayan bir ekonomik ve siyasi sistem inşa edilmiştir. Bu sistem, dünya coğrafyasının belli bir bölümünün hammadde kaynağı ve tüketim pazarına dönüştürülmesi esasına dayanmaktadır. Bu küresel sistemin kurulması ve korunması, bu coğrafyada yerleşik toplumlara planlı bir müdahaleyi gerekli kılar. 1890 küreselleşmesinde, hedef toplumların dayanışma dinamikleri hedef alınmıştır. Bu hedefe kilitlenmiş sosyolojik savaş kurumlarının başında, misyoner teşkilatları gelmektedir.

Misyoner teşkilatları ile işbirliği içinde olan Batılı teorisyenler, İslam toplumlarında kavramsal ve metodolojik bölünmeleri körüklemektedir. Her on yılda, yeni bir kavramı, bu toplumlarda kendilerine yakın olanlara benimsetmek suretiyle sürekli yönetenler-yönetilenler arasında kültürel ve ideolojik çatışmaya zemin oluşturmuşlardır. Geriye dönüp baktığımızda, başlangıçta misyoner teşkilatları, daha sonra ise oryantalistler, Ortadoğu Araştırma Merkezlerinde yetişen siyasi teorisyenler ve strateji uzmanlarının, İslam toplumunda yapay gruplaşmalar meydana getirmeye, bunları bir temele oturtmaya ve her grubu bir diğer grubun karşısına hasım olarak çıkartmaya muvaffak olduklarını görüyoruz. Bu husumet en geniş çerçevesi ile Batı-İslam arasında geliştirilmeye çalışılmaktadır.

İnsanların karşıtlıkları ve husumetleri, genellikle karşı oldukları şeyin özü ve hakikatinden değil, o şey hakkındaki algıdan kaynaklanır. Örneğin, İslam karşıtlarının karşı oldukları

şey, aslında İslam değil, kendi kafalarındaki İslam'dır. Bir insanı "İslam karşıtı" olarak tanımlarken, o insanın "İslam algısının" gerçek İslam ile örtüştüğünü, dolayısıyla da onun gerçek İslam'a karşı olduğunu zannediyoruz. Oysa o insanın "İslam" adını verdiği şeyin gerçek İslam ile uzaktan yakından bir ilgisi bulunmamaktadır. İslam'a hücum edenler, aslında kendi kafalarındaki İslam tasavvuruna hücum ediyorlar. İslam'ı, kendi İslam tasavvurları ile mahkûm ediyorlar. Hâlbuki bu tasavvuru zaten Müslümanlar da kabul etmeyecektir. Gerçekte İslam'ın özü ve hakikati ile yakından alakası olmayan, bu muhayyel kutuplaşmada iki tarafın kastettiği aynı şey değil. İşte, İslam'ın kafalardaki oryantalist algısını İslam zannederek karşı olmak kadar, bu algıyı yine İslam zannederek savunmak ve tepki göstermek de problemlerin kaynağını oluşturuyor. İslam ve Batı arasındaki İslam odaklı kutuplaşmanın ve dolayısıyla da çatışmanın temelinde bu kafalarda oluşan zanların tanımladığı İslam vardır. Bu kafalardaki İslam'ın hem Batı'da hem de bizatihi İslam Dünyasında planlı olarak oluşturulduğunu ve sosyolojik savaşın bir parçası olduğunu düşünüyoruz. İşte bu algının oluşturulmasında, oryantalizm, İslam'ın yorumlanmasına yönelik yeni bir disiplin yaratmak için tasarlanmış bir sömürgeci strateji¹⁸⁹ olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü üzere, oryantalizm, İslam Dünyasında etnik, mezhebî ve liderlik temelinde dayalı bölünme hatları oluşturmakla kalmayıp, aynı zamanda hem Batı hem de İslam Dünyasının insanların kafasında İslam'ın realitesini, olduğu gibi yansıtmayan, bilakis çarpıtan bir dizi algıları da inşa etmiştir.¹⁹⁰ Edward Said'e göre "İslam, Batı ile köklü bir anlaşmazlık içinde olan bir şey olarak tanımlanmakta ve bu gerginlik İslam'ın aslına uygun olarak tanınmasını radikal biçimde sınırlayan bir çerçeve oluşturmaktadır."¹⁹¹

¹⁸⁹ Hüseyin, 2006, s. 66.

¹⁹⁰ Köse, 2012, s. 20.

¹⁹¹ Said, 1981, s. 55 (akt. Hüseyin, 2006, s. 113.)

Oryantalist teorisyenler, kafalarda sözünü ettiğimiz algıları oluşturmak amacıyla, popülerize etmek istedikleri kavramları, yazdıkları sözde bilimsel kitaplarda, bilimsel bir üslup ile yerleştirdikleri ve gerek Batılı ve gerekse İslam toplumlarında elit kesimlere akademik araştırmalar ile ulaşılmış salt bilimsel hakikat olarak empoze ettikleri görülmektedir. Stratejik sosyolojik hedeflere uygun bir algı zemini oluşturmaya dönük olarak, metodolojik aygıtlar ve bol miktarda araştırma merkezleri oluşturulmuştur. Bu merkezler, İslam'a karşı, pragmatik kullanımı olan önyargılı tanımlamaları, tasnifleri, genellemeleri ve basitleştirmeleri ön plana çıkarıyorlar. İslam tehdidi kavramsallaştırması ile birlikte, daha politik muhtevallı, daha kategorik ve dışlayıcı bir üsluba yöneliyorlar. Batı medeniyetine yönelik İslam eksenli tepkilerin fundamentalist, radikal, geleneksel, seküler, siyasal İslam gibi kategorik tasnifler içinde değerlendirilmesi,¹⁹² kavramlar boyutunda gerçekleştirilen sosyolojik operasyonlardır. Oluşturulan bu kavramlarla algılanan İslam, Batıda olduğu kadar, bizzat İslam ülkelerinde de bir ayrılıkçı hareket ve irtica olarak algılanmaktadır.

Bugün İslam Dünyasında bir çok dinî davranış '*fundamentalist*' olarak nitelendirilmektedir. İslam, sadece kaba kuvveti telkin eden bir din olarak sunulmaktadır. Batı dünyası ve Batılaşmış kadrolar o kadar şartlandırılmıştır ki, İslam adeta terörizmle eş anlamlı hale getirilmiştir. Öyle ki, İslam'ın bireyin yaşantısına aksederek bir tavır veya kimlik şeklini alan her belirtisine '*fundamentalizm*'in, "*yasa dışı irticai görüşleri benimsemiş olmanın*" göstergesi olarak bakılmaktadır. Böylece Müslümanlar, bütün İslami inanç ve değerlerden uzaklaşmadıkça, fundamentalist ithamından kurtulamayacaklardır. İslam'a eklenen '*fundamentalist*,' '*radikal*,' '*terör*' gibi sıfatlar, İslam toplumlarının haklı davalarının dünya kamuoyunda ko-

¹⁹² Davutoğlu, 1997.

layca gözardı edilmesini sağlayan sihirli kelimelerdir. Çünkü Müslüman dünyanın yaşadığı her sorun, bir radikal İslamcılık sorunu olarak görülüyor. Müslüman dünyanın davasını savunan her kuruluş radikal, terörist örgüt olarak yaftalanıyor.

“Bir kısım Batılı ülkeler ve onların yeryüzündeki koruyucuları olan ABD, İslam ülkelerine hayat hakkı vermek istemiyor. Rusya da bu konuda onlarla paralel bir politika izliyor. Müşterek yağıyorlar. Yağımaya başkaldıranlara her türlü sıfatı veriyorlar.

Batı, İslam'ı kendi çıkarlarına karşı koyan kitlelerin ortak imanı olduğu için ona yaşama hakkı vermek istemiyor. Türk İstiklal savaşının başarısında, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların Ortadoğu ve Afrika İslam ülkelerinden atılmalarında, Rusya'daki Türk toplumlarının kendi kimliklerini korumalarında, Batı Trakya'da Türk varlığının yaşamaya devam etmesinde, Kıbrıs'ın bir bakıma bağımsız bir Türk Cumhuriyeti olmasında, Makedonya, Bosna-Hersek, Sancak, Arnavutluk ve başka bir çok ülkede ve ufalıp yutulmamış her toplumun yaşam savaşında İslam var. Bu toplumlara yaşama heyecanı veren dinamizme, yani İslam'a karşı, çıkarlarını tam oturtamamış toplumların saldırıda bulunmalarına ve her dönemde İslam varlığına yeni bir yafta vurmalarına şaşmamak gerekir. Şaşılacak olan şey, bu senaryoda başrol oyuncularının bizzat bu ülkelerin vatandaşları arasından çıkması.

Batı biliyor ki, kendisini birliğe (AB) götüren en büyük güç Hristiyanlıktır. Kapalı ve açık bir savaş sürdürdüğü, parçalayıp birbirine düşman kardeşler haline getirdiği İslam toplumunun gelecekte dayanışmasını sağlayacak tek etken faktör İslam'dır. Bu bakımdan Batı, İslam toplumunun bu şahdamarını etkisiz ve sevimsiz hale getirmek için elbette her türlü senaryoyu hazırlayacaktır. İşte, fundementalizm senaryosu bu filmin bir parçasıdır.”¹⁹³

¹⁹³ Şekerci, ss. 52-53.

Sözü edilen bu senaryo bir sosyolojik savaş senaryosudur ve amacı, hedef toplumların dayanışma kültürlerine karşı, o toplumların yönetici elitlerinde ağır önyargılar oluşturulmasıdır. İslam toplumlarında, yönetim etkinliğindeki kişi ve kurumlarda, tam da bu doğrultuda önyargıların hâkim olduğu görülmektedir. İslam toplumlarının iç ve bölgesel dayanışma değerlerinin kaynağı olan İslam inanç ve pratiklerine 'irtica' ve 'fundamentalizm' ile mücadele adı altında önleyici sosyolojik müdahale yapılmaktadır.

Bu kapsamda, öncelikle hedef toplumların dayanışma değerleri halka mahsus hurafeler olarak algılatılmaktadır. Bu değerlerin özü ve hakikati itibarıyla, aydın kesimler, siyasi ve bürokratik elitler, ekonomik gücü temsil edenler ve özellikle ordu tarafından temsilinin önlenmesi için her türlü tedbirler alınmaktadır. Hedef toplumların eğitim, siyasi, ekonomik ve askerî kurumlarının bu değerlerden arındırılması, dayanışma değerlerini bu merkezlere taşıyacak eğitilmiş kuşakların önünün kesilmesi, kısa ve uzun vadede bu merkezlerin yerli ve dinamik kimliği temsil edenlerin eline geçmesinin önlenmesi için gerekli her türlü sosyolojik önlemler alınmaktadır. Alınan bütün bu önlemleri aşanlar, ihraç mekanizması ve eğitim blokları ile sistem dışına çıkarılmaktadır.

İslam ülkelerindeki en fonksiyonel dayanışma dinamiğini oluşturan İslam'ın bizzat ülke aydın ve yöneticileri eliyle baltalanması, İslam'dan beslenecek iç ve bölgesel dayanışmaların engellenmesi, fundemantalizm ve irtica kavramları merkezinde gerçekleştirilen sosyolojik operasyonlarla sağlanmıştır. Bu operasyon, halk-elit-değer çatışmasını, halk-devlet-değer çatışması boyutuna taşıyan en fonksiyonel operasyon olmuştur. Çünkü siyasal kültürü belirleyenler elitlerdir ve devlet de elitlerin hâkimiyetindedir. Halk-elit-değer çatışması, İslam'a muhalefeti devlet boyutunda örgütleyecek bir etkiye yol açmıştır. Bu etki sayesinde İslam, irtica ile ilişkilendirilerek, yerel ik-

tidar mekanizmaları İslam aleyhine harekete geçirilmektedir. Küreselde ise İslam, bir medeniyetler çatışmasının terör silahını kullanacak aktörü olarak gösterilmektedir. "Müslüman dünyanın yaşanan gerginlikler bağlamında birer terör odağı olarak resmedilmesi, aslında Batı'da geleneksel olarak varlığını sürdüren İslam algısından bağımsız bir şekilde işlememektedir. Bu birbirini takviye eden ilişkiler ağı içinde medeniyetler çatışmasının doğması bugün (Batı'da) artık popüler bir beklenti haline dönüşmüştür."¹⁹⁴ "Uluslararası sistem, İslam'ın karşısına, yine kendi kurguladığı, dünya ölçeğinde bir terör ve kaos menbaı olan bir İslam'ı(!) rakip olarak çıkarmak istemektedir."¹⁹⁵

YEREL EĞİTİM SİSTEMLERİ

Başta Ortadoğu toplumları olmak üzere, Batı dışı toplumların uzun yıllardan beri içinde bulunduğu eğitim ortamı, Batı'nın kalkınma ve gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan yaşam tarzını, bu toplumların da kalkınma ve gelişmesini sağlayacak yegâne yol olarak telkin etmektedir.

Bu toplumlardaki yönetici ve aydınlar, Batı'daki bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeleri ve bu gelişmelerin sosyal hayata yansımalarını gördüklerinde, kültürel Batılılaşmayı kaçınılmaz bir çözüm olarak algılamaya başlamışlardır. Hâlbuki sanayileşmenin kültür temelleri ile sanayileşmenin yol açtığı kültür tamamen birbirinden farklıdır. Sanayileşme sonrası ortaya çıkan Batı yaşam tarzı, sanayileşmenin getirdiği bir değişim ve bir yaşam kültürü olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaşam kültürünün Batı dışı toplumlara aktarılması, bu toplumların sanayileşmesinden çok, birer tüketim toplumuna dönüşmesini sağlayacaktır. Ayrıca, ekonomik durum ile yaşam tarzı ara-

¹⁹⁴ Subaşı, 2007, s. 163.

¹⁹⁵ Çağlayan, 2011, s. 262.

sındaki dengesizliğin ahlaki alanda yozlaşmalara yol açması kaçınılmaz olacaktır. Bu yozlaşmalar, sadece Batı dışı toplum-
larda değil, bizatihi Batı toplumlarında da ortaya çıkmıştır.

Ancak, Batı'daki bu değişimleri tüm boyutları ile bir *'geliş-
me'* olarak algılama, Batı'nın manevi ve ahlaki alandaki geri-
lemesinin tezahürleri olarak ortaya çıkan yaşam tarzının da
medenileşmenin, çağdaşlaşmanın birer göstergesi olarak te-
lakki olunmasına yol açmıştır. Bu algı, maruz kalınan sosyo-
lojik savaşa karşı toplumun yalıtılmasının en fonksiyonel ara-
cı olan eğitim sisteminin kültürel Batılılaşma temeli üzerinde
kurgulanması gibi bir yanlışı da beraberinde getirmiştir. Böy-
lece eğitim sistemleri, sosyolojik değişimin kültürel Batılılaş-
ma doğrultusunda işlemesini sağlayacak elit kesimleri üreten,
bunu gerçekleştirdikçe de bu doğrultusunu pekiştiren bir me-
kanizmaya dönüşmüştür.

Batılılaşma bir kültürel değişim ve dönüşüm olgusudur.
Bu değişim ve dönüşüm, toplumun kendi geleneksel ve mane-
vi değerlerinden uzaklaşması anlamına da gelmektedir. Batı-
cı elitlere göre, bu uzaklaşma zaruridir. Çünkü Batıcı elitlerin
düşünce yapısında, mevcut milli ve manevi kimlik değerleri,
insanın hürriyetini elinden alan ve aklın muhakeme gücü-
nü durduran dogmatizm olarak kodlanmıştır. Batıcı elitler
bu kültürel kodlama sayesinde, milli ve manevi değerlerden
uzaklaştığı oranda, kalkınmanın önündeki engellerin kalka-
cağına inanmaktadır. Bu anlayış temelinde yapılandırılan eği-
tim sisteminde, özellikle yükseköğretimde, toplumun kimlik
değerleri, aklı sınırlayan birer dogma kabul edilmiş ve eğitim-
den dışlanmış veya olumsuzlanarak eğitim mevzuu yapılmış-
tır. İşte Batı dışı toplumsal yapılar, yıllardan beri böyle bir eği-
tim atmosferinde şekillenmiştir.

Kültürel Batılılaşma temeli üzerinde yapılandırılan eğitim
sisteminin en önemli mahzuru, yetiştirdiği aydın tipinde orta-
ya çıkmaktadır. Bu aydın tipi, fikirleri, inançları ve yaşantı tar-

zı itibarıyla, mensubu bulunduğu toplumun yücelttiği inanç ve değerlere yabancı ve hatta hasım bir hüviyet kazanmıştır. Bu inanç ve değerlere yaşantı planında bağlılığı, 'irtica' olarak algılamaktadır.

"Bir milletin çocukları kendilerine ait olan dinî, millî ve tarihî bilgileri, yani kim olduklarını, nasıl bir tarih ve ecda-da sahip bulunduklarını öğrenmeden, millî şahsiyetlerini kazanmadan yabancı milletlerin baskısı altına düşerlerse, bu yabancıların yaşantıları ve uygarlıkları gözlerinde büyür. Kendilerini böyle bir tarihten ve millî övünçten yoksun sanarak millî gururları kırılır, izzet-i nefisleri harap olur, kendilerini küçük görürler. Bu durum onları ecda-da, dine, tarihe ve mukaddes an'anelere karşı fena düşüncelere sürükler. O zaman bütün kabahati, millî mukaddesata, dedelerine ve tarihlerine yükletirler. Daha ileri gidecek olurlarsa bağlı oldukları milletle alakalarını kesmeye kalkarlar. Bunu yapamazlarsa dedelerin hareket tarzlarını hatalı görerek dinin, an'änenin ve mazinin kıymetsizliğine hükmederler. Bu düşünce ile binlerce yıllık millî tarihin yolunu değiştirmeye, bütün kutsal değerleri söküp atmaya, yabancılar da gördükleri veya öğrendikleri adet ve an'aneleri kendi milletlerine mal ve millî hayatlarına tatbik etmeğe elleri ile milletlerini mahvetmeye teşebbüs ederler. Böyleler sadece yabancı memleketlerde okuyanlar arasından değil, maarif sistemleri bozuk olan eğitim ve öğretim usullerinde millî harsları (kültür) ihmal edilmiş, yabancı kültürlere haddinden fazla önem verilmiş ulusların mekteplerinde bol bol yetişirler. Bu tip maarif sistemleri yabancı—müstevli—ideolojilere gönüllü yetiştiren uşak fabrikalarından başka bir şey değildirler. Bu okullarda yetişen insanlar, milletleri birbirine katmak, millî mazileri ve mukaddesatları yıkmak isteyen fesat teknisyenlerinin ellerinde en verimli bir araç olurlar. Bu yol milletin evladını milletin başına bela etmekten başka bir netice vermez. Gençlerinin millî şahsiyetlerini tesis edemeyen

milletler çocuklarını kendilerine hasım, düşmanlarına köle etmiş olurlar.”¹⁹⁶

Bir toplum için aydınlar ve eğitimli kuşaklar ne ölçüde fonksiyonel ise, sosyolojik saldırılar da o ölçüde aydınları ve bu kuşakları; dolayısıyla da hedef toplumların eğitim sistemlerini hedef alacaktır. Türkiye’de yaşanan 12 Eylül 1980 darbesinin ve 28 Şubat 1997 müdahalesinin eğitim alanında yaptığı önemli değişiklikler, sosyolojik müdahalenin en fonksiyonel aracı olarak eğitim sisteminin hedef alındığının açık bir göstergesidir.

İSLAM KARŞITI YEREL GÜÇLER

Bugün, İslam coğrafyasındaki siyasi rejimlerin yapısı, etnik ve kültürel farklılıklar, ülkelerin sınırları bir bütün olarak incelendiğinde görülecektir ki, bu bölge adeta bir tezatlar dünyasına dönüştürülmüştür ve bu durum da küresel güçlerin, bu bölge zenginliklerini adeta yağmalamasına imkân tanımaktadır. Bu sebeple İslam toplumlarının üst kimliğini oluşturan kültür kodlarından beslenen yeni bir dayanışmanın gelişmesi, emperyalist güçler açısından gelecekteki büyük tehdidin bir ucu olarak algılanmaktadır. İşte, böyle bir potansiyel tehdidin önünün alınmasında en fonksiyonel araçlar, İslam toplumlarının bünyelerinde oluşturdıkları İslam karşıtlığı ve bunu temsil eden kesimlerdir.

Bir toplumun ayrıştırılması, o toplumu bütünleştiren ortak paydaların, ortak inanç ve değerler sisteminin yasaklanması, dışlanması ve engellenmesi ile mümkündür. Bunu yapacak olanlar da, bizzatı bu toplumların bünyesinde oluşturulan inanç ve değer karşıtlarıdır. İslam’ın asimetrik özellikli jeokültürel ve jeopolitik gücünün farkında olan ABD ve müttefikleri,

¹⁹⁶ Uygur, 3. Basım, ss. 145-146.

İslam coğrafyasındaki “İslam karşıtlığını” desteklemekte ve bu karşıtlığı temsil edenlerle işbirliği yapmaktadır.

ABD Kongresi kütüphanesine bağlı olarak çalışan ve kongre üyelerini çeşitli konularda bilgilendirmek üzere raporlar hazırlayan araştırma bürosu, 15.3.1995 tarihinde “*Ortadoğu Ülkelerinde İslamcı Akımlar*” başlığını taşıyan bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda yer alan, ABD’nin İslamcı akımlara karşı izleyebileceği politika seçenekleri sıralaması oldukça ilginçtir. Bu seçenekler arasında sosyolojik müdahalenin ana seçeneği oluşturduğu görülmektedir. Raporda önerilen politika seçeneği, özetle, İslam ülkelerinde “İslam karşıtı” hükümetleri, kesimleri ve İslam karşıtı hükümetlerle işbirliği yapan dinî grupları desteklemekten ibarettir.¹⁹⁷ Nitekim, Batılı devletler, İslam dünyası ile ilişkilerinde, İslam ülkelerini değil, sadece kendi politikalarına alet olan İslam karşıtı hükümetleri ve toplum kesimlerini desteklemişlerdir.¹⁹⁸ Bundan amaç ise, İslamî özellikli “bir iyi yönetim ve bölgesel asayiş örneğinin”¹⁹⁹ ortaya çıkmasını engellemek için gerçekleştirilen sosyolojik operasyonlarda yerel unsurları kullanmaktır.

Politik ve teknolojik evrimleşmesi kontrolden çıkma safhasına gelen İslam toplumlarında uygulanacak sosyolojik operasyonlar, İslam karşıtlığı temelinde gelişecek iç çatışma şartlarının oluşturulması ve farklı grupların birbirlerine karşı dışlayıcılıklarının desteklenmesidir. 1990’lı yıllardan itibaren Afganistan, Irak; 2000’li yılların başından itibaren de Tunus, Libya, Mısır ve Suriye’de uygulanan politikalar, sözünü ettiğimiz bu sosyolojik stratejinin tipik bir açılımıdır.

Öte yandan, İslam karşıtı cephede yer almak için, açıkça İslam karşıtı olmak gerekmiyor. Çünkü İslam toplumlarında aynı dine ve mezhebe mensup topluluklar dahi, adeta dinleş-

¹⁹⁷ Şekerci, ss. 42, 43.

¹⁹⁸ Özdenören, 1986, s. 163.

¹⁹⁹ Fuller, Graham E. ve Ian O. Lesser, 1996, s. 160.

tirilmiş mezhepler veya mezhepleştirilmiş cemaat asabiyetleri ile birbirinden koparılmıştır. Bu türden dışlayıcı özellik kazandırılmış mezhep veya cemaatlerin de fiilen etnik kimlik çatışmalarına benzer bir şekilde İslam dayanışmasını engelleyici bir role kavuşturuldukları görülmektedir. Bu anlamda fonksiyonel oldukları oranda desteklenmeleri de normal olacaktır ve desteklenmektedirler.²⁰⁰

EPİSTEMOLOJİK KOPUŞ

“Toplumsal gerçekliği kuran hakikat, başka bir hakikat anlayışıyla yer değiştirdiği zamanlarda; bu kadar kapsamlı dönüşümlere kaynaklık eden hakikatin değişimi meselesini ‘epistemolojik kopuş’ olarak ifade ediyoruz.”²⁰¹

Ortaçağ Avrupa’sında Kilise, rasyonel düşünce ile çelişkisi ve hayatın her alanı üzerinde kaba ve sert baskısı sebebiyle, özellikle bilim alanındaki gelişmelerin sürekli karşısına dikilen, aklın buluş gücünü engelleyen bir Hristiyanlık anlayışını temsil ediyordu. Ortaçağ Avrupa’sında Kopernik ile başlayan yeni kâinat tasavvuru, kilise öğretileri ile çatışmaya başlayınca, kilise temsilcileri, bu gelişmeleri kendi otoritelerine yönelen tehditler olarak algılamaya başladı. Kilise adamlarının bu tehdit algısı ile bilim adamlarına karşı çıkmaları, dini de kendilerine dayanak yapmaları sonucu, çatışma, Avrupada giderek kilise adamları-bilim adamları çatışmasından, bilim-Hristiyanlık çatışmasına dönüştü. Bu sebeple, Avrupada bilimsel ilerleme, bilim adamları ile Kilise temsilcileri arasında bir zihniyet savaşı ortamında gelişmiştir.

“Bilimin faydacı ve pratik özelliği ve bilhassa mekanik icat-

²⁰⁰ Bu konuda ayrıntı için bkz. ABD Millî Güvenlik Araştırmaları Dairesi’nin (RAND) 2003 yılında yayınladığı “Uygur ve Demokratik İslam, Partnerler, Kaynaklar ve Stratejiler” isimli araştırması. http://tr.wikipedia.org/wiki/Il%C4%B1ml%C4%B1_%C4%B0slam (erişim tarihi: 10.08.2013)

²⁰¹ Arslan, 2007.

ları ile insanın en büyük özlemi olan bedenî refahı artırması”²⁰² ve bunun Batı toplumunda gözle görülür bir gerçeklik kazanmasıyla modern bilim ve bizzat bilim adamları toplumsal seviyede bir saygınlık kazanmıştır. Böylece, Batı’daki Rönesans hareketleri dine tepki hüviyeti kazanmış, dine düşman temeller üzerine yükselmiştir.²⁰³ Bu tepkinin yol açtığı dinden soyutlanma “Din terakkiye manidir” anlayışına kadar varmıştır. Bu anlayış, varlık ve doğa algısı bakımından kilise öğretilerinden bir kopuşu temsil etmektedir. Avrupa toplumlarındaki ‘epistemolojik kopuş’ denilen olgu bu şartlarda ve bu doğrultuda gerçekleşmiştir.

Batı’daki bu bilim adamları-din adamları çatışması; bilim-Hristiyanlık çatışması ve daha sonra da bilim-din çatışması olarak yansımıştır. Böylece Avrupa Rönesans’ı Hristiyanlık karşısı temeller üzerinde yükselmiştir. Temelinde rasyonalist ve pozitivist düşünüş olan Avrupa aydınlanması, kilise öğretilerinden bağımsızlaşma ve kopuş ile özdeş hale gelmiştir. Batı kendi bünyesinde bunu yaşarken, Batı dışı coğrafyada misyonerlere politik destek vermesinin bir paradoks olduğunu daha önce, misyonerlik faaliyetlerine “Diplomatik Koruma” başlığı altında değinmiştik.

Avrupa’daki bu epistemolojik kopuş olgusu, İslam Dünyasının bilimsel modernleşme çabalarının istismarına güçlü bir temel oluşturmuştur. İslam Dünyasının Avrupa gibi bilim ve teknoloji alanında ilerlemesi için, yine Avrupa gibi dinden bir kopuş yaşaması gerektiği düşünceleri empoze edilmiştir. Böylece, Avrupa aydınlanmasının rasyonalist ve pozitivist düşünce, laiklik, ulus devlet gibi modern kavramları referans alınarak kültürel ve siyasal alanda Batılılaşma düşünceleri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Batı Rönesans’ı, bilim ile kilise arasında yaşanan çatışma sürecinde gerçekleştiğine göre, bilim ile

²⁰² Guénon, 1980, s. 55.

²⁰³ Türkoğlu, 1988, ss. 419, 420.

İslam arasında da benzer bir süreç gerçekleşmedikçe aynı gelişmeler sağlanamaz şeklinde bir Batı modernleşmesi ve İslam algısı oluşturulmuştur. İşte Osmanlı'nın Ortadoğu'ya dönüştürülmesinde uygulanan sosyolojik savaşın en kritik safhalarından birini, sözünü ettiğimiz bu epistemolojik kopuş olgusu oluşturmaktadır. Artık İslam'dan epistemolojik kopuş, sadece Batılı sosyal ve siyaset bilimcilerin empoze ettiği bir algı değil, bizatihi bir kısım aydınlarımızın da gerekli gördüğü bir şeydir.

ÇARPIK GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

"Her devletin ve onun askerî birimlerinin bir tehdit algısı ve ona yönelik savunma planları vardır."²⁰⁴ İdarecilerin iç ve dış tehditler ve dolayısıyla da bu tehditler karşısında oluşacak güvenlik algılarının yapılandırılması, sosyolojik savaşın temel operasyonlarından biridir. Çünkü toplumun dayanışma ve bütünleşme dinamiklerinin etkinliğinin azaltılmasının yanında, idareciler tarafından iç güvenlik açısından risk unsurları arasında değerlendirilmesi, sistemli bir sosyolojik müdahale ile gerçekleştirilmektedir. Örneğin, 21. yüzyıla kadar uzanan güvenlik algımızı ele alalım. Kısaca belirtecek olursak, ülkemizde günümüze kadar uzanan iç güvenlik algısının temelini, günümüzde yanlışlığı adeta deneysel olarak ortaya çıkmış olan 1900'lü yılların *'İslam'* algısı, aynı yıllardaki *'Avrupa modernleşmesi'* algısı ve bu algı çerçevesinde yapılan problem tanımlaması oluşturmaktadır. Bu tanımlamada "Din terakkiye manidir" kabulü en temel paradigmayı oluşturmaktadır. Bu temel algı hatalarının oluşturduğu sapma açısı, öncelikle tehdit algısının ve dolayısıyla da güvenlik kültürünün yanlış oluşmasına yol açmıştır. İslam bağlamından kopan ve etnik toplumlara dönüşen Ortadoğu'da, hem toplum içi, hem de

²⁰⁴ Mirman, 2007, s. 39.

medeniyet içi unsurların manevi bağları koparılmıştır. Bu kopuş, İslam'ın açık toplum pratiğini sonlandırmış, yerine dinî, etnik ve mezhebi temelde arasına duvarlar çekilmiş kapalı toplumlar inşa etmiştir. Bu kapalı toplumların tehdit algıları ve dolayısıyla da güvenlik kültürleri, bu toplumların birbirlerine karşı daha da içe kapanmalarına yol açmaktadır.

Sosyolojik savaş, Osmanlı bakiyesi ulus devletlerin savunma ve güvenlik anlayışını hedef almaktadır. Aynı kültür ve medeniyet dünyasının unsurları, birbirleri tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda her bir devletin içinde de iç tehdit unsurları mevcuttur. Hatta, her devlet için halk rejim açısından tehlikeli bir tehdit unsurudur. İşte, güvenlik kültürünün böyle çarpıtılması, sosyolojik savaşın en merkezî hedeflerinden biridir. Fransız politikacısı Alain Joxe'nin ifadesi ile bu yapılan iş, vatan savunması için oluşturulan klasik orduların iç savaş orduları haline dönüştürülmesi demektir.²⁰⁵

Bir askerî birlik düşünelim; saldırının doğudan geleceğini kabul eden bir stratejiye göre konuşlandırılmış ve tüm savunma sistemi bu kabule göre yapılandırılmıştır. Oysa saldırı Batı'dan gelmiştir. Buradaki Doğu-Batı kavramlarını klasik yön olarak değil, dost ve düşman kuvvetler olarak alırsak, risk ve tehditlerin kendi toplumundan veya medeniyet içinden geleceğini kabul ederek konuşlanmış bir güvenlik kurumunun durumu, bu birliğin durumundan daha vahimdir. Sosyolojik saldırılar, hedef toplumları farklı kimlikler temelinde birbirine kapattığına göre, bu saldırılara karşı geliştirilecek güvenlik kültürü de sosyolojik güvenlik olmalıdır ve işlevi de, farklı kimlikleri birbirine açmak olmalıdır. Yani sosyolojik güvenlik, kapalı toplumları, açık toplumlara dönüştürmek anlamına gelmektedir. Sosyolojik güvenlik esasına göre yapılanmamış güvenlik kurumlarının durumu, yukarıda örnek

²⁰⁵ İlhan, 1995, s. 28.

verdiğimiz birliğin durumundan farklı değildir.

Süreç odaklı sosyolojik operasyonlarla, güvenlik kurumlarına, kutsallaştırılmış rejimleri koruma adına, o toplumların dayanışma kültürlerine müdahaleyi gerektiren bir iç güvenlik kültürü yerleştiriliyor. Böylece, güvenlik kurumlarına, fiili sistemin koruyucusu işlevi kazandırılıyor. Atilla İlhan'ın çarpıcı tespiti ile: "Sistem bir ülkeye el koydu mu, önce onun savunma ve güvenlik anlayışını çarpıtıyor; o güne kadar ulusal egemenliği ve bağımsızlığı korumakla görevli olan silahlı kuvvetler ve güvenlik kuvvetleri o günden itibaren 'ideolojik bir savaş' katılmış, 'yıkıcı güçlere' 'tehlikeli mihraklara' karşı yöneltilmiş oluyorlar. Oysa bu kaydırma, emperyalizmin bir ülkenin silahlı kuvvetlerini ya da güvenlik örgütlerini kendi halkına karşı kullanmasına zemin hazırlıyor."²⁰⁶

Sosyolojik savaşa maruz Ortadoğu ülkelerinde, güvenlik kurumları sadece rejim bekçiliği yapmakla kalmıyor; yeri geldiğinde asli görevlerini de hatırlatacak sınır ötesi tehditler de harekete geçiriliyor. Ülke içi güvenlik algısının yanında, bölge içi güvenlik algıları da çarpıtılıyor. Batılı dev silah şirketlerinin, güvenlik algısını istismarı da zor olmuyor. Sosyolojik müdahalelerle oluşturulan ihtilafli sınırlar, karşılıklı silahlanmayı körüklüyor ve sınırların iki tarafındaki ordular, bu dev Batı silah şirketlerinden aldıkları sürekli demode olan silahlarla bu şirketlerin pazar kurumlarına dönüştürülüyor.

Sonuç olarak, çarpıtılmış güvenlik kültürü, sosyolojik güvenlik tehditlerine göre oluşmamış bir güvenlik kültürüdür ve sosyolojik savaş karargâhlarının Ortadoğu'da inşa ettiği kapalı toplum yapılarına ve bu yapıların daha da içe kapanmalarına süreklilik kazandırmaktadır. Çarpıtılmış güvenlik kültürünün işlevi, gerçekte açık toplumun sosyolojik güvenliğini tahrip etmekten ibarettir.

²⁰⁶ İlhan, 1995, s. 27.

KUTSALLAşTIRILMIş REJİMLER VE SADIK BEKÇİLERİ

Ortadoğu'daki demokratikleşmeyi teşvik, sosyolojik savaş karargâhlarının tabiri ile siyasal İşlam'ı en büyük muhalefet olarak gündeme getirmekte, halk iradesine dayanan politik değişim bu yönde ilerlediğinden, sosyolojik açıdan demokratikleşme-siyasal İşlam ikilemi doğurmaktadır. Ortadoğu'daki rejimlerin halk iradesine dayanmayan temel özelliğinin veya örneğin, Türkiye'nin geçmişindeki yarı demokratik sistemin kesintilerinin sebebi bu noktada aranmalıdır. Mısır'da yaşanan darbe, bu konuda canlı bir örnektir.

Bütün etnik ve mezhebî grupları kuşatarak, inşa ettiği ortak aidiyet algısı bağlamında homojen kılan ve bütünleştiren üst kimlik—İşlam—ile değil, heterojen kılan ve ayrıştıran alt kimliklerle—*etnik gruplar, mezhepler veya İşlamî cemaatler*—tanımlamak suretiyle, hiç değilse üst kimliğin etkisi ile Batı kùltürü içinde asimile olmayan halk kesimlerini, yine üst kimliğin izlerini taşımakla birlikte, yine de birbirlerine karşı farklı farklı olan alt kimliklerini, aralarını kapatan birer sınır haline getirmek, artık sadece Batı sosyolojik savaş karargâhlarının değil, bizzat bölge rejimlerinin ve sadık bekçilerinin de uyguladığı bir sosyolojik operasyon haline gelmiştir. Böylece, dış ve i güçlerin çıkarlarının ortak mekanizmasını teşkil eden rejimlerin güvenceye alınması yönündeki stratejileri örtüşmektedir.

Bu durum, i entegrasyonu engelleyerek i barışın ve bütünleşmenin sağlanması olduğu kadar, toplumsal kalkınma hamlelerinde de halkın iradesinde en etkili güç olan İşlam dayanışmasının devre dışı bırakılmasına yönelik sosyolojik müdahalelere ve dolayısıyla da İşlam'a karşı verilen mücadeleye yerli işbirliğine imkân sağlamaktadır. Yani bu ülkelerde Batı çıkarlarına yataklık eden uluslararası sistemi ihlal eden her

gelişme, aynı zamanda rejimi de ihlal eden bir gelişme olarak algılanmaktadır. Bu algılama sürdükçe de, Batı çıkarlarını ihlal eden her şey, rejimi tehlikeye düşürecek ve rejimin güvence altına alınması için yapılan tüm hareketler daima Batı çıkarlarına uygun sonuçlara yol açacaktır. Bu fonksiyonel mekanizma iki ayak üzerine oturtulmuştur: Kutsallaştırılmış rejimler ve sadık bekçiler. Bu kutsallaştırılmış rejimler, küresel sistemin siyasi, sosyal, ekonomik ve askerî anlamlarda biçimlendirilmiş yerel formlarıdır. Güvenlik kurumları ise, bu rejimlerin güvenliği açısından koruyucu ve önleyici fonksiyonlar kazandırılmış sadık bekçilerdir.

Müslüman toplumlardaki yöneticilerin, İslam karşısında, rejim açısından duydukları endişeleri haklı kılacak ve toplumda İslami kimliğin gelişmesini statükoyu bozucu bir tehlike olarak algılayacak olayları tezgâhlamak, kutsal rejimlerin ve sadık bekçiliğin sürdürülmesini sağlayan en makul önleyici tedbirlerdir. Sosyolojik savaş uygulayan ülkeler, bu mekanizma sayesinde kendi çıkarlarını tehdit eden İslam dayanışmasını, bölgedeki rejimleri de tehdit eden ortak bir sorun haline getirip, yerel rejimlerle işbirliğini meşrulaştırmaktadırlar. Böylece, İslam dayanışmasının önünün kesilmesi için rejim hasasiyeti körüklenmekte, bölge halkının karşısına bizzat kendi yöneticileri sosyolojik savaş elemanı olarak çıkarılmaktadır. Batılı güçler, Ortadoğu'da, siyasi ve askerî müdahalelerinin çoğunu, İslam ülkelerinin kendi orduları ile gerçekleştirmektedirler. Bu müdahalelerde, Mısır'da olduğu gibi, sadece ülke içi unsurlar değil, bölge içi unsurlar da kullanılmaktadır. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt'in Mısır'daki darbeci yönetime mali destek vermeleri bu anlamda değerlendirilmelidir.

Sözünü ettiğimiz bölge içi unsurları çatıştırmada, ülkeler arası dışlayıcılığın kullanıldığı görülmektedir. Batı, İslam coğrafyasındaki toplumları bölünmüş durumda tutmak, ortak

politika izlemeye yönlendirecek müşterek paydayı yok etmek, bölgede ortak amaçlar doğrultusunda kurulacak güçlü siyasi, askerî ve ekonomik işbirliklerinin önünü kesen ayrılıkları beslemek için ülkeler arası dışlayıcılığı kullanmaktadır. Bu amaçla, İslam ülkelerini uluslararası ilişkiler sisteminde birbirleri aleyhine bir tutum sergileyecek şekilde yönlendirmekte ve bu doğrultuda desteklemektedir. Böylece karşılıklı dışlayıcılığa temel olacak tarihi bir arkaplan oluşturulduğu görülmektedir.

“Küresel sistem, yerel toplumlarda, kendi çıkarlarına uygun dogmatik kafalar oluşturmayı ve yönetici konumuna getirmeyi başarıyla sağlamaktadır. Fena yetişmiş, memleket üzerinde oynanan oyunları anlamayan, milli ve manevi değerler aleyhinde şartlandırılmış, bu değerlere pratik hayat hakkı tanımayan, bu kültürel dinamikleri kalkınmanın, çağdaşlaşmanın en büyük engeli olarak algılayan ve toplum ile bu kültürel dinamikler arasında gönüllü bekçilik yapmayı bir hizmet ve vatanseverlik anlayışı haline getirmiş bu yerel elitler, Batı kültürünü, kalkınmanın zaruri unsuru olarak görmekte, milli ve manevi değerlere şiddetle karşı çıkmaktadır.”²⁰⁷ Sözünü ettiğimiz türden sosyolojik operasyonlarla sağlanan ideolojik şartlandırmalar, İslam ülkelerindeki bazı bürokratik, askerî ve sivil elitlere ‘yerli işbirlikçi’ işlevi kazandırmıştır.

Dikkat edilirse, bu toplumlarda aydınlar, politikacılar, eğitimciler ve bürokratlar, şahsiyet yapıları, kültür ve inançları ve yaşantıları itibarıyla, yönettiği ve daha da vahimi mensubu olduğu toplumun bir parçası, bir ferdi olmaktan ziyade, adeta bir müstemlekeci hüviyetindedirler. Attila İlhan’ın bir eserinde belirttiği gibi, “Halk ile aydın arasında, (inanç) kültür ve sanat bakımından derece farkı değil, ciddi bir mahiyet farkı”²⁰⁸ sözkonusudur. Bu nedenle de bu türden aydınlar ve idareciler, “Vazifeli bulundukları yerlerde adeta bir koloni şuuru ile

²⁰⁷ Çağlayan, 2011, s. 251.

²⁰⁸ İlhan, 1991, s. 155.

yaşamakta"²⁰⁹ inanç ve düşünce yapıları itibarıyla, memleket sorunlarının çözümünde halkın işbirliğini temin edememektelerdir. Bunun nedeni, toplumun dayanışma kültürü ile siyasi kurumların yapılandırılmasına temel oluşturan ideolojik zihniyet arasında oluşturulan derin çelişkilerdir. Bu çelişkiler rejim unsurlarının, halkın kimlik değerlerini iç tehdit olarak algılamasına yol açmaktadır.

Batılı sosyolojik savaş karargâhları, bu yerli işbirlikçi mekanizma sayesinde, sömürgeci politikalarını rahatlıkla uygulama imkânı bulmasının yanında, bu toplumlarda sosyolojik operasyonların bilincine varma ve reaksiyona geçme anlamına gelen kültürel hareketleri de aynı zümreleri kullanarak kontrol altına almaktadırlar. Dikkat edilirse, "Tanzimat'tan beri, Batılı devletlerin, ülkemizi değil ve fakat kendi politikalarına alet olan bu zihniyete mensup politikacıları destekleyegeldikleri"²¹⁰ bariz bir şekilde görülecektir.

YABANCI TEKELLERİN YERLİ PARAVAN ŞİRKETLERİ

Ekonomik alanda dış baskılar ve güdümler kadar iç baskılar ve güdümler de sözkonusudur. Özellikle kapitalist sistemin yaptığı sıçramalar tekelleşme eğilimlerini de artırmakta ve gelişmekte olan ülkelerde kısa zamanda dışa bağımlı tekeller oluşmaktadır.

Kapitalist sistemin mantığının yarattığı çok uluslu dev şirketler, kendi alanlarında dünya çapında birer tekel biçimine dönüşürken, iş yaptıkları ülkelerde kendilerine bağımlı 'yavru tekeller' oluşturmayı ihmal etmemektedirler. Kısa zamanda hem yabancı sermaye desteği hem de kullandıkları yeni teknolojilerle kendi ülkelerinde tekelleşen sermaye grupları bu

²⁰⁹ Ayverdi, 1976, s. 39.

²¹⁰ Özdenören, 1986, s. 163.

yabancı tekellerin yerli şubeleri olarak çalışmaktadırlar. Bu yavru tekeller aracılığı ile iç piyasaları daha emin biçimde denetleyebilen çok uluslu şirketler, önlerine çıkan siyasi engellerin aşılmasında da bu yerel temsilcilerinden fazlasıyla yararlanmaktadırlar.

YERLİ SANAYİCİ HAREKETLERİN BASTIRILMASI

Kendi çıkarlarını ulusal düzeyde korumak isteyen Müslüman veya az gelişmiş diğer toplumlar, bütün mekanizmaları ile güç ve çıkar odaklı küresel sistemin ve bu sistemin uzantısı olan yerel rejimlerin ve diktatörlüklerin cenderesinden kurtulabilmenin mücadelesini vermektedirler. Bu doğrultuda bilim ve teknolojiye yerel özyeterliğe yol açabilecek şekilde milli endüstrilerini geliştirme çabaları göstermektedirler. Bu ülkelerde anahtar stratejik sanayilerin kurulma sürecinin önlenmesi, bu sürece yol açacak—örneğin İslam dayanışması gibi—sosyolojik dinamiklerin ortadan kaldırılması ile yakından ilgilidir.

İslam dayanışmasının ekonomik alana yansımalarının önlenmesi, İslam toplumlarına karşı sistemli bir önleyici sosyolojik savaş uygulanması ile mümkündür. Bu ekonomik dayanışma potansiyelinin yok edilmesi ve onu bilgi ve inançla besleyen eğitilmiş bir kuşağın önüne geçilebilmesi için, yerli olan herşeyi bastırmakta en geçerli mekanizma olan rejim hassasiyetini körüklemek ve devreye sokmak, en fonksiyonel sosyolojik operasyonlardan birini teşkil etmektedir. Örneğin 28 Şubat postmodern darbesi, tipik bir yerli sanayici hareketlerin bastırılması operasyonudur. Bu operasyon kapsamında 'irtica' ve 'yeşil sermaye' kavramları geliştirilmiş ve Batı'nın modern tüketim toplumu projesini bozacak bir eğitilmiş kuşağın ve yine yabancı tekellerin yerli şubesi olmaktan uzak yeni, halka ve halk kültür ve inançlarına dayanan dinamik özel

teşebbüslerin önü, ideolojik hassasiyeti körüklenen çevreler kullanılarak kesilmiştir.²¹¹ Örneğin, ülkemizde milli savunma sanayiinin 2000’li yıllara kadar önlenmesi, yerli sanayici hareketlerin bastırılmasına tipik bir örnek oluşturmaktadır.²¹²

DEVLETLER ARASI HİYERARŞİK SİSTEM

Devletler arası sistemde bir ‘devletler hiyerarşisi’ ve her bir hükümlan devlette de bir vatandaşlar hiyerarşisi oluşturulmuştur.²¹³ Bu hiyerarşinin tepesindekiler, küresel güç ve müttefikleri; bilgi, teknoloji gücü olmayan, dayanışma değerlerinden ve imkânlarından yalıtılmış olan, sözde hükümlan devletler ise yerel üyelerdir.

Uluslararası sistem, bir yandan temel yapıtaşları olarak ulus devleti yapılandırıp yaygınlaştırırken, öte yandan bu çok sayıdaki ulus devletler arasında hiyerarşiyi, uluslararası kurumlar aracılığı ile tesis etmişlerdir. Böylece, “O güne kadar münhasıran ulus devletlerin sahasında kalan sorumlulukların uluslarüstü organlara intikali”²¹⁴ gerçekleşmiştir. Ulus devletlerin çoğalması sonrası uluslararası hiyerarşik düzenin temel dayanağı olacak kurumlar ve organizasyonlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Mesela, Cemiyet-i Akvam böyle bir kuruluştur. “Cemiyet’in bizzat yapısı hiyerarşik idi: Büyük güçlerin Konsey’in daimi üyesi olmalarını sağlıyor ve modern dünyanın güç şartları altında henüz kendi ayakları üzerinde duramayan halkların meskûn olduğu ülkeleri ise Cemiyet adına hareket ettikleri varsayılan ileri ulusların vesayetine bırakan bir manda sistemi tesis ediyordu.”²¹⁵ Böylece, “Ulus devletin ka-

²¹¹ Çağlayan, 2011, s. 255.

²¹² Evirgen, 2011.

²¹³ Wallerstein, 1998, s. 228.

²¹⁴ A.g.e., s. 201.

²¹⁵ A.g.e., ss. 201, 202.

pitalist dünya-ekonomi içinde tipik siyasal örgütlenme birimi olarak yaygınlaşması, (...) kendisini oluşturan devletlerin hareket özgürlüğünü sınırlama yönünde işleyen bir devletlerarası sistemin coğrafi ve kurumsal genişlemesiyle sonuçlandı.”²¹⁶

Aynı durum ekonomik alanda da ortaya çıkmaktadır. “Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaretin kurallarını, küreselleşme sürecinin temel dinamikleri içerisinde, gelişmiş kapitalist ekonomilerin ve uluslararası dev şirketlerin gelişme çizgilerini destekler bir şekilde oluştururken, IMF ve Dünya Bankası da bunun bir bütünleyici olarak az gelişmiş ülke ekonomilerini yapısal uyum ve istikrar programları ile zayıflatıp ekonomik ve siyasi olarak bağımlı hale getirerek küresel ekonomik sisteme entegrasyonları için uygun nesnel ve öznel koşullar yaratmaktadır. Öyle ki, küresel bir ekonomik sistemin kurulmasının en önemli bileşenleri olarak bu kurumlar dünya tarihinde görülmedik bir şekilde ve hızla yeryüzünü ve toplumsal yapıları biçimlendirmektedirler.”²¹⁷

Kısaca, uluslararası kurumlar, tepedeki küresel güç ve müttefiklerinin kontrolündedir. Onlardan bağımsız değildir. Bu kurumların adının başındaki “uluslararası” nitelemesi, göstermelidir. İşlevleri, yukarıdaki alıntıda da belirtildiği üzere, yeryüzünü ve toplumsal yapıları biçimlendirmek; tepedeki güçlerin politik, ekonomik ve yeri geldiğinde askerî müdahalelerine uluslararası meşruiyet üretmektir. Uluslararası kurumların birkaç emperyalist devleti temsil etmesi, bu birkaç devletin diğer devletleri vesayet altına almasına yol açmaktadır.

Hiyerarşik sistemlerin doğası, hiyerarşinin tepesindekilerin hâkimiyeti, aşağıdakilerin ise tebaiyeti şeklindedir. Hiyerarşideki devletler, aşağı doğru egemen, yukarı doğru boyun eğen statüsündedir. Uluslararası hiyerarşik sistem, yönetenle-

²¹⁶ A.g.e., s. 204.

²¹⁷ Kaya, 2001, s. 88 (akt. Miman, 2007, s. 91.)

rin yönetildiği bir sistemdir. Hiyerarşinin alt kümesinde yer alan toplumların, tebaiyetine engel her türlü imkân ve kabiliyetlerden arındırılması esastır. Son yüzyılın ekonomik ve politik manzarasına baktığımızda, dünya ekonomik çarkının Batılı güçlerin çıkarlarına göre işlemlerini sağlayan böyle bir sistem açıkça görünmektedir.

Uluslararası cari sistemin hiyerarşik bir özellik taşıması, Batılı güçlerin çıkarları açısından hayati öneme sahiptir. Çünkü Batı ekonomik kalkınma ve refahının belli bir düzeye kavuşturulup, daha sonra da sürekliliği ve sürdürülebilirliği için ihtiyaç duyulan stratejik ekonomik kaynaklar ve pazarlar, yer-yüzünün fiziki ve beşerî coğrafyası üzerine dağılmış bulunmaktadır. Bu kaynakların kontrolü, uluslararası sistemin hiyerarşik bir karakterde inşasını ve ayakta tutulmasını gerekli kılmaktadır.

Hiyerarşik sistemlerde, her zaman direnç, itaatsizlik veya isyan potansiyeli mevcuttur. Bu nedenle uluslararası hiyerarşik sistem, bütün bu ve bunun gibi birçok faktörler dikkate alınarak tasarlanmıştır. Hiyerarşik sistemin en tepesinde yoğun bir dayanışma varken, aşağılara inildikçe bu dayanışma giderek azalır. Hatta sayıca oldukça fazla üyelerin kendi aralarında ve hatta kendi içinde dayanışma bir yana, kronik çatışmalar içinde bulundukları gözden kaçmaz. Küresel kriz bölgeleri incelendiğinde, buralarda dünya ekonomisinin stratejik hammaddelerinin yer aldığı ve yine garip bir şekilde, gelişmiş ülkelerin üretim fazlasının bu bölgelerde pazarlandığı görülür.

Hiyerarşik sistemler genellikle tek kutuplu olarak inşa edilmezler. Duruma göre, çift kutuplu veya çok kutuplu ve bölgesel eksenler ve kutuplar olarak da yapılandırılırlar. Bu yapılanmada, kutupların her biri tepede bulundukları ve çok yoğun bir dayanışma içinde oldukları halde, kendi aralarında rekabet ve çatışma imajı vererek, sistemi daha güçlü hale getirirler.

Yalta Konferansı'ndan Sovyetler Birliği'nin dağılmasına

kadar geçen dönemde cari uluslararası hiyerarşik sistem, ABD ve Sovyetler eksenli iki kutup olarak inşa edilmiştir. Sanıldığı-
nın aksine, bu kutuplar arasında çatışma değil, işbirliği söz
konusudur. Çatışma ve rekabet kurgulanmış bir imajdan iba-
rettir.

“Birbiriyle bağlantılı sözde ideolojik düşmanların bu işbir-
liğine imkân veren formülü bulmak Roosevelt ile Stalin’in de-
halarına nasip oldu. Formül, bizim halk arasında Yalta dediği-
miz şeydir.”²¹⁸ Yalta, ABD ve Rusya’nın iki amansız düşman
imajını kurgulayan bir anlaşmadır. Nitekim 1945-1989 den-
gesi bir tarafta demirperde ve komünizm korkusu, öte tarafta
kapitalizm ve faşizm korkusu üzerine inşa edildi.

“Gorbaçov, Rusya’nın Üçüncü Dünya ülkelerini işgal ede-
rek Marksist rejimler kurmasını her zaman özgürlük savaş-
larını destekleyecekleri şeklinde cevaplamakta idi. Bilindiği
gibi, aynı şekilde ABD, kendisine bağlı ülkeleri özgürlükçü de-
mokrasi ülkeleri olarak adlandırmaktadır. Batı’da Fas, Tunus;
Mısır gibi Arap ülkelerinden başlayarak Uzak Doğu’da Malez-
ya ve Endonezya’ya kadar uzanan İslam ülkelerinde gelişen İs-
lami duyarlığa karşı azınlık yönetimlerinin demokrasiyi(!) ko-
ruma yolunda ortak destekçisi ABD’dir.”²¹⁹

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan iki kutuplu
küresel sistemin kutup başı olan ABD ve Sovyetler arasında
hiçbir zaman sıcak bir çatışma çıkmamış, Sovyetlerin dağıl-
masına kadar iki güç arasında soğuk savaş yaşanmıştır. Soğuk
savaş, “Büyük güçlerin birbirleri ile savaşmadan küçük güçler
üzerinden pozisyon alarak çıkar ve etki mücadelesini sürdür-
melerini sağlayan [bir oyundan başka bir şey değildir]. [Soğuk
savaş döneminde] temel güçler arası çatışmalar azalırken, sis-
temdeki zayıf aktörlerin diğer zayıf aktörlerle arasındaki an-
laşmazlık konuları ve kendi iç dinamiklerinde sahip oldukları

²¹⁸ Wallerstein, 1998, s. 23.

²¹⁹ Kahraman, 1989, s. 61, 62.

ayırışma sebeplerinin derinleşme ve çatışmaya dönüşme oranları artmıştır.”²²⁰

Hiyerarşik sistemler, ister tek kutuplu, ister çift veya çok kutuplu olsun, bir disiplin sistemini de daima devrede tutarlar. Hiyerarşinin otorite mevkiinde bulunanlar, sistemin istikrarını tehdit eden disiplinsizliklerin niteliğini ve cezalarını da tanımlamak ve uygulamak durumundadır. Bu disiplin kurallarını ihlal edenlerin politik, ekonomik ve askerî müdahalelerle hizaya getirilmesi stratejik bir gerekliliktir.

Zaman zaman disiplinsizlik yaparak bu hiyerarşiye boyun eğmeyen örneğin Libya, Irak, Sudan, İran gibi devletler dışlanarak cezalandırılmışlardır.

İki kutuplu sistemde ABD’nin egemenlik sistemi içinde yer alan Türkiye’nin gösterdiği disiplinsizlikler ise Kıbrıs Barış Harekâtı ve zaman zaman halk çoğunluğuna dayanan ve halkın değerleri ile bütünleşen güçlü bir iktidarın ortaya çıkarak ekonomik bağımsızlık çabaları göstermesi, örneğin, GAP projesi gibi dev bir yatırıma yönelmesidir. Anadolu sermayesi olarak alternatif bir ekonomik gücü geliştirmesidir. Kıbrıs Barış harekâtına uzun yıllar ambargo ile karşılık verilmiştir. Sağ-sol çatışmaları ve darbeler ekonomik bağımsızlık çabalarına verilen cevapları teşkil etmektedir. Türkiye’nin bölgesel güç haline gelme çabalarına ise PKK terör örgütü ile karşılık verilmiştir.

Devletler hiyerarşisindeki alt kategorilerde yer alan ülkelerde, kendi altyapısına yönelen ve temel endüstriye yatırım yapan yönetimlerin gelişme ve kalkınma çabaları sınırlı çizgilerde tutulmakta, bu çizgiyi ihlal eden ülkeler kısa zamanda ekonomik darboğazlara sürüklenerek, gerekirse diğer başka mekanizmalar devreye sokularak bu gibi yönetimleri iş başından indiren darbeler veya siyasal süreçler gündeme getirilmektedir.

²²⁰ Hıraoğlu, 2012, s. 13.

Ekonomik yaptırımlar ve politik müdahalelerin geçersiz olduğu durumlarda, askerî müdahale seçeneği kullanılmaktadır.

Devletler arası hiyerarşinin yerel temsilcileri, ülkelerinde hiyerarşik yönetim kadrolarında ve gruplar hiyerarşisinde en üst mevkide yerlerini alacaklardır. Bunların temel işlevi ise, ülkelerinde “İçeride otoriter, dışarıda devletlerarası hiyerarşik sisteme boyun eğe”²²¹ bir yönetime aracılık etmek; gerçek bir ulusal egemenlikten ziyade, devletler arası hiyerarşik sistemin müsaade ettiği oranda bir tür sınırlı egemenlik ve sınırlı bağımsızlık ile halka kendi kendini yönetiyormuş imajı vermekten ibarettir.

“Ortadoğu’da gerçekleştirilen siyasal rejimlerin temel karakteri, halk iradesinin etkisizliğidir. Aksine, kültürel Batılılaşma doğrultusunda kendi toplumunun inanç ve kültür değerlerine karşı örgütlenmiş birer yapının ifadesidir. Bu rejimlerin aralarında şekli farklılıklar olabilir. Ancak temelde, kültürel Batılılaşma yoluyla modern bir tüketim toplumu üretmeye dönük olmak, böyle bir sosyal yapı oluşmasını güvence altına almak; alım gücü bulunan, borç ödeme yeteneği olan, uluslararası dev şirketlere aracılık eden yerli paravan şirket sistemine dayanan bir ekonomik yapıyı ayakta tutmak yeterlidir. Yani üst sistem için rejimin ne olduğu değil, kime çalıştığı önemlidir.”²²²

Uluslararası hiyerarşik sistem içinde, İslam coğrafyasına ve dolayısıyla Müslüman topluma biçilen rol nedir? Bunun cevabını, 1800’lü yılların başından itibaren bu coğrafyada cereyan eden sosyolojik değişimlerde ve bu değişimlerin yol açtığı siyasi parçalanmalarda aramak gerekir. İslam toplumlarına baktığımızda, bilgi ve teknoloji üretememekte, satın almaktadır. İslam coğrafyası, bugün dünya ekonomik sisteminin “ham-

²²¹ İlhan, 1995, s. 47.

²²² Çağlayan, 2011, s. 246.

madde deposu ve tüketim pazarı” konumunda ise, sebebini, bu uçsuz bucaksız ve zengin coğrafyanın kendi aralarında ve hatta kendi içlerinde dayanışmalarını sağlayan inanç ve değerlerden yalıtılması ve ulusalcı kimliklerinin bu inanç ve değerleri bastırarak alt kimlikler etrafında birbirlerine kapılarını kapatmalarında aramak gerekir.

Batı’nın bugüne kadar izlediği ve halen de izlemeye devam ettiği siyasetlerden neyi amaçladığını, Batılı devlet adamlarının sözlerine ve propagandalarına göre değil, bu siyasetlere yön veren ekonomik menfaatlerin gerektirdiği çok yönlü sosyolojik değişimleri Batı açısından inceleyerek tespit etmek gerekir. Uluslararası hiyerarşik sistemi ve İslam Dünyasının bu sistem içindeki yeri ve işlevini yüz yıllık sosyolojik müdahalelerden bağımsız olarak anlamak mümkün değildir.

Sonuç: *Osmanlı'dan Ortadoğu'ya*

XVIII. YÜZYILIN sonlarından itibaren Ortadoğu, Batı için gerek 'tüketici' ve gerekse 'hammadde' kaynağı olmak karakteriyle mükemmel bir pazar niteliğindedir.²²³ Batı açısından bu durumun muhafazası hayati önem kazanmış ve öncelikle sosyolojik düzenleme, müteakiben de siyasal ve ekonomik düzenleme gündeme gelmiştir. Bu aşamada, süreç odaklı olarak düzenleyici sosyolojik savaş yürütüldüğü görülmektedir.

Tarih, 1800'lü yılların başı... Bu yıllarda başlayan düzenleyici sosyolojik savaşın askerleri, misyonerler ve karargâhları ise, misyoner okulları olmuştur. Osmanlı Devleti'nin en stratejik bölgelerinde peş peşe yabancı okullar açılmaya başlamıştır. Osmanlı ülkesinin en stratejik alanlarına konuşlandırılan bu okullar aracılığı ile etnosentrizm=ırk merkezci felsefe ve ulus devlet ideolojisi yaygınlaştırılmıştır. Bu okullarda Erme-

²²³ Kurdakul, 1976, s. 10.

ni, Bulgar, Yunan, Sırp gibi azınlıkların yanında Arap, Türk, Kürt gibi Müslüman unsurlar da okumaktadır. Büyük boy bir sosyolojik dönüşümün, ancak okul silahının kullanılması ile mümkün olacağı anlaşılmış ve öncelikle bu silahların bölgeye konuşlanması için uzun mücadeleler verilmiştir. Bu okulların cephanesi milliyetçilik tohumları olmuştur. Okullar bu öğrenciler arasında adeta milliyetçilik tohumlarını saçmakta, bu etnik unsurların her birine mahsus olarak etnik ben algılarını yükseltmektedir. Böylece, farklı etnik kimliklerin ortak birlik ve dayanışma bağamları ortadan kalkmış, bir arada dayanışma içinde yaşama duyguları yok olmuştur. Etnik uyumsuzluk ve anlaşmazlıkların yol açacağı ortam sağlanmıştır. Bu ortamda, her şey etnik bağlamda anlam kazanmaktadır. Yeni gelişmelere göre, yeni taktiklerle süreç beslenmektedir.

Osmanlı'nın Ortadoğu'ya dönüşümü, her şeyden önce, sosyolojik bir dönüşümün neticesidir. Bu sosyolojik dönüşümler, baş aktörü oryantalist misyonerler olan 1890 küreselleşmesini inşa eden süreçlerle birebir ilişkilidir. Öncelikle, İslam bölgesini toplumsal ve siyasal dayanışma olarak tek merkezde birleştiren sosyolojik durum, çok merkezli toplumsal ve siyasal dayanışmalara yol açacak yeni bir sosyolojik sürece dönüştürülmüş ve bu süreç yönetilerek Osmanlı toplumları kendini etnik kimlik bağlamında algılamaya başlamıştır. Bu algılama ile etnik kimlik ekseninde ötekiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Etnik sosyoloji, değişik etnik gruplarda, kendi etnik kimlikleri bağlamında örgütlenme dürtüsünü beslemiştir. Osmanlı, İslam sosyolojisinin dinamize ettiği toplumsal ve siyasi süreçten, etnik sosyolojinin ürettiği toplumsal ve siyasi yapıya geçiş yapmıştır. Böylece İslam bölgesi, içindeki farklı unsurların birbirlerine karşı tecavüz vaziyeti aldığı Ortadoğu olarak tanımlanan bir bölgeye dönüşmüştür.

Yıl 1918... Osmanlı Devleti ortadan kaldırılmış, Batılı güçlerin çıkarları doğrultusunda bir statüko oluşturulmuş ve var-

lığını, çıkarlarını bu statükoda bulan kişi veya zümrelerin temsil ettiği küçük ulus devletçikler kurulmuştur. Bu devletçiklerin uzun yıllar kendi aralarında hiçbir dayanışma gösteremediği malumdur. Büyük boy dayanışma, yerini küresel güçler açısından daha fonksiyonel küçük boy etnik dayanışmalara terk etmiştir. Ortadoğu parsellenmiş, her parsel bir iktidar adacığına dönüştürülmüş, aralarındaki irtibatlar kesilmiştir. Tarihin bu en büyük sosyolojik dönüşümü, yine tarihin en büyük sosyolojik harekâtı ile gerçekleştirilmiştir. 1890 Küreselleşmesinde gerçekleştirilen bu değişimi, kısaca “İslam sosyolojisinden etnik sosyolojiye, Osmanlı’dan Ortadoğu’ya” ifadesi ile özetleyebiliriz.

3. Bölüm

Sosyolojik Savaş ve Türkiye

Batı'nın Türkiye algısı: Merkez ülke

“**G**ENEL OLARAK, HER BİR medeniyeti temel kültürel, sosyal ve siyasi özellikleri ile temsil eden ve ekonomik, teknolojik ve askerî güce dayanan bir merkezi devlet temsil eder.”²²⁴ Osmanlı, İslam medeniyeti açısından böyle bir devlet idi. Günümüzde de ABD, Batı medeniyetinin merkez ülkesini temsil etmektedir.

Türkiye'nin Batılı stratejistlerce bir merkez ülke olarak algılanmasının sebebi tarihî, coğrafi ve kültürel konumuyla, Osmanlı'nın bakiyesi olan Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar'ın olduğu kadar; Kafkaslar ve Orta Asya bölgesinin kültürel, ekonomik, politik ve askerî entegrasyon süreçlerine liderlik etme kapasitesidir.²²⁵ Geçmişte, kültürel, siyasi ve sosyal özellikleri ile İslam medeniyetinin merkez ülkesini kurmuş olan Türkiye'nin sahip olduğu bu tarihî tecrübe, yeniden büyük boy bir dayanışmanın merkez ülkesi olarak

²²⁴ Uysal, 2005, s. 155.

²²⁵ Hıraoğlu, 2012, s. 115.

algılanmasına referans teşkil etmektedir.

Müslüman ve Türk kimliği ile *'İslam dayanışması'* tezine yönelen bir Türkiye'nin, İslam ve Türk-İslam bölgesinde giderek merkez ülke konumu kazanabileceği öngörülmektedir. Türkiye'nin bu özelliği, Batı'nın bu bölgedeki hayati çıkarlarını yakından ilgilendirmekte ve bunu gözeterek yürüttüğü politikalarında temel konulardan birini oluşturmaktadır. Batı, İslam bölgesinde ekonomik, siyasi ve askeri anlamda örgütlenmiş bir sosyolojik gücün gelişmesine karşı önleyici politikalar uygulamaktadır. Bu sebeple, Batı Türk ve İslam Dünyasını örgütleyebilecek potansiyeli bulunduğu inandığı Türkiye'nin güçlenmesine katkıda bulunmak bir tarafa, aksine bunu engellemek için devamlı ve etkili tedbirler almaktadır. Çünkü Türkiye, Batı'nın İslam Dünyasındaki, kontrol altında tutmak zorunda bulunduğu faktörler içinde en tehlikeli sosyolojik faktörü teşkil etmektedir. Klasik savaşlarda, "lider halkasına taarruz ederek, sistemin felce uğratılması"²²⁶ stratejisi, sosyolojik savaşlarda da geçerlidir. İslam bölgesini organize edecek kültürel düzlemde temel halka, İslam dayanışmasıdır. Batı'nın şuuraltındaki siyasi düzlemdeki lider halka ise Türkiye'dir. Bu sebeple, Batı kaynaklı sosyolojik savaş bu iki stratejik halkaya aynı anda yöneltilmekte ve bu iki halkanın buluşmasına imkân vermemek için her türlü önlem alınmaktadır.

Türkiye, hammadde ve tüketim pazarı açısından dünya coğrafyasının stratejik bir bölgesinde yer alan potansiyel bir jeopolitik güçtür. Çünkü İslami duyarlılığın yayılması, İslam dayanışmasını, bu da, Osmanlı'yı ve dolayısıyla da Türkiye'yi ister istemez gündeme getirmektedir. Günümüzün emperyalist güçleri, Türkiye'nin İslam'ı ve İslam'ın jeopolitik mirasını temsil etmeye yönelme ihtimalini her zaman gözönünde tutmaktadır. Bu sebeple, şuuraltında potansiyel bir Osmanlı ola-

²²⁶ Toptaş, 2009, s. 99.

rak algılanan Türkiye, sosyolojik saldırıların hedef tahtasının merkez çemberini oluşturmaktadır. Bu sebeple İslam dayanışmasına yöneltilecek önleyici sosyolojik saldırıların sıklet merkezi Türkiye'dir. Türkiye, İslam bölgesine yönelik sosyolojik savaşların hedefindeki merkez ülkedir.

Türkiye'nin, İslam dayanışmasına öncülük edecek bir sosyolojik kimliğe yönelmesini önleyici tedbirler olarak, resmî planda bu kimliğin bütün dinamiklerine karşı siyasi, askerî ve yükseköğretim çevrelerinde fonksiyonel bir ideolojik şartlanma oluşturulmuştur. Nitekim uzun yıllar milli birlik ve dayanışmamızın en fonksiyonel unsuru olan İslam bilincinin yaygınlaşmasının resmî planda 'irtica' olarak algılanması ve bu algılamanın sürdürülmesi başarı ile sağlanmıştır.

Türkiye'ye uçsuz bucaksız Türk ve İslam coğrafyasında büyük bir jeopolitik güç kazandıracak yegâne jeokültürel olgu olan 'İslam'a karşı oluşturulan blokajlar sayesinde, Türkiye'nin politik etkinliği kendi sınırları içine hapsedilmekle kalmıyor, sınırları içinde dahi etkisiz kınıyor.

Türkiye, uzun yıllar devlet-millet dayanışmasında yaşanan zaafılar, toplumu kuşatan yolsuzluk ve suçlar, darbeler, etnik ve ideolojik terör olayları ile bloke edilmiştir. Türkiye'nin yaşadığı etnik terörün temelinde, etnik sosyolojinin ürettiği psikoloji vardır. Etnik sosyoloji, bir nevi futbol fanatizmine benzer bir etnik aidiyet psikolojisine yol açmaktadır. Bu duygunun atmosferinde bulunan etnik toplum, potansiyel olarak etnik terörü besleyen bir bataklığa dönüşmektedir. Köklü çözüm, sosyolojik sürecin değiştirilmesidir. Etnik sosyolojiden, ortak kimlik değerlerinden beslenen bir sosyolojik sürece geçiş yapılmalıdır. Askerî güçler ise, bu sosyolojik geçiş sürecinin güvenliğini sağlamalıdır.

Batılı güçler, İslam Dünyasının merkez ülkesi olarak algıladıkları Türkiye'yi Türk-Kürt çatışması ile bloke etmişlerdir. Aynı blokajı, Kürt toplulukların dağıldığı Türkiye, Irak, İran

ve Suriye gibi İslam Dünyasının merkez bölgesinde de gerçekleştirerek, Kürt kimliğini, İslam toplumlarına karşı yürüttüğü sosyolojik savaşın en etkili silahı haline getirmiştir. İslam Dünyasının merkez ülkesini ve merkez bölgesini bloke eden Türk ve Kürt etnisitesi büyük boy İslam dayanışmasının önüne en büyük engel olarak konulmak istenmektedir. Müslüman Türkler'in ve Kürtler'in İslam'ı ve İslam Dünyasının geleceğini can damarından vuracak böyle bir rolü üstlenmesi, Batılı sosyolojik savaş merkezlerinin izlediği etnik sosyoloji stratejisi ile sağlanmaktadır. Çünkü Müslüman Türklerle, Müslüman Kürtler'i etnik sosyoloji zemininde etkileşimde tutan Ergenekon ve PKK gibi İslam karşıtı örgütler ve bunların birbirlerine karşı yürüttükleri silahlı mücadele, Müslüman toplumu bugüne kadar bu iki etnosentrist örgüt etrafında kümelenmeye itmiştir. Türk ve Kürt Müslüman toplumun İslam kimliği bağlamında geliştirdiği ilişkinin, ülke bütünlüğünü sağlayacak siyasi bir fonksiyon kazanması özenle engellenmektedir. Hâlbuki, toplum katmanlarında gelişmiş olan bu fonksiyonel ilişki, terörize edilerek gözlerden kaçırılmaktadır.

Türkiye'de devletin jeopolitiği, ülke coğrafyasının bütününe barış ve düzen sağlamaktan uzak bulunmaktadır. Çünkü bu jeopolitiği üreten jeokültür sorunludur. Ülkemizdeki yönetici elit kültürünün ürettiği jeopolitik, bütün toplumu kuşatmaktan oldukça uzaktır. Yapay olarak inşa edilen ulusalcı siyaset kültürü, ülke içi unsurların merkezkaç eğilimlerini beslemekte ve dış politika ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak bulunmaktadır. Çünkü gittikçe etnik tezatları şiddetlendiren bir elit/siyasi kültürü temsil etmektedir.

Merkeze yerleştirilen bu kültürel manivela, Türkiye'nin siyasal yapılanmasını da, yasalarını da, iç tehdit algısını da ve güç kullanımını da, hatta dış dünya ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini de uzun yıllar belirlemiştir.

Soğuk Savaş döneminde küresel dengelerin sağladığı is-

tikrarın gölgesinde tutunan ulusalcı politikalar, Sovyetlerin dağılması ile ortaya çıkan küresel ve bölgesel oluşumlara cevap vermekten uzak kalmıştır. Ulusalcı kültür Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'yu Türkiye açısından bir 'Bermuda Şeytan Üçgeni'ne dönüştürmüştür. Bütün çıktıkları olumsuz olan bu kültürel manivelanın bir sosyolojik savaş saldırısı olduğu açıktır.

Sosyal bütünleşme ve dayanışma kültürü ile bu kadar uyumsuz, bu kadar çelişkili başka bir siyasal yapı örneği göstermek zordur. Devlet-toplum arasındaki kültürel kopukluk, sadece devletin iç tutarlılığını yok etmekle kalmayıp; aynı kültür dünyası olan İslam bölgesiyle de yabancılaşmaya yol açmaktadır. Bu tutarsızlıkların kime fayda sağladığına bakarsak, bunda kimin rolü olduğunu da anlamış oluruz.

Türkiye, bu açmazlar karşısında iç bütünlük ve dayanışma kültürüne olduğu kadar, bölgesel ve küresel politikalara temel oluşturacak kültürel dinamiklere bakışını da gözden geçirmek durumundadır. Çünkü yeryüzünde büyük boy dayanışma inşa etme kapasitesine sahip bir kaç ülkeden biri de Türkiye'dir. Bir yanda İslam Dünyası, bir yanda Müslüman Türk dünyası... Yeryüzünün büyük bir alanına yayılmış ve birbiri ile bütünleşmiş bu iki kimlikten büyük boy bir dayanışma inşa edememek, hatta dengeleme politikası izleme dayanışmasını dahi gösterememek, maruz kalınan sosyolojik savaşın yol açtığı bir etkidir.

Batı, Türkiye'yi gelecekte İslam bölgesindeki hâkimiyetini tehdit eden bir merkez ülke olarak anlamlandırmaktadır. Bunun sebebini, toplumu ve değerleri ile bütünleşmiş bir devletin, geçmişte gösterdiği kapasitesinde aramak gerekir. Bu sebeple, Türkiye, her daim zayıf ve muhtaç durumda tutulmalıdır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne girme seçeneği sürekli öne çıkarılarak 'açık kapı' politikaları ile sürekli oyalanmakta ve yurtdışında sözünü ettiğimiz 'merkez ülke' rolüne yönelmemesi için

her türlü engellemeye maruz bırakılmakta, 'açık kapı' önünde bekletilmektedir.

03.09.1992 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Washington'dan" köşesindeki yazısında Sedat Ergin'in konu ettiği bir raporun sonuç bölümü oldukça ilginçtir: 1992 yılında, ABD Hava Kuvvetleri Avrupa Komutanlığı ile Kara Kuvvetleri İstihbarat Dairesince, ABD Savunma Bakanlığı için, ABD'nin önde gelen araştırma şirketlerinden "Think Tank Rand Corporation" şirketine, "2000'li yıllara doğru Türkiye'nin Batı'daki yeri" hakkında sipariş edilen yarı resmî nitelikteki bu raporun sonuç bölümü aynen şöyledir:

"Türkiye'nin Batı'ya dönük temel yönelişi gücünü koruyacaktır. Özellikle, 1991 seçimleri Türk dış politikasında merkezin önemli bir şekilde güçlendiğini ve Batı aleyhtarı siyasetlerin önemli bir kazanç sağlamadığını göstermiştir. Siyaset ve ekonomide belirleyici rol oynayan seçkinler ve Ordu, Batı'ya dönük Atatürkçü felsefeye olan bağlılıklarını eskiden olduğu gibi sürdürecektir." Bu raporun anlamı şudur: "İslam coğrafyasının merkez ülkesi kontrol altındadır."

22.11.1992 tarihli *Sabah* gazetesinde yer verilen bir habere göre, Amerika'nın önde gelen gazetelerinden "Wall Street Journal," Kasım 1992'de yorum sayfasında, Türkiye'nin yeni konumu ve dolayısıyla eski konumu çerçevesinde sürdürülen politikaların gözden geçirilmesi ile ilgili iki yazı yayınlandı. Türkiye ve çevresindeki komşuları gösteren bir haritaya dikkat çeken gazete, "Haritaya baktığınız zaman, bu ülkenin, dünyanın jeopolitik geleceğinin merkezinde yer aldığını göreceksiniz" diyerek, yorumunun devamında, "Türkiye'de, Batı'nın enerji ihtiyaçlarının büyük bir kısmını sağlayan Ortadoğu ve Basra Körfezi'nde Amerika'nın istikrarı sağlama çabalarının odak noktasını oluşturan İncirlik Hava Üssü'ndeki askerî varlığına karşı giderek artan bir hoşnutsuzluk bulunduğu, Başbakan (Demirel) ve Cumhurbaşkanı'nın (Özal), Türkiye'nin Batı'nın

sağlam bir dostu olarak kalma arzusunu dile getirdikleri, bu arzusunun samimiyetinde kuşku bulunmadığı ancak, Batılı ülkelerin sorunun öteki ucundan Türkiye'ye el uzatmaya başlama zamanının geldiği, bu bölgede Türkiye'nin dostluğunun şimdiye kadar hiç olmadığı ölçüde hayati önem taşıdığı, dünyanın jeopolitik geleceğinin merkezinde yer alan Türkiye'de Batı'ya sırtını dönmeyi öneren akımların güç kazanmaya başladığı, Batı'nın desteği artmadığı takdirde, Türkiye'de Batı akımlarının zayıflayacağı ve bunun yerini 'Osmanlıcılık' akımının alabileceği"ne dikkat çekilmiştir. Burada, 'Osmanlıcılık' akımından, Osmanlı yönetim biçimi özlemciliği değil, bölgede inisiyatif elinde bulunduran, bölgenin kutup başı olmuş, "Osmanlı'nın sahip olduğu misyona sahip bir merkez devlet"ın kastedildiğini belirtmeye lüzum yok sanırız.

Büyük ölçüde Osmanlı Devleti'nin bir mirası olarak, Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk toplumları ile hem soydaşlık, hem de tarihî, dinî ve kültürel; yine Ortadoğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika toplumları ile de dinî, tarihî ve kültürel bağlarımız mevcuttur. Bu bağlar, bütün bu toplumların ortak paydasıdır. "Osmanlı Devleti'nin bu çok yönlü jeokültürel özelliği, Türkiye'nin kıtalar arası jeokültürel rolünün de tarihî temelini oluşturmaktadır. Huntington'ın Doğu ile Batı arasında parçalanmış bir kimliğin en çarpıcı misali olarak takdim ettiği Türkiye, bu tarihî birikimin derinliğini kavradığı ölçüde tekrar kıtalar arası geçişkenliğin ve harmanlamanın zengin jeokültürel alt yapısını oluşturabilir."²²⁷ İşte Batı, Türkiye'nin böyle bir misyona yönelmesini, çıkarlarına göre yapılandırdığı statüko açısından tehlikeli bulmaktadır.

Batı'nın Türkiye ve bölge hakkında izlediği özel politikalar, Türkiye'yi bu jeokültürel dinamiklerden uzak tutmak, Türkiye merkezli bir "İslam dayanışmasını" önlemektir. Bunun Batı

²²⁷ Davutoğlu, 2009, s. 196.

açısından gerçekleşmesinin hayati önemi, önlenmek istenen bu dayanışmanın İslam Dünyası açısından da hayati önemini ortaya koymaktadır.

Bütün sosyolojik tahribatlara rağmen, İslam ortak paydasının yol açacağı dayanışmaya olan ihtiyaç gittikçe daha şiddetli olarak duyulmaya başlamıştır. Müslüman toplumların vicdanında ve yaşantısında gittikçe daha köklü ve özgün bir biçimde uyanmaya başlayan İslam'a karşı, geçmişte maruz kaldığımız şiddetli sosyolojik savaş ürünü kurum ve kesimler kullanılmaya çalışılmaktadır. İslam'ı bir irtica ve gerileme unsuru olarak algılayan ve engellemeye çalışan bu kurum ve kesimler, İslam dayanışmasının önünde sosyolojik bir tampon olarak yerleştirilmiştir. Bu sosyolojik tamponlar, büyük boy dayanışma kapasitemizi sınırlandıran en büyük zaafımızı teşkil etmektedir.

Bugün Ortadoğu, Orta Asya, Kafkasya, Kuzey Afrika ve Balkanlar tarihi, kültürel ve coğrafi bir ortak paydaya sahip uyuyan bir sosyolojik devdir. İşte Batı'nın hassasiyetle üzerinde durduğu nokta burasıdır. Bugüne kadar Batı, bu potansiyeli fark etme basiretimizi köreltmeyi başarmıştır. Bunu, uyguladığı sosyolojik operasyonlarla, kültürel bir yıkım ve dejenerasyon ile sağlamıştır. Batı, bu bölgede coğrafyayı, toplumu, medeniyeti İslam ile ilişkilendiren, İslam bağlamında bir birlik ve dayanışma çağrıştıran her kelimeyi, her kavramı tehlikeli ve çağdışı bir kavram olarak algılanır hale getirmiştir. Milletlerarası karar mekanizmalarında bölge toplumlarının birbiri aleyhine oy kullanmalarını sağlamaya özellikle özen ve itina göstermektedir. Böylece, bu toplumları birbirine açan dinamikleri baltalamakta, kapatan bölücü, parçalayıcı yapay sorunları ise körüklemektedir. Osmanlı sonrası dönemde oluşturulan, sekiz yüz kilometrelik mayınlanmış Suriye sınırı, adeta Türkiye ile İslam Dünyası arasında örülmüş bir 'Berlin Duvarı'dır. Bu maddi duvarın hemen arkasına aşılmaz soyut

ve kültürel duvarlar örülmüştür. Etnik sosyoloji ile inşa edilen ulusalcı kültürler, İslam toplumları arasına yerleştirilmiş, onları birbirine kapatan tamponlardır.

Türkiye'ye yönelik sosyolojik savaş stratejisi²²⁸

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ, İslam toplumlarının, tarihî süreç içinde, üç tür çatışma yaşadığını belirtir: (1) Adalet-i mahza-adalet-i izafiye çatışması; (2) hilafet-saltanat çatışması ve (3) din-milliyet çatışması.²²⁹ Bu üç tür çatışmanın temel karakteristiği, medeniyet içi çatışma oluşudur. Medeniyet içi çatışmalar, medeniyet içi tüm unsurları zayıflatır, birleşik gücü dağıtır veya potansiyel güçlerin dayanışmasını engeller. Her iki durumda da bir medeniyet dünyasının gücünü birleştirerek medeniyet dışı güçleri dengelemesi imkânsız hale gelir.

İslam toplumlarının siyasal dayanışmasının temerküz ettiği devletler ve özellikle de Osmanlı Devleti, bu üç çatışma ile tarih sahnesinden silinmiştir. Osmanlı bakiyesi devletlerin ulusalcı karakteri, bölgede patlayan etnik çatışmalar ve özellikle Türkiye'deki Ergenekon-PKK yapılanmaları bu kavramlar

²²⁸ Yazarın notu: Bu bölüm, 06.08.2010 tarihli *Yeni Asya* gazetesinde "Bediüzzaman Bugün Yaşasaydı" başlığı ile yayınlanmış makaleden uyarlanmıştır.

²²⁹ Nursî, *Mektubat*, 2007, ss. 85, 88.

etrafındaki üç çatışma ile birebir ilişkilidir. Kitabımızın analiz birimi olan 'sosyolojik savaş' kavramı ile bu çatışma alanlarını ilişkilendirdiğimizde, İslam toplumlarının tarihî süreç içinde 'adalet-i mahza'dan 'adalet-i izafiye'ye; hilafetten saltanata, din ekseninden milliyet eksenine kayması için yoğun sosyolojik saldırılara maruz kaldığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda, sözünü ettiğimiz bu medeniyet içi üç çatışmayı açıklamanın, konu hakkında ufuk açıcı olacağını düşünüyoruz.

ADALET-İ MAHZA-ADALET-İ İZAFİYE ÇATIŞMASI

Adalet-i mahza, salt adalet demektir. '...e göre' adalet değildir. Adalet-i mahza tektir. Sadece adalettir. Adalet-i mahza, ne bir ırkı, ne bir zümreyi, ne bir şahsı veya ideolojiyi temel almayan, salt insanı ve o insanın doğuştan sahip olduğu hakkı temel alan bir adalet anlayışıdır. Adalet hakka ve hukukun üstünlüğüne izafe edilir. Adalet-i mahza hayvanlara da, bitkilere de; yani ekolojik düzenin korunmasına da şamildir. Kısaca verilecek hüküm, kişilerin cinsiyetine, ırkına, zümresine ve ideolojisine göre farklılaşmaz. Tek bir hüküm verilir. O hüküm de salt adaleti temsil eder. İslam'da, toplumsal yapının ve işleyişin merkezinde salt adalet vardır.

Adaletin siyasete, ırka, zümreye görelileşmesi; bunlardan birinin merkeze alınması ise izafi adalettir. Görüldüğü gibi, izafi adaletin kaynağı tek değildir. Çünkü adaletin izafe edileceği sonsuz sayıda paradigma olabilir; ırk, çıkar, ideoloji, diktatör, zümre vs. Bu adalet anlayışı İslam'ın adalet anlayışına zıttır. Eğer bir toplum, merkeze bir ırk veya ideolojiyi koyarak, bunları adalette belirleyici yapar ve adalet mekanizmasını bunlara göreli olarak yapılandırır, yasaları bunlara göre üretirse, adalet-i mahza yani sırf adalet gerçekleşmez. Toplum ve bireyler bu tür bir adalet anlayışı ile zulmeden ve zulme uğrayan olarak iki kategoriye ayrılırlar.

İnsan, yaratılışı itibarıyla ancak adalet-i mahza ile tatmin olabilir. Adalet-i izafiye insanları isyana sevk eder. Toplum, statükoyu koruma-değiştirme gerilimine sürükler. Eğer adalet, bir ırka izafi hale gelmişse, farklı kökenli insanların ırki köken etrafında dayanışmasına ve etnik çatışmaya yol açar. Adalet bir ideolojiye izafe edilmiş ise, adalet o doğrultuda siyasallaşır ve bir ideolojik denetim mekanizmasına dönüşür; mahkemeler, hukuka değil, ideolojiye uygunluk denetimi yaparlar.

Adalet-i izafiye, nisbi adalet(=bağlı adalet) olduğu için, toplumlar adaletin nispet ve izafe edildiği merkezî özneler arasında el değiştirir durur. Bir diktatör gelir, diğerinin yerini alır; bir ideoloji gelir, ötekini yıkar ve kendi izafi adaletini tesis eder. Bir ırk merkezi ele geçirir, diğer ırka karşı adalet-i mahzayı gerçekleştirmez. Sistematik olarak ve keskin çizgilerle belirgin şekilde algılanmasa da, toplumda yaşanan bütün huzursuzlukların altında, sözünü ettiğimiz bu iki tür adalet anlayışının çatışması yer almaktadır. Bir devletin yapılanmasında, önemli olan merkezde adalet-i mahzayı temsil edecek öznenin bulunmasıdır.

Ülkemizde hukuk fakülteleri ideolojik bir eğitim vermekte, diploma dahi belli bir ideoloji üzerine sadakat yemini yaptırdıktan sonra alınabilmektedir. Adaletin, belli bir ideolojiye izafi hale getirilmesi, karşıt ideolojileri de beslemektedir. Bu ise, merkezi ele geçirme mücadelesi veren ve ele geçirdiği takdirde adalet-i izafiyenin bir başka versiyonunu devreye sokacak bir dizi ideolojilerin türemesine neden olmaktadır. Adalet-i izafiye, farklı etnik, mezhebî ve ideolojik kesimleri ortak duygulardan yalıtarak ayrıştırmakta ve önce zihinsel, daha sonra da fiili parçalanmaları beslemektedir.

HİLAFET-SALTANAT ÇATIŞMASI

Saltanat, bir kişi veya zümre ya da ideolojiye izafetle sistem-

leşmiş bir siyasi ve hukuki düzeni ifade eder. Saltanatın bütün çevre, merkezdeki kişi, zümre veya ideolojinin nesnesi haline gelmiştir. Yasalar, kurumlar, rejim bu merkeze bakar. Merkeze bakmayan her şey dışarıda kalır, dışlanır. Saltanat öznesi sonsuz sayıda olabilir. Bu çeşitlilik, toplumu statüko ve muhalifler olarak ayırıştırır. Merkezde müthiş bir iktidar çatışmasına yol açar. Kitleler, ümidini ondan ona bağlayarak ömürlerini tamamlar giderler. Saltanat öznesi izafi olduğu için, her bir öznenin adaleti de izafi olacaktır. Merkezdeki gücünü ve sürekliliğini sürdürebilmek için mutlaka izafi bir şeyi, mesela, bir ırkı, bir kutsal kişiyi, bir hanedanı, bir ideolojiyi temsil etmeye mecbur kalacaktır. Saltanat kaçınılmaz bir şekilde güce dayanacaktır. Saltanatın tek bir kişi, zümre veya ideoloji belirleyicidir. Ortak akıl yoktur. İstişare yoktur. Liyakat yoktur. Toplum, sultayı temsil edenin ufkuna mahkûm olur.

Günümüzde İslam'ın birçok kavramı gibi hilafet kavramı da çarpıtılmıştır. Hilafet siyasal bir kavram olarak algılanmakta, Batı'daki teokrasinin karşılığı olarak kabul edilmektedir.

Hâlbuki İslam'daki halife kavramı farklıdır. Öncelikle hilafet, İslam'da insanla alakalı ontolojik bir kavramdır. Çünkü insan halife-i arz olarak yaratılmıştır. Her insanın yaratıcı ile ilişkisi Rab-kul ilişkisidir. Her insanın diğer bütün varlıklarla ilişkisinde insanın bu kulluğu esastır. İnsan, diğer varlıklara rablik yapamaz. İlişkisini kul-kul ilişkisi olarak gerçekleştirmek durumundadır. Bilim ve teknoloji alanında '*tekvinî kanunlar*'a²³⁰ riayet ederek ilerlediği gibi, tutum ve davranışlarında ve bitki, hayvan ve insanlarla ilişkilerinde de '*tekliî kanunlar*'a²³¹ riayet etmekle mükelleftir. Bu tekliî mükellefiyete riayet etmediği zaman, insanın bizatihi kendi içinde bir duygunun saltanatı oluşur. Bu iç saltanat, o insanı dış dünyadaki ilişkilerinde bir saltanat ve tahakküm öznesi haline

²³⁰ Tekvinî kanunlar: Varlığın yaratılışı ile ilgili kanunlar, tabiat kanunları.

²³¹ Tekliî kanunlar: İslam'ın insana yüklediği mükellefiyetler.

getirir. Artık, o insan sultanı altına girdiği duyguya bağlı olarak davranış modelleri üreten bir varlık haline gelmiştir. Bu durum sadece bireyler için değil toplumlar için de geçerlidir. Mesela, bir insan diğer insanlarla ilişkisinde, kendi çıkarını, kendi gücünü, kendi hazlarını merkeze alarak ya da bir grup insan bu merkezde çıkar ve güç birliği yaparak diğer insanlar üzerinde tahakküm vaziyeti alır. Bu tür dayanışmalar, günümüzde en belirgin olarak etnik kimlikler, ideolojiler, ekonomik sistemler ve kitle kültürleri etrafında ortaya çıkmaktadır. Devlet, siyaset, kurumlar ve özellikle de adalet, bu dayanışma türlerine izafi olarak şekillendiğinde, zulüm örgütlü ve sistematik bir yapıya kavuşmuş olmaktadır.

Hilafet, günümüzde anlaşıldığı gibi, Batı'daki teokrasinin karşılığı değildir. Çünkü İslam'da ruhban, dolayısıyla da ruhban saltanatı yoktur. Ruhbana izafeten bir hukuk sistemi de, siyasi sistem de kurulamaz. İslam'da halef, siyasi değil, ontolojik bir kavramdır. Ve Batı'daki *'hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti'* kavramının karşılığıdır. Hilafette ruhban, kişiler, zümreler, ideolojiler, ırklar, hukukun bizzatı kaynağı olamazlar. Özgün anlamı ile hilafet, saltanatın zıddıdır. Yani, bir kişi, zümre veya ideoloji iktidarı değildir. Adalet-i mahzayı temsil eder. Gücünü seçimden, istişare, liyakat ilkesi, hak ve adaleti temsil etmekten alır. Hilafet, izafi bir hukuk sisteminin, izafi yasaların üretilmesine izin vermez. Hilafette objektif hukuk uygulanır. Bu uygulamada kişi, zümre, ideoloji veya ruhban rey değil; meşveret esastır. Yani ortak akıl esastır. Liyakat esastır. Hilafeti temsil edenler, adalet-i izafiyeyi uygulamaya başladıklarında, halife sıfatını yitirir ve temsil ettiği makam saltanata dönüşür. Yani hilafet adalet-i mahza ile; saltanat güç, cebir ve tahakküm ile kaimdir. Hilafette, devlet ve toplum adaletin gücü ile saltanatta ise gücün adaleti ile ayakta durur. Gücün adaleti ise izafi adalettir. Tam adalet değildir.

Toplumların hilafetten saltanata kayması oldukça kolaydır.

Ancak, saltanatın diktası altına düşen toplumların, tekrar hilafete ve dolayısıyla adalet-i mahzaya kavuşması oldukça zordur. İşte tarihsel İslam'da hilafet-saltanat çatışması, adaleti, siyaseti, devlet otoritesini bir ırk veya şahsa izafi hale getirmeye çalışanlarla, bunu önlemeye çalışanların arasında cereyan etmiştir.

DİN-MİLLİYET ÇATIŞMASI

İslam'ın temel aldığı kavramlardan biri de 'din' kavramıdır. İnsanlar, her durumda üç seçenek ile karşı karşıya bulunurlar: İfrat, tefrit ve itidal... İfrat, haddini yani meşru sınırı aşmak, başkasının hak sınırlarına tecavüz etmek anlamına gelir. Örneğin, merkeze çıkarını koyan bir insan çıkar itibarıyla ifrat tutum ve davranışlar içine girer. Sadece kişisel çıkarını düşünür. Meşru çıkarlarını dahi koruyamama, tefrit tutum ve davranış özelliğidir. İtidal ise, kişinin ne ifrata ne de tefrite düşmesidir. Kimsenin hakkına tecavüz etmeme; kendi hakkını ve meşru çıkarlarını da koruma tutumudur. İşte, İslam'da 'din' kavramı '*sırat-ı müstakim*'²³² olarak isimlendirilen itidal tutumu temsil etmektedir. Çıkar konusundaki ifrat, tefrit ve itidal bireysel hayatın günlük akışı içinde çok çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır. Aynı durum toplumsal hayat düzeyinde de ortaya çıkar. Milliyet kavramı ifrat, tefrit ve itidal boyutlarında anlam kazanabilir. Ancak, bizatihi milliyet din haline getirilirse, diğer milliyetlere karşı itidali; adalet-i mahzayı temsil edemez. Din ile milliyet arasındaki ilişki, itidali temsil eden din yerine milliyetin dine hâkim olduğu, dini hükmü altına aldığı durumda bozulur. İslam, milliyeti kabul eder. İnsanların ve toplulukların etnik şuurunu yok etmez. Çünkü milliyet fitrî, ontolojik bir hakikattir. Ancak, bu şuurun ve ben algısı-

²³² Sırat-ı müstakim: Dosdoğru yol.

nın merkezileşmesini ve milliyetin başka milliyetlere tahakküm aracı ya da başka milliyetlerin tahakkümü altına düşme sebebine dönüştürülmesini kabul etmez.

Milliyet/ulus odaklı adalet, uluslararası ilişkilerde, ulusal çıkarlara göreli yargılar üreteceğinden, başka uluslara karşı adalet-i mahzayı temsil edemez. Bu sebeple, İslam toplumlarında, müspet olmayan menfi (dışlayıcı) milliyeti esas tutan anlayışlarla da iç çatışmalar yaşanmıştır.

ÜÇ ÇATIŞMANIN SOSYOLOJİK SONUÇLARI

Aslında insanlık tarihi bu üç çatışma ile deveren etmektedir. İslam Dünyasının merkez ülkesi olan Osmanlı, bu üç çatışma ile parçalandığı gibi, Türkiye’de iki temel unsuru teşkil eden Türkler ve Kürtler arasındaki çatışmanın da sözünü ettiğimiz bu üç sapmadan kaynaklandığını görüyoruz. Oysa Türkler ve Kürtler, ortak paydası İslam olup, bu ortak kimlik tanımı etrafında yüzyıllardır tek bir toplum halinde birleşip günümüze intikal etmiş iki kardeş topluluktur. Müslüman kimliği bağlamında, Türk ve Kürt etnik uyumu, bütünleşmesi ve dayanışması halk kesimlerinde devam etmektedir. Sözü edilen üç sapma, topluluk elitlerinden başlayarak topluluklara ve topluluklar arası ilişkilere yansımaktadır.

Westphalia (Vestfalya) sürecinin doğurduğu ulusçuluk, sadece Avrupa toplumlarında değil, Osmanlı’da da soy eksenli siyasal yapılara yol açmıştır. “Ulusçuluk, ulusu temel bağılılık nesnesi olarak gören ve merkezinde ulusun yer aldığı kültürel, sosyal, siyasal ve ahlaki bir perspektif öngören siyasal bir öğretilerdir.”²³³ Bir ulus devlet olarak tasarlanan Cumhuriyetin kuruluşunda henüz on üç milyon ve büyük oranda eğitimsiz köylü kitlesinden oluşan nüfus, uzun yıllar, Cumhuriyet elitlerinin

²³³ Yıldız, 2010, s. 19.

belirlediği kimlik şablonlarına göre biçimlenmiş bir anlam dünyasının içinde kendini bulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bir ulus devlettir. Ancak, ulus *'Türk'* olarak tanımlanmakta, Türk kavramının bir ırk ve soy anlamında değil, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan farklı bütün etnik kimliklere şamil bir üst kimlik olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu Türk tanımlamasına göre Kürtler de Türk kavramı kapsamında kalmaktadır.

Peki, teorideki bu kapsayıcılık, pratikte bir anlam kazanabilmiş midir? Pratikte "Cumhuriyetin Türklüğü etnik açıdan farklı toplulukların rahatça benimseyeceği bir üst kimlik olarak inşa etme çabası, Kürtler dışındaki gruplar bağlamında başarılı olmuşsa da, Kürt etnik kimliğinin tarihi süreç içinde politizasyonu, laik Kürt ulusçuluğunun doğmasına yol açmıştır."²³⁴ Türk ulusalcılığından beslenen bu Kürt ulusalcılığı, süreç içinde toplumsal ve daha sonra da siyasal bütünlüğü sarsan boyutlar kazanmıştır. Çünkü dinî bağlam ezvaca yani evlenmeye, çift olmaya; etnik bağlam ise ezdada yani zıtlasmaya, boşanmaya, ayrılmaya yol açmaktadır.

Özetle, müşterek din, farklı etnik kimliklerin izdivacına, farklı etnik kimlikler ise aynı din mensuplarının dahi iftirakına yani ayrışmasına yol açmaktadır. Bu sebeple, Türk ve Kürt kimliklerinin zıtlaşması ve farklılaşması, Türk ve Kürt kimlik algılarının dinî bağlamdan, etnik bağlama geçirilmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Yani din-milliyet çatışması, etnik sosyolojiye geçiş ile alakalıdır. Türkleri ve Kürtleri toplumsal bütünlüğün bir unsuru haline getiren dinî bağlamın yerini, toplumsal ayrışmayı ve giderek dozu artan ve çatışma safhasına ulaşan gerilimlere sürükleyen etnik bağlamın alması, yol açtığı sosyolojik sonuçları açısından değerlendirildiğinde, ortada planlı bir sosyolojik müdahale olduğu idrak edilecektir. Bu safhada,

²³⁴ A.g.e., s. 36.

kendisine etnisite üzerinden bir iktidar alanı açmak isteyen topluluk seçkinleri devreye girecektir. Bu durumdan vazife çıkaran vesayet elitleri de vesayetlerini sürdürmek için karşı bir siyasi kutbu tahkim edeceklerdir. Bu iki kutbun tüm hesapları, etnik gerilimlerin değişik dozlarda sürdürülmesi üzerinedir. Bu sebeple, bu iki kutupta yer alan elitler, daha üst bir kimlik bağlamında bir uzlaşma ve diyalog geliştirmekten bilinçli olarak kaçınırlar. Bu noktada problem, etnik farklılıklardan çok, etnik elitlerin bu bilinçli tutumlarıdır. Bunların çözüm aktörü olarak sahnede tutulması ve muhatap olmaları, çözümsüzlüğün temel nedeni olacaktır.

Sosyal kitlelerin oluşumu, siyasallaşması üç temel bağlamda gerçekleşmektedir: Din, milliyet ve sınıfsal ideoloji. Din ve sınıfsal ideoloji bağlamındaki kitleselleşmeler, farklı milliyetlerin sosyal, siyasal ve ekonomik dayanışmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, farklı milliyetlerin dayanışmasını sağlayan din ve sınıfsal ideolojiler, farklı din ve sınıfsal ideolojilerle çatışmaktadır. Siyasal bağlamı milliyet olan bir toplumda ise, baskın bir milliyet ortaya çıkar ve toplum bünyesindeki diğer milliyetler üzerinde sulta oluşturur. Bütün bu dinamik veya potansiyel çatışma unsurlarından âri, mutlak homojen bir toplum örneği bulunmamaktadır. Yeryüzünde, tek etnik kimlik üzerine kurulu sadece on kadar devlet bulunmaktadır. Aynı dinî, ideolojik ve milli kimlikler bile daima mezhepler, cemaatler veya fraksiyonlar şeklinde alt kimliklerden oluşmaktadır.

Toplumsal yapıların temel sorunu, sözünü ettiğimiz farklılıklar değil, adalet sorunudur. Din, ideoloji ve milliyet unsurlarından oluşan karmaşık toplum yapısının siyasal bağlamının adil bir şekilde belirlenmesi sağlanarak ortaya çıkan siyasal etkinliğin, adalet-i mahzayı temsil edip etmediği temel sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Tarihsel olarak semavi olmayan dinlerde ve ideolojik bağlamdaki siyasi birliklerde, farklı

milliyetler arasında dayanışmanın mümkün olduğunu görüyoruz. Ancak, bu dayanışmaların, kendi içlerindeki farklı dinî ve ideolojik gruplara ve kendi dışındaki toplumlara karşı adaleti temsil edebildiklerini söylemek güçtür. Aynı şekilde, milliyet bağlamındaki siyasal dayanışmalar da, kendi içinde ve dışındaki farklı milliyetlere karşı adalet-i mahzayı değil, adalet-i izafiyeyi temsil etmişlerdir.

Tarihsel olarak Yahudilik hariç, din bağlamında gerçekleşen dayanışmalar, farklı milliyetlerin dayanışmasını sağlayan en kapsamlı üst kimlik olmuştur. Bu sebeple, adalet-i mahzanın gerçekleştirilmesinde dinler potansiyel bir üst kimlik işlevi görebilmektedir.

Dinler semavi dinler ve semavi olmayan dinler olarak tasnif edilir. Semavi dinler, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi dinlerdir. Semavi olmayan dinler ise, ilahî referansı olmayan, hurafelere veya felsefi kurgulara dayanan, örneğin Darwinizm, materyalizm, komünizm, faşizm gibi; ya da semavi kaynaklı iken, süreç içinde temel metinleri tahrif edilerek beşerileştirilmiş, tahrifi yapanlara izafi hale gelmiş dinlerdir. Dinlerin tahrif edilmesi yani izafileşmesi, o dinin saltanata dönüşmesine yol açar. Dinlerin yeni peygamberlerle yenilenmesinin sebebi, temel öğretilerini çarpıtan bu görelileşme sorunudur.

Tahrifatın yol açtığı görelileşmeye en tipik örneği muharref Tevrat oluşturmaktadır. Bizatihi Yahudiler; en azından Yahudi elitler bu tahrifatın bilincindedirler. Davit Angel'in şu sözü bunun en açık delilidir: "Bir kere en büyük Yahudi krallar döneminde, Hazreti Davut ve Hazreti Süleyman döneminde de İsrail Krallığı hemen hemen bugünkü sınırlar içindeydi. İdeolojik nedenlerle Tevrat'a, Mısır'daki Nil Irmağı'ndan, Dicle ve Fırat'a kadar büyük bir imparatorluk meydana getireceğiz diye yazıldı."²³⁵ Bu sözler, bir Yahudi ağızdan (Davit Angel)

²³⁵ Katırcıoğlu, 1999.

Tevrat'ın tahrif edildiğinin itirafıdır. Bu ve benzeri çok yerindeki tahrifat ile Yahudilik ırka izafi hale getirilirken, Yahudiler ise 'Arz-ı Mev'ud' ideolojisine göreli bir ben ve öteki algısına kavuşturuluyordu. Bu Yahudi kimlik algısının yansımaları adalet-i mahzayı temsil etmekten çok uzak olacaktır. Çünkü siyasal bağlamı Yahudilik olan bir dayanışma, Arz-ı Mev'ud olduğu iddia edilen alanda, Yahudiler dışındaki insanlara adalet getirmeyecek, tahakküm ve zulüm getirecektir.

Aynı şekilde Hristiyanlık da, ruhban ve kiliseye izafi hale getirilmiştir. Hristiyanlık bağlamındaki dayanışmalar ise, teokrasidir. Ruhbanın ve kilisenin sultasına yol açar.

İslam'ın temel dayanağı olan vahiy, özgünlüğünü korumaktadır. Kur'an tahrif edilmemiştir. İslam, "Belli bir halkın özelliklerine değil, insan tabiatına dayanır."²³⁶ Ancak, tarihsel İslam'da, İslam'a izafi devletler kurulduğu gibi, devlete, kişilere ve zümrelere izafi anlayışların İslam olarak algılanması da sözkonusu olabilmıştır. Bu ikinci durumun sözkonusu olduğu devrelerdeki yönetimlerin İslam tarihinde İslam'dan sapmayı ifade eden saltanat olarak nitelendirildiği görülür. Bu sebeple, İslam uleması, özgün Kur'an ve Sünnet metinlerindeki muradın hak olduğunu, ancak bu metinlerin yorumlarının izafi olacağını belirtmişlerdir.²³⁷

Çözüm ise, meşverettir. Yani, istişare, ortak akıldır. İstişare ve ortak aklın dayanağı olan dinî metinler özgün olduğundan, tahrifata uğramadığından, izafileşmediğinden, istişarenden maksat da adalet-i mahza olduğundan, meşveret ilkesine riayet edildiği takdirde, büyük oranda ortak akıl isabetli ve adil olarak tecelli edecektir. Nitekim insanlık, sosyal grupların gitikçe çoğaldığı günümüzde, temsil adaletini sağlayan, bütün kesimlerin katılımı ile ortaya çıkacak ortak akla dayalı yönetimler kurmaya çalışmaktadır. İslam'da saltanat ve tahakküm

²³⁶ İkbâl, 2008, s. 14.

²³⁷ Nursî, 2006, ss. 59, 60.

öznelere değil, istişare ile ortaya çıkacak ortak akla ve karara saygı ve itaat esastır. Bu sebeple istişare ilkesinin hayata geçirilmesi, katılımı gerektirecek, dolayısıyla ırka, ideolojiye, çıkara, zümreye izafi yasalar çıkarılmasına veya uygulamalara engel olacak, belirtilen izafiliklerin yol açacağı çatışmaları ortadan kaldıracaktır. Çünkü Kur'an ayetleriyle sabit olan meşveret ilkesi, bütün grupların istişare sistemi içinde temsilini, merkezî yönetim ve politika üretiminde bilfiil rol almalarını gerektirir. Uhud Savaşı öncesinde yapılan istişarede, Hz. Peygamber'in muhalefetine rağmen, çoğunluğun görüşünün kabul edilerek uygulamaya konulması, istişarede hiçbir ayrıcalığın geçerli olmadığını, ortak aklın esas alındığını ve İslam'da temel bir kurum olduğunu gösteren en somut delildir.

Ülkemizde hâlihazır durumu bu açıklamalarımız ışığında tanımladığımızda, adalet-i mahzanın terk edildiği, adalet-i izafiyenin hâkim olduğu; hilafetin yani hukukun üstünlüğü, liyakat ve istişare ilkesinin terk edildiği; vesayet sisteminin yani ulusal-ideolojik saltanatın hüküm sürdüğü; milliyetin dini hükmü altına aldığı bir sistem sözkonusudur diyebiliriz. Böyle bir sistemin toplumsal yapıyı oluşturan bütün alt kimlikler arasında çatışma üretmesi kaçınılmazdır.

Sorunun çözümü, Türk, Kürt veya başka bir ontolojik kimliğe mensup Müslümanların adalet-i mahza yani yukarıda açıkladığımız manada hilafet ve din yanında mı; adalet-i izafiye yani saltanat ve milliyet yanında mı yer aldıkları hususu ile birebir ilişkilidir. Müslümanlar bu konudaki duruşlarını net bir biçimde ifade etmedikleri sürece, sorun Ergenekon-PKK ara kesitinde sıkışıp kalacak ve Müslümanlar da adalet-i izafiye, saltanat ve milliyeti temsil edenlerin etrafında kümele-nerek çatışacaktır. Bu çatışma ise, zulümlere, teröre, iftiraka (ayrışmaya), parçalanmaya yol açacaktır.

Müslümanların adalet-i izafiye, saltanat ve milliyet merkezli ilişkiler kurması, onların İslam mensubiyetini de tartış-

malı hale getirecektir. Çünkü adalet-i izafiye, saltanat ve milliyete taraftar olmak, İslam'ın tarihte savaş açtığı üç temel sapmadır. Müslümanlar böyle bir sapmayı temsil edemezler. Bilakis, bu saptamalara karşı mücadele için ittihat veya ittifakla mükelleftirler. Müslümanlar ne zaman bu mükellefiyeti yerine getirmek üzere harekete geçerlerse, sorun Ergenekon-PKK ara kesitinde kalan çatışmacı zeminden ve çatışmacı muhataplarından kurtulacak, süreç barış ve uzlaşma yönünde yeni bir yön kazanacaktır.

Batı algısında İslam'ın merkez ülkesi olarak yer alan Türkiye, tarihî süreç içinde maruz kaldığı sosyolojik saldırılarla, bu üç çatışmanın varlığını dahi idrakten yoksun hale gelmiş, merkeze yerleştirilen Kemalist ideoloji ile bütün kurumları bu merkez etrafında yapılandırılarak, günümüzde yaşanan etnik kimlik çatışmalarını üreten ve çevresine kapalı bir sosyolojik varlığa dönüştürülmüştür. Türkiye adalet-i izafiye, saltanat ve milliyet ekseninde tutularak, sadece Anadolu'da değil, bütün İslam Dünyasında İslam'ın açık toplum pratigine ağır darbeler indirilmektedir.

Türkiye'ye yönelik sosyolojik saldırı:
Etnosentrizm

ETNOSENTRİZM, TOPLUMSAL gerçekliğin, etnik kimlik üzerine temellendirilmesidir. Etnik kimliği temel bağlılık nesnesi olarak gören ve merkezinde etnik kimliğin yer aldığı kültürel, siyasi ve sosyal grup, toplumsal bütünlüğü temsil etmektedir. Etnosentrizm, farklı etnik kimliklerden oluşan toplumların ayrıştırılmasında kullanılan son derece tahripkâr bir sosyolojik savaş silahıdır.

Osmanlı'ya yönelik saldırıların doğasının sosyolojik olduğunu teşhis eden ve çözümü de sosyolojik tedbirlerde gören Bediüzzaman, Osmanlı'nın son dönemlerinden beri, Abdülhamit ve Sultan Reşat nezdinde yaptığı girişimlerle, din ve fen ilimlerinin birlikte okutulduğu Van merkezli bir darülfünun (üniversite) kurulmasında ısrar etmiştir. Bu ısrarını ömrünün sonuna kadar, Mustafa Kemal, İnönü ve Adnan Menderes nezdinde de sürdürmüştür. Bediüzzaman, yeni devletin kuruluş sürecinde meclise hitaben yaptığı bir konuşmada, yeni devletin ulusal temeller üzerinde yapılandırıldığını ve bunun

gelecekte etnik temelde nasıl yeni bir parçalanmaya yol açacağını, ilginç bir örnekle izah etmiştir. *Tarihçe-i Hayat* isimli eserinde yer alan bu konuşma ile ilgili bölüm aynen aşağıya aktarılmıştır:

“Bütün hayatımda bu dârülfünunu takib ediyorum. Sultan Reşad ve İttihadcılar, yirmi bin altın lira verdiler. Siz de o kadar ilâve ediniz...

(O zaman, yüzelli bin banknot vermeye karar verdiler.)

Bazı meb'uslar diyorlar ki: Yalnız sen medrese usûlüyle, sırf İslamiyet noktasında gidiyorsun; Hâlbuki şimdi Garblılara benzemek lâzım.

Bediüzzaman: O vilayat-ı şarkıye [doğu vilayetleri] âlem-i İslam'ın bir nevi merkezi hükmündedir; fûnun-u cedide [yeni fenler] yanında, ulûm-u diniye [din ilimleri] de lâzım ve elzemdir. Çünkü ekser enbiyanın [peygamber] Şarkta, ekser hükemanın [filozof] Garbda gelmesi gösteriyor ki; Şarkın terakkiyatı dinle kaimdir. Başka vilayetlerde sırf fûnun-u cedide okuttursanız da, Şarkta her halde millet, vatan maslahatı namına, ulûm-u diniye esas olmalıdır. Yoksa Türk olmayan Müslümanlar, Türk'e hakiki kardeşliğini hissedemeyecek. Şimdi bu kadar düşmanlara karşı, teavün [yardımlaşma] ve tesanüte [dayanışmaya] muhtacız. Hatta bu hususta size bir hakikatli misal vereyim:

Eskiden, Kürd bir talebem vardı. Eski medresemde, hamiyetli ve gayet zeki o talebem, ulûm-u diniyeden aldığı hamiyet dersi ile her vakit derdi: 'Sâlih bir Türk, elbette fâsik kardeşimden ve babamdan bana daha ziyade kardeştir ve akrabadır.' Sonra aynı talebe, talihsizliğinden, sırf maddî fûnun-u cedide okumuş. Sonra ben—dört sene sonra—esaretten gelince onunla konuştum. Hamiyet-i milliye bahsi oldu. O dedi ki: Ben şimdi, Râfîzî bir Kürd'ü, sâlih bir Türk hocasına tercih ederim.

Ben de: Eyvah! dedim, ne kadar bozulmuşsun? Bir hafta çalıştım, onu kurtardım; eski hakikatlı hamiyete çevirdim.

İşte ey mebuslar! O talebenin evvelki hali, Türk Milletine ne kadar lüzumu var. İkinci hali, ne kadar vatan menfaatine uygun olmadığını fikrinize havale ediyorum. Demek—farz-ı muhal olarak—siz başka yerde dünyayı dine tercih edip, siyasetçe dine ehemmiyet vermeseniz de; her halde şark vilayetlerinde din tedrisatına a'zamî ehemmiyet vermeniz lâzım."²³⁸

Bediüzzaman, bu anekdotu ile bir tek talebesi kesitinde ortaya çıkan etnik milliyetçilik hastalığının, tedavi edilmemesi halinde kitlesel boyut kazanacağı tehlikesine ve gelecekte yol açacağı yıkımlara, bunun ülke bütünlüğüne, iç güvenliğe ve İslam dayanışmasına indireceği darbelere dikkat çekmek istemişti. Günümüzde bu hastalık bütün gövdeye yayılmış, tam da yüz yıl öncesinde Bediüzzaman tarafından öngörülen ve önlenmeye çalışılan etnik sosyolojiye dönüşerek günümüzdeki yıkıcı boyutlara ulaşmıştır.

ETNOSENTRİZM VE SOSYOLOJİK SAVAŞ²³⁹

Osmanlı'dan günümüze, ülkemizdeki gelişmeleri ve siyasi aktörleri değerlendirdiğimizde, etnosentrizm bağlamında sosyolojik bir savaşın bütün hızı ile devam ettiğini görmek zor değildir. Ancak, bu noktadaki temel yanlış, bu sosyolojik savaşın taraflarının Türk ve Kürt ulusalcı kesimler olduğu zannıdır. Oysa bu ulusalcı kesimler sosyolojik savaşın tarafı değil, ürünüdürler. Bu kesimler, daha üst bir sistem tarafından itina ile geliştirilmiş ve günümüzde yıkıcı bir etnik zihniyete kavuşturulmuştur. Farklı etnik grupları, ortak bir üst kimlik etrafında dayandıran jeokültürel sisteme karşı kullanılacak en yıkıcı sosyolojik silah etnosentrizmdir. Etnosentrizm, geçmişte ol-

²³⁸ Nursî, 1999, ss. 128, 129.

²³⁹ Yazarın notu: Bu bölüm, 28.05.2011-30.05.2011 tarihlerinde *Zaman* gazetesi yorum sayfasında "Etnik Merkezli Sosyolojik Savaş/1-2" başlığı ile yayınlanmış maleden uyarlanmıştır.

duğu gibi günümüzde de toplumları fikir ayrılıklarına düşürme ve aralarında çatışmaya dönüştürecek gerginlikler yaşanan taraflara bölme kapasitesine sahip en fonksiyonel sosyolojik silah olmaya devam etmektedir.

Temelde aynı ırk merkezli kutuplaşmayı temsil eden bu iki problematik zihniyet nasıl gelişti? Bilindiği üzere, Avrupâda Westphalia ile din temelli devlet yapılanması, yerini milliyet ve ekonominin merkeze alındığı yeni bir örgütlenme biçimine bıraktı. Westphalia süreci, kendisini dinî bağlamda anlamlandıran insanın ulus bağlamında anlamlandırmasına yol açtı. Bu anlamlandırma da siyasal birliğin ulusal kimlikler üzerine yapılandırılmasına teorik ve felsefi temel oluşturdu. Böylece merkeze milliyet konularak ulus temelli bir devlet yapısı inşa edildi.

Dünya siyasi coğrafyası da bu doğrultuda değişim geçirdi. Avrupâdaki bu değişimin, çok uluslu ve çok dinli bir siyasal örgütlenme olan Osmanlı'ya yansımaları yıkıcı olmuştur. Çünkü tarihsel olarak İslam'dan sapma üç kategoride kendini göstermiştir: Adalet-i mahza yerine adalet-i izafiyenin uygulanması, hilafet yerine saltanatın tatbiki ve din yerine milliyetin merkez alınmasıdır. Özellikle günümüzde etnik kimlik merkezli siyaset, zaten bu etnisiteye görelileşmiş bir adalete ve ırki saltanata yol açmakla, günümüzdeki siyasal ve toplumsal yapı her üç sapmayı da bünyesinde barındırmaktadır.

Geniş İslam coğrafyasındaki çıkarlarına ulaşmada en büyük engeli oluşturan İslam'ın açık toplum pratiğinin, sözünü ettiğimiz üç sapma ile yok edilmesi, Batılı ulus devletlerin de işine geliyordu. Çünkü önemli oranda sanayi hammaddelelerini ve enerji kaynaklarını barındıran bir coğrafyaya nüfuz edebilmek, bu coğrafyadaki büyük boy siyasal birliğin ve dayanışmanın ufalanmasını gerekli kılıyordu. İslam coğrafyasındaki jeoekonomik ve jeopolitik öneme sahip bölgeler ile çatışma alanları arasında tam bir paralellik bulunduğu açıktır.

Bu sebeple ulus devletin bu coğrafyada yaygınlaşması, bölge toplumlarının ihtiyaçlarından çok, Batılı güçlerin kolonyal politikaları doğrultusunda gerçekleştirilen sosyolojik operasyonların eseridir. Bu operasyonlar doğrultusunda, bölge devletleri kendi içinde veya sınırındaki devlet ile çatışmaya zemin oluşturacak ihtilaflarla yapılandırılmıştır. Böylece bu yapay devletlerin, iç etnik çatışmalar veya aralarında ihtilaflı olarak oluşturulan sınırlarla hem iç dinamiklerini hem de bölgesel dinamiklerini kullanamaz hale geldikleri görülmektedir.

İslam coğrafyasındaki farklı etnik kimlikleri olduğu kadar, bölgesel dinamikleri de birbirine entegre edecek jeokültürel olgunun İslam'a mensubiyet gibi ortak bir üst kimlik dayanışması olduğu açıktır. İslam'ın böyle bir dayanışmayı inşa etme kapasitesini gören küresel statüko, daha 1990'lı yıllarda düşman kuvvetleri yeşil olarak sembolize etmiş ve küreselde İslam, yerelde irtica ile mücadele adı altında bu dayanışmayı bloke etmek için harekete geçmiş ve yerel unsurları da İslam'a karşı harekete geçirmiştir. İki kutuplu sistemde eritilmiş İslam dayanışması, 1990'lı yıllarda giderek yeni bir eksen ve ileri safhalarda kutup başı olma potansiyelini izhar etmeye başlamıştır. Bu potansiyel, küresel statüko güçlerini İslam Dünyasına karşı yeniden harekete geçirmiştir. 1890 küreselleşmesi ile dayanışma dinamikleri ortadan kaldırılan İslam toplumları, 1990'lı yıllarda önleyici bir sosyolojik savaşa karşı karşıya gelmiştir.

Küresel statükonun tehdit algıları ve bu algılara göre ilan ettiği düşman, hiçbir zaman, bir ülke, bir millet olmamış, bir fikir, inanç ve ideoloji olmuştur. 1990'lı yıllara kadar düşman kuvvetleri kırmızı renk (komünizm) sembolize ediyordu. 1990'lı yıllardan sonra ise küresel düşman değişti. Komünizmin yerini İslam aldı ve düşman kuvvetleri sembolize eden renk yeşil olarak değiştirildi.

Dini, fikrî ve ideolojik düşmanlara karşı başından beri ve-

rilen savaş her zaman sosyolojik savaş olmuştur. Sovyetlerin dağılması ile birlikte, eski küresel sistemi belirleyen birçok unsur yeni anlamlar kazanmış ve bu anlamların yol açacağı yeni rolleri biçimlendirmek üzere yeni bir sosyolojik savaş dönemine girilmiştir. Bu dönemde, statüko karşıtı büyük boy dayanışmaların önlenmesinde, statüko cephesinin elinde tuttuğu sosyolojik silah, tıpkı bölgeyi parçalamada ve bölgedeki dayanışmayı ufalamada kullandıkları aynı silah yani etnosentrizm(=ırk merkezciliktir.) Yeni dönemde de kullanılan bu sosyolojik silah daha da geliştirilmiş ve etnik ırkçılığa lider, cemaat ve mezhep ırkçılıkları da eklenmiştir.

Burada şu hususu tekrar edelim: Elbette bir toplumda farklı etnik kesimler, farklı liderler, farklı mezhepler ve cemaatler olacaktır. Sorun toplumlardaki bu farklı kimlikler değildir. Bu farklılıklar merkezinde karşılıklı dışlayıcı yaklaşımlardır. Farklı kimliklerin birbirlerine kapanması, aralarına demir perdeler çekmeleridir. Notalar tek başına farklı ses çıkarırlar. Ancak tek nota ile müzik yapılamaz. Notaların bu farklılığıdır ki, sonsuz müzik yapılmasına imkân sağlar. Sorun farklılıklar da değil, birbirlerini dışlayıcı zihni kurgularda ortaya çıkmaktır.

ETNOSENTRİZM VE İSLAM DAYANIŞMASI

Ortadoğu'daki statükoya karşı tehdit oluşturacak bir merkez yapılanmanın önlenmesinde kontrollü etnik kimlik stratejisi izlenmektedir. Türkiye'de yaşanan etnosentrist sürecin Türk ve Kürt kesimdeki ulusalcı zihniyete dayalı olarak ilerlediği ortadadır. Bu etno-psikolojik ayrışma, zihni parçalanmayı daha da derinleştiriyor. Etnosentrizm, zihinlere çizilen bu sınırları coğrafyaya yansıtacak ahmakça hayallerle Türkleri ve Kürtleri tarihin merkezine oturmaktan alıkoyacak yaramaz ve haylaz iki çocuk haline getirmektedir. Bu sebeple, ülkemizde

İslam'ın iki merkez kimliği olan Türkler ve Kürtlere karşı yürütülen sosyolojik savaşın en yıkıcı silahı ırk merkezci zihniyettir. Nitekim bu iki kesimden İslam'a yabancılaşmış Ergenekon ve PKK gibi aktörlerin muhatap olduğu otuz yıllık süreçte, devletin halka, halkın devlete ve toplum kesimlerinin birbirlerine yabancılaştığı açıkça görülmektedir. Merkezdeki bu parçalanmanın devamı ve evrimleşmesi, bu iki kötü huylu öznenin muhatabiyeti ile sürdürülmüştür. Bu sebeple, sosyolojik savaş karargâhları, bir taraftan Türk etnosentrizmini temsil edenleri başrolde tutmaya çalışırken, öte yandan Kürt etnosentrizmini organize etmişlerdir.

Türkiye'nin, gerek ülke içinde ve gerekse ülke çevresinde gittikçe yükselen Kürt milliyetçiliğine karşı Kemalist ideoloji veya Türk ulusalcılığı adına yapacağı hiçbir müdahalenin başarı şansı yoktur. Kemalist ideoloji veya Türk ulusalcılığı, Kürt ulusalcılığının fikrî yapısına karşı panzehir olmaktan çok, sorunun günümüzdeki boyutlara taşınmasında en önemli etken olmuştur. Çünkü Kemalizm etnik sosyolojiden beslenen bir ideolojidir ve başka etnik ideolojileri de kışkırtmıştır. Bu sebeple, sosyolojik savaş taktik ve tekniklerini en üst seviyede uygulayan Kürt etnosentrizmine karşı, Kemalist veya milliyetçi fikriyatı temsil eden bir askerî karşılık fonksiyonel olmak bir yana, sosyolojik etkileri itibarıyla karşı taraf stratejisinin bir parçası haline gelmektedir.

Sosyolojik savaş taktik ve tekniklerine, yalnızca düzenli ordu taktik ve teknikleri ile karşı koymak, başından beri içinde bulunduğumuz çatışmanın doğasını anlamamak ve başarısızlığa mahkûm olmaktır. PKK'nın stratejisinde, sosyolojik savaş bütün boyutları ile yer alırken ve bu stratejisini uygulayan KCK gibi kurumsal yapılar inşa etmişken, TSK'nın stratejisinde sosyolojik savaş hafızası, kavramı, literatürü diye bir şey bulunmamaktadır. Bölücü tehdit tanımlaması, sosyolojik bir tanımlama değildir ve uygun mukabele stratejisi geliştirilmesini

sağlamaktan uzaktır. Bu sebeple, TSK ile PKK'nın güç ve yöntemleri arasında simetri bulunmayışı, silah ve asker gücü ile orantılı sonuçlar elde edilmesini engellemektedir.

PKK ve KCK, çatışmanın siyasi bağlamını ulusalcı özellikte tutma stratejisi izlemektedir. Bu sosyolojik bir stratejidir ve etnik sosyoloji PKK'nın asimetrik gücünü oluşturmaktadır. TSK içinde yapılanan Ergenekon da, bu stratejiye hizmet etmektedir. Bu açıdan baktığımızda, savaşı sosyolojik manada PKK, askerî manada ise TSK yönetmektedir. PKK'nın hedefi, askerî başarı değil, sosyolojik başarıdır. Askerî çatışmayı sadece ulusalcı kutuplaşma ve kimlik inşasında bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu başarıya ulaştığı oranda da, silah bırakmayı gündeme getirmektedir. TSK ise, sadece askerî başarıya odaklanarak, mücadelenin sosyolojik boyutunu ihmal etmektedir.

Sosyolojik stratejilere, askerî stratejilerle karşılık verilmesi, bir askerî gücü, mukayese kabul etmeyecek bir biçimde üstün de olsa, sosyolojik strateji karşısında, kısa vadeli etki yapan bir araca indirger. Askerî güç, etnik sosyoloji ile parçalanmış toplumsal yapıyı bütünleştirecek bir sosyolojik stratejiyi temel almadıkça ve gücünü bu bağlamda kullanılmadıkça, yeterli başarı elde edemeyecektir. TSK'nın tartışılmaz askerî güç üstünlüğüne rağmen, PKK'nın çatışmayı uzun yıllara yayabilmesi, TSK'nın sosyolojik strateji boşluğundan yani etnik sosyoloji karşısında asimetrik gücünü oluşturan İslam dayanışmasını temsil etmemesinden kaynaklanmaktadır.

Etnik sosyolojiyi gayrinizami harp taktikleri ile bütünleştiren PKK ve KCK, TSK stratejisindeki bu boşluktan sonuna kadar yararlanmaktadır. TSK, PKK'nın çok farkında ve bilincinde olduğu ve sonuna kadar kullandığı etnik sosyolojiye karşı, sosyolojik bir karşılık verememektedir. Çünkü Türk ve Kürt kimliğinin ortak paydasını oluşturan sosyolojik dinamikleri iç tehdit olarak algılayan bir zihni yapıya mahkûm edilerek bloke edilmiştir. Bu nedenle TSK, etnosentrizm sorununu gö-

rememiş ve gördüğünde iş isten geçmiştir. Prof. Mahir Kaynak'ın ifadesi ile: "Biz terörle ilgileniyorduk ve bundan etkileni-yorduk, onlar da terör yaptılar. Ama arka plandaki somut yapılanmalara, siyasi projelere bakmadık bile. Terör yoksa mesele yok dedik."²⁴⁰ Sosyolojik dinamiklerimize karşı zihinlerimizde konulan bu blokaj, mücadelenin çerçevesini, etnosentrizmle mücadele yerine terörle mücadele olarak sınırlandırmıştır. Sosyolojik savaş stratejisi izleyen güçlere karşı, böyle bir stratejiden yoksun olarak karşı koymaya çalışmak, adeta hedefi görmeden ateş etmek gibi kısır sonuçlara yol açmaktadır. Bu sebeple, mevcut askerî ve iç güvenlik örgütlenmeleri ve savunma doktrinleri, acil bir biçimde sosyolojik risk ve tehdit unsurlarını da dikkate alan bir yapıya ve muhtevaya kavuşturulmalıdır. Aksi takdirde, merkez ülkeye yönelik sosyolojik savaş algılanamayacak, bu savaşa karşılık vermek için sahip olduğumuz sosyolojik unsurları temel alan bir strateji geliştiremeyecektir.

Türkiye'nin Kürt sorunu ile ilgili olarak izlediği politikaların tutarsızlığının temel sebebi, doğası sosyolojik olan Kürt etnosentrizmine karşı, ulusalcı kültür ve ideolojinin, doğası sosyolojik olan ortak değerleri dışlaması veya bu değerlere yetersiz ve samimiyetten uzak bir biçimde yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. Ulusalcı kültür, Türkiye'nin jeopolitiğini daraltmış, hatta ülke içi çatışmalara bağımlı kılmıştır. Cumhuriyet döneminde, Türk ulusalcılığı, Türk-Kürt ilişkilerini etnik anlam çerçevesine hapsedmiştir. Etnik odaklı Türk kimliği vurguları, giderek Kürtlerin de aynı bağlamda odaklanmasına yol açmıştır. Kürt kimliğinin etnik tezahürlerine karşı geliştirilen politikalar da Türk ulusalcılığı adına ve klasik iç güvenlik odaklı politikalar olmuştur. Bu politikanın sosyolojik işlevi ise, yangını körüklemek olmuştur. Ulusalcı kültür

²⁴⁰ Kaynak, 2010, s. 147.

bağlamındaki iç ve dış politikalar, içeride etnik kimliklere, dışarıda ise bu kimlikler üzerinden müdahil olan küresel ölçekte strateji belirleme gücüne sahip ülkelere çok zengin politika alanları açmaktadır.

Modernleşme ve çağdaşlaşma gibi ideallerin öne çıktığı 1900'li yıllarda, Batı'nın modern ve çağdaş, İslam'ın eski olarak nitelenmesi, İslami kavramların olumsuz ve geriye ifade ettiği bir dil oluşturdu. 1920'li yıllardaki intibakımızda siyasal yapının, bu İslam ve Batı anlamlandırmaları çerçevesinde inşa edildiği görülmektedir. Oysa o dönemde temel alınan bu anlamlandırmaların yanlışlığı, günümüzde karşılaşılan sorunlarla ortaya çıkmıştır. Artık, aynı anlam çerçevelerinde kalarak, yeni döneme intibak etmemiz ve tutarlı politikalar üretmemiz mümkün olmayacaktır. İzlenen politikalar, Westphalia (Vestfelya) düzeni ile hukuki ve felsefi çerçevede işleyen ulusalcı sürece, aynı ulusalcı hukuki ve felsefi çerçeve ile karşı koymanın açmazlarını temsil etmektedir. Ulusalcı süreci devam ettirmek yerine, ortak bir üst kimlik çerçevesinde kültürel, hukuki ve felsefi bir altyapı oluşturulması gelinen aşamada kaçınılmazdır.

Yüzde doksani dindar olan bir Kürt kesimini Marksist-Leninist, ateist bir örgütün ve ulusalcı/etnik milliyetçi bir partinin temsili, aynı şekilde yüzde doksan oranında dindar ve demokrat bir Türk kesimini Kemalist bir ideolojinin temsili, sosyolojik bir silah olan etnosentrizmin başarı ile kullanılması sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu sebeple, sorunun çözümünden yana olmayanlar kadar, olanlar açısından da stratejik nokta, muhatap öznelere düğümlenmektedir. Çözüm, bu iki kötü huylu öznenin sahneden indirilmesine bağlı bulunmaktadır. Ergenekon ve PKK vesayeti altındaki öznelere muhatap olduğu bir süreç, diyalog, uzlaşma, barış ve dayanışma değil çatışma ve bölünme üretecektir.

Bu kötü huylu öznelere ülkemizde uzun yıllar neden bir-

biri ile muhatap konumunda tutuldukları ve birbirlerini nasıl besledikleri, bunların ortak bir geleceği inşa etmekten ne denli uzak bulundukları, sosyolojik savaş ile açıklanabilir ve bu durum, sözkonusu savaşın da bizatihi bunlar üzerinden yürütüldüğünün çok açık bir göstergesidir.

Sosyolojik savaşlarda, kimlik alanlarının yanında, özellikle toplumların sevk ve idaresinde belirleyici olan zihniyet alanları da hedef alınır. Bu alanların biçimlendirilmesi esastır. Etnik temelde toplumsal yapısının çözülmesi hedeflenen ülkelerde, etnisiteyi temsil eden kurumların ve liderlerin aktör olmalarına süreklilik kazandırılır. Sözüünü ettiğimiz sosyolojik savaşta, en çok sosyolojik saldırıya maruz kalan kurumlar askerî, siyasal ve ekonomik kurumlardır. Bu kurumların planlanan sosyolojik fonksiyonlara kavuşturulması, hedef toplumlarda etnik kimlik algısının hâkim kılınmasına paralel olarak yürütülen bir sosyolojik operasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

Etnik sosyoloji, toplumun etnik temelde ayrışmasını besleyen dinamikleri devrede tutmaktadır. Sosyolojik savaş karar-gâhları, aynı tek toplumda, ayrışmaya ve giderek çatışmaya sebep olabilecek kimlik sınırları oluşturma stratejisi izlemektedirler. Stratejinin en fonksiyonel taktik aracı ise, etnik sosyolojidir. Ayrışma ve çatışma, etnik sosyolojinin semptomları olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde, etnik sosyolojiye karşı sosyolojik bir karşılık verilmemekte, bilakis, etnik sosyolojiyi şiddetlendiren yanlış stratejiler izlenmektedir. Bu yanlış stratejiler sayesinde, askerî, siyasal ve ekonomik enerji ayrışmaya ve parçalanmaya yönelik sosyolojik süreçleri devrede tutan; bütünleşmeye ve kaynaşmaya dönük sosyolojik süreçleri engelleyen zararlı işlevler kazanmaktadır. Bütünleşme sürecini devreye sokacak kültürel dinamiklerin devre dışı kaldığı bir ortamda, sosyolojik süreç ayrışma yönünde işleyecek; kültürel hakların tanınması adı altında dayatılan reformlar, alt kimlik dayanışmasını daha da

besleyecektir. Bu reformlar ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın, alt kimlik dayanışmasına sürüklenmiş kitlelerde ayrışmayı hızlandıracaktır. Çünkü etnik sosyoloji, istekleri giderek büyüyen, büyüdükçe daha çok taleplerde bulunan ve bu taleplerinin karşılanmadığını görünce de ayrı bir devlet talebine kadar gelip dayanan bir toplumsal sürece yol açacaktır. Etno-sosyolojik süreçteki bir soruna etnik kimliği daha da şiddetlendiren ve merkezileştiren reformlarla karşılık verilmesi stratejik bir hatadır. Prof. Dr. Nevzat Tarhan, “Bugünkü tehlike demokratik açılımın, ortak değerleri güçlendirmek yerine ortak kimlik değerlerini değil farklı kimlik değerlerini güçlendirecek şekilde yönetilmesidir. Kültürel bağları güçlendirilmeden yapılan özgürleşme ayrışma ile sonlanır”²⁴¹ tespiti ile bu stratejik hataya işaret etmektedir.

Aynı şekilde askerî seçeneklerle karşılık verilmesi de yanlıştır. Öncelikle, toplumun etno-sosyolojik akıntıdan kurtarılması, bunu sağlayıcı alternatif bir sosyolojik sürece geçiş yapılması şarttır. İşte askerî seçenek, bu olumlu sosyolojik süreçlere geçiş için güvenli bir ortam hazırlama amacı ile kullanıldığında yararlı olacaktır. Ancak bu takdirde etnik sosyoloji devreden çıkacak ve etnik merkezli kimlik algısı giderek marjinalleşecektir. Sosyolojik savaş karargâhları, Müslüman toplumların etnik sosyolojiden çıkışlarını önlemek için çok yoğun sosyolojik araştırmalar yapmakta ve bunu sağlayacak dinamiklere karşı Müslüman toplumların belirleyici güçleri olan kurumlarında aşılmaz önyargılar oluşturmaktadırlar.

Özellikle askerî kurumlara yapılan sosyolojik saldırı, bu kurumlarda etnik kesimler arasındaki ortak kültürel paydalara karşı ideolojik bir karşıtlık oluşturarak, toplumun uzlaşma ve dayanışma kültürünün bloke edilmesi amacı gütmektedir. TSK’da önceden beri toplumsal kimliğin kültürel motivasyon-

²⁴¹ Tarhan, 2010, s. 139.

larına karşı ihtiyatlı yaklaşım ve özellikle 28 Şubat sürecinde açığa çıkan tepki, sözünü ettiğimiz sosyolojik savaş ürünü bir yaklaşım ve tepkidir. Bu yaklaşım, toplumun uzlaşma ve dayanışma kültürünü iç tehdit olarak algılamak gibi büyük bir zihni sapmanın ürünüdür. Ordu zihniyetindeki bu ideolojik kodlama yüzünden, etnik sosyolojiye alternatif teşkil edecek bir sosyolojik süreç geliştirilememiştir. Bu ideolojik kodlamalar, TSK'yı, 28 Şubat müdahalesi gibi, kendini sosyolojik dayanaklardan yoksun bırakacak ve kendi halkından tamamen koparılarak, sosyolojik savaş gücünü sıfırlayacak vahim hatalara sürüklemiştir. 28 Şubat sürecinde kendi halkına psikolojik harekât yapan, halkının birlik ve dayanışma değerlerini iç tehdit olarak algılayan bu zihniyetin halkta oluşturduğu karşı algı yani ordu algısı, ordunun sosyolojik gücü açısından yıkıcı olmuştur.

Bu durum, Türkiye'nin askerî literatüründe sosyolojik savaş kavramının yer almaması ve dolayısıyla da sosyolojik savaşın doğasının bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun değişmesi, hükümetin ve TSK'nın, olaya klasik güvenlik anlayışı ve askerî mantalite ile yaklaşmayı terk ederek, güvenlik kavramına sosyolojik güvenlik, sosyolojik tehditler ve sosyolojik savunma stratejisi kavramlarını da katarak yeniden tanımlamasına bağlıdır. Bu tanımlama, toplumların sosyolojik yapı unsurlarında ve dinamiklerinde yaşanacak sorunların, toplumsal hayata aksederek önemli ölçüde güvenlik riskleri oluşturacağının anlaşılmasını ve geçmişte iç tehdit olarak algılanan ortak dayanışma dinamiklerine karşı takınılan yanlış tutumun düzeltilmesini sağlayacaktır. Durum muhakemesi ve durumdan çıkarılacak vazifeler sosyolojik boyutlar kazanaacaktır. Böylece, karşı karşıya olduğumuz sosyolojik tehditlere karşı koyacak sağlıklı bir güvenlik kültürü oluşacak ve fonksiyonel bir güvenlik yapılanması inşa edilebilecektir.

4. Bölüm

Sosyolojik Savaş ve İslam Dünyası

Neo-emperyalist sosyolojik müdahale stratejisi

1 890 KÜRESELLEŞMESİ İLE inşa edilen Ortadoğu'nun Büyük Ortadoğu'ya dönüştürülmesi doğrultusunda yeni bir değişim öngören küresel statüko güçleri, 1890 küreselleşmesindeki, "Osmanlı'dan Ortadoğu'ya" sürecinin yerini, "Ortadoğu'dan Büyük Ortadoğu'ya" sürecinin aldığı yeni bir sosyolojik müdahale başlatmıştır.

19. yüzyılın başlarından itibaren ilerlemeye başlayan sosyolojik süreç, İslam bölgesinin siyasi haritası başta olmak üzere, sosyal, kültürel ve ekonomik bütün yapılarına yansımıştır. Asıl yansıma ise, ekonomik kaynakların Batılı kolonici devletlere transferi noktasında ortaya çıkmıştır. Başta İslam coğrafyası olmak üzere dünyanın ekonomik kaynaklarının bulunduğu birçok bölge işgal edilmiş; bütün yer altı zenginliklerine el konulmuştur.

Ancak, bir yandan Batılı güçlerin kendi aralarındaki rekabetin yol açtığı İkinci Dünya Savaşı ve takip eden yıllarda ortaya çıkan ulusal bağımsızlık savaşları, sömürgeciliğin askerî

işgal yöntemi ile sürdürülmesinin mümkün olmadığını göstermiştir. Bu sebeple, askerî işgallerin asgariye indirildiği ancak, kültürel ve ekonomik işgallerin ön plana çıktığı yeni tip sömürgecilik dönemi başlatılmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan Ortadoğu sistemi, küresel sistemin bir parçası olarak yapılandırılmıştır. Bu yapılanmada, siyasal birlik bağlamı, ulus ve ulus altı kimlikler olmuştur.

Bu kimliklerin ürettiği çatışmalar, aslında siyasi, sosyal ve askerî anlamlarda medeniyet içi çatışmaların temel dinamiğini oluşturmaktadır. İşlevi ise, Batı'nın güç dengesinde sahip olduğu üstünlük karşısında büyük boy bir dayanışmayı önlemektir. Huzur ve barış yüzü görmemiş olan Ortadoğu'da, etnik sosyoloji ve medeniyet içi çatışma stratejileri giderek deşifre olmaya, paralel olarak da, İslami kimliğin uyanışını temsil eden yeni bir Müslüman kuşak ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu Müslüman değişim kuşağı, küreselleşme olgusunun İslam'ın da küreselleşmesi gibi bir imkânı beraberinde getirdiğinin ve bunun Müslüman birey ve toplumlara nasıl bir sorumluluk yüklediğinin bilincindedir. Bu sorumluluğu yerine getirmede kullanacağı temel gücün İslam dayanışması olduğunun da farkındadır. Bu değişim kuşağı, artık İslam Dünyasının küresel statüko güçlerinin öngördüğü bir gelecek yerine, İslam'ın öngördüğü bir geleceği inşa etmek ve bunun için büyük boy bir İslam dayanışmasını örgütleme gereğinin de bilincindedir. Batılı güçlerin 21. yüzyıla kadar tek taraflı olarak gerçekleştirdiği sosyolojik müdahaleleri yeni bir aşamaya getiren asıl sebep, statüko kuşağı ile çatışan ve kimlik olarak İslam'ı önceleyen bu yeni değişim kuşağının ortaya çıkışı olmuştur. Neo-emperyalist Batılı statüko güçleri bu durumu fark etmiş ve çoktan harekete geçerek İslam toplumlarına kurucu, koruyucu ve önleyici strateji ve taktiklerle yeni bir sosyolojik ve askerî müdahale süreci başlatmıştır.

Batılı stratejistler, kısa vadede Ortadoğu sisteminin çöke-

ceği, orta vadede ise İslam toplumlarındaki statüko kuşağı-değişim kuşağı çatışmasının değişim kuşağı lehine sonuçlanacağı yönünde değerlendirmeler yapmaktadır. Bu durum, küresel statükonun uzantısı olan yerel rejimlerin ve yöneticilerin kul lanım ömürlerinin bittiği düşüncesini doğurmaktadır. Bu doğrultuda gerçekleşecek değişimler, Ortadoğuda yeniden yapılanma düşüncelerini ve eylemlerini gündeme getirmektedir. Çünkü bu değişim kuşağı, ABD ve müttefiki İsrail ve diğer Batılı ülkelerin neo-emperyalist politikacıları tarafından tehdit olarak algılanmaktadır.

İslam toplumlarının giderek kendi doğasına dönmesi karşısında, başta ABD olmak üzere, Batılı tüm neo-emperyalist güçler eski güvenlik doktrinlerini kökten değiştirmişlerdir. Yeni güvenlik doktrinleri doğrultusunda başta istihbarat kurumları olmak üzere bütün kurumlarını adapte etmektedirler. Yeni dönemde, İslam Dünyasına karşı yürüttükleri önleyici sosyolojik savaşın ana hedefi, sözünü ettiğimiz sosyolojik doğanın temel dinamiği olan İslam dayanışmasıdır. Yeni dönemin sosyolojik müdahale stratejisi, yukarıda sözünü ettiğimiz yeni kuşağın değişim rolünü üstlenmesinden önce, başta statüko kuşağı olmak üzere, eski dönem çatışma unsurlarını kullanarak, bu değişim kuşağının dayanışmasını torpillemek; bu önleyici müdahaleyi müteakiben de düzenleyici müdahalelerle iş iştan geçmeden İslam bölgesini çıkarlarına uygun bir şekilde yeniden yapılandırmaktır.

Küresel statüko güçlerinin güvenlik doktrinlerinin diğer cephesini ise, küresel ekonomik ve askerî tehditler oluşturmaktadır. Bu tehditler ise, eylemleri hiçbir ülkeyi bağlamayan uluslararası tekeller ile yükselişe geçen Rusya, Çin ve Hindistan ekonomileridir. Statüko güçleri, statükoyu tehdit eden bu yeni güçlere karşı gerçekleştirilecek siyasi, ekonomik ve askerî müdahale alanının da Orta ve Güney Asya, Ortadoğu ve hatta Afrika olduğu düşüncesindedirler. Bu düşünce, istihbarat

alanına yansıyarak kendini ele vermiştir. "CIA, 2000'li yılların istihbaratının daha çok ekonomik sahada olacağını belirtmiş, kendilerinin de bu sahaya yoğunlaştığını ve hedeflerinin kendilerini bu alanda zorlayan Pasifik kuşağını kontrol etmek olduğunu beyan etmişlerdir."²⁴² Burada sözü edilen tehdit, ekonomik ve askerî tehdittir.

Küresel statüko, İslam'ı bir jeokültürel tehdit olarak algılamaktadır. Çünkü İslam dayanışmasının gerçekleşmesi, Batılı güçlerin yaşam alanı olarak gördüğü İslam bölgesinde, siyasi, ekonomik ve askerî yansımaları yol açacak bir faktör olarak algılanmaktadır. Küresel statüko güçlerinin ister Pasifik kuşağından kaynaklanan ekonomik ve askerî tehdit algısı, isterse İslam'dan kaynaklanan jeokültürel tehdit algısı olsun, her ikisinde de mücadele alanının İslam bölgesi olduğu görülmektedir.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan ve ikinci çeyreğinde önemli aşamalar kaydedecek olan küresel değişim, üç değişim gücü tarafından manipüle edilmektedir: ABD, AB ve Rusya/Çin/Hindistan. Bu değişim aktörlerinin ekonomi ve çıkar odaklı olduğu ve kendi aralarında rekabet ettikleri düşünülürse, bu aktörlerin ittifakı da, çatışması da, birbirini dengelemesi de insanlığın geri kalan kısmı açısından bir çatışma ilişkisi anlamı taşımaktadır.

Batı algısında yeni küresel sistemi manipüle eden değişim güçlerinden biri de İslam olarak kabul edilmektedir. Ancak, burada, İslam'ın eski dönemde olduğu gibi nesne rolünü terk ederek en azından kendi bölgesinde ve kendisi ile ilgili konularda bir özne rolü talep etmesinin ya da eski nesne rolünü sürdürmesi baskılarına karşılık direnme potansiyelinin bir manipülasyon olarak nitelendirilmesini yadırgamamak gerekir.

²⁴² Avcı, 2004, s. 17 (akt. Miman, 2007, s. 44.)

İslam Dünyası, sistematik sosyolojik saldırılara maruz bırakılarak, Osmanlı'dan Ortadoğu'ya dönüştürülmüştür. Etnik, mezhebî, cemaat ve liderlik merkezli alt kimlikler etrafında kamplaşmaların belirlediği sosyolojik gidişat, İslam Dünyasına uygulanan sosyolojik komplolarla yönlendirilmiştir. Bu dönüşüme paralel olarak, İslam coğrafyası ve üzerindeki Müslüman toplumlar, iktisadî ve kültürel emperyalizmin hora teptiği bir meydana dönüşmüştür. İslam coğrafyasının yer altı kaynakları küresel tekeller, toplumları ise küresel sistemin desteklediği iktidarlar tarafından paylaşılmıştır. Bütün bunları yaşamış olan ve yaşamaya da devam eden İslam Dünyasının adil bir siyasi, ekonomik ve kültürel ilişki talep etmesi kadar doğal bir şey olamaz ve bu tutum bir manipülasyon olarak algılanmamalıdır. Üstelik adalet odaklı bu taleplerin karşılanması, güçler dengesi düşünüldüğünde, İslam Dünyası açısından sadece diyalog seçeneği ile çözümlenecek bir problemidir.

ABD ve AB merkezli değişim kuşağı, eski sistemi ellerinde tutmak için, geçmiş sosyolojik savaş stratejisini yeniden canlandırarak Rusya, Çin ve Hindistan'a da fiziksel, kültürel ve ideolojik tampon görevi yapacak yeni bir Ortadoğu biçimlendirmeye çalışmaktadır. İslam'ın da belli dozda kullanıldığı, tampon işlevi görebilecek bütünlükte, askerî ve ekonomik gücü Batı'nın teşkil ettiği, siyasi gücü Batı'nın kontrolünde bir Ortadoğu öngörülmektedir. İslam coğrafyası, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarından itibaren, bu doğrultuda yeni bir sosyolojik müdahaleye hedef olmaktadır. Bu kez, Ortadoğu'nun Büyük Ortadoğu'ya dönüştürülmesi projesi gündeme gelmiştir.

BOP icra safhaları itibarıyla bir diyalog projesi mi, bir çatışma projesi midir? Bu soruya, sadece BOP haritası bile çok açık bir cevap teşkil etmektedir.

“Orta Asya enerji kaynaklarını dünya pazarlarına ulaştıracak üç önemli çıkış noktası var: Afganistan-Pakistan hattı,

Basra Körfezi ve Doğu Akdeniz. Her üç bölge de birbirini tamamlayan noktalar. Orta Asya ve Ortadoğu enerji kaynakları üzerinde merkezî bir denetim kurulabilmesi için üç bölgenin de kontrol altına alınması gerekiyor. Dolayısıyla Afganistan'la başlayan harekâtın, Orta Asya-Güney ve Güneydoğu Asya cephesinin yoluna devam edebilmesi için Basra Körfezi'nden Doğu Akdeniz'e uzanan bölgenin denetim altına alınması gerekiyor.²⁴³ ABD ve müttefikleri tarafından işgal edilen İslam bölgelerine dikkat edildiğinde, bu denetim stratejisi net bir biçimde anlaşılmaktadır.

Afganistan'ın işgali ve işgalin sürdürülmesinde ülkenin etnik, mezhep, cemaat ve lider farklılıkları etrafında kamplaşarak istikrarsızlaştırılması, en önemli rolü oynamaktadır. Irak'ın işgali de benzer sosyolojik provokasyonlarla gerçekleştirilmiştir. İşgal öncesi Irak, etnik olarak Araplardan, Türkmenlerden ve Kürtlerden; mezhep olarak da Sünni ve Şii'lerden oluşmaktaydı. İşgal öncesinde bu farklılıklar azami derecede kışkırtılarak işgal gerçekleştirilmiş. Ancak Şii'ler üzerinde İran, Türkmenler üzerinde de Türkiye nüfuzu gözetilerek, Irak'ın yönetimi, merkezî yönetim ile Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi olarak belirlenmiştir. Türkiye, etnik çatışma ile bloke edilmiştir. Adım adım bölge yeniden yapılandırılmakta, bölge içi çatışmalar yoğunlaştırılarak, bölge dışından müdahalelere zemin oluşturulmaktadır. Çünkü etnik ve mezhebî temeldeki kamplaşmaların beslediği gerilimler, dış müdahaleye davetiye çıkarmaktadır. Bu da, etnik ve mezhebî temelde şehir devletleri boyutuna indirgenmiş ve istikrarsızlaştırılmış bir Ortadoğu süreci için fırsatlar sunmaktadır.

BOP, küresel ekonominin şah damarı olan stratejik hammaddelerin ve geniş tüketici kitlelerin yer aldığı Ortadoğu'nun, başta Rusya olmak üzere, yükselen Çin ve Hindistan ekono-

²⁴³ Karagül, 2005, s. 62.

misine karşı ekonomik denetiminin sürdürülmesi, İsrail'in güvenliği ve İslam dayanışmasının önlenmesi gibi üç temel güvenlik odağında yeniden yapılandırılmasını öngörmektedir.

Projenin gerçekleşmesinde, bölgedeki nüfus ve toprak itibarıyla geniş hacimli devletlerin küçültülmesi; yükselen İslami kimliği nötralize edecek milliyet, mezhep ve cemaat kamplaşmalarının azami derecede kısıktılması; bu kamplaşmaların ürettiği çatışmalarla, İslam toplumlarının kendi aralarında tam bir güvenlik kaosu sürüklenerek, müdahale güçlerinin teşkil edeceği "Yeni NATO" vesayetinde *"kontrollü bütünleşme"* sağlanması gibi aşamalar öngörülmektedir.

Pasifik kaynaklı ekonomik ve askerî tehdide karşı yürütülecek mücadele, bölgesel anlamda Ortadoğu merkezli büyük boy bir dayanışmayı zorunlu kılmaktadır. Kontrollü bütünleşmeden bunu kastediyoruz. Bu bütünleşmeyi ifade eden Büyük Ortadoğu Projesi'nin, ABD'nin bir dengeleme politikasının açılımı olduğu açıktır.

Büyük Ortadoğu Projesi, Ortadoğu dayanışmasının temel unsuru olan İslam açısından bir paradoksu ifade etmektedir. Bu paradoksun aşılması için, *"Büyük Ortadoğu"* kavramı özellikle seçilmiş, yeni dönemde İslam toplumlarına karşı izlenecek ana stratejiyi ve gerçekleştirilecek müdahalelerin niteliğini yansıtan bir kavramdır. Öyle anlaşıyor ki, Büyük Ortadoğu'nun dayanışma bağlamı, İslam olmayacaktır. Salt yerel toplumların dayanışması da olmayacaktır. Büyük Ortadoğu kavramı, İslam coğrafyasının jeokültürel, jeopolitik ve jeoekonomik bütünlüğünü ve dayanışmasını ifade edecek tüm kavramları devre dışı bırakan bir kavramdır. Bunun anlamı, yeni dönemde İslam Dünyasına yöneltilecek sosyolojik operasyonların da bu doğrultuda gerçekleştirileceğidir.

Büyük Ortadoğu, güvenliğini Yeni NATO'nun sağladığı, Irak modelinde etnik ve mezhep temelinde ufanarak birbi-

rinden yalıtılmış, ekonomisi uluslararası tekellerce ele geçirilmiş yerel devletlerden oluşan bir Ortadoğu birliği olacaktır. Büyük Ortadoğu Projesi, ABD ve müttefiklerinin Ortadoğu üzerinden, küresel bir siyasi, ekonomik ve askerî hegemonya kurma projesidir. Bu proje, Afganistan ve Irak'ta gerçekleştirilenlerin, bütün İslam Dünyasına yaygınlaştırılması projesidir. İslam Dünyası için öngörülen gelecek, Irak'ta bir çekirdek yapı, prototip olarak hayata geçirilmiştir. Rejim ve sınırlar değiştirilmiş, etnik ve mezhep kavgaları şiddetlenmiş, ülke halkı kendi kendini yönetemez duruma getirilmiştir. İslam toplumlarının, Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında dönüşümü, sosyolojik süreçlerin ve bu süreçlerin üreteceği krizlerin yönetilmesi ile sağlanmaktadır.

ABD'nin Irak'ı, Afganistan'ı, Somali'yi işgalini, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesinden ve bu amaçla izlediği genel sosyolojik stratejisinden bağımsız olarak anlamlandırmak mümkün değildir. ABD, küresel hâkimiyetini sürdürmek, uluslararası statükoyu ABD çıkarları lehinde muhafaza etmek stratejisi izlemektedir. Bu sebeple, Bush Doktrininin temel stratejisi, "Önleyici Savaş" olarak tanımlanmıştır. Yani, geçmişte gerçekleştirilen sosyolojik savaş, Ortadoğu'daki büyük boy dayanışma dinamiklerini ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde oluşturulan Ortadoğu sosyolojisinin, geriye dönüşü, açık toplum dinamiklerinin yeniden devreye girerek yeniden büyük boy bir dayanışmaya yol açabileceği her zaman gözönünde bulundurulmaktadır.

Mayıs 2000 tarihinde hazırlanan Bush Doktrinde önleyici sosyolojik savaş şu şekilde dile getiriliyor: "Bölgede bizim dünya üzerinde kurduğumuz hegemonyaya meydan okuyacak alternatif bir paradigma var. Bu paradigma tehlikeli boyutlar kazandı. Bizim bunu engellememiz lazım."²⁴⁴

²⁴⁴ Kaplan, 2009.

Time dergisindeki bir makalesinde eski ABD Dışişleri Bakanı Henri Kissinger, önleyici stratejinin gerekçesini şöyle ifade etmektedir: “Asıl önemli sorun, gelişmekte olan dünyada, özellikle Ortadoğu ve Afrika’da Batı yanlısı rejimlerin yıkılmakta olmasıdır. Bu olgu Mısır, Fas ve hatta İsrail’i bile etkileyebilir. Bölgedeki radikal akımlar büyük tarihsel değişmelere yol açacaklardır. Bizi tehdit eden büyük tehlikeyi görüp kararlı davranmazsak, bu gelişimi engelleyemeyiz.”

Günümüz dünyasında askerî güç anlamında “ABD’yi dünyanın en büyük asimetrik gücü kabul edersek, neden ABD başlıca tehdit algılamalarından bir tanesini asimetrik tehdit olarak değerlendirmektedir?”²⁴⁵ Çünkü asimetrik tehditten kasdettiği, ABD askerî gücünü dengeleyecek ve hatta by-pass edecek farklı bir güç türü ile karşılaşmaktır. Bu güç türünü İslam Dünyasının barındırdığı düşünülmektedir. Robert H. Scales’in, “Er ya da geç yaratıcı bir rakip, bizim hedefinden şaşmayan ateş gücü üstünlüğümüzü yenmeye çalışacak bir savaş yöntemi ile karşımıza çıkacaktır. Bu artık maalesef an meselesidir”²⁴⁶ sözleri de asimetrik bir tehdit algısını ortaya koymaktadır.

NATO’nun düşman kuvvet tanımlaması da bu algıya paralellik arz etmektedir. Düşman kuvvetlerden, askerî kuvvetlerden çok sosyolojik kuvvetler kastedilmektedir. Dolayısıyla “*Önleyici Savaş*” klasik sıcak savaş değil, yeri geldiğinde sıcak müdahalelerin de içinde yer aldığı sosyolojik savaştır. Bu savaşın taktiği ise, sosyolojik statükoyu koruyucu, bu statükonun değişmesini ise önleyici olan bütün tedbirlerdir.

Gelecek Yüz Yıl kitabının yazarı George Friedman, ABD’nin genel stratejisinin önleyici savaş olduğunu şu tespiti ile doğrulamaktadır: “ABD’nin Avrasya’da barışı sağlamaya yönelik herhangi bir özel çıkarı yoktur. Vietnam ve Kore’de oldu-

²⁴⁵ Gürsoy, 2005, s. 151.

²⁴⁶ A.g.e., s. 178.

ğu gibi, bu çatışmaların amacı yeni bir gücün ortaya çıkışını engellemek ve bölgeyi istikrarsızlaştırmaktır. Avrasya güçler dengesini korumak için gerekli olduğunda minimum kuvvet kullanma ilkesi 21. yüzyılda ABD dış politikasının ana gücü olmuştur. Beklenmedik zaman ve yerlerde sayısız Kosovalar ve Iraklar olacaktır.”²⁴⁷

11 Eylül saldırısından sonra sıkça dile getirilen “önleyici tedbirler” kavramı, aslında yeni sosyolojik savaş modelinin temel stratejisini ifade etmektedir. Yani, önleyici sosyolojik savaşın kural olduğu yeni bir sosyolojik savaş dönemi... 1890 küreselleşmesinde yıkılan “İslam dayanışması,” yeni dönemde önlenecektir. Çünkü İslam dünyasının büyük boy siyasi, ekonomik ve askerî yapılanmasının önüne geçilmesinin tek şartı, bu yapılanmaya temel oluşturacak yeni bir “İslam dayanışmasının” önlenmesidir. Ancak, bu İslam Dünyasının yeniden yapılandırılmaması anlamına gelmez. “Ondokuzuncu yüzyıldan beri yürürlükte olan İslam Dünyasını yeniden yapılandırma çabaları gelecek[te de] jeopolitik bir tema olmaya devam edecektir.”²⁴⁸ Bu amaçla, öncelikle İslam’a karşı uluslararası bir dayanışma oluşturulmaktadır. Öyle ki, bu dayanışma, yerel unsurlara kadar yaygınlaştırılmaktadır. Sadece Batı bloğu değil Çin, Rusya ve Hindistan da, özellikle Orta Asya Türk toplumlarındaki İslami hareketlerle mücadeleyi birinci öncelik olarak benimsemiş bulunmaktadırlar.

Eski dönemde İslam dayanışmasının parçalanmasında kullanılan ulusalcı dayanışmalar, günümüzde birer önleyici sosyolojik savaş silahı olarak kullanılmaktadır. Büyük Ortadoğu sürecinde, İslam toplumlarının “İslam Dayanışmasını” temel alan bir merkez oluşturması önlenecektir. Potansiyel bir merkez ülke adayı olan Türkiye, yeni sosyolojik savaş döneminde en önemli cepheyi teşkil etmektedir. Bu cephenin bloke

²⁴⁷ Friedman, 2009, s. 73 (akt. Hıraoğlu, 2012, s. 68.)

²⁴⁸ Friedman, 2011, s. 85.

edilmesi ve dağıtılması amacıyla geliştirilen strateji ve bu stratejinin taktik safhaları çerçevesinde sosyolojik savaş yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Aynı zamanda, İslam toplumlarındaki dayanışma taleplerini nötralize edecek, sözde İslam uluslararası kuruluşları teşkil edilerek, fonksiyonel bir dayanışmanın kurumsal yapılanmaları da önlenmektedir.

Sovyetlerin dağılmasından sonra, tek kutuplu dünyanın hegomonik gücü olan ABD, yanına İngiltere ve İsrail gibi ülkeleri de alarak, yeni dönemde, yeni bir sosyolojik savaş başlatmıştır. Bu sosyolojik savaşın yol haritasını, Büyük Ortadoğu Projesi oluşturmaktadır. Büyük Ortadoğu Projesi, eski Ortadoğu sisteminin daha kapsamlı bir biçimde reorganize edilmiş şekli; "ABD'nin önderliğinde, gelişmiş Batılı ülkelerin egemenliğine dayanan bir uluslararası ilişkiler sisteminin"²⁴⁹ Ortadoğu'daki uzantısıdır.

Bu stratejik hedeflere ulaşmak için, geçmişten beri uygulanmakta olan sosyolojik savaş stratejisinin, etnik sosyoloji sürecinin devamı ve hasmın "*medeniyet içi çatışma*"sını sürdürmek olacağı açıktır. Bu amaçla, klasik sosyolojik silahlar kullanılacaktır. İslam dayanışması ile açık bir toplum inşa edilmesini önleyecek "*medeniyet içi çatışma*" stratejileri güncellenerek uygulanacaktır. Bir farkla ki, bu stratejiye zemin teşkil eden etnik sosyolojiye, mezhep ve cemaat sosyolojileri de eklenmiş bulunmaktadır. ABD stratejisinin beş temel ilkesini açıklayan Passig, en önemlisi kabul ettiği beşince stratejik ilkenin, "Avrasya ülkelerinin bölünmüşlüğüne devam ettirmek"²⁵⁰ olduğunu belirtir. Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik bir müdahalenin doğası sosyolojik olacaktır.

Bu projede Türkiye'ye biçilen rol, Türk-İslam Dünyasına ve Türkiye'ye yöneltilen sosyolojik saldırıları da belirlemektedir. Büyük Ortadoğu Projesinin merkez ülkesi ABD'nin, Ortadoğu

²⁴⁹ Gürsoy, 2005, s. 90.

²⁵⁰ Passig, 2011, s. 160.

ve Orta Asya bölgesine yönelik askerî operasyonlarının bölge toplumlarında yol açtığı tepkiler, sözünü ettiğimiz sosyolojik savaş stratejisinin bir uzantısı olarak, ABD'yi Türkiye ile işbirliği yapma seçeneğine yöneltmiştir. Çünkü İslam dayanışmasına kaynaklık edecek dinamiklerin gittikçe yoğunlaşmasının yanında, sözünü ettiğimiz tepkiler, bölgeyi, ABD stratejisinin uygulanmasına elverişli bir sosyolojik zemin olmaktan gittikçe uzaklaştırmaktadır. ABD'nin ihtiyaç duyduğu sosyolojik zemin boşluğu pekâlâ Türkiye tarafından doldurulabilir. Etnik sosyolojinin yol açtığı büyük güvenlik sorunları ile sıkıştırılan ve bir çıkış yolu arayan Türkiye, bölgede ABD'nin gücünü temsil etmeye zorlanmaktadır. ABD, Türkiye ile bu stratejik ilişkisini iki ayrı medeniyet ilişkisi olarak değil, ABD medeniyetinin temsili rolünün Türkiye'ye verilmesi olarak öngörüyor. Türkiye bir katalizör olarak kullanılmak isteniyor. Bunun sebebi, Türkiye'nin sosyolojik kapasitesidir. Bütün bu sebepler, ABD'yi, bölgede sorumluluğu Rusya ya da Çin'in doldurmaya yönelebilecekleri muhtemel bir güç boşluğuna sebebiyet vermeyecek şekilde müttefik bir güce, Türkiye'ye devredilmesi stratejik hamlesini yapmaya yöneltmiştir. ABD bu hamlesinde Türkiye'nin ne ekonomik ne de askerî gücüne değil, jeokültürel gücüne güvenmektedir. "Türkiye'nin bir taraftan Türk kimliği ile Orta Asya coğrafyasında, diğer taraftan da Müslüman çoğunluktaki halkı ile Ortadoğu ve Araplar üstünde etki yaratma kapasitesi ve bu bölgelerdeki tarihi geçmişi Rusya, Çin ve İran'a karşı Batı'nın başlıca kozları olarak ele alınmış ve ABD nezdinde Türkiye'nin stratejik ortaklık statüsünde yükseltmeye gidilmiştir."²⁵¹ Türkiye ile geliştirilecek ilişkilerin sağlayacağı katkılar, sadece Türkiye'nin kendi potansiyeli ile sınırlı kalmayacak, Türkiye'nin içinde yer aldığı stratejik coğrafyaya da uzanacaktır. ABD'nin Büyük Ortadoğu stratejisi,

²⁵¹ Hıraoğlu, 2012, s.163.

küresel statükoyu ele geçirmeye çalışan yeni güçleri dengele-
mekte Türkiye'nin sosyolojik kapasitesini kullanmanın yanın-
da, Türk-İslam bölgesinin kontrol altına alınmasını sağlamayı
da amaçlamaktadır. ABD, Türkiye'nin bu sosyolojik kapasite-
sini, stratejik bir avantaj olarak görmektedir.²⁵² İlk bakışta ku-
şatmak, dengelemek ve önlemek sacayağı üzerine kurulu ABD
stratejisi, Türkiye'nin stratejik çıkarları ile örtüşüyor görülebi-
lir. Ancak, böyle bir rol ne Türkiye ne de İslam Dünyası açısın-
dan çözüm değildir.

Türkiye'de yaşanan 28 Şubat sürecini, Büyük Ortadoğu
Projesi'nden bağımsız olarak anlamlandırmak mümkün de-
ğildir. Türkiye'deki darbeleri ve özellikle de Sovyetlerin dağıl-
masını müteakiben gerçekleştirilen ve İslam'a karşı açıktan
ve en katı tavrı yansıtan 28 Şubat sürecini açıklamada Ahmet
Davutoğlu'nun şu analizi çok çarpıcıdır: "Siyasi sistemin da-
yandığı tarihî kırılma çizgisi, toplumu Avrupa'ya entegre et-
meye çalışırken, iç halka olarak Ortadoğu-Balkanlar-Kafkas-
lar'dan oluşan yakın jeokültürel çevresi ile yabancılaşmaya
itmiştir. Bu durum, Türkiye'nin jeokültürel çevresi ile tekrar
entegre olmasını engelleyen çift kutuplu dönemde ciddi bir
iç bunalım yaratmamıştır. Ama Sosyalist Blok'un çökmesi
ile birlikte uluslararası sistemin çift kutuplu yapısının çözül-
mesinden sonra bu jeokültürel çevre ile olan yakınlaşmanın
artmış olması, topluma tarihî hâkimiyet dönemlerinde siyasi
merkez rolü üstlenmiş olmanın verdiği psikolojiyi, kimliği ve
siyasi kültür ve kurumları tekrar hatırlatmıştır.

Böylece sabit tarihî ve coğrafi faktörler dinamik unsurlar
olarak harekete geçmiş ve toplumsal kültürü dokuyan tarihî
süreklilik unsurları ile siyasi sistemin merkezindeki elitin sür-
dürmeye çalıştığı kırılma çizgisi arasındaki gerilimi artırmış-
lardır. (...)

²⁵² Passig, 2011, s. 353.

Türkiye’de yaşanan en temel çelişki, bir medeniyet çevresine siyasi merkez olmuş bir toplumun tarihî ve jeokültürel özelliklerinin oluşturduğu siyasi kültür birikimi ile siyasi elit tarafından başka bir medeniyet çevresine iltihak etme iradesi esas alınarak şekillenmiş siyasi sistem arasındaki uyum problemidir ve bu durum hemen hemen sadece Türkiye’ye has bir olgudur.”²⁵³

Türkiye’deki darbeleri ve özellikle de 28 Şubat sürecini bu analiz ışığında değerlendirdiğimizde, bu sürecin mimarlarının ne yapmak istediği ve yaptıklarının kime yaradığı açıkça görülmektedir. Bir toplum mühendisliği özelliği ile öne çıkan ve ekonomik, sosyal ve siyasi boyutları ile tüm sistemin İslami özelliklerden yalıtılarak, yeniden yapılandırılmasının hedeflendiği bu sürecin aktörlerinin JINSA²⁵⁴ tarafından üstün hizmet madalyası ile ödüllendirildiği bilinen bir gerçektir. Süreç, ordunun İslami kimliği ağır basan unsurlardan arındırılması ile başlatıldı. Böylece, ordu-millet arasındaki bütün manevi bağlar tahrip edildi. Ordunun sosyolojik gücü sıfırlandı.

Küresel statükonun Sovyet ayağının çökmesinden sonra, sadece Türkiye’de değil, bütün bölgede Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında cari rejimlerin yeniden yapılandırılması, rejim aktörlerinin değiştirilmesi gerekli görülmüştür. Çünkü mevcut rejimlere karşı en büyük muhalefet, İslami kimlikli dayanışmalar olarak ortaya çıkmıştır. Bu özellikteki halk iradesinin, küresel sisteme entegre durumda olan mevcut rejimleri etkileyeceği aşikâr olarak ortaya çıkmıştır. Statüko, bu kaçınılmaz değişimlere, eski çıkarları sürdürmeye uygun bir fonksiyon kazandırmak ihtiyacındadır.

²⁵³ Davutoğlu, 2009, ss. 82, 83.

²⁵⁴ Merkezi ABD’de bulunan bir Yahudi Güvenlik örgütü.

5. Bölüm

Çatışma mı, Diyalog mu?

İnsanlığın ve İslam dünyasının geleceği

MEV CUT ULUSLARARASI SİSTEM, düzenleyici ilkesi güç ve çıkar olan bir sistemdir. Günümüz insanlığı, bu sistemin yol açtığı ağır sorunlar yaşamaktadır. İnsanlığın bütününe adalet, barış, güvenlik ve huzur getirecek; insanlığın günümüzde karşı karşıya olduğu küresel boyutlar kazanmış sorunların hafifletilmesi ve ortadan kaldırılması için gerekli ve yeterli fonksiyonelliğe sahip bir uluslararası normlar düzeyine ihtiyaç vardır. Yine bu normları tarafsız bir biçimde uygulayarak bağlayıcı kararlar alabilen uluslararası mekanizmalara olan ihtiyaç gittikçe şiddetlenmektedir.

Evrensel değerler ekseninde küresel bir düzenin kurucu aktörünün kim olabileceği noktasında insanlığın karşı karşıya olduğu boşluk en önemli temel sorunlardan biridir. Hemen akla gelen adaylar ABD, AB ve Çin/Rusya/Hindistan olarak sıralanabilir. Ancak böyle bir tasnif, bu güçlerin kutuplaşması, çatışması ve dengelenmesi gibi vahim insani maliyetlere yol açacak bir süreci çağrıştırmaktadır. Maalesef günümüz itiba-

rıyla da, küresel yapılanma denilince bu aktörler öne çıkmaktadır. Çünkü “Medeniyetsel çoğulculuk ilkesine dayalı çok medeniyetli bir dünya düzeninin nasıl kurulup sürdürüleceği konusunda dünyanın güçlü aktörleri olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Çin, Rusya ve Hindistan tarafından yeni bir fikir veya proje ortaya sunulmamaktadır. Her medeniyet eskiden olduğu gibi adeta kendi üstünlüğünü veya hâkimiyetini sağlama hesabı içindedir.”²⁵⁵

20. yüzyılın son çeyreğinde başlayan değişim sinyalleri, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde giderek yoğunlaşmaya başlamıştır. 1991 yılında Sovyetlerde açığa çıkan değişim, sadece Sovyetlerdeki değil bütün dünyadaki değişimin bir ucudur. Sovyetlerin dağılması ile şiddetlenen bu değişim, Batılı değişim kuşaklarının tasavvurlarının aksine, küresel statükonun yeni gelişmelere uyarlanarak sürdürülmesi ile sınırlı kalmayacaktır. “İdeolojik ve askerî temeller üzerine oturan ittifak ilişkileri, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte yeni zeminler bulma arayışı içine gir[miştir]. Aktörlerin çıkar ve tehdit algılarında meydana gelen kaymalar, eski modellerin yıkılarak yenilerinin oluşturulması arayışına yol aç[mıştır].”²⁵⁶ Sovyetlerin dağılması, “1789-94; 1917-18 ve 1945-47 yıllarında olduğu gibi uluslararası sistemin yeniden yapılanma ve tarihteki bir diğer ‘dönüşüm noktası’²⁵⁷ olarak değerlendirilmektedir.”²⁵⁸ ABD ve Sovyetler kutuplu küresel sistemin Sovyet ayağının yıkılmasından sonra, ilk on yıl boyunca, 21. yüzyılın tek kutuplu ve Amerikan yüzyılı olacağı yönündeki öngörüler, daha milenyumun ilk yıllarında geçerliliğini yitirmiştir.

Batılılar, değişimi gerekli kılan nedenleri, hep hâkimiyet alanlarındaki oyunun kurallarının ve karşı dengeleyici unsur-

²⁵⁵ Şentürk, 2010, s. 23.

²⁵⁶ Gözen, 2004, s. 122.

²⁵⁷ White ve Ark. 1997, s. 3 (akt. Gürsoy, 2005, s. 88.)

²⁵⁸ Gürsoy, 2005, s. 88.

ların değişimine bağlasalar da, 21. yüzyılı bir değişim kavşağı haline getiren asıl neden, mevcut statüko güçlerinin adaleti küreselleştirme noktasındaki yeteneksizliği ve iradesizliğidir. Batı, küresel boyutta insanlığın beklentilerine cevap verecek değişimi, İslam bölgesinin ve diğer Üçüncü Dünya bölgelerinin ekonomik kaynakları ve toplumu üzerinde kurduğu hegemonik statükoyu yenileme olarak algılamaktadır. 1890'lı yıllardan itibaren gelişen küreselleşme sürecinde askerî, siyasi ve ekonomik olarak işgal ettiği İslam coğrafyası, bu yeni dönemde Batı için, Rusya, Çin ve Hindistan tehdidine karşı korunacak stratejik bir savunma, dolayısıyla da bir çatışma alanıdır. Batı, 19 ve 20. yüzyılın biçimlendirdiği klasik sömürgeci bilinçten kendisini kurtaramamaktadır. Günümüzde yaşanan değişim gerilimleri, eski küresel güç merkezlerinin Ortadoğu toplumlarını kendi çıkarları doğrultusunda yeniden kolonize etme stratejisinden kaynaklanmaktadır.

“21. yüzyılda dünyanın yeni bir döneme girdiği birçok tarihçinin üzerinde hemfikir olduğu bir düşüncedir.”²⁵⁹ “Günümüzde jeopolitik analiz, uluslararası ilişkilerin dinamikleri; ulus devlet ve ideolojiler dinamiğinden, medeniyetler dinamiğine kayıyor. (...) 21. asır jeopolitiğinin, felsefesinin, siyasetinin, uluslararası ilişkilerinin, kültürünün medeniyet temelli olacağı”²⁶⁰ hususunda, hem çatışmacı hem de diyalogcu tezler hemfikir bulunmaktadır.

“Seksenli yıllarda iki kutuplu sistemin sarsılmaya başlaması, Amerika'nın uluslararası örgütler yoluyla kurduğu düzen ile Avrupa'nın çıkarları arasındaki çelişkilerin artışı ve Pasifik'te yeni bir ekonomi-politik alanın ortaya çıkışı, II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan uluslararası ekonomik ve politik sistemi ciddi bir değişim süreci ile karşı karşıya bırakmıştır.”²⁶¹ Yüz

²⁵⁹ Mıman, 2007, s. 26.

²⁶⁰ Şentürk, 2010, ss. 226, 228.

²⁶¹ Davutoğlu, 2009, s. 184.

yüze geldiğimiz değişim, tarihin hızlı geçiş dönemlerinden birini oluşturmaktadır.

“Uluslararası sistem ve yeni ortaya çıkan olgular arasındaki gerilim, aslında gezegenin sosyal ve siyasal bir mekân olarak rasyonel ve doğal kurgusu arasındaki gerilime işaret etmektedir. Son dönemde tanık olduğumuz yeni faktörler, dünyayı siyasal ve sosyal açıdan farklı biçimde kurgulamak istemektedir. Böylece doğal faktörler üzerinden Westfalyan sistemin²⁶² özü olan rasyonalite, yani akla göre dünyayı paylaştırmak düşüncesi büyük darbe almaktadır. Özellikle Soğuk Savaş’ın bitişinden itibaren aslında tanık olunan süreç, Westfalyan yapı ile henüz tanımlanamamış olsa bile yeni yapı talebinde bulunan olgular arasındaki gerilime işaret etmektedir.”²⁶³

Sözü edilen gerilimin yol açacağı kaçınılmaz değişim küresel boyutta olacaktır. Değişimin küresel boyutta olması, değişim aktörlerini ve dolayısıyla bu aktörleri motive eden dinamikleri de, örneğin—*İslam Dünyası aktörlerden biri olacak ise—İslam’ı da küresel etki rolü ile buluşturmuştur. Kültür ve medeniyetlerin bu küresel etki rolünü yerine getirmesi, bu kültür ve medeniyetlerin birbirleri ile ilişkisinin hangi karakterde olacağı ile yakından alakalıdır. Ortaya atılan tezler iki seçenek sunmaktadır: Çatışma ve diyalog.*

Olayları İslam ve Batı arasında iki kutuplu bir mücadeleye indirgeyen çatışmacı tezler, bu mücadeleyi Batılı ve İslami değerler arasındaki bir çatışma, dolayısıyla da iki medeniyet arasında bir çatışma olarak takdim etmektedir.²⁶⁴ Fuller, Batı ile İslam arasındaki ilişkiyi bir çatışma olarak nitelemekle birlikte, bu çatışmanın değerler değil çıkarlar temelli olduğunu savunmaktadır. Çıkar çatışmalarına etnik veya dinî kimliklerle etiketlenerek meşruiyet kazandırıldığına dikkat çeken

²⁶² Yapı taşı ulus devlet olan uluslararası sistem.

²⁶³ Bacık, 2007, s. 337.

²⁶⁴ Fuller, 2011, s. 9.

Fuller, İslam'ın bu çatışmanın taraflarından biri olarak algılanmasını, "Dış müdahalelere karşı halkın desteğini toplama-ya çalışan Müslümanlar, daha fazla insanı en etkili biçimde bir araya hangi kimlik getirecekse ona başvurumaktadırlar"²⁶⁵ sözleriyle açıklamaktadır. Fuller'e göre, emperyalizmin, antiemperyalist tepkiler doğurması kaçınılmaz ve doğal bir süreçtir. "Batı'nın—özellikle ABD'nin—kültürel, siyasi, ekonomik ve askerî arenada ortaya koyduğu simgesel ve reel güç, ürkütücü ve müdahaleci bir nitelik taşıyor. Batı'nın dünyadaki varlığı, neredeyse tanım gereği, bir tür karşılık yaratmaya mahkûm bulunuyor."²⁶⁶ Bu karşılığı bir 'medeniyetler çatışması' şeklinde tanımlayanlar olsa da, şu gayet aşikârdır ki çatışma bu medeniyet değerleri temelinde değil, son beş yüzyıl boyunca Batı'nın Doğu'ya yönelik saldırgan tutumları temelinde yaşanmaktadır.²⁶⁷

Güç dengesinin ezici bir biçimde kendi lehlerine olduğu bir ortamda, diyaloga ihtiyaç duymayan küresel güç merkezleri, bilinçli olarak çatışma stratejisi izlemekte ve çatışmanın doğasını da bilinçli olarak bir medeniyetler çatışması olarak takdim etmektedirler. Bu strateji, adalet, eşitlik, özgürlük ve vicdan duygularını, uluslararası ilişkilerin dışında tutmaya²⁶⁸ yol açmakta ve bu ilişkileri güç ilişkisine indirgeyerek dünyayı bir çatışma alanına dönüştürmektedir. Sözünü ettiğimiz güç dengesi düşünüldüğünde, adil bir küresel düzen kurulması talebinde bulunan dünyanın geri kalan kısmının, bu küresel güçler karşısında muhatap olabilme gücünün bulunmadığı görülmektedir.

Medeniyetler İttifakı Girişimi'nin temel belgesi olan Kasım 2006 tarihli raporda "Dünyadaki Bölünmeleri Gidermek"

²⁶⁵ A.g.e., s. 278.

²⁶⁶ Fuller, 1996, s. 1.

²⁶⁷ Fuller, 2011, s. 169.

²⁶⁸ Erdoğan, 2012, s. 170.

başlığını taşıyan bölümde, uluslararası temel sorun şöyle tanımlanmaktadır:

“Dünya tehlikeli boyutlara varan bir dengesizlik içindedir. Geçtiğimiz yüzyıl birçoğuna eşi görülmemiş gelişme, refah ve özgürlük getirmiştir. Diğerleri için ise bu dönem ezilme, aşağılanma ve mahrumiyet anlamına gelmiştir. Dünyamızda büyük eşitsizlikler ve çelişkiler bulunmaktadır. Dünyamızdaki en zengin üç kişinin gelirleri en az gelişmiş ülkelerinin toplam gelirinden daha büyük. Modern tıp her gün mucizeler yaratmasına rağmen her yıl 3 milyon insan önlenebilir hastalıklardan ölmekte. İnsanoğlu evrenin derinlikleri hakkında öncesine nazaran çok daha fazla bilgi sahibiyken, 130 milyon çocuk temel eğitimden mahrum kalmakta ve çok taraflı düzenlemeler ve kurumların varlığına rağmen uluslararası toplum çatışma ve soykırım karşısında çaresiz kalmaktadır. İnsanlığın büyük bir kısmı için yokluk ve korkudan uzak yaşayabilme özgürlüğü, hiç olmadığı kadar erişilmez gözükmektedir.

Öte yandan, adaletsizlik ve eşitsizlikle beslenmekte olan kutuplaşmış algılamaların çoğu zaman uluslararası istikrarı tehdit eder bir biçimde şiddet ve çatışmaya yol açtığı, giderek karmaşıklaşan bir dünyada yaşıyoruz. Son birkaç yıllık süre zarfında yaşanan savaşlar, işgal ve terör eylemleri toplumlar içinde ve arasındaki karşılıklı kuşku ve korkuyu artırmıştır. Radikal grupların yanı sıra bazı siyasi liderler ve medya çevreleri bu ortamı istismar etmek suretiyle, tarihî açıdan farklı, kendi aralarında çatışmaya mahkûm ve birbirini dışlayan kültürler, dinler ya da medeniyetlerden oluşan gerçek dışı bir resim ortaya koymuşlardır. (...) Radikal gruplar kadim tarihten seçili alıntılar yaparak, tarihsel açıdan farklı ve birbirlerini suçlayan inanç topluluklarının çatışmaya mahkûm olduğu şeklinde tehditkâr bir manzara oluşturmaya çalışmaktadır. Bu tür çarpıtılmış tarihsel anlatımlara karşı çıkılmalıdır. Bu raporun hedefleri açısından daha önemli olan, bahse konu ta-

rihin, mevcut çatışmaları ya da Batılı ve Müslüman toplumlar arasındaki artan düşmanlığı açıklayıcı bir nitelikte olmadığı gerçeğidir. Aksine bu olayların kökleri, Avrupa emperyalizmi ile başlayan, ardından gelen sömürgeciliğe karşı hareketleri ve iki taraf arasındaki çatışma mirasını doğuran on dokuz ve yirminci yüzyıldaki gelişmelerde yatmaktadır.”²⁶⁹

Görüldüğü üzere temel sorun, Fuller’in ifadesi ile “En az dört yüzyıl boyunca, dünyanın geri kalanı üzerinde büyük kâr ve dokunulmazlıkla emperyalist gücünü kullanan”²⁷⁰ Batı’nın bu çıkar ve güç odaklı doğasından gerekli ölçüde taviz vererek adalet odaklı bir çizgiye gelmesi... Böyle radikal bir değişim ne kadar mümkündür? 1890 küreselleşmesinde kendini ifade eden Batı kültür ve medeniyetinin materyalist temsili, 1990 küreselleşmesi olarak tanımlanan yeni süreçte, ne kadar adalet eksenli bir özne rolü oynayabilir? Dahası böyle bir rolü kabul etmeye hazır mıdır? Batı medeniyetinin bütün insanlığın tanıklığında kendini ifade ettiği 18, 19 ve 20. yüzyıl, 21. yüzyılın küresel yapılandırılmasında oynayacağı rol açısından bu medeniyete hangi yönleri ile referans oluşturabilir? 21. yüzyıla kadar küresel sistemin merkez kültürü ve toplumu olan Batı kültürü ve toplumunun güç ve çıkar odaklı aktivasyonu, yerini adalet odaklı bir aktivasyona nasıl bırakacaktır?

Öte yandan, yeni dönemde küresel düzeni yeniden yapılandırmaya soyunan Batılı aktörlerin geçmişteki sicilinin referans etkisinin olumsuzluğundan kaynaklanan, dünyanın geri kalan bölgelerindeki güvensizlik nasıl aşılacaktır? Kaldı ki, yeniden yapılandırma tezlerinin çatışmacı özelliklerde ortaya çıkması, dahası bu tezler doğrultusunda gerçekleştirilen fiili müdahalelerin yoğunlaşması karşısında, itiraz eden, adalet isteyen insanlığın büyük bir bölümü karşısında, tek yanlı çıkarlarına odaklanmış ve bunu güvenceye alacak bir yapılan-

²⁶⁹ Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu, 2006, s. 9.

²⁷⁰ Fuller, 2011, s. 271.

ma için gözünü kırpmadan güç kullanabilen bu aktörlerin diyalogdan yana olmaları oldukça kuşkulu bulunmaktadır. Bu güçler, bilinçli olarak çatışma stratejisi izlemekte ve yine bilinçli olarak bunu bir medeniyetler çatışması olarak takdim etmektedirler. Dolayısıyla da, İslam Dünyasında bu stratejiye meşruiyet kazandıracak birtakım radikal kesimler ve bunların İslam adına gerçekleştirdikleri çatışmacı eylem ve söylemler, İslam'ı değil, bu güçlerin sosyolojik stratejilerini temsil etmektedirler.

Toplumların gerek tek tek kendi bünyelerinde, gerekse birbirleri arasında adalet hükümlerine olmazsa, bilim ve teknoloji birbiriyle boğuşan ilkel iki insanın elindeki çivili sopa işlevi kazanır. Salt bilim ve teknoloji, insanlığın geleceği için gerekli bulunan bireyler ve toplumlar arası ve küresel adaletin temellendirileceği insani ve ahlaki mükellefiyeti sağlamaktan uzak bulunmaktadır. İnsanlığın, bireysel, toplumsal ve toplumlar arası düzeylerde yaşadığı adalet sorunu, esas itibarıyla bir inanç ve kültür sorunudur. İnsanlık, küresel boyutlar kazanmış bu sorunu, yine küresel boyutlar kazanmış Batı kültürü ikliminde yaşamaktadır. Nitekim Batı kültürüne mensup insan ve toplum tipinin kumandasında olan bilim ve teknoloji, sömürgeciliğe suiistimal edilen zalim ve yıkıcı bir güç niteliği kazanmış bulunmaktadır.

"Zekâyı maddeye hükmeden ve bunu pratik gayeler için kullanan, bilime sanayide kullandığı oranda değer veren"²⁷¹ Batı, tamamen maddi ve bedenî tatminlere yönelten materyalist bir hayat felsefesini insanlık âlemine musallat etmiştir. Hâlbuki maddeci bir zihniyet ve hayat felsefesi insanın kendi öz yapısına uygun disiplin ve düzen değerlerini temin edemez ve toplumları da bu disiplin ve düzen değerlerinin muhiti haline getiremez.

²⁷¹ Guénon, 1980, s. 19.

Batı kültürü ve medeniyetinin materyalist ve oryantalist temsili, adaletin değil, savaşların, kitle imha silahlarının, terörün, dış ve iç sömürgeciliğin, hegemonyanın, açlığın, çevre kirliliğinin, tüketimin, uyuşturucu ve alkolizmin küreselleşmesini getirmiştir. Oysa adaletin, barış ve güvenliğin küreselleşmesi, başta İslam medeniyeti olmak üzere, Batı ve diğer medeniyetlerin adaleti, barışı ve güvenliği gerektiren manevi yönlerinin öne çıkarılması ile mümkün bulunmaktadır. Bu ise, medeniyetler arasında çatışma ile değil, sağlıklı bir diyalog geliştirilmesi ile mümkün olacaktır. Güç ve çıkar odaklı aktörlerin oryantalist karakteri, öteki medeniyet dünyalarına müdahaleyi de beraberinde getirmektedir. Çünkü biyolojideki doğal seleksiyon kuramının “Güçlü toplum ve medeniyetler güçsüzleri yok edecektir” şeklinde sosyal teoriye ve uluslararası ilişkilere uyarlanması, Batı medeniyetini, diğer medeniyetler karşısında kapalı bir medeniyete dönüştürmeye zemin oluşturmaktadır.²⁷²

Fuller, “Amerika’nın tüm dünyada yedi yüzün üzerinde askeri üssü ve Pentagon’un geniş nüfuz alanıyla dünyanın tek süper gücü olmakla övünürken, nasıl oluyor da dünyadaki olayların seyrini çizen en baskın güç olarak oynadığı rolün büyüklüğünün farkında olamıyor?”²⁷³ sorusunu soruyor. Batı müdahalesine maruz toplumların tepkisel patolojik düşünce ve davranışlarını, bir tepki olarak nitelendirmeyip, bu toplumların ait olduğu medeniyetin kendi iç dinamiklerine bağlamak oryantalist bir tavır olarak devam etmektedir. Bu duruma dikkat çeken Fuller, Washington’daki politika yapıcılarının yanında düşünce kuruluşlarının da, “Dış ülkelerdeki durumlara ilişkin analizlerinde sadece diğer ülkeye, diğer kültüre, diğer aktörlerin kötü niyetlerine odaklandıkları” eleştirisini getiriyor ve denklemde ABD’nin eylemlerinin yol açtığı etkilere hiç yer ve-

²⁷² Şentürk, 2010, s. 193.

²⁷³ Fuller, 2011, s. 12.

rilmediğini, işte bu eylemlerin titiz biçimde incelenmesi, sorgulanması gerektiğini belirtiyor.²⁷⁴

Fuller, fiilen mevcut ve potansiyel olarak gelecekteki yaşanabilecek çatışmalarda Batı'nın emperyalist müdahaleciliğine ve etkilerine şöyle dikkat çekiyor: "Müslümanlar ve diğerleri, bizden onlara yaptıklarımız yüzünden gerçekten de nefret ediyorlar: İşgaller, sömürgeler, imparatorluk yaratma, savaşlar, darbeler, siyasi, ekonomik ve kültürel hâkimiyet, kaynakların ele geçirilip kullanılması, kibir, umursamazlık, Batılı olmayan kültürlerle saygı ve anlayış göstermeme... Bu argümanları daha önce de duymuştuk ve bunlarda ciddi oranda doğruluk payı olduğunu söylemek gerekir."²⁷⁵

Uluslararası ilişkilerin geleceğini çatışma yönünde manipüle eden temel etkenlerin, Batı'nın oryantalist bakış açısının motive ettiği sosyolojik savaş stratejileri olduğu şeklindeki bir yargı, sadece İslam Dünyasında değil, bizatihi Batı dünyası içinden de seslendirilmektedir. Bu durumda, medeniyetler arası diyalogun ön şartı olarak, bu oryantalist bakış açısının iyileştirilmesi, hayati önem kazanmaktadır. Çünkü bu bakış açısının yol açtığı hegemonik veya dengeleyici eylemler medeniyetler arası diyalogu baltalayan belirleyici etkindir. Bu eylemlere maruz toplumların tepkisel çatışmacı patolojik düşünce ve davranışlarının kaynağında da yine bu eylemler vardır. Eğer bu patolojik düşünce ve davranışların bir tepki olduğu kabul edilirse, bu tepkiye yol açan etkinin de öncelikle sorgulanması gerekmez mi?

Bu sorgulama, Batı'nın emperyalist müdahaleciliğine karşı gösterilen, aynı oranda sakıncalı ve İslam'ın özü ve hakikati ile bağdaşmayan, sadece İslam'ı araçsallaştıran patolojik tepkileri gözardı etmek anlamına gelmemektedir. İslam Dünyasında da, Batı'nın oryantalist bakış açısını içselleştirmiş ve

²⁷⁴ A.g.e., s. 13.

²⁷⁵ A.g.e., s. 157.

İslam'ın oryantalist tanımını kabul etmiş, İslam'a karşı veya İslam adına doğrudan ya da dolaylı olarak oryantalist misyon üstlenmiş zihniyetler de mevcuttur. Zira "Oryantalizmin nesnesi Doğulu olduğu halde, öznesi her zaman Batılı değildir. Çünkü nesneler bazen öznenin bakışını içselleştirip kendilerini onun gösterdiği şekilde görmektedirler. Bundan dolayı, oryantalizm bir entelektüel tavır olarak sadece bazı Batılılara has değildir."²⁷⁶ Bu açıdan, insanlığın ve İslam Dünyasının geleceği, Batı ve İslam kültür ve medeniyetlerinin oryantalist temsilcilerinin mi, açık toplum ve diyalog düşüncesini temsil edenlerin mi muhatap olacağı noktasında düğümlenmektedir.

Sonuç olarak, insanlığın geleceği, Batı kültür ve medeniyetinin oryantalist temsili veya onun yerini alacak çıkar odaklı bir başka aktör veya aktörler dengesinden çok, farklı kültür ve medeniyetlerin evrensel değerler odaklı temsiline aranmalıdır. Çünkü çıkar odaklı bloklar arası ve blok içi aktörlerin karşılıklı ilişkilerini düzenleyen şey, bu doğrultuda işlevsellik kazanmış güç olacaktır. Bu kadar güç odaklı aktörün çıkarlarını dengeleyen bir uluslararası düzen kurulması geçmişte olduğu gibi, gelecekte de bloklar arası ve blok içi çatışmalara yol açacaktır. Bu çatışmalar, tarafların adalet yeteneğini daha da küreltecek ve küresel ortamı kaotik bir yapıya sürükleyecektir. Sadece çıkar odaklı güçlerin aralarındaki çatışmalar değil, bu çatışmalara konu olan geniş insan kitlelerinde ortaya çıkacak tepkiler ve güvensizlikler de, insanlığın diyalog yoluyla inşa edilebilecek geleceğini manipüle etmektedir.

Batılı endüstri toplumlarının ABD, AB ve Rusya gibi formlarının günümüze kadar uluslararası ilişkilerine temel yaptıkları ekonomik çıkar paradigmasının ve bunun yol açtığı patolojik tepkilerin günümüzde insanlığın karşılaştığı küresel sorunlara nasıl zemin oluşturduğu konusunda sadece Doğulu

²⁷⁶ Şentürk, 2010, s. 194.

düşünürler değil, Batılı birçok düşünür de hemfikirdir. Küresel boyutta yeniden yapılanmanın, adil uluslararası normlar ve bunları uygulayacak güçlü kurumlar oluşturulması doğrultusunda ilerlemesinde, yukarıda işaret ettiğimiz Batı etkisi ve Doğu tepkisi, en önemli sınırlayıcı iki faktörü teşkil etmektedir. İnsanlığın karşı karşıya bulunduğu temel sorun, bu iki noktada gerçekleştirilecek iyileştirmelerle çözüm sürecine girebilecektir.

Çatışma mı, diyalog mu?

GÜNÜMÜZ ULUSLARARASI sistemin içinde bulunduğu sorunların ana katmanlarından biri olan 'sosyolojik savaş' olgusunu, birinci bölümde teorik ve müteakip bölümlerde de vaka bazında ortaya koymaya çalıştık. Elbette bundan amacımız, küresel barış ve güvenliğin önünde bulunan engellerden birine, küresel problematiğin sosyolojik müdahale boyutuna işaret etmektir. Bu bölümlerden de anlaşılacağı üzere, sosyolojik müdahalelerin altında, uluslararası ilişkilerin salt "ekonomik çıkarlar temelli nedensellik anlayışı" yatmaktadır. Bu anlayışı temsil eden ve uluslararası ilişkilerini ekonomik çıkar odaklı akıl yürütmelerle belirleyen küresel aktörler, günümüze kadar yaşanan küresel barış ve güvenlik sorunlarının kaynağı olduğu gibi, bu sorunların iyileştirilmesinde de insanlığın çabalarını manipüle edecek aktörlerdir. Çünkü bilgiye egemen olmak, ekonomik ve askerî üstünlüğe sahip olmak, uluslararası ortamda bunlara sahip güçlere siyasi ve ekonomik istek ve çıkarlarını egemen kılma fırsatı vermekte ve değişimi

bu güçler lehine etkileyecek bir zemin oluşturmaktadır.

Günümüz uluslararası ilişkilerde ekonomik çıkarların meşru sınırlar içinde cereyan etmesini güvence altına alacak bir uluslararası normlar ve mekanizmalardan söz etmek mümkün değildir. "Burada mekanizma bütün kadim medeniyetlerde bir sondur. Onun için ekonomi bir sondur. Önce ontoloji, sonra bilgi, sonra değer, sonra gaye, sonra davranış, sonra hukuk, sonra siyaset... Ekonomi bir anlamda belirlenen bir şeydi. Modernite bunu tersine çevirerek ekonomiyi merkeze aldı. Kapitalizm ile demokrasi arasındaki irtibatlandırmada olduğu gibi ekonomi siyaseti belirlemeye başladı; siyaset, hukuku; hukuk, değerleri üretmeye başladı. O değerler de insana ekonomik olarak tüketici kimliği ve bilgi olarak da küreselleşen dünyada bireysel bilincin ana eksenine haline gelmeye başladı."²⁷⁷ Davutoğlu'nun sözünü ettiği küreselleşmeden kastettiği, kendi tabiri ile "Yaygınlaşan bir katılım değil, bütün bir kürenin bir merkez tarafından yönlendirilir hale gelmesidir."²⁷⁸

Günümüzde yaşadığımız bütün insanlık dramlarının ve eşiğine geldiğimiz kaosu altında, reel politik olarak tanımlanan ulusal çıkarlar ve güç ilişkileri çerçevesinde gerçekleştirilen sosyolojik müdahalelerin de büyük payı bulunmaktadır. İşte, 'sosyolojik savaş' kavramıyla ekonomik çıkar odaklı küresel aktörlerin failleşmesi ile ortaya çıkan temel sorunların ana katmanlarından birinin sosyolojik yönlendirme olduğunu otaya koymaya çalıştık. Bu sosyolojik müdahalelerin geçmişte Osmanlı'nın Ortadoğu'ya dönüştürülmesi, günümüzde Türkiye'ye yönelik boyutları ve yine Ortadoğu'nun Büyük Ortadoğu'ya dönüştürülmesi doğrultusunda İslam Dünyasına yönelik boyutlarını açıklamaya çalıştık.

Ulusal çıkarlara odaklanmış aktörlerin güç ilişkileri, dolayısıyla da çatışmacı politikaları ile biçimlenen uluslararası

²⁷⁷ Davutoğlu, 2009, s. 102.

²⁷⁸ A.g.e., s. 215.

ilişkilerin bir medeniyetler çatışması olarak etiketlenmesi, sadece bir istismardan ibarettir. Çünkü Türkkaya Ataöv'ün de belirttiği üzere, "Belki de çatışma başka yerde ve o gizlenmeye çalışılıyor. Mesela, ekonomik yönden toplumlar arasında büyük farklılıklar var. Mesela, BM'nin yayınlarında 'şampanya bardağı' denilen bir şekil vardır. O şekle göre devletlerin en zengin olanlarının beşte biri, gayri safi milli hâsıla, dünya ticareti, iç para birikimi, kredilerin kullanılması gibi son derece önemli başlıklarda toplamın % 80'i ve onun üzerindeki egemen. Bu çok büyük bir oran ve en alttaki beşte birin elinde de % 1'i yahut ondan da azı vardır. Asıl çatışma buradadır ve ekonomiktir."²⁷⁹ Tamamen ekonomik çıkarların manipüle ettiği askerî, siyasi, kültürel müdahaleleri bir medeniyetler çatışması nedenselliği ile takdim edenler, uluslararası ilişkilerdeki olağanüstü çarpıklıkların ekonomik çıkar nedenselliğini örtbas etmek istemektedirler.

Gelinen süreçte insanlığın karşı karşıya olduğu temel sorun, sadece ekonomik çıkarlarına odaklanmış ve bu doğrultuda askerî, siyasi, teknolojik ve kültürel imkânlarını seferber etmiş bir oryantalist müdahaleciliktir ve bunun artık örtbas edilecek bir yanı kalmamıştır. Bireyler-toplumlar ve insan-tabiât arası çarpık ilişkilerin ekonomik sömürü boyutu, ekolojik dengenin bozulması, çevre kirliliği, insan sağlığına ve tüketim yönelik manipülasyonları, ırkçılık, terörizm, alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı, israf, obezite ve açlık, yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizlikler, silahlanma ve savaşlar, doğal dengenin tahribi, küresel ısınma ve iklim değişiklikleri şeklinde kendini gösteren birçok boyutları, artık uluslararası toplumda giderek daha net bir biçimde oryantalist müdahalecilikle ilişkilendirilmeye başlamıştır.

Temel sorunun bu şekilde belirlenmesi, uluslararası çözüm

²⁷⁹ Ataöv, 2000, s. 149.

arayışlarını da bu temelde gündeme getirmektedir. “Zenginlerle fakirler arasında tahammülün çok ötesindeki eşitsizlikler”²⁸⁰ bu soruna kaynaklık eden temel akıl yürütmelerin, temel kabullerin ve bunlardan beslenen etki sistemlerinin sorgulanmasına ve bu temelde değişim taleplerine yol açıyor. Değişim, İslam bölgesinin Ortadoğu formundan, Büyük Ortadoğu formuna dönüştürülmesi ile sınırlı kaldığı takdirde, bu Batı’nın oryantalist akıl yürütmelerinin yeni bir açılımından ibaret kalacak ve yeni bir çatışmacı sürece zemin oluşturacaktır. Böyle bir değişim tutumu, insanlığın beklentilerine ve çözüm arayışlarına bir cevap oluşturmaktan uzak bulunmaktadır.

Wallerstein, bu çözüm arayışlarının önündeki en büyük engeli şu sözlerle tanımlamaktadır: “Dünya sistemin bilinçli yeneden örgütlenimi kuvvetle muhtemeldir ki, yeni bir eşitliklessiz imtiyazlar yapısı meydana getirmek için şu anda imtiyaz sahibi olanlar tarafından manipüle edilecektir.”²⁸¹ Wallerstein’in işaret ettiği bu manipülasyon, sadece küresel sistemi elinde tutanlar tarafından değil, aynı zamanda, Üçüncü Dünya ülkelerindeki iktidarı elinde tutanlar tarafından da yapılacaktır.

Samuel Huntington, “Uluslararası ilişkilerde ulus devletin temel aktör olarak kalacağını, ancak küresel politikaları medeniyetler arası çatışmaların belirleyeceğini, kültürel kimliklerin geçmişe oranla daha belirleyici ve önemli bir rol alacağını”²⁸² belirterek, insanlığının geleceğini kaçınılmaz bir medeniyetler çatışmasının belirleyeceğini savunmaktadır.

Francis Fukuyama da, “Tarihin sonu teziyle, Batı medeniyetinin tarihin sonunu temsil ettiğini, dolayısıyla diğer medeniyetlerin nihai durağının Batı modeli olduğunu savunmaktadır.”²⁸³

²⁸⁰ Harman, 2000, s. 169.

²⁸¹ Wallerstein, 1998, s. 183.

²⁸² Huntington, 1993, s. 22 (akt. Gürsoy, 2005, s. 109.)

²⁸³ Şentürk, 2010, s. 206.

Graham Fuller ise, medeniyetler arası çatışmayı, Batı karşısında büyük boy dayanışmalara ve özellikle de bir İslam dayanışmasına yol açabileceğinden dolayı tehlikeli bulmaktadır. Fuller'in algısındaki Batı dışı medeniyetler ve özellikle de İslam medeniyeti, kendi unsurları itibarıyla zaten parçalıdır ve ancak ortak bir tehdit karşısında kaldıklarında dayanışma içine girme potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla, izlenecek strateji, İslam bölgesinde zaten mevcut olan medeniyet içi çatışmalara müdahale etmek olmalıdır. Bu tez, çatışmanın medeniyetler arasında değil, Batı dışı medeniyetlerin ve özellikle de İslam medeniyetinin kendi içinde cereyan edeceğini, Batı'nın da bu iç çatışmaya müdahale edeceğini savunmaktadır.

'Medeniyetler arası çatışma' ve 'tarihin sonu' tezleri ile medeniyet içi çatışmaya Batı müdahalesi stratejileri esas karakteri itibarıyla Wallerstein'in manipülasyon tezi kapsamında kalmaktadır. Bu türden çatışmacı tezler, Wallerstein'in belirttiği manipülasyon güçlerinin bilinçli stratejilerini ifade etmektedir. Bu güçler, iki kutuplu çatışma üzerine kurulu küresel statükoyu, Sovyetlerin dağılması ile yeni bir çatışma teorisi doğrultusunda yenilemek istemektedir. Batı/Doğu-Güney ilişkilerinin, Doğu ve Güney toplumlarındaki medeniyet içi çatışmalara Batı'nın müdahaleleri şeklinde tezahürleri, Fuller'in 'medeniyet içi çatışma' tezi doğrultusunda bir strateji izlendiğinin bir göstergesidir. Aslında, Fuller'in 'medeniyet içi çatışmalara Batı'nın müdahalesi' tezi, Huntington'un 'medeniyetler arası çatışma' tezinin daha ustaca ve kamufle edilmiş şeklinden ibarettir. İnsanlık bu müdahaleyi şöyle algılayacaktır: Batı çatışmanın bir tarafı değildir; bilakis, medeniyet içi çatışmalara insaniyet namına el koymaktadır.

Ancak Sovyetlerin dağılması ile birlikte Batı'da gündeme gelen bu çatışmacı tezler, insanlığın ve özellikle de Batı medeniyetinin, evrensel değerler merkezli bir değişime kapalı oldu-

ğu anlamına gelmemelidir. Çünkü "Oryantalizmde tecessüm eden Batı-merkezci tavır, bütün Batılı aydınların tavrı olarak genellenemez."²⁸⁴ Günümüz kültür ve medeniyet dünyaları, kendi içlerinde, bu türden çatışmacı stratejilerden çıkarı olan güçleri barındırdığı gibi, bu güçlerle bir iç hesaplaşma da yaşamaktadırlar. Bu durumda, sözünü ettiğimiz kültür ve medeniyetleri topyekûn çatışmanın bir tarafı olarak kabul etmek doğru değildir. Nasıl ki, iyi ve kötü insan yoktur, insanın iyi ve kötü yönleri vardır; aynı şekilde özünde olmasa bile temsili itibarıyla kültür ve medeniyetlerin de iyi ve kötü yorumları vardır. Kültür ve medeniyetlerin aşırı uçlarını genellemek gerekir.

Hâlihazır gidişatın iç hesaplaşma ve adalet eksenli bir küresel yapılanma doğrultusunda cereyan ettiğini, bu açıdan kültür ve medeniyet dünyaları arasındaki ilişkinin, ümit verici bir noktaya doğru evirildiğini söylemek için vakit henüz çok erkendir. Çünkü dünyanın dört bir yanındaki kriz bölgelerinde neo-emperyalizmin silah sesleri yükselmekte ve kan akmaktadır. Özellikle Batı medeniyeti içinde, bu neo-emperyalist projelere karşı kıvılcıktanmaya başlayan düşünceler bulunsa da, bu düşüncelerin küresel etki yapacak ve medeniyet içi kötü huylu aktörleri dengeleyecek bir düzeyde örgütlenmediği, Batı'nın izlediği ulusal çıkar ve reel politik eksenli siyaseti değiştirecek bir etkinlik kazanmadığı görülmektedir. Ancak, özeleştiri ifade eden, medeniyetler arası diyaloga zemin oluşturan, evrensel değerler odaklı küresel bir yapılanmayı çözüm olarak ön gören Batılı düşünürlerin varlığının önemi büyüktür.

Bilim ve teknoloji, neticede milletleri 'güçlü' kılan bir unsurdur. Milletleri 'adil' kılan bir kültür iklimi bulunmuyorsa, bilim ve teknoloji gücünün ona sahip milletlerce bir tahakküm ve zulüm silahı haline getirilmesi kaçınılmazdır. Bugün,

²⁸⁴ A.g.e., s. 193.

insanlığın önünde duran en büyük mesele, bilim ve teknoloji üstünlüğünün kötüye kullanılmasının önlenmesidir. Batı'nın bilim ve teknoloji üstünlüğünün eşit ve adil olmayan uluslararası ilişkilere yol açması, sömürgeciliğe suiistimal edilmesi, sadece Batı dışı toplumlardaki düşünürleri değil, bizatihi Batılı düşünürleri de insanlığın geleceği açısından kaygılandırmaktadır.

Sonuç

BATI KÜLTÜR VE MEDENİYETİNİN materyalist ve oryantalist temsili, Batı'nın gücünü bir meşruiyet aracı olarak görüp, dünyanın kalan bölgesini ve toplumları üzerinde kurumsallaşmış bir ekonomik, siyasi ve kültürel hegemonya kurmasına ve buna süreklilik kazandırmasına yol açmıştır. Batı, bu anlamda sorunu, kendi çıkarlarını temsil eden statükoyu etkileyecek kapasitede güçlerin ortaya çıkması olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık olarak, başta İslam Dünyası olmak üzere, Üçüncü Dünyanın temel sorunu ise, Batı hegemonyası altında nesneleşmiş durumdan nasıl kurtulacakları noktasında düğümlenmektedir. Özellikle çatışmacı tezler, temel soruna dair bu iki algı çatışmasını, 'Batı'nın İslam sorunu' ve 'İslam'ın Batı sorunu' olarak formüle etmektedirler.

Uluslararası ilişkilerde evrensel değerlerin belirleyici olduğu bir düzen kurulmasının önündeki en büyük engel, kurulacak bu düzen ile Batı'nın ekonomik çıkar paradigmasına dayalı olarak izlediği reel politik arasındaki çatışmadır. İnsan-

lığın öncelikle bu paradoksu aşması gerekmektedir. İnsanlığın bunu aşması, öncelikle Batı'nın bu konuda kendi kendisini aşmasına bağlı bulunmaktadır. İnsanlığın geri kalanının, Batı'nın meşru olmayan politik ve ekonomik çıkarlarını arka plana attığını düşünmesi için, bizatihi Batı'nın diyaloga açık olması ve bunda da samimiyetini ortaya koyması gerekmektedir.

Batılı güçler, günümüze kadar çatışmacı tezler üzerinden izledikleri politikaların ürettiği sorunların küresel boyutlar kazandığını ve artık sadece Batı dışı toplumları değil, bizatihi Batı toplumlarını da tehdit ettiğini görmelidirler. Bu kadar zulüm ve haksızlığın yol açacağı yıkımın altında bütün insanlıkla birlikte kendilerinin de kalacağı çok açıktır. Artık Batı'nın, çatışmanın sağlayacağı çıkarlardan çok, diyalogun, adaletin, barışın ve güvenliğin sağlayacağı huzur ve yararlar odaklanması ve bu doğrultuda harekete geçmesi gerektiğini anlaması gerekiyor.

Günümüzde küreselleşmiş sorunlara kaynaklık eden insan-insan; toplum-toplum ve insan-doğa ilişkilerindeki kaosu iyileştirilmesine alternatif bir temel sağlamada tek seçenek diyalogdur. Diyalog, ilahiyat veya farklı yaklaşımlarla, inançlarla değil, değerlerle ilgilidir. Diyalog, farklı kültür ve inançların farklılıkları üzerinde hesaplaşması ve farklılıklarının ortadan kaldırılarak tek tipleştirilmesi değildir. Önemli olan, kültür ve inançların farklılığı değil, mensupları için evrensel değerlere referans oluşturma kapasitesidir. Hangi kültür ve medeniyete mensup olursa olsun, ahlak ve fazilet gibi, barış ve güvenlik gibi, adalet gibi, hukukun üstünlüğü gibi, temel hak ve hürriyetler, sağlık, hayatın dokunulmazlığı ve çevrenin korunması gibi bir dizi evrensel değerler bütün insanlık için geçerlidir. Bütün bu değerleri bireyler arasında olduğu gibi toplumlar arasında da mükellefiyet haline getirecek ve hayata geçirmeyi motive edecek referans köklerini, inanıyoruz ki her bir kültür ve me-

deniyet içinde bulabiliriz. Yine, sadece evrensel değerler değil, evrensel kötülükler noktasında da her kültür ve medeniyetin yeterli bir birikimi sözkonusudur.

Askerî müdahaleler gibi sosyolojik müdahaleler de bir tür saldırdır. Diyalog, farklı kültür ve medeniyetlerin birbirini değiştirmek ve birbirleri üzerinde hâkimiyet kurmak anlamına gelen sosyolojik savaşın aksine, evrensel değerler ve evrensel kötülükler üzerinde mutabakat sağlamak üzere bir ilişki geliştirmek ve bu anlamda bir öz eleştiri yaparak insanlığın bütünüünün iyiliğini, güvenliğini ve mutluluğunu gerçekleştirmeye dönük olarak ortak bir çalışma zemini oluşturmak demektir.

Uluslararası ilişkiler sisteminin siyaset felsefesi açısından yeni bir modeli temsil etmesi için, bu sistemin ahlaki, hukuki, siyasi ve ekonomik olarak evrensel değerler ve evrensel kötülükler temelinde yeniden yapılandırılması gereklidir.

Evrensel değerler nelerdir? Evrensel kötülükler nelerdir? Öncelikle bunlar uluslararası bir diyalog platformunda belirlenmeli ve tasnif edilmelidir. Bu değerlere uyma ve kötülüklerden kaçınma noktasında uluslararası mükellefiyet normları oluşturulmalı ve uluslararası yaptırım gücü olan bir mekanizmaya bağlanmalıdır. Bu yapılırken de, her toplumun mensup olduğu kültür ve medeniyetten kopuk bir biçimde değil, bilakis, evrensel değerlere uyma ve evrensel kötülüklerden kaçınma hususunda bu kültür ve medeniyetlerdeki referanslara vurgu yapılmalıdır.

Kaynakça

Kitaplar:

ADDISON, James Thayer, *The Christian Approach to the Moslem*, 1942.

AKTAY, Yasin, *Türk Sosyoloji Tarihine Eleştirel Bir Katkı*, Küre Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: Mayıs 2010.

AKYOL, Taha, *Medine'den Lozan'a*, Milliyet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul: 1996.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1982'ye)*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları, No: 114, Ankara: 1982.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Ank. Ün. Eğitim Fak. Yay., Ankara: 1989.

ALEMDAR, İrfan Erdoğan, *Popüler Kültür ve İletişim*, Erk Yayınları, Ankara: 2005.

ALTINDAL, Aytunç, *Laiklik, Enigmaya Dönüşen Paradigma*, Anahtar Yayınları Kitapları, 2. Baskı, İstanbul: 1994.

ARMAĞAN, Mustafa, *Abdulhamid'in Kurtlarla Dansı*, Ufuk Kitap, 1. Baskı, İstanbul: Nisan 2006.

ATAÖV, Türkan, *Medeniyetler Arası Diyalog, Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları (Za-

man), İstanbul: 2000.

AVCI, Gültekin, *İstihbarat Teknikleri, Aktörleri, Örgütleri ve Açmazları*, Timaş Yayınları, İstanbul: 2004.

AYDIN, Mehmet, *Hristiyan Genel Konsülleri ve II. Vatikan Konsülü*, Konya: 1991.

AYDIN, Mehmet, *Medeniyetlerarası Diyalog, Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı yayınları (Zaman), İstanbul: 2000.

AYVERDİ, Samiha, *Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri: 12, Milli Eğitim Basımevi, 1. Baskı İstanbul: 1976.

BACIK, Gökhan, *Modern Uluslararası Sistem-Köken, Genişleme, Nedensellik*, Kaknüs Yayınları, 1. Basım, İstanbul: 2007.

BAUDRİLLARD, Jean. *Cool Anılar V (2000-2004)*, Ayrıntı Yayınları, çev. A. Sönmezay, 1. Basım, İstanbul: 2006.

BEGOVIÇ, Aliya İzzet, *Doğu ve Batı Arasında İslam*, Nehir Yayınları, Türkçesi: Salih Şaban, 11. Baskı, İstanbul: Ocak 2008.

BOULDING, Kenneth, *Yirminci Asrın Manası*, çev. Erol Güngör, Ötüken Yayınları, 3. Basım, İstanbul: 1997.

BROWN, J. A. C, *Beyin Yıkama*, çev. Behzat Tanç, Ağaç Yayınları, İstanbul: 2000.

BRZEZINSKI, Z. K., *Büyük Satranç Tahtası*, İnkılap Yayınları, İstanbul: 2010.

BULAÇ, Ali, *İslam Dünyasında Düşünce Sorunları*, Çıra Yayınları, 6. Baskı, İstanbul: 2011.

BULAÇ, Ali, *İslam Dünyasında Toplumsal Değişme*, Nehir Yayınları, İstanbul: 1987.

BURY, G. Wyman, *Pan İslam*, London: 1949.

BÜLBÜL, Kudret, B. Berat Özipek, İbrahim Kalın, (Aşk ile Nefret Arasında) Türkiye'de Toplumun Batı Algısı, SETA Yayınları, Ankara: Şubat 2008.

CAN, Mehmet, *Ortadoğu'da Amerikan Politikası*, Bayrak Yayınları, İstanbul: 1993.

CANATAN, Kadir, *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*, İnsan Yayınları, İstanbul: 1995.

CARLTON, J. Hayes, *A Political History of Modern Europe*, II, 1924.

CARREL, Alexis, *Başarının Sırları-Yarınlara Doğru-Dua*, çev.

Refik Özdek, Yağmur Yayınları, İstanbul: 1981.

CARREL, Alexis, *İnsanlar Uyanım*, çev. Leyla Yazıcıoğlu, Arif Bolat Kitabevi, Hamel Matbaası, 3. Baskı, İstanbul: 1959.

COULON, Alain, *Etnometodoloji*, Tercüme: Ümit Tatlıcan, Küre Yayınları, İstanbul: 2010.

Cumhuriyet Döneminde Milli Eğitim, Milli Eğitim Basımevi, Ankara: 1983.

ÇAĞLAYAN, Yusuf, *Darbeci Kuşatma*, Nesil Yayınları, İstanbul: 2011.

ÇAVDAR, Tevfik, *Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu*, Ant Yayınları, İstanbul: 1970.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, 33. Basım, İstanbul: Ağustos 2009.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Teoriden Pratiğe, Türk Dış Politikası Üzerine Konuşmalar*, Küre Yayınları, 1. Basım, İstanbul: Mart 2013.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları, 2. Baskı, İstanbul: 2009.

DOĞAN, Selim, *Eğitimde Batılılaşma Tartışmaları*, Emel Matbaası, Ankara: 1976.

ELBERS, Gerald W. ve Paul Duncan, *İlmi İnkılâp*, çev. İbrahim Aşkı Tanık, Genelkurmay Basımevi, Ankara: 1962.

ELİBOL, Mustafa, *İstiklal Savaşında Ajanlık Faaliyetleri*, Yıldız Matbaası, Ankara: 1984.

ERDOĞAN, Recep Tayyip, *Küresel Barış Vizyonu*, Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Yayınları, İstanbul: 2012.

ERGUN, Doğan, *100 Soruda Sosyoloji El kitabı*, İmge Kitabevi, 10. Baskı, Ankara: 2010.

ERKAL, Mustafa, *İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri*, Semih Ofset, Ankara: 1990.

ERKAN, Hüsnü, *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, İş Bankası Yayınları, Ankara: 1993.

EROĞLU, Hazma, *Türk İnkılâp Tarihi*, 1. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: 1982.

ERTUĞRUL, Halit, *Kültürümüzü Etkileyen Okullar*, Nesil Yayınları, 3. Baskı, İstanbul: 2002.

EVİRGEN, Yakup, *Kur Kapan(ma)sın(A.Ş.) (Savunma sanayimizin Dünyü, Bugünü, Gizlenenleri ve Bilinmeyenleri)* Çıra Yayınları, İstanbul: Ekim 2011.

FRIEDMAN, George, *Gelecek 10 Yıl: Neredeydik... Nereye Gidiyoruz*, çev. Tayfun Törüner, Pegasus Yayınları, İstanbul: 2011.

FRIEDMAN, George, *Gelecek Yüzyıl: 21. Yüzyıl İçin Öngörüler*, çev. İbrahim Şener, Enver Günsel, Pegasus Yayınları, İstanbul: 2009.

FRIEDMAN, George, *Gelecek Yüzyıl: 21. Yüzyıl İçin Öngörüler*, çev. İbrahim Şener, Enver Günsel, Pegasus Yayınları, İstanbul: 2011.

FULLER, Graham E. ve IAN O. LESSER, *Kuşatılanlar-İslam ve Batı'nın Jeopolitiği*, çev. Özden ARIKAN, Sabah Kitapları, İstanbul: 1996.

FULLER, Graham E., *İslamsız Dünya*, çev. Hasan Kaya, Profil Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul: Nisan 2011.

GÖLE, Nilüfer, *Mühendisler ve İdeoloji-Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere*, Metis Yayınları, 4. Basım, İstanbul: 2008.

GÖZEN, Ramazan, *Uluslararası İlişkiler Sonrası, Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları, 1. Basım, İstanbul: 2004.

GUICKERT, John Cecil, *The Adaptation Of Robert College To Its Environment*, 1927 The Ohio State University, 1968.

GUÉNON, René, *Doğu ve Batı*, çev. Fahrettin Arslan, Yeryüzü Yayınları, İstanbul: 1980.

GUÉNON, René, *Modern Dünyanın Bunahımı*, çev. Mahmut Kani, Risale Yayınları, İstanbul: 1986.

GÜNGÖR, Erol, Prof Dr., *Türkiye'de Misyoner Faaliyetleri*, Ötüken Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 1999.

GÜRİSOY, Barış, *(Soğuk Savaşın Günümüze) Asimetrik Tehdit*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul: 2005.

HALİDİ, Mustafa ve Ömer Ferruh PHIL, *İslam Ülkelerinde Misyonerlik ve Emperyalizm*, çev. Osman Şekerci, Nun Yayınları, İstanbul: Haziran 1998.

HAMMES, Thomas X. *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*, Zenith Pres, Osceola: 2004.

HARMAN, Willis, *Küresel Zihniyet Değişimi*, çev. Muhammed Şeviker, İz Yayıncılık, İstanbul: 2000.

HARRISON, Paul, 3. *Dünyanın Batılılaştırılması*, çev: Cevdet Cerit, Pınar Yayınları, 1. Basım, İstanbul: Kasım 1990.

HAYDAROĞLU, İknur Polat, *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1990.

HAYES, Carlton J. A, *Political History of Modern Europe*, Nabu Press, 2010.

HIRAOĞLU, Kortay, *Üçüncü Soğuk Savaş*, Profil Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul: 2012.

HOCKING, William, *Re-Thinking Missions*, Harper&Brothers Publishers, 1932.

HÜSEYİN, Asaf, *Batı'nın İslam'la Kavgası*, Türkçesi: Mesut Karahan, Pınar Yayınları, 2. Basım, İstanbul: 2006.

İKBAL, Muhammed, *İslam Düşüncesi*, Külliyyat Yayınları, der. ve çev. Yusuf Kaplan, İstanbul: 2008.

İLHAN, Atilla, *Aydınlar Savaşı*, Bebekus Kitapları, İstanbul: 1991.

İLHAN, Atilla, *Batı'nın Deli Gömleği*, Bilgi Yayınevi, 2. Basım, İstanbul: Haziran 1995.

İLHAN, Atilla, *Hangi Batı*, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, İstanbul: 1982.

İŞÇİ, Metin, *Kültür Sömürgeciliği ve Eğitim*, Turan Yayıncılık, İstanbul: 1995.

JESSUP, Henry Harris, *Fifty Three Years in Syria*, 1910.

KAHRAMAN, Kemal, *Çağdaş Sömürge İmparatorluğu*, Seha Neşriyat, İstanbul: 1989.

KALIN, İbrahim, *İslam ve Batı*, İSAM Yayınları, 3. Basım, İstanbul: Mart 2008.

KARAGÜL, İbrahim, *Yüz Yıllık Kuşatma*, Fide Yayınları, İstanbul: 2005.

KAVCAR, Cahit, *II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara: 1974.

KAYA, Can, *Küreselleşme Sendikaların Krizi ve Enternasyolizm*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2001.

KAYA, Y. Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz*, Nüve Matbaası, Ankara: 1977.

KAYNAK, Mahir, *Sonuçlardan Sebeplere, Sebeplerden Faillere*, Timaş Yayınları, İstanbul: 2004.

KAYNAK, Mahir, *Yeni Dünya Düzeni*, Profil Yayınları, 7. Baskı, İstanbul: 2010.

KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: 1998.

KNIGHTYEEY, Philip, Colin SIMPSON, *Lavrens'in Gizli Hayatı*, çev. Cüneyd Emiroğlu, Sebil Yayınları, 1. Basım, İstanbul: 1978.

KOCABAŞ, Süleyman, *Türkiye ve İngiltere*, Bayrak Yayınları, İs-

tanbul: 1985.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika-19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, Arba Yayınları, İstanbul: 1989.

KOCABAŞOĞLU, Uygur, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika-19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Amerikan Misyoner Okulları*, Arba Yayınları, İstanbul: 1991.

KUMKALE, Tahir Tamer, *Psikolojik Savaş ve Küresel İşgal*, IQ Kültür Sanat ve Yayıncılık, İstanbul: 2007.

KURDAKUL, Necdet, *Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ortadoğu'ya, Belgelerde Şark Meselesi*, Dergâh Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: 1976.

KÜÇÜK, Abdurrahman, *Misyonerlik ve Türkiye, Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara: 1996.

KÜÇÜKKALAY, A. Mesud, *Coğrafi Keşifler ve Ekonomiler (Avrupa ve Osmanlı Devleti)*, Çizgi Kitabevi Yayınları, 1. Basım, Konya: 2001.

LETTER, George, *Washburn to Rufus Anderson*, 1862.

MALINOWSKI, Bronislaw, *İnsan ve Kültür*, çev. M. Fatih Gümüş, V Yayınları, 1. Basım, İstanbul: 1990.

MATTA İNCİLİ, XXVIII/18-20.

MAYEVSKI, *Les Maccres Commis Par Les Armeniens*, çev. M. Kıratlı, TTK Basımevi, Ankara: 1986.

Medeniyetler Arası Diyalog, Medeniyetler Çatışmasından Diyaloga, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları (Zaman), İstanbul: 2000

MERİÇ, Ümit, *Türkiye Kanatlarımızın Altında*, Timaş Yayınları, İstanbul: 2012.

MİMAN, Ahmet Tarık, *Küreselleşmenin Ordusu, Ekonomik İstihbarat*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: 2007.

NEBİ, Malik Bin, *Kur'an Fenomeni*, çev. Yusuf Kaplan, Külliyyat Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: 2008.

NİYAZİ, Mehmed, *Millet ve Milliyetçilik*, Ötüken Yayınevi, İstanbul: ty.

NURSI, Bediüzzaman Said, *Eski Said Dönemi Eserleri*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul: Haziran 2009.

NURSI, Bediüzzaman Said, *Mektubat*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul: Ocak 1994.

NURSI, Bediüzzaman Said, *Muhakemat*, Söz Basım Yayın, İstan-

bul: Ağustos 2006.

NURSİ, Bediüzzaman Said, *Tarihçe-i Hayat*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul: 1999.

ÖZCAN, Hanifi, *Maturudi'de Dini Çoğulculuk*, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul: 1999.

ÖZDENÖREN, Alaeddin, *Yakınçağ Batı Dünyası ve Türkiye'deki Yansımaları*, Akabe Yayınevi, 1. Basım, İstanbul: 1986.

ÖZDEŞ, Talip, *İslam'ın Evrenselliği*, Fecr Yayınevi, Ankara: Temmuz 2008.

ÖZEL, Mustafa, *Amerikan Yüzyılı'nın Sonu*, İz Yayıncılık, İstanbul: 1993.

ÖZTÜRK, Kazım, *Atatürk'ün TBMM Açık ve Gizli Oturumlarında Ki Konuşmaları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1981.

PASSİG, David, *2050-İKİ BİN ELLİ*, çev. Nita Kuttant, Koton Kitap, İstanbul: 2011.

PENROSE, Stephan B. L. *That They May Have Life*, 1941.

PULTAR, Gönül (Derleyen), *İslam ve Modernite (Türk Bilim Adamlarının Bakış Açısından)*, Remzi Kitapevi, İstanbul: Mayıs 2007.

RICHTER, Julius A., *History of Protestant Missions in The Near East*, 1910.

ROY, Olivier, *Siyasal İslam'ın İflası*, çev. Cüneyt Akahın, Metis Yayınları, 3. Basım, İstanbul: Mart 2005.

SAID, Edward, *Cowering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*, Roudledge and Kegan Paul, London: 1981.

SENGE, Peter M., *Beşinci Disiplin*, çev. Ayşegül İlideniz, Ahmet Doğukan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: Mart 1996.

SUBAŞI Necdet, *Sınırları Yoklamak (Din Sosyolojisi Okumaları)*, Ötüken Yayınları, İstanbul: 2007.

ŞEKER, Mehmet, *Türkiye Selçukluları ve Osmanlılarda Birarada Yaşama Tecrübesi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: 2001.

ŞEKERCİ, Osman, *Amerikan Fundamentalizminin Tarihi Yapısı ve İslam Gerçeği*, Sinan Yayınevi, İstanbul: ty.

ŞENTÜRK, Recep, *Açık Medeniyet (Çok Medeniyetli Dünyaya ve Tophuma Doğru)*, Timaş Yayınları, İstanbul: 2010.

TARHAN, Nevzat, *Asimetrik Savaş-Politik Psikoloji*, Timaş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: 2010.

TARHAN, Nevzat, *Psikolojik Savaş-Gri Propaganda*, Timaş Ya-

yınları, İstanbul: 2002.

TOKU, Neşet, *İlm-i Ümran-İbn-i Haldun'da Toplum Bilimsel Düşünce*, Akçağ Yayınevi, 2. Baskı, Ankara: 2002.

TOPTAŞ, Ergüder, 21. *Yüzyılda Savaş*, Kripto Kitaplar, 1. Baskı, Ankara: 2009.

TOYNBEE, Arnold J., *Türkiye-Bir Devletin Yeniden Doğuşu*, çev. Kasım Yargıcı, Milliyet Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: 1971.

TOYNBEE, Arnold J., *Medeniyet Yargılamıyor*, çev. Ufuk Uyan, Yeryüzü Yayınları, İstanbul: 1980.

TURAN, Osman, *Türkiye'de Siyasi Buhranın Kaynakları*, Nakışlar Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul: 1979.

TURHAN, Mümtaz, *Garphlaşmanın Neresindeyiz*, Yağmur Yayınevi, İstanbul: 1980.

TÜRKDOĞAN, Orhan, *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*, Kültür ve Turizm Bak. Yayınları, Ankara: 1988.

UYGUR, Ziya, *Tarih Boyunca Devrimler, İhtilaller ve Siyonizm*, İhya Yayınları 3. Baskı, İstanbul: ty.

VAHAPOĞLU, M. Hidayet, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları*, MEB Yayınları, Ankara: 1990.

WALLERSTEIN, Immanuel, *Jeopolitik ve Jeokültür*, çev. Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul: 1998.

WHITE, Brian, Richart Little ve Michael Smith, "Issues In World Politics" Brian White, Richart Little ve Michael Smith (der.), Macmillan Pres, London: 1997.

WHITE, E. George, *Bir Amerikan Misyonerinin Tarsus Amerikan Koleji Hatıraları*, çev. C. Tarık Yüksel, Enderun Kitabevi, İstanbul: 1995.

YAZICI, Hasbi Turan, *Osmanlı'dan Günümüze Anayasa Hareketleri*, Ankara: 1987.

YERASIMOS, Stefanos, *Milliyetler ve Sınırlar (Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu)*, çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul: Ekim 1994.

YILDIZ, Ahmet, *Ulus Devletin Bunalımı-Federalizm ve Kürt Me-selesi*, Etkileşim Yayınları, İstanbul: 2010.

Sürelî Yayınlar:

"CIA'nın Eğittiği Peşmergeler Göreve Hazır Bekliyor," *Yeni Şafak*, 26.02.2003.

ALGAR, Hamid, "The Problems of Orientalists," *Islamic Literature*, Cilt. XVI, No. 2, 1971.

Birleşmiş Milletler, Medeniyetler İttifakı Yüksek Düzeyli Grup Raporu, New York, 13 Kasım 2006.

BULAÇ, Ali, Hazreti İsa Kimin Safındaydı, *Zaman*, 09.02.2005.

BULAÇ, Ali, İlerleme Raporu ve Azınlıklar, *Zaman*, 06.02.2005.

BULAÇ, Ali, Misyonerlik ve Azınlıklar, *Zaman*, 05.02.2005.

ÇAĞLAYAN, Yusuf, "Bediüzzaman Bugün Yaşasaydı," *Yeni Asya*, 06.08.2010.

ÇAĞLAYAN, Yusuf, "Emperyalist bir Dost ve Müttelik(!): ABD", *Yeni Asya*, 13.02.2007-17.02.2007.

ÇAĞLAYAN, Yusuf, "Etnik Merkezli Sosyolojik Savaş/1-2," *Zaman*, 28.05.2011-30.05.2011.

ÇAĞLAYAN, Yusuf, "İnanç ve Değerlerimizle Barışma Zamanı Geldi," *Yeni Şafak*, 17.07.2009.

DAVUTOĞLU, Ahmet, "Medeniyetlerin Ben İdraki," *Divan*, Sayı: 3, 1997.

DAYI, Hüseyin, "Küreselleştirme İddiasının Çöküşü: Komünizm," *Yeni Şafak*, 12.1.2003.

DUMAN, Murat, "Osmanlı'da Yabancı Okullar," *Sızıntı*, Mayıs 2012.

ERGİN, Sedat, "Washington'dan," *Hürriyet*, 03.09.1992.

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin, "Yabancı Özel Okullar," *TKK Dergisi*, Sayı: 16, Ankara: 1964.

KANTARCI, Şenol, "Kitap Tahlili: Türkiye'de Bir Amerikalı Doktor," *Ermeni Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, Aralık 2001-Ocak, Şubat 2002.

KAPLAN, Hilal, "Herkese Müslüman," *Taraf*, 23.09.2009.

KATIRCIOĞLU, Yüce, "Önemsiz Değil Bay Angel, Çok Önemli," *Hergün Gazetesi*, 16.01.1999.

KÖSE, Hemra, "Batı'nın Yanılgısı Doğu'nun Gerçeği Oldu," *Yeni Bahar*, Sayı: 55, 19 Nisan 2012.

Milli Kültür Dergisi, Şubat 1990, Sayı: 69, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ORTAYLI, İlbey, "Osmanlı İmparatorluğunda Amerikan Okulları Üzerine Bazı Gözlemler," *TODAİE*, Ankara: 1982.

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Uluslararası İlişkiler-Psikolojik Harekât ve Psikolojik Harekât Tehdidi," *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Anka-

ra: Mart 1999.

ÖZDAĞ, Muzaffer, *Milli Kültür Dergisi*, Sayı: 69, Kültür Bakanlığı Yay., Şubat 1990.

Sabah Gazetesi, 22.11.1992.

SEVİNDİ, Nevval, "Kültürel Sınırlar," *Zaman*, 07.01.2003.

SUNGU, İhsan, "Galatasaray Lisesinin Kuruluşu," *Belleten*, c. 28, Ankara: 1943.

UYSAI, Ahmet, "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması (The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order)" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 12, 2005.

ÜNAL, Vecihi, *Türkiye Gazetesi*, 09.01.1991.

İnternet Kaynakları:

<http://arsiv.setav.org/ups/dosya/47816.pdf>

<http://muratkeramettin.blogspot.com/2007/10/islam-ve-ortadou-sorun-hangisinde.html>

<http://sosyolojik.wordpress.com/2009/12/17/psikolojik-savas/1/>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Komplo_teorisi

<http://w3.gazi.edu.tr/web/syaman/kuresellesme2.htm>

<http://web.deu.edu.tr/sinemasal/Sayi2/simulasyon.htm>

<http://www.sizinti.com.tr/konular/ayrinti/osmanlida-yabanci-okullar-aralik-2012.html>

[wikipedia.org/Psikolojik Savaş](http://wikipedia.org/Psikolojik_Savaş) 06.02.2008

www.medeniyetlerittifaki.gov.tr

www.unaoc.org